

Het onderzoek op het terrein van de voormalige Winston bioscoop te Hoorn (campagne 2004)

De opgraving op de percelen Grote Noord 4 en 6

C.P. Schrickx

met bijdrage van: T.Y. van de Walle-van der Woude

Het onderzoek op het terrein van de voormalige Winston bioscoop te Hoorn (campagne 2004)

De opgraving op de percelen Grote Noord 4 en 6

C.P. Schrickx

met bijdrage van:

T.Y. van de Walle-van der Woude

Colofon

Verslagen van de Archeologische Dienst Hoorn 3

Titel:	Het onderzoek op het terrein van de voormalige Winston bioscoop te Hoorn (campagne 2004) De opgraving op de percelen Grote Noord 4 en 6
CIS-code	6157
Opdrachtgever:	Gemeente Hoorn
Coördinaten:	132760.34 / 516958.14 132790.28 / 516971.84 132790.07 / 516961.45
Auteur:	C.P. Schrickx (archeoloog, Archeologische Dienst gemeente Hoorn) met bijdrage van: T.Y. van de Walle-van der Woude (gemeentelijk archeoloog, Archeologische Dienst gemeente Hoorn)
Redactie:	T.Y. van de Walle-van der Woude
Uitvoering veldwerk:	C.P. Schrickx C. Aay (veldtechnicus, Archeologische Dienst gemeente Hoorn)
Wetenschappelijke leiding:	T.Y. van de Walle-van der Woude
Met medewerking van:	P. Alma, M. van der Harst, J. Koster, J. Maas, T. van Meurs, P. Schrickx, J. Sijm, A. L. de Sitter-Homans, A. Vissie, E. Winters, J. Zeijlemaker (leden AWN-werkgroep Hoorn)
Determinatie keramiek, glas, metaal, natuursteen, hout, textiel:	C.P. Schrickx
Determinatie bewerkt bot/ivoor:	J. van Dijk (Archeoplan Eco)
Determinatie leer:	A. Vissie, E. Winters (vrijwillig medewerkers Archeologische Dienst gemeente Hoorn) en T.Y. van de Walle-van der Woude
Ontwerp en lay-out:	C.P. Schrickx
Tekeningen:	C.P. Schrickx
Objectfotografie:	T. van Meurs (vrijwillig medewerker Archeologische Dienst gemeente Hoorn)
Oplage:	200 exemplaren
ISBN:	90-78701-01-3 978-90-78701-01-9

Inhoud

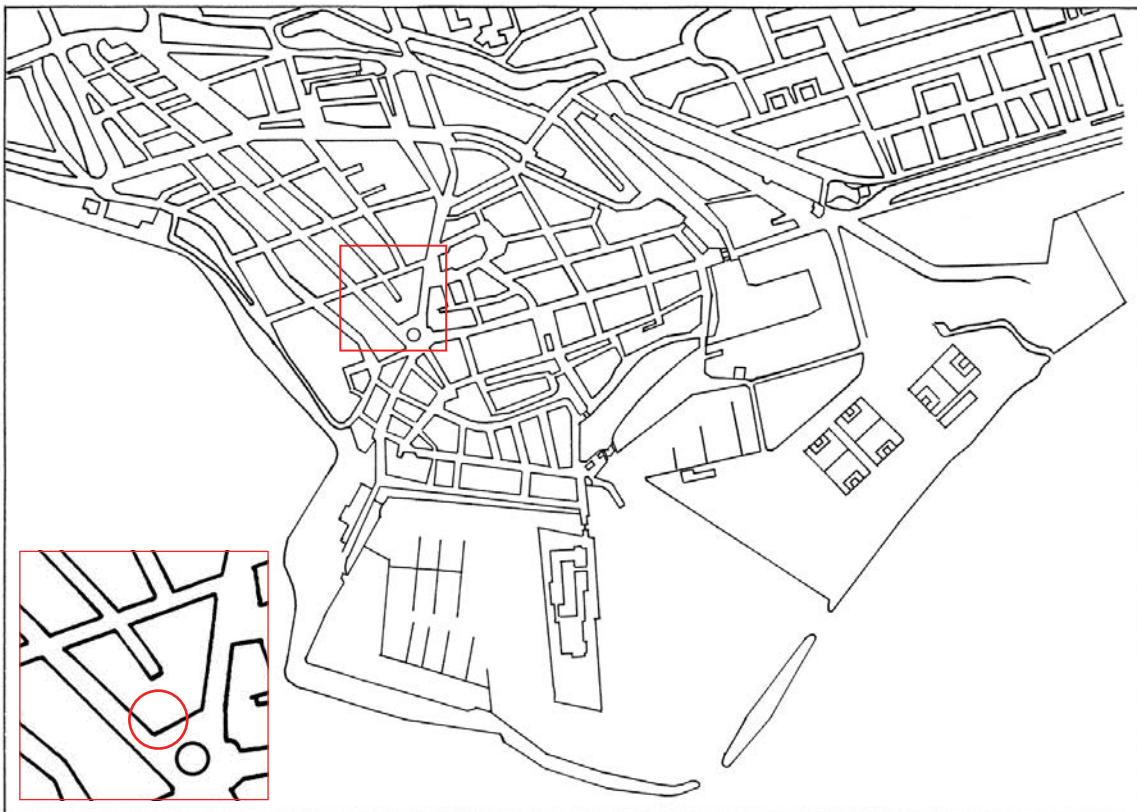
Voorwoord	5
1. Inleiding	7
2. De onderzoekslocatie	9
2.1 Fysisch-geografische achtergrond	9
2.2 Historische achtergrond	10
2.3 Historische gegevens over de onderzoekslocatie	12
3. Opzet en doel onderzoek	15
3.1 Onderzoeksopdracht	15
3.2 Werkwijze	15
3.2.1 Veldwerk	15
3.2.2 Uitwerking	16
Bijlage 1: puttenkaart	17
4. Resultaten	18
4.1 Inleiding	18
4.2 Sporen	18
4.2.1 Inleiding	18
4.2.2 Fase I (1200-1280)	18
4.2.3 Fase II (1280-1310)	22
4.2.4 Fase III (1310-1350)	27
4.2.5 Fase IV (1350-1400)	29
4.2.6 Fase V (1400-1575)	31
4.2.7 Fase VI (1575-1700) en VII (1700-1960)	35
4.2.8 Samenvatting	39
Bijlage 2a: Fase I (1200-1280)	40
Bijlage 2b: Fase IIa (1280-1290/1300)	42
Bijlage 2c: Fase IIb (1290/1300-1310)	44
Bijlage 2d: Fase III (1310-1350)	46
Bijlage 2e: Fase IV (1350-1400)	48
Bijlage 2f: Fase V (1400-1575)	50
Bijlage 2g: Fase VI (1575-1700)	52
Bijlage 2h: Fase VII (1700-1960)	54
Bijlage 3a: Profieltekeningen 1:100	56
Bijlage 3b: Westprofieltekening 1:50	57
4.3 Vondstmateriaal	58
4.3.1 Inleiding	58
4.3.2 Keramiek	58
4.3.2.1 Bakseldefinities	58
4.3.2.2 Fase I (1200-1280)	62
4.3.2.3 Fase II (1280-1310)	63
4.3.2.4 Fase III (1310-1350)	73
4.3.2.5 Fase IV (1350-1400)	75
4.3.2.6 Fase V (1400-1575)	78
4.3.2.7 Fase VI (1575-1700)	83
4.3.2.8 Fase VII (1700-1960)	94
4.3.3 Glas	
4.3.3.1 Fase I (1200-1280)	100
4.3.3.2 Fase II (1280-1310)	100
4.3.3.3 Fase III (1310-1350)	100
4.3.3.4 Fase IV (1350-1400)	100
4.3.3.5 Fase V (1400-1575)	100

4.3.3.6 Fase VI (1575-1700)	101
4.3.3.7 Fase VII (1700-1960)	103
4.3.4 Metaal	106
4.3.4.1 Fase I (1200-1280)	106
4.3.4.2 Fase II (1280-1310)	106
4.3.4.3 Fase III (1310-1350)	111
4.3.4.4 Fase IV (1350-1400)	111
4.3.4.5 Fase V (1400-1575)	115
4.3.4.6 Fase VI (1575-1700)	117
4.3.4.7 Fase VII (1700-1960)	120
4.3.4.8 Stort	122
4.3.5 Leer (T.Y. van de Walle-van der Woude)	124
4.3.5.1 Overzicht van de leervondsten per fase	124
4.3.5.2 Leersoort	136
4.3.5.3 Schoenmaten	136
4.3.5.4 Datering	139
4.3.5.5 Conclusie	140
4.3.6 Natuursteen	142
4.3.6.1 Fase I (1200-1280)	142
4.3.6.2 Fase II (1280-1310)	142
4.3.6.3 Fase III (1310-1350)	142
4.3.7 Hout	144
4.3.7.1 Fase I (1200-1280)	144
4.3.7.2 Fase II (1280-1310)	145
4.3.7.3 Fase III (1310-1350)	145
4.3.7.4 Fase IV (1350-1400)	146
4.3.7.5 Fase V (1400-1575)	146
4.3.7.6 Fase VI (1575-1700)	147
4.3.8 Overig vondstmateriaal	148
4.3.8.1 Fase II (1280-1310)	148
4.3.8.2 Fase IV (1350-1400)	148
4.3.8.3 Fase VI (1575-1700)	148
4.3.9 Samenvatting	149
5 Conclusies	150
6 Catalogus van keramiek en glas	153
Literatuur	203
Lijst van afbeeldingen, tabellen en figuren	208
Bijlage 4: Determinatielijst keramiek	210
Bijlage 5: Determinatielijst glas	243
Bijlage 6: Determinatielijst metaal	247
Bijlage 7: Determinatielijst leer	261
Bijlage 8: Determinatielijst natuursteen	283
Bijlage 9: Determinatielijst hout	284
Bijlage 10: Determinatielijst bewerkt bot	287
Bijlage 11: Determinatielijst bouw materiaal	289
Bijlage 12: Determinatielijst overig materiaal	292

Voorwoord

Tijdens het archeologisch veldwerk en bij de uitwerking van dit onderzoek is door velen een bijdrage geleverd zonder welke deze rapportage niet tot stand had kunnen komen. Dit betreffen in de eerste plaats mevr. T. Y. van de Walle-van der Woude, gemeentelijk archeoloog, en C. Aay, veldtechnicus. Bij de opgraving is door verschillende leden van de AWN-groep Hoorn meegeholpen: P. Alma, M. van der Harst, J. Koster, J. Maas, T. van Meurs, P. Schrickx, J. Sijm, A. L. de Sitter-Homans, A. Vissie, E. Winters, en J. Zeijlemaker. Daarnaast hebben verschillende van deze vrijwilligers een bijdrage geleverd bij het reinigen van het vondstmateriaal, de conservering van metaal, leer en hout, het beschrijven en tekenen van het leer, het puzzelen en plakken van keramiek en glas en het zeven en determineren van zadenmonsters.

Onze dank voor de hulp van alle bovengenoemde personen.

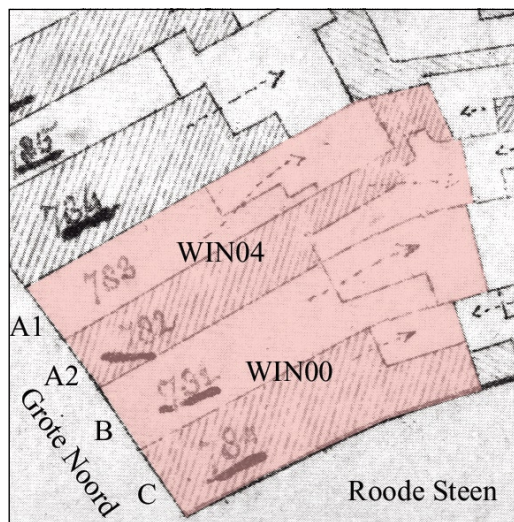
Afb. 1 Opgravingslocatie WIN04

1. Inleiding

In de periode 22 maart tot en met 17 mei 2004 is een archeologisch onderzoek (WIN04) uitgevoerd op de percelen Grote Noord 4 en 6 in de gemeente Hoorn (afb. 1 en 2). Het onderzoek is verricht door de Archeologische Dienst van de gemeente Hoorn met medewerking van leden van de AWN-werkgroep Hoorn. De wetenschappelijke leiding en coördinatie was in handen van mevr. drs. T. Y. van de Walle-van der Woude, gemeentelijk archeoloog. De veldleiding werd gevormd door archeoloog C. P. Schrickx en veldtechnicus C. Aay.

De directe aanleiding voor de opgraving werd gevormd door de sloop van het woonhuis dat op de percelen stond. Dit woonhuis behoorde bij de bioscoop die op het belendende perceel Grote Noord 2 heeft gestaan en in 2000 is afgebrand. Op het perceel Grote Noord 2 heeft in dat jaar een archeologisch onderzoek (WIN00) plaatsgevonden (afb. 2). De uitwerking hiervan wordt verricht door de Archeologische Dienst van de gemeente Hoorn en wacht nog op afronding.

Het voorliggende standaardrapport geeft de resultaten weer van het archeologisch onderzoek WIN04. Sporen en vondsten van WIN00 zullen alleen ter sprake komen als deze relevant zijn voor de interpretatie van de sporen en vondsten van WIN04. De rapportage bestaat uit twee delen. In het eerste deel zullen de fysisch-geografische en historische context uiteengezet worden en de archeologische sporen besproken worden. In het tweede deel wordt het vondstmateriaal behandeld. Dit deel bevat tevens determinatielijsten en een materiaalcatalogus volgens het classificatiesysteem van laat- en postmiddeleeuws aardewerk (het Deventer systeem). De bijdrage over het leer is van de hand van T.Y. van de Walle-van der Woude.

Afb. 2 Opgravingslocaties WIN00 en WIN04 met als ondergrond de kadasterkaart van 1823. Van noord naar zuid zijn de percelen A1 (Grote Noord 6), A2 (Grote Noord 4), B en C (Grote Noord 2) weergegeven.

2. De onderzoekslocatie

2.1 Fysisch-geografische achtergrond

De bodem van West-Friesland bestaat uit een afwisseling van klei- en veenlagen. De natuurlijke ondergrond in Hoorn wordt gevormd door een restant van een veenlaag die tot de formatie van Nieuwkoop gerekend wordt. Deze veenlaag bevindt zich op een kleilaag die tegenwoordig als Hauwert laag D wordt aangeduid (voorheen Duinkerke 0). Deze laag zou afgezet zijn in de periode 1500 tot 1000 v. Chr. en behoort tot het laagpakket van Wormer van de formatie van Naaldwijk (alle mariene afzettingen).

Tegenwoordig wordt algemeen aanvaard dat West-Friesland in de middeleeuwen bedekt was met een dikke veenlaag. De verkavelingspatronen zijn typisch veenontginningspatronen. Daarnaast tonen het voorkomen van restveen en daliegaten (kleidelvingskuilen), verschillende historische bronnen en plaats- en gebiedsnamen de aanwezigheid van een veendek onomstotelijk aan. Over de dikte van dit veenpakket wordt in de literatuur van mening verschild. Het gangbare idee is dat het veenpakket in Holland maximaal 4 meter dik is geweest.

Vanaf de 10^e eeuw werd het veen kleinschalig rondom Medemblik ontgonnen. In de 11^e en met name in de 12^e eeuw werd het volledige veengebied geschikt gemaakt voor akkerbouw en veeteelt. Blokken land werden ontwaterd door middel van sloten en dijken. Hoorn ligt in het deel van West-Friesland met de naam Drechterland. De ontginningen begonnen in het noorden van Drechterland. Hoorn ligt geheel in het zuiden en werd als een van de laatste gebieden ontgonnen. Wanneer dit precies heeft plaatsgevonden is niet bekend, maar op basis van de chronologie en de datering van gevonden keramiek wordt een datering aan het einde van de 12^e eeuw verondersteld. Deze datering wordt bevestigd door de datering van het oudste aardewerk dat bij een opgraving in Zwaag in 2005 (DSZ05) is gevonden.¹ Zwaag is een dorp direct ten noorden van Hoorn. Bij de opgraving is een oude huisplaats gevonden met sloten daaromheen waarin zich kogelpot- en Pingsdorfaardewerk en aardewerk uit het Maasland bevond daterend uit het laatste kwart van de 12e eeuw. Ouder middeleeuws aardewerk is tot nu toe niet in de nabije omgeving van Hoorn gevonden.

Tijdens het archeologisch onderzoek aan het Grote Noord zijn de werkputten verdiept tot op de natuurlijke ondergrond. Er is één boring gezet tot een diepte van –4.80 NAP om de opbouw van de diepere lagen vast te leggen.² De diepste laag die aangeboord is, is een licht grijsblauwe kleilaag die wordt gerekend tot het laagpakket van Wormer van de formatie van Naaldwijk (voorheen aangeduid als Calais III). Deze laag begon op een diepte van –4.50 NAP. Hierop lag een grijs veenpakket van 0.40 meter dikte. Op dit pakket bevond zich een lichtgrijze zavelige kleilaag, Hauwert laag D (Duinkerke 0). Ter plaatse van de boring was dit pakket 1.60 meter dik. De bovenkant van het kleipakket bevond zich op –2.50 NAP. De werkputten zijn tot op deze kleilaag verdiept. De bovenkant van de kleilaag bleek zich niet overal op dezelfde diepte te bevinden. In het westelijk deel van het terrein bevond de kleilaag zich op circa –1.80 à –2.30 NAP, terwijl deze zich meer naar het oosten op het terrein op circa –2.50 à –2.60 NAP bevond. We hebben te maken met een natuurlijke opduiking van de laag aan de kant van het Grote Noord. Op de kleilaag was een restant van een veenpakket aanwezig. In de boring was dit veenpakket ongeveer 0.50 meter dik. Dit restveenpakket bevond zich over het hele terrein.

¹ Het standaardrapport is in voorbereiding: Schrickx 2006.

² Met dank aan fysisch-geograaf F. Kwaad.

2.2 Historische achtergrond

Volgens de kroniekschrijver Velius (1573-1625) is Hoorn in 1316 gesticht.³ Hij heeft dit jaartal overgenomen uit een oudere kroniek. In de *Origo Civitatis Hornensis* (kroniek uit het begin van de 16^e eeuw) wordt gesteld dat ‘*omtrent het jaer ons heeren duysent drye hondert seshijen (...) is eerst begonnen en gefundeert die stadt van Hoorn*’.⁴ Opmerkelijk is dat een andere kroniek uit dezelfde periode, het *Chronicon Hoernensis Monasterii et Comitum Hollandiae*, de stichting dateert omstreeks 1300 en nog een ander geschrift, *De prima fundatione Civitatis Hoernensis*, omstreeks 1310.⁵ Waarop deze kronieken hun dateringen hebben gebaseerd is niet meer te achterhalen. De dateringen sluiten in ieder geval goed aan bij de oudste contemporaine historische vermeldingen. De oudste vermelding die in verband kan worden gebracht met Hoorn dateert uit 1309. In een charter uit dat jaar beloofden de West-Friezen gehoorzaamheid aan de graaf van Holland. In het charter worden de namen opgesomd van de afgevaardigden van de West-Friezen, waaronder ene Jonge Meeuws uit Hoorn (*junenum Meo de Horne*).⁶ In de oudst bewaard gebleven baljuwsrekening van Medemblik uit 1311 worden verschillende personen uit Hoorn vermeld.⁷ Uit 1316 dateert een overeenkomst tussen de ‘*judices ac universi in Horn*’ en de consules van Harderwijk.⁸ Koster noemt nog een paar oudere vermeldingen, maar het is de vraag of die op Hoorn betrekking hebben.⁹

Archeologisch onderzoek in de binnenstad van Hoorn heeft aangetoond dat Hoorn ouder is dan deze historische vermeldingen. Zowel bij een opgraving op de hoek van het West en de Kleine Havensteeg (BRU90) als bij de eerste opgraving op de hoek van het Grote Noord en de Roode Steen (WIN00) dateert de oudste bewoning uit het laatste kwart van de 13^e eeuw. Beide locaties bevinden zich in de buurt van de Roode Steen, het centrale plein van de stad.

Veelal wordt verondersteld dat Hoorn ontstaan is aan een veenriviervtje de Gouw dat via een sluis in de dijk (het huidige Grote Oost) uitmondde in zee. Dit is gebaseerd op het verhaal dat Velius over het ontstaan van Hoorn vertelt. Hij schrijft: ‘*Daer was eertijds (soo geseyd is) in den Dijk een groote Sluyse met een Overtoom / aen d’ Oostsijde van den Roode-Steen (so onse markt tegenwoordelijk genoemt werd) dienende den Landlieden / om het binnen water uyt te lossen / en ook dagelijks voor een in en uytvaert tot de Zee. Binnen liep de Tocht daer op, die doen de Gou genoemt werd, en noch heden by de Koepoort is*’.¹⁰ We moeten ons realiseren dat Velius meer dan 300 jaar later leefde dan de situatie waarover hij schreef. Hij kan moeilijk als autoriteit op dit gebied gelden. Hij nam deze passage vrijwel letterlijk over uit de Origo, maar ook die kroniek is nog altijd ruim 200 jaar later geschreven dan dat Hoorn ontstaan is. Op basis van de kroniek van Velius en de oudere kronieken zoals de Origo kunnen we een aantal belangrijke constatering doen. Uit geen van de kronieken valt te concluderen dat het water waarover sprake is een veenrivier was. De veronderstelling dat Hoorn aan een veenrivier is ontstaan, is heel logisch. Plaatsen als Rotterdam, Amsterdam en Edam liggen eveneens in een veengebied en zijn in dezelfde periode ontstaan aan veenrivieren. Uit die plaatsnamen blijkt al direct het belangrijke verschil met Hoorn. Rotterdam is ontstaan aan de Rotte, Amsterdam aan de Amstel en Edam aan de Ee. Hoorn is niet genoemd naar een veenriviervtje. De verklaring is eenvoudig: het water waaraan Hoorn zou zijn ontstaan was geen veenrivier, maar een gegraven water. Niet alleen het ontbreken van een naam voor dit water wijst hierop, maar ook de kaarsrechte loop in het achterland en de oudste bebouwingsstructuur in de binnenstad van Hoorn. De oudste bewoning van Hoorn bevindt zich niet aan de oevers van het water, zoals dat bij Rotterdam, Amsterdam en

³ Velius 1740, 10.

⁴ Van der Knaap en Veerkamp 1996, 38 en 256.

⁵ Ibidem 38.

⁶ Van Mieris 1753, deel II, 82.

⁷ Smit 1924-1929, 12.

⁸ *Kronijk van het historisch genootschap gevestigd te Utrecht* 1853, tweede serie 9, 322.

⁹ Koster 1929, 3-4.

¹⁰ Velius 1740, 6.

Edam wel het geval is, maar rondom de Roode Steen en aan het Grote Noord. Hoorn is ontstaan op een kruising van dijken, waarbij de aanwezigheid van een water een ondergeschikte rol speelde. De naam Hoorn verwijst niet naar een water, maar naar de dijk. Bij alle vermeldingen uit de eerste helft van de 14^e eeuw van de plaats Hoorn is de schrijfwijze niet Hoorn maar Horn of Horne. Hoorn heeft niets met de vorm van een hoorn van de haven te maken, zoals wel is verondersteld, maar komt van het woord horn dat hoek betekent. Ter plaatse van de Roode Steen bevond zich een knik in de dijk. Een landweg uit het achterland, het huidige Grote Noord, kwam bij deze knik uit en hier ontstond de plaats. Mogelijk bevond zich hier een natuurlijke opduiking van de bodem waarvan bij de aanleg van zowel de dijk als de oudste bewoning gebruikt werd gemaakt. De sluis die in Hoorn lag speelde in de afwatering een zeer geringe rol. Dit blijkt onder meer uit de grafelijke rentmeestersrekeningen. In deze rekeningen werden de bedragen genoemd waarvoor de visrechten van de verschillende sluizen werden verpacht. De hoogte van het bedrag vormt een aanwijzing voor het belang van de sluis. In 1344/1345 werd de sluis te Schellinkhout, via welke de Dracht in zee uitmondde, verpacht voor 4 pond (80 schellingen). Op dat moment waren er twee sluizen in Hoorn en die werden samen verpacht voor slechts 20 schellingen.¹¹

Hoorn groeide uit tot een marktplaats van regionale betekenis. De oudste historische gegevens waaruit het inwonertal is af te leiden dateren uit 1339. Hoorn telde op dat moment ongeveer 70 huizen. Uitgaande van 5,5 individuen per huis levert dit een inwonertal van 385 mensen op. De bewoning strekte zich niet veel verder uit dan rondom de Roode Steen. In 1356 verkreeg Hoorn stadsrechten.¹² Deze rechten betekenden een impuls voor de stad. In de 14^e en 15^e eeuw kwam Hoorn economisch tot bloei. Schippers uit Hoorn zeilden naar het Oostzeegebied, Engeland en Frankrijk om hun waar te verhandelen. De economische bloei kwam tot uiting in groei van de stad. Rond 1400 telde Hoorn inmiddels ongeveer 4000 inwoners en deed daarmee in die periode niet veel onder voor Amsterdam. In het laatste kwart van de 15^e eeuw stagneerde de groei, zoals in vrijwel alle steden in Holland. Allerlei factoren speelden hierbij een rol. De vele oorlogen die de graven van Holland voerden, hinderden het economisch verkeer en putten de steden financieel uit. Hoorn werd in 1482 geplunderd. Daarbij deden zich verschillende pestepidemieën en stadsbranden (1481) voor. Pas in de loop van de 16^e eeuw kwam Hoorn de klap weer te boven en vanaf het einde van de 16^e eeuw begon een nieuwe bloeiperiode. We denken hierbij natuurlijk in de eerste plaats aan de rol die Hoorn speelde in de VOC. De handel en nijverheid bloeiden als nooit tevoren. Dit kwam tot uiting in stadsvernieuwingsprojecten, aanleg van havens (1576 Karperkuil) en de bouw van nieuwe huizen. Een kenmerkende uiting van deze bloeiperiode zijn de vele scheepswerven die aan de zeekant van de stad tot stand kwamen. Het middeleeuwse karakter van de stad verdween voorgoed.

In de 18^e en 19^e eeuw ging het minder voorspoedig met Hoorn. De bevolking liep sterk terug en veel huizen raakten in verval. Deze periode kenmerkt zich vooral door de sloop van veel gebouwen. De stadsverdedigingswerken hadden geen functie meer. Vrijwel alle stadspoorten verdwenen. Het oude stadhuis op de Roode Steen, de klokkentoren aan het Kerkplein en vele andere gebouwen vielen eveneens ten prooi aan de slopershamer. Volgens Abbing werden in de periode 1700 tot circa 1760 wel 568 woonhuizen afgebroken of onbewoonbaar verklaard.¹³ Zelfs de Grote Kerk bleef niet gespaard. In dit geval was het echter niet de sloopwoede waaraan de kerk ten onder ging, maar een brand die niet onder controle gebracht kon worden. Vanaf de tweede helft van de 19^e eeuw klom Hoorn weer uit het dal. In het stadsbeeld verschenen nieuwe markante gebouwen, waarvan het bioscooptheater uit 1918 op de hoek van de Roode Steen en het Grote Noord een voorbeeld was.

¹¹ Hamaker 1875-1878, deel II, 268 en 359.

¹² In de literatuur is nogal wat verwarring over of Hoorn in 1356 of 1357 stadsrechten verkreeg. In het stadsrecht wordt de datum 26 maart 1356 vermeld. Op basis van het feit dat het grafelijk hof de Paasstijl hanteerde, is tot voor kort verondersteld dat de stadsrechten omgerekend naar onze jaartelling in 1357 verleend zijn. Onlangs heeft Cox beargumenteerd dat dit toch in 1356 moet hebben plaatsgevonden. Cox 2006.

¹³ Abbing 1842, deel II, 193.

2.3 Historische gegevens over de onderzoekslocatie

De percelen Grote Noord 4 en 6 liggen aan de kop van het Grote Noord, vlakbij de Roode Steen (afb. 1 en 2). We kunnen het terrein rekenen tot de oudste kern van Hoorn. De Roode Steen was in de middeleeuwen het centrum van de stad en wordt in 1356 voor het eerst in de bronnen vermeld en is daarmee de oudste benaming van een straat of plein in de stad. Uit een acte uit 1400 blijkt dat in die tijd het raadhuis aan het plein stond. Vermoedelijk was dit van oudsher het geval. De oudste vermelding van een waaggebouw dateert uit 1429. Uit enkele historische gegevens blijkt dat er al in de 14^e eeuw een waag geweest moet zijn. Waarschijnlijk stond ook de waag vanaf het allereerste begin aan het plein. Het raadhuis en de waag markeerden de bestuurlijke en economische centrumfunctie van de Roode Steen. Via de Kerkstraat was de Roode Steen verbonden met het religieuze centrum van de stad, de parochiekerk aan het Kerkplein.

De Roode Steen had een ander karakter dan nu het geval is. Pas nadat het raadhuis in 1797 werd afgebroken, is de Roode Steen een plein van enige omvang geworden. Tot dan toe was het een kruispunt van een dijk (Grote Oost – West) en wegen (Grote Noord, Kerkstraat en Proostensteeg). Het perceel dat nu op de hoek van het Grote Noord en de Roode Steen gelegen is en waarop in 2000 het archeologisch onderzoek WIN00 heeft plaatsgevonden, lag in de middeleeuwen niet aan de Roode Steen. Ten zuiden stonden nog twee huizen, die eind 16^e eeuw door de stad werden gekocht en afgebroken.

De historische gegevens over de onderzoekslocatie die bij de huidige stand van het onderzoek bekend zijn, beperken zich tot de 19^e en 20^e eeuw. Uit de verpondings- en patentregisters blijkt dat in 1806 op het hoekhuis een bakkerij was gevestigd. Bij het begin van het kadaster (rond 1830) is dit pand

Afb. 3 Detail prentbriefkaart, ca. 1916-1918. Geheel rechts “Het Nederlandsche Koffyhuis” (Grote Noord 2) en links van het koffiehuis de twee huizen die in 1961 zijn afgebroken (Grote Noord 4 en 6).

Afb. 4 Grote Noord 6 en 4 (perceel A1 en A2) in 1960, vlak voor de afbraak (AWG)

samen met het belendende pand in eigendom van Johannes Hendrik Steffens. Vanaf die tijd vormden de panden samen het Nederlandsch koffiehuis (huidige perceel Grote Noord 2). In 1864 diende de toenmalige eigenaar Adrianus Hoeve een verzoek in de panden te verbouwen. Op diverse oude foto's kunnen we zien hoe het koffiehuis er vanaf die tijd uitzag (afb. 3). Een reconstructietekening geeft een beeld van de situatie omstreeks 1900 (afb. 5). In 1918 werd het koffiehuis gesloopt en een bioscooptheater gebouwd naar ontwerp van de Hoornse architect Kramer (afb. 6). In 2000 brandde de bioscoop af en dat vormde de aanleiding tot de eerste opgravingscampagne (WIN00).

Over de panden Grote Noord 4 en 6 is minder bekend. Op oude foto's valt te zien dat de huizen (in ieder geval Grote Noord 6) van oorsprong 17^e-eeuws waren (afb. 4). Een interessant gegeven is dat in 1806 het pand Grote Noord 4 in bezit was van Klaas van Voorst. Hij is bekend vanwege de kroniek die hij over de gebeurtenissen in zijn tijd in Hoorn geschreven heeft. Het pand Grote Noord 6 kwam in 1838 in handen van Willem Hendrik Schuurman die in 1839 een zilversmidsoven in het pand liet

aanbrengen. In het Westfries Archief bevindt zich een foto van deze oven. In 1961 werden beide panden afgebroken en werd een nieuw huis gebouwd dat als woning bij de bioscoop behoorde. In 2004 werd ook dit huis afgebroken en dat vormde de aanleiding tot het archeologisch onderzoek WIN04.

Afb. 5 Reconstructietekening situatie omstreeks 1900 (tek. C.P. Schrickx)

Afb. 6 Tekening van de situatie omstreeks 1940. Rechts het in 1918 gebouwde bioscooptheater (afbeelding afkomstig uit: Hoorn. Huizen, straten, mensen)

3. Opzet en doel onderzoek

3.1 Onderzoeksoopdracht

Op basis van bekende historische gegevens en eerder verricht archeologisch onderzoek in de binnenstad van Hoorn en speciaal op perceel Grote Noord 2 (WIN00) is een aantal vraagstellingen geformuleerd waarop het archeologisch onderzoek WIN04 zich specifiek heeft geconcentreerd. Deze vraagstellingen zijn als volgt samen te vatten:

1. Hoe zag het oudste verkavelingspatroon er uit?
2. Bevond de oudste bewoning zich op een langgerekte terp aan het Grote Noord of is sprake van kleine individuele huisterpjes?
3. Hoe oud is de oudste bebouwing?
4. Hoe heeft zich de perceelsstructuur door de tijd heen ontwikkeld?
5. Wanneer vond de overgang van houtbouw naar steenbouw plaats?
6. Is eventueel iets te zeggen over de ambachtelijke activiteiten van de bewoners tijdens de verschillende bewoningsfasen?

Naast deze specifieke aandachtspunten was het doel van het archeologisch onderzoek de volledige bewoningsgeschiedenis van de percelen in kaart te brengen.

3.2 Werkwijze

3.2.1 Veldwerk

Het terrein is in kleine werkputten vlakdekkend archeologisch onderzocht (bijlage 1). Dit heeft twee redenen. In de eerste plaats lagen de diepste sporen ruim vier meter onder het maaiveld en om deze bloot te leggen moest een grote hoeveelheid stortgrond op het terrein geborgen kunnen worden. In de tweede plaats is de keuze gemaakt zowel een lengteprofiel (profiel EDF) als twee dwarsprofielen (profiel AFB en profiel CD) op het terrein aan te leggen om de bodemopbouw goed te kunnen bestuderen (bijlage 3).

Er zijn twee werkputten achter elkaar aangelegd (werkput VI en VII).¹⁴ Omdat bij het archeologisch onderzoek WIN00 aan de noordkant van het toenmalige onderzoeksterrein een getrappt profiel moest worden aangelegd is een deel van dat terrein in 2000 niet onderzocht. Om dit gedeelte nu wel te onderzoeken zijn naast de werkputten VI en VII, kleine werkputten VIA en VIIA aangelegd.

Bij het aanleggen van de werkputten was een aantal beperkingen. Aan de noordkant van het terrein is ruim vier meter afstand tot de bestaande bebouwing gehouden en is een getrappt profiel aangelegd. Met name de diepste vlakken konden hierdoor maar beperkt bestudeerd worden. In de noordoosthoek van het terrein bevonden zich een boom en een olietank die tijdens het archeologisch onderzoek niet verwijderd zijn waardoor deze hoek niet opgegraven kon worden.

De werkputten zijn met de graafmachine laagsgewijs verdiept. De sporen zijn per vlak op tekening gezet, gefotografeerd en beschreven. Vanwege de grote hoeveelheid sporen was het noodzakelijk zeven vlakken boven elkaar aan te leggen.

Tijdens het archeologisch onderzoek is het principe gehanteerd al het vondstmateriaal te verzamelen. Vanwege de grote hoeveelheden afval in de verschillende ophogingslagen en kuilen en het machinaal verdiepen was dit maar tot op zekere hoogte mogelijk. Afvalkuilen en afvaltonnen zijn zoveel mogelijk handmatig uitgegraven waardoor het vondstmateriaal volledig geborgen kon worden. De inhoud van een beerput (S206) en een waterput (S173) is op het opgravingsterrein gezeefd. Naast het verzamelen van het vondstmateriaal zijn van verschillende sporen ecologische monsters en houtmonsters genomen.

¹⁴ De werkputten zijn doorgenummerd vanaf de laatste werkput van WIN00 om verwarring te voorkomen. Om dezelfde reden zijn de spoor-, vondst- en monsternummers vanaf de laatste nummers van WIN00 doorgenummerd.

3.2.2 Uitwerking

Het vondstmateriaal van keramiek, glas, metaal, natuursteen en hout is door C. P. Schrickx en het leer door de vrijwillige medewerkers A. Vissie en E. Winters en de gemeentelijk archeoloog T.Y. van de Walle-van der Woude gedetermineerd. De zadenmonsters zijn uitgewerkt door vrijwillig medewerkster A. L. de Sitter-Homans. De determinatie van het botmateriaal is uitbesteed aan Archeoplan Eco en de determinaties van de houtsoorten zijn verricht door BIAxconsult. De foto's in deze rapportage zijn gemaakt door vrijwillig medewerker T. van Meurs. Alle tekeningen zijn van de hand van C.P. Schrickx.

Alle archeologisch complete en bijzondere objecten hebben een ondernummer gekregen. De ondernummers staan in de determinatielijsten vermeld. Op deze manier is ieder object in de rapportage gemakkelijk terug te vinden in de determinatielijsten. De keramiek en het glas is gedetermineerd met gebruikmaking van het Deventer-systeem. In de catalogus worden de nieuwe types en bijzondere objecten afgebeeld. Bij het leer is voor de schoenen de typologie van Goubitz gehanteerd.

Op basis van de datering van de keramiek en de stratigrafie is een fase-indeling van de vondstnummers tot stand gekomen die bij de analyse van de andere materiaalcategorieën is gebruikt. De fase-indeling van de vondstnummers en de stratigrafische ordening van de sporen op de vlak- en profieltekeningen hebben geresulteerd in fasetekeningen die in deze rapportage staan afgebeeld (bijlage 2). In totaal zijn zeven bewoningsfasen onderscheiden. Binnen verschillende bewoningsfasen kunnen subfasen voorkomen.

De volgende fasen zijn onderscheiden:

Fase I 1200-1280

Fase IIa 1280-1290/1300

Fase IIb 1290/1300-1310

Fase III 1310-1350

Fase IV 1350-1400

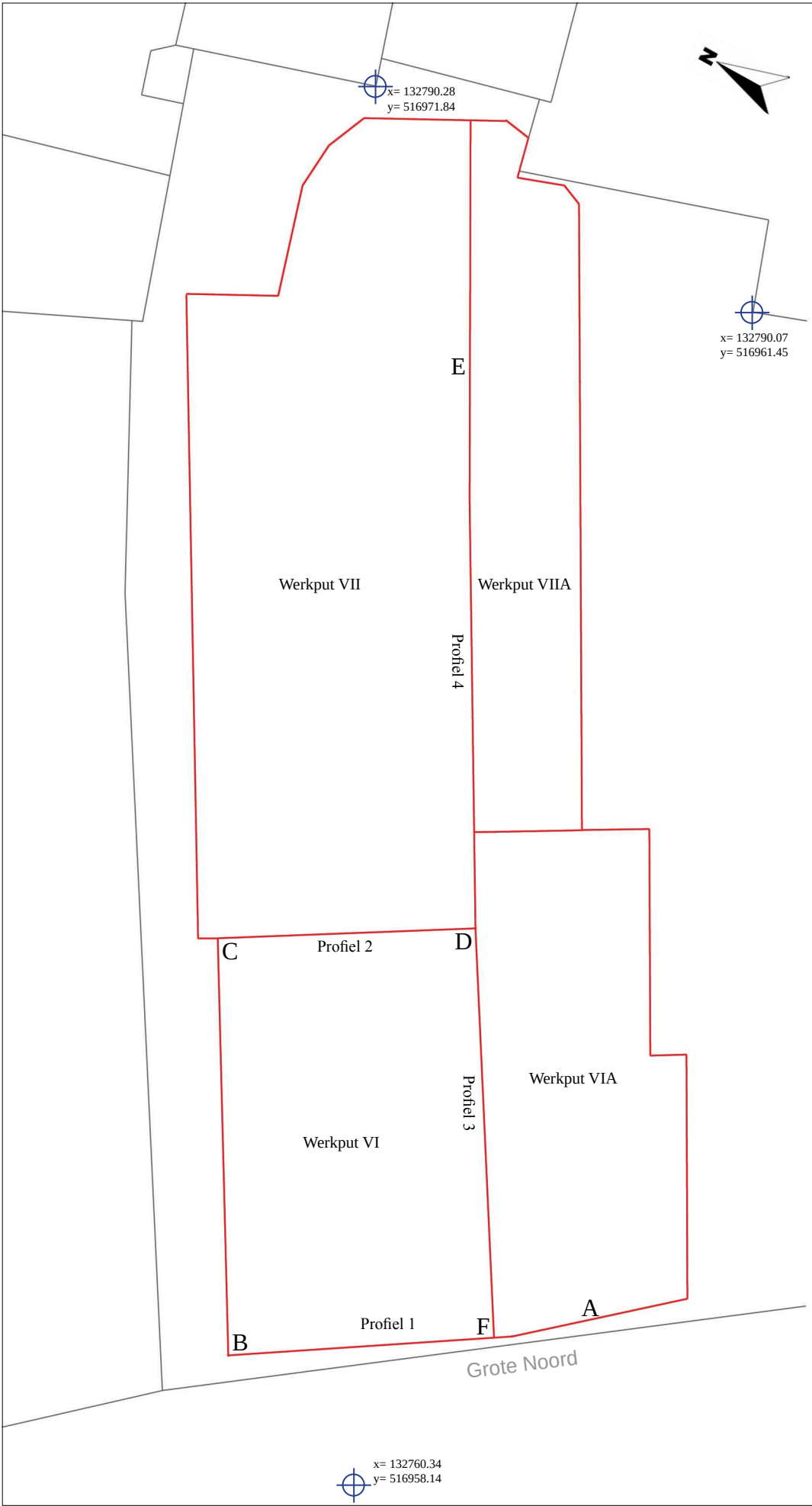
Fase V 1400-1575

Fase VI 1575-1700

Fase VII 1700-1960

Bijlage 1: puttenkaart WIN04

De opgravingsputten zijn in roodweergegeven. Tevens zijn de locaties van de profielen gemarkeerd. Als ondergrond is de moderne kadasterkaart gebruikt.

4. Resultaten

4.1 Inleiding

In dit gedeelte van de rapportage worden de resultaten van het archeologisch onderzoek besproken. Allereerst worden de sporen per fase behandeld. Hierbij wordt uitsluitend naar vondstmateriaal verwezen voor zover dit van belang is voor de datering of interpretatie van de sporen. Het vondstmateriaal wordt apart behandeld per materiaalcategorie in het tweede deel van dit hoofdstuk. Bij de keramiek worden de vondsten voor zover mogelijk per spoor besproken. De overige bij een spoor behorende vondsten zijn via de spoor- en vondstnummers in de determinatielijsten op te zoeken.

4.2 Sporen

4.2.1 Inleiding

Bij het archeologisch onderzoek is een grote hoeveelheid sporen aangetroffen. Hieronder worden muren, funderingen, houten palen, kuilen, beer- en waterputten, vloertjes, haardplaatsen en dergelijke verstaan. Deze sporen zijn op basis van de stratigrafie en de dateringen van de keramiek ingedeeld in fasen. De sporen worden hier per fase besproken. Hierbij moet wel de kanttekening geplaatst worden dat er altijd sporen zijn die bij meerdere fasen kunnen worden ondergebracht. De ordening van de sporen in bewoningsfasen geeft niet de werkelijkheid weer, maar is een interpretatie van die werkelijkheid. De taak van de archeoloog is de meest waarschijnlijke interpretatie te geven. De belangrijkste sporen (met spoornummers) zijn op de fasetekeningen in bijlage 2 terug te vinden. In de tekst kunnen spoornummers genoemd worden die niet op deze tekeningen staan. De verschillende percelen worden met letters aangeduid (zie afb. 2).

4.2.2 Fase I (1200-1280)

Sporen (bijlage 2a)

Tot fase I worden sporen gerekend die dateren uit de periode vanaf de ontginning tot de aanvang van de bewoning op het terrein. Het betreft uitsluitend sloten en kuilen. Er zijn twee sloten in oost-west-richting (S188 en S223) en één dwarssloot (S222) tussen deze sloten in noord-zuidrichting gevonden (afb. 7). De dwarssloot is tevens bij WIN00 aangetroffen. Verder zijn vijf kuilen verspreid over het terrein vastgesteld.

De sloten waren ruim 2.50 meter breed en 0.70 tot 1.00 meter diep en hadden een gemengde vulling van organisch materiaal en klei. Het moment van aanleg van de sloten is op basis van de archeologische gegevens niet te achterhalen. Een aanwijzing vormt de datering van het diepste materiaal uit de sloten en van de fragmentjes aardewerk die zich als opspit in complexen behorend bij fase II bevinden. Het diepste vondstmateriaal uit de sloten is kogelpotaardewerk dat duidelijk grover gemagerd is dan het kogelpotaardewerk behorend bij fase II. Als opspit zijn diverse fragmentjes Pingsdorf-aardewerk aanwezig. Dit wijst op het in gebruik zijn van het terrein vóór circa 1225. Na 1225 komt immers geen Pingsdorf-aardewerk meer voor. Duidelijk 12^e-eeuws aardewerk ontbreekt. Dit sluit aan bij de theorie dat het gebied waarin Hoorn ligt aan einde van de 12^e eeuw is ontgonnen.

Afb. 7 Sloot S222 (vanuit het oosten)

Sloot S188 is direct voorafgaand aan fase II gedempt. Sloot S222 (en mogelijk ook sloot S223) is nog enigetijd blijven bestaan tijdens fase II. Het moment van demping van sloot S188 is dus tevens de einddatum voor fase I. Op basis van het keramiekspectrum moet dit rond 1280 gesteld worden. De afstand tussen het midden van sloot S188 en het midden van sloot S223 is ongeveer 8 meter. Bij de opgraving WIN00 is nog een sloot in oost-westrichting gevonden (S56). De afstand tussen het midden van deze sloot en het midden van sloot S188 is eveneens ongeveer 8 meter. Hieruit kunnen we afleiden dat de oudste percelen op het onderzoeksterrein 8 meter breed waren. De oorspronkelijke ontginningspercelen zullen breder geweest zijn.

De kuilen behorend bij deze fase zijn ongeveer rechthoekig van vorm en vanaf de bovenkant van het veen in de klei gegraven en hebben een venige vulling. In werkput VI is één kuil gevonden (S151). De kuil was ongeveer 1.00 meter breed, minstens 1.70 meter lang en 0.70 meter diep. In werkput VII zijn drie kuilen gevonden (S224, S225 en S233). Kuil S224 was 1.20 meter breed en ongeveer 0.80 meter diep. Kuil S225 was ongeveer 1.80 meter lang en 0.80 meter diep. De lengte van kuil S224 en de breedte van kuil S225 konden niet worden vastgesteld. Kuil S224 doorsneet kuil S225. Kuil S233 was ongeveer 1.00 meter breed, 1.60 meter lang en 0.50 meter diep. In werkput VIIA is één kuil gevonden (S231). De kuil was 1.00 meter breed, 1.60 meter lang en 0.80 meter diep. De kuilen hebben geen uniforme oriëntatie. De meest waarschijnlijke interpretatie van de kuilen is een functie als kleidelingskuilen. Klei was zowel nodig voor akkergrondverbetering als voor het belemen van de huizen. Op het diepste niveau bij diverse opgravingen in de binnenstad worden dergelijke kuilen gevonden.

Veenbedekking

Een opvallende constatering ten aanzien van de sloten en kuilen is dat deze zich op minstens –1.80 NAP bevinden. De sloten moeten zich tijdens fase I boven gemiddeld laag buitenwater hebben bevonden om via een sluis in de dijk te kunnen lozen. De diepe ligging laat zich niet alleen verklaren door het op natuurlijke wijze verdwijnen van het veen. Ze zijn namelijk door het veen in de klei gegraven. Dit houdt in dat het veenpakket in de 13^e eeuw niet veel dikker was dan het restant dat bij de opgraving is teruggevonden.

Aangenomen wordt dat de relatieve zeespiegelstijging vanaf 1300 niet meer dan circa 0.50 meter is geweest. Het gemiddelde zeeniveau was in 1200 dus ongeveer –0.50 NAP. De relatieve zeespiegelstijging bestaat uit twee componenten, namelijk de eustatische zeespiegelstijging en de tectonische bodemdaling. De bodemdaling is echter niet overal hetzelfde. In West-Friesland zou de bodemdaling maximaal 8 cm per eeuw zijn. Vanaf 1300 zou dat dus ongeveer 0.56 meter zijn. De relatieve zeespiegelstijging in West-Friesland is hierdoor iets groter dan de gemiddelde relatieve zeespiegelstijging in Nederland. De relatieve zeespiegelstijging is hoe dan ook te gering om een afdoende verklaring voor de diepe ligging van de sporen te geven. Naast de tectonische bodemdaling heeft in Holland ook een maaiveldsdaling plaatsgevonden door inklinking van klei- en veenlagen. Dit heeft meerdere oorzaken, namelijk ontwatering door ontginning en grondwaterstandverlaging en druk van bebouwing. De diepe ligging van de sporen moet hiervan een gevolg zijn. Het effect hiervan kan kennelijk in de loop der eeuwen behoorlijk groot zijn.

De geringe hoeveelheid veen die nog aanwezig is, leidt tot een aantal vragen ten aanzien van de veenbedekking in de middeleeuwen. We kunnen vraagtekens plaatsten bij de redenering die ten grondslag ligt aan de theorie dat het veenpakket in Holland ongeveer 3 meter dik is geweest. Dit is namelijk mede gebaseerd op de lage ligging van het huidige maaiveld en zoals we hebben geconstateerd spelen bij de maaiveldsdaling ook andere factoren een rol dan oxidatie van het veen.

Daarnaast kunnen we ons afvragen of de theorie van oxidatie van het veen door ontginning een sluitende verklaring biedt voor het verdwijnen van al het veen. Het veendek was ter plekke van de Winston-opgraving in de 13^e eeuw niet veel dikker dan 0.50 meter. Van een monster van het veen dat bij WIN00 is genomen is de bovenkant gedateerd met behulp van de C14-methode. Dit leverde een gecalibreerde datering op rond 800 v. Chr. Al het veen dat na die tijd gegroeid is, was op het moment

dat de sloten in het veen werden gegraven al verdwenen en het is niet waarschijnlijk dat dit alleen door oxidatie in korte periode heeft plaatsgevonden. Van Smeerdijk heeft de stelling geponeerd dat het veen verdwenen is door turfwinning vóór de 13^e eeuw.¹⁵ De groeiende bevolking in West-Friesland vanaf de 8ste eeuw had brandstof nodig en het meest logisch is dat ze turf hebben gestoken in het hoogveengebied dat nog niet bewoond werd. Hout was schaars aanwezig. Bewijzen voor grootschalige afgraving van het veen zijn er echter niet en sporen van middeleeuwse menselijke aanwezigheid in de omgeving van Hoorn vóór eind 12^e eeuw ontbreken volledig. Dat neemt echter niet weg dat de stelling van Van Smeerdijk het overwegen waard is, al al het moeilijk zijn deze met argumenten te onderbouwen. De precieze reconstructie van de landschappelijke situatie voorafgaand aan de ontginningen is zodoende nog aan discussie onderhevig.

De oudste perceelsstructuur

Bij de ontginningen werd het veenlandschap verkaveld in grote percelen. Van der Linden heeft een poging gedaan de omvang van de ontginningsblokken en – percelen te reconstrueren in het gebied dat wordt aangeduid als de Grote Ontginning.¹⁶ Dit betreft een groot deel van de huidige provincies Zuid-Holland en Utrecht. De ontginningen vonden hier plaats onder gezag van de graaf van Holland en de bisschop van Utrecht. Zij gaven gebieden ter ontginning uit via zogenaamde cope-contracten. Deze ontginningen worden daarom cope-ontginningen genoemd. Uitgangspunt bij de reconstructie was een akte uit 1113 waarin de aartsbisschop van Bremen-Hamburg een aantal gebieden in Duitsland ter ontginning afstond aan vijf Hollanders. In de akte werd een aantal voorwaarden vastgelegd waaronder de maten van de hoeves. De hoeves moesten 720 bij 30 koningsroede groot zijn. Het idee is dat dezelfde maatvoering in Holland werd gebruikt. Aanvankelijk ging Van der Linden ervan uit dat in Holland niet de koningsroede is toegepast maar de Rijnlandse roede. De Rijnlandse roede verschilt van de koningsroede in het aantal voet per roede. Een Rijnlandse roede bevat 12 voet per roede en een koningsroede 10 voet per roede. In een artikel van 2000 beargumenteert Van der Linden dat in Holland wel degelijk de koningsroede is toegepast.¹⁷ Dit betekent dat de breedte van de ontginningspercelen niet ongeveer 113 meter was (30 Rijnlandse roeden) maar ongeveer 95 meter (30 Koningsroeden).

In West-Friesland zou ten tijde van de ontginningen nog geen grafelijk gezag zijn geweest en de ontginningen zouden uitgevoerd zijn door vrije boeren. De ontginningen vertonen een zeer systematische structuur en het is toch eigenlijk ondenkbaar dat een dergelijk grootschalig project zonder gezag van boven uitgevoerd zou zijn. Uit de weinige bronnen die er zijn blijkt dat ook in dit gebied de ontginningen in zeer brede percelen werden uitgezet. Er lijkt een vergelijkbare maatvoering gehanteerd te zijn als bij de cope-ontginningen ondanks dat in de literatuur vaak een sterk contrast wordt verondersteld tussen de cope-ontginningen en de vrije ontginningen.

De brede percelen werden al snel opgedeeld in kleinere percelen door vererving of verkoop. Hoe dit proces zich heeft voltrokken kan alleen door micro-topografische studie worden achterhaald. Binnen het gebied tussen de Lange Kerkstraat, Grote Noord, Kerkstraat en Kerkplein hebben drie opgravingen plaatsgevonden, namelijk een opgraving aan het Kerkplein (KPL81) en de twee opgravingen op de hoek van de Roode Steen en het Grote Noord (WIN00 en WIN04). Bij de opgravingen WIN00 en WIN04 zijn drie kavelsloten aangetroffen op een onderlinge afstand van ongeveer 8 meter. Bij de opgraving KPL81 zijn twee kavelsloten aangetroffen op eveneens een onderlinge afstand van 8 meter.¹⁸ Het patroon van percelen van 8 meter breed is voor het volledige gebied uit te zetten (afb. 8). Veel perceelsgrenzen blijken overeen te komen met nog bestaande perceelsgrenzen. Kennelijk werden ter plaatse van de oudste kern van Hoorn de brede ontginningspercelen opgedeeld in kleinere percelen van 8 meter breed. Hierop werden de eerste huizen (fase II) vrijstaand gebouwd. De structuur met

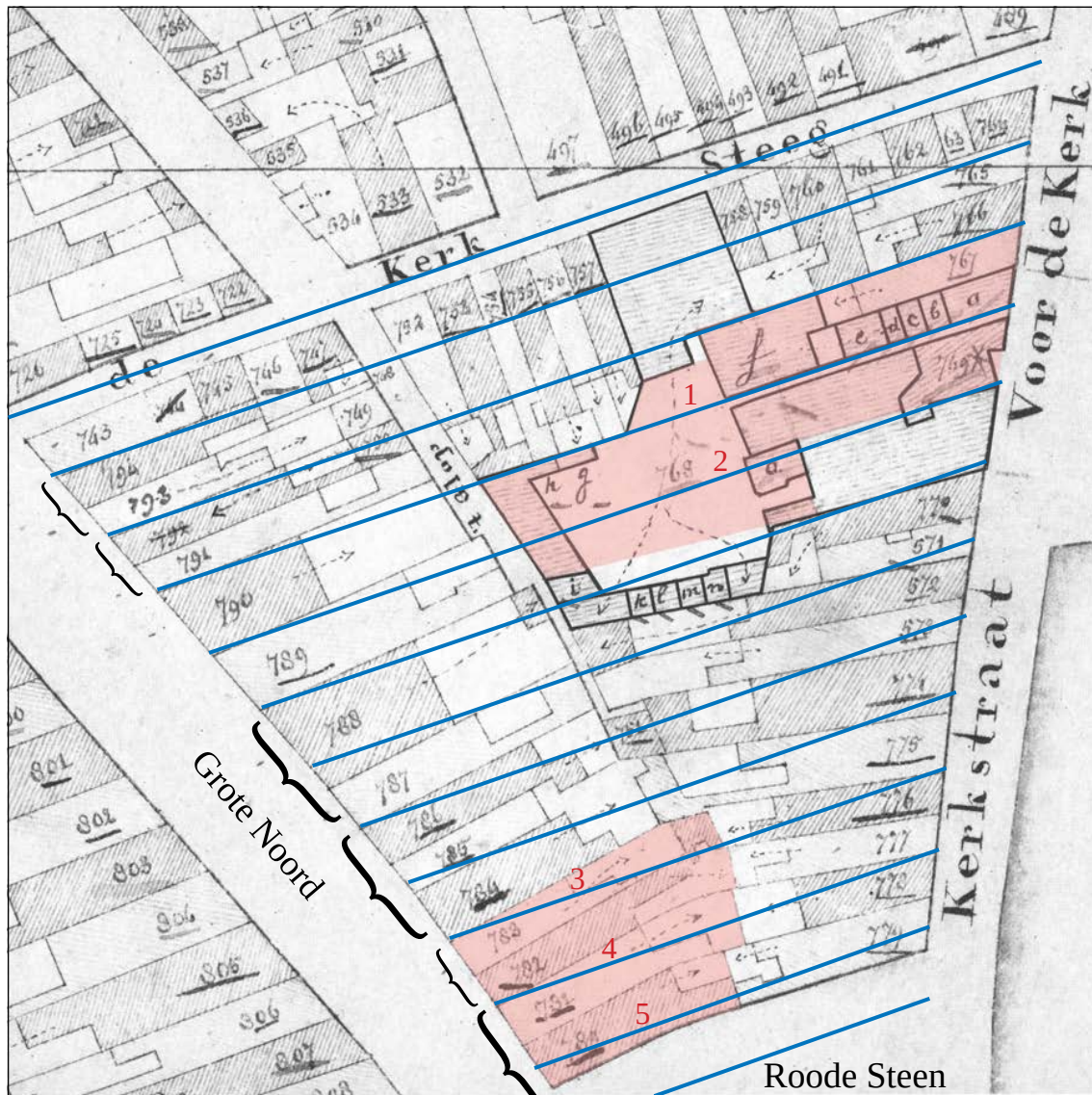
¹⁵ Van Smeerdijk 2004.

¹⁶ Van der Linden 1956, 48-82.

¹⁷ Van der Linden 2000.

¹⁸ Van de Walle-van der Woude 1998, 129-133.

percelen van 8 meter breed is de laatste fase van percelen met sloten. Het proces van opdeling ging verder. De huidige percelen kwamen in de loop van de 14^e en 15^e eeuw tot stand door opdeling van een perceel van 8 meter breed in percelen van 4 meter breed of 2 percelen van in totaal 16 meter breed in 3 percelen van ruim 5 meter breed. Beide methodes van opdeling zijn bij de opgravingen WIN00 en WIN04 geconstateerd (zie fase IV en nog te verschijnen rapportage WIN00). Naast opdeling van de percelen blijkt er een wijziging in de richting van de percelen te zijn opgetreden (zie fase II).

Afb. 8 Reconstructie percelingsstructuur omstreeks 1250 met als ondergrond de kadasterkaart van 1823. Binnen het gebied dat begrensd wordt door de Roode Steen, Kerkstraat, Kerksteeg (tegenwoordig Lange Kerkstraat) en Grote Noord zijn 5 sloten archeologisch teruggevonden: sloot 1 en 2 bij KPL81 (sloot 1 liep precies op de plaats van de latere Gasthuissteeg), sloot 3 en 4 bij WIN04 en sloot 5 bij WIN00. De onderlinge afstand tussen de sloten was ongeveer 8 meter. De perceelsrichting van de percelen aan het Grote Noord en aan de Kerkstraat is begin 14^e eeuw aangepast aan de rooilijn. De brede percelen zijn in de loop van de 14^e eeuw verder opgedeeld. Een aantal van deze herverdelingen is weergegeven met accolades.

4.2.3 Fase II (1280-1310)

Fase II is de oudste bewoningsfase van het terrein. Tot deze fase worden verschillende vlechtwerk-wanden, haardplaatsen, kuilen en een sloot gerekend. Aangezien de oudste woonniveaus zich over sloot S188 uitstrekken (zie westprofiel), moet sloot S188 gedempt zijn voorafgaand aan de bouw van het oudste huis. Het moment van demping van sloot S188 dateert hiermee de aanvang van fase II. Op basis van het keramiekspectrum kunnen we deze demping op zijn vroegst dateren omstreeks 1280. De sloot bevat namelijk niet alleen proto-steengoed, maar ook bijna-steengoed. De overgang tussen beide keramieksoorten voltrok zich omstreeks 1280. De einddatering van fase II wordt gevormd door de datering van de bouw van een nieuw huis. Op basis van de dendro-dateringen kan dit in of kort na 1310/1311 geplaatst worden (fase III). Binnen de periode 1280-1310 kunnen twee subfasen onderscheiden worden (fase II.1 en II.2). Het diepteverschil tussen het diepste en hoogste vloerniveau is dusdanig groot (ca. 0.80 meter) dat het huis in ieder geval een keer volledig herbouwd moet zijn.

Sporen

Fase II.1 (bijlage 2b) - Tijdens fase II.1 bleef de dwarssloot (S222) achter het huis en mogelijk tevens sloot S223 bestaan.¹⁹ Centraal op het brede perceel A (circa 8.00 meter) werd een huis gebouwd. Hiervan zijn geen wandconstructies gevonden. Wel zijn verschillende vloerniveaus, restanten van vlechtwerkwallen, twee kleine haardplaatsen en twee mestkuilen tot deze fase te rekenen.

Afb. 9 en 10 Haardplaats S147 en S148

Geheel aan de westkant van werkput VI werden twee kleine haardplaatsen gevonden. Haardplaats S147 bestond uit zes kloostermoppen (30x15x8 en 28x14x7) en een brok natuursteen (afb. 9). Haardplaats S148 (afb. 10) bestond uit vier brokken kloostermoppen (?x14x6). Rondom de haardplaatsen bevond zich een laag met veel houtskool waarin enkele metalen voorwerpen werden gevonden. Eén van deze voorwerpen is in verband te brengen met een kookfunctie (V409-M01). De haardplaatsen bevonden zich op een diepte van -1.30 NAP. Dit betekent dat het terpje dat is opgeworpen voor de bouw van het huis aan de kant van het Grote Noord slechts 0.30 meter dik was. Ten zuiden van de haardplaatsen boven de gedichte sloot S188 bevonden zich verschillende restanten van omgevallen vlechtwerkwallen (afb. 11). De diepste wand (S186) lag op ongeveer -1.50 NAP. Ten zuiden van deze wand lag iets hoger (ca. -1.10 tot -1.40) een tweede wand (S184) die compleet verkoold was. Tevens bevonden zich hier enkele elzenhouten paaltjes (S187). De vlecht-

¹⁹ De aanwezigheid van leerbewerkingsafval in sloot S222 bevestigt dit. In sloot S188 (en sloot S223) was geen leerbewerkingsafval aanwezig.

werkwanden moeten we niet interpreteren als de wanden van de huizen, maar als de erfscheidingen tussen de huizen op perceel A en B. Bij de bespreking van de sporen van fase II.2 zal hierop dieper worden ingegaan. De palen S187 moeten we dus niet interpreteren als de staanders van een huis, maar als palen van de erfscheiding.

Tot deze fase zijn verder twee mestkuilen (S150 en S226) te rekenen. Beide kuilen waren ongeveer 2.00 meter lang en 0.70 meter breed. Kuil S150 was ongeveer 0.50 meter diep en kuil S226 was ongeveer 1.10 meter diep. De kuilen lagen twee meter van elkaar verwijderd en hadden dezelfde oriëntatie (noord-zuid). De inhoud van de kuilen was mest met wat leer, kogelpotaardewerk en bijna-steengoed uit het laatste kwart van de 13^e eeuw. Opmerkelijk is dat beide kuilen zich in het huis bevonden. Mogelijk zijn ze gegraven bij de herbouwfase van het huis.

Achter het huis bevonden zich in de bovenvulling van de dwarssloot (S222) nog twee vlechtwerkwanden (S217 en S221). Beide wanden waren 2.40 meter lang en 1.00 meter hoog en bestonden uit 14 stokken waartussen de twijgen waren gevlochten (afb. 12). De afstand tussen de stokken was ongeveer 18 cm. De bovenkanten van de wanden waren netjes afgewerkt met iets dikkere twijgen. Ze waren niet beleemd. Ook deze wanden waren niet afkomstig van het huis, maar vermoedelijk van een bouwseltje op het erf. Te denken valt aan een varkens- of kippenhok of iets dergelijks. Geheel op het achtererf bevond zich nog een klein restant van een vlechtwerkwandje (S219) dat bij fase II.1 of fase II.2 behoort. De erven van de huizen waren niet leeg, maar voorzien van allerlei bouwsels. In een Amsterdamse keur uit 1413 worden verschillende van deze bouwsels opgesomd. In de keur werd bepaald dat de *'huyzen, spykeren, stallen, schuyren, hoeyhuyze, verkenscote, loezen, loysenen, stillen'* die met riet gedekt waren van binnen beleemd moesten worden.²⁰ Uit verschillende bronnen in Hoorn blijkt dat ook hier dergelijke bouwsels voorkwamen. In het kohier van de tiende penning uit 1560 is zelfs nog sprake van spiekers.

Afb. 11 Vlechtwerkwanden S221 en S217 (vanuit het zuiden)

²⁰ Breen 1902. Keurboek B, keur XXXVIII.

In de kuilen en in de vloerniveaus is zeer veel leerafval aangetroffen. De bewoner van het huis was duidelijk werkzaam als leerbewerker. Naast de grote hoeveelheid leerafval, zijn veel voorwerpen van keramiek, metaal en been gevonden. Met name de dwarssloot (S222) bevatte veel materiaal.

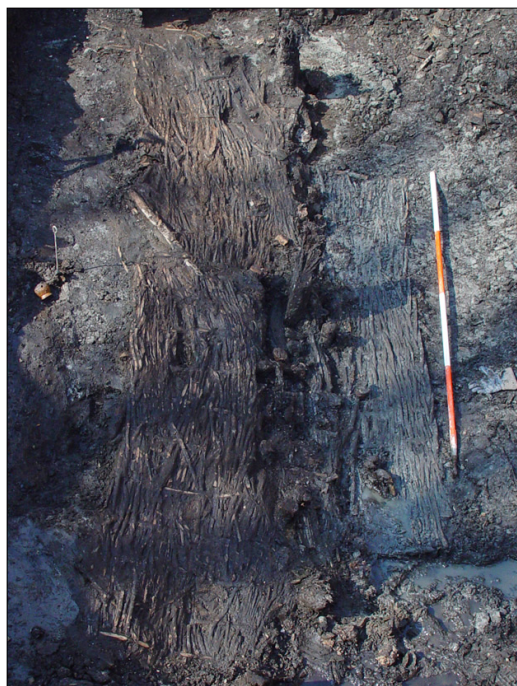
Fase II.2 (bijlage 2c) - Tot fase II.2 kunnen verschillende vlechtwerkwanden, een haardplaats en een mestkuil gerekend worden. Op een diepte van -0.85 NAP bevond zich een min of meer ronde haardplaats (S146) van kloostermoppen (28x13x6). De haardplaats lag centraal in het huis en had een diameter van ongeveer 1.20 meter (afb. 12). Onder de haardplaats was een houten ring aanwezig van mogelijk een voorloper.

Afb. 12 Haardplaats S146 (vanuit het westen)

Tussen perceel A en B bevonden zich verschillende vlechtwerkwanden (afb. 13). Eén van de wanden (S157) was nog voor ongeveer 20 cm diep in zijn oorspronkelijke positie in de bodem aanwezig. De wand was te volgen over een afstand van 12 meter.

Aan de westkant van het terrein (de kant van het Grote Noord) was de wand verstevigd met drie secundair gebruikte balken/stammen die te vergroeide jaarringen hadden voor een dendro-datering. Tevens lag op die plek zowel ten noorden als ten zuiden van de wand een omgevallen vlechtwerkwand. De vlechtwerkwand aan de noordkant (S156) was 2.60 meter lang en 0.50 meter breed. De vlechtwerkwand aan de zuidkant (S155) was minimaal 4 meter lang en 1 meter breed. Alle vlechtwerkwanden waren onbeleemd. Wand S157 bevond zich precies op de perceelsgrens tussen perceel

Afb. 13 Vlechtwerkwanden S155 en S156 (vanuit het westen). De meeste palen die zich tussen de wanden bevinden, behoren tot de sliepenfundering van S91 (fase V).

A en B. Gezien de locatie van de wand (op de perceelsgrens), het ontbreken van staanders van het huis, het onbeleemd zijn van de wanden, het ontbreken van een achterwand en het ontbreken van een tweede wand (er zijn immers twee huizen) moet de wand geïnterpreteerd worden als een perceelscheiding. De vlechtwerkwand verving als het ware de sloot (S188). De aanwezigheid van omheiningen in de vorm van vlechtwerkwanden past goed bij het karakter van de plaats Hoorn in deze periode. Hoorn was in de eerste plaats een handels- en nijverheidsplaats, maar had tevens nog een agrarisch karakter. De omheiningen hielden de beesten, zoals varkens en kippen, die op de erven gehouden werden binnen de erven. Het omheinen van erven met vlechtwerkwanden was een algemeen gebruik op het platteland. Achter het huis strekte zich over de dwarssloot S222 een dikke compacte mestige laag met veel visresten uit. Van deze laag zijn verschillende monsters genomen (M88 en M91) die een beeld geven van de visconsumptie tijdens fase II.2. Bij de analyse van de visresten is gebleken dat met name zoetwatervissen (baars, karperachtigen, paling e.d.) werden gegeten.²¹

Tot fase II.2 behoort verder een mestkuil (S220) achter het huis op perceel A. In deze mestkuil en in de vloerniveaus van het huis is zeer veel leerafval gevonden. De bewoner was werkzaam als leerbewerker. Naast schoenen maakte hij diverse andere objecten. Zeer bijzonder zijn enkele fragmenten van een leren schildbekleding met ingestempelde figuren en draakjes (V432-L01) en een leren bekleding (mogelijk van een soort doos) met draken en schildjes (V581-L21, afb. 93). Een reconstructiekening geeft een beeld hoe het schild met leren bekleding eruit heeft gezien (afb. 92). Het materiaal van de leerbewerker wordt beschreven in de bijdrage van T.Y. van de Walle-van der Woude.

Terp- en perceelsstructuur

Ten aanzien van de oudste bebouwing wordt veelal gesproken over woonterpen. De huizen zouden op gezamenlijke of individuele terpen gebouwd zijn. De ophoging die werd opgeworpen voor het oudste huis op perceel A was nauwelijks een halve meter dik. Dit kunnen we geen terp noemen. Geleidelijk werd verder opgehoogd waardoor de huisplaatsen het karakter van terpen kregen. De achtererven werden echter ook opgehoogd waardoor de hoogteverschillen beperkt bleven. De ophogingen vonden in principe individueel per perceel plaats, maar werden in de praktijk vaak gelijktijdig aangepakt. Dit is met name duidelijk bij fase III. Opvallend is dat de richting van de percelen gewijzigd is ten opzichte van fase I. De gewijzigde richting is gehandhaafd gebleven tot op de dag van vandaag. De verklaring voor deze wijziging is vermoedelijk dat de huizen meer haaks op het Grote Noord zijn gebouwd. Deze wijziging is voor een groter gebied dan alleen het onderzoeksgebied vast te stellen (zie fase I). Dit houdt in dat het Grote Noord al bestond voordat de oudste huizen op de percelen werden gebouwd.

De oudste huizen

Zowel bij fase II.1 als fase II.2 zijn geen sporen van wandconstructies gevonden. De verklaring hiervoor ligt in de bouwwijze die in deze periode toenemend werd toegepast. De stijlen van de huizen werden niet meer ingegraven maar op liggende horizontale balken geplaatst. Bij afbraak van het huis werden de stijlen niet op maaiveldhoogte afgebroken, maar werd de volledige houtconstructie verwijderd (het hout kon immers weer hergebruikt worden). Het meest waarschijnlijk is dat de wanden van de huizen van vlechtwerk waren. Vlechtwerkbouw was de traditionele bouwwijze. Het is echter niet geheel uitgesloten dat aan het einde van de 13^e eeuw al huizen met houten planken werden gebouwd. Op basis van de archeologische sporen is dit niet te zeggen. De keurboeken van Hoorn vullen de archeologische gegevens goed aan. De keuren met betrekking tot de brandveiligheid bevatten informatie over de bouwwijze van de huizen. Het oudste keurboek dateert uit 1424 (en behoort daarmee tot de oudste keurboeken in Nederland) en dateert daarmee ongeveer 150 jaar later dan het huis waarover we het hier hebben gebouwd werd. De keuren die relevant voor de huisbouw zijn, behoren tot de oudste keuren in het keurboek en zijn vermoedelijk al in 1357 op schrift gesteld (het jaar waarin Hoorn stadsrechten verkreeg). Deze oudste keuren werden vrijwel letterlijk uit het keurboek van Medemblik overgenomen, waarvan de aanleg mogelijk al uit 1288 dateert (het jaar waarin Medemblik stadsrechten verkreeg). De oorsprong van de keuren dateert dus wel degelijk uit de periode waarin de oudste huizen die tijdens de opgraving zijn aangetroffen, zijn gebouwd. In 1424 werden deze keuren kennelijk nog steeds relevant gevonden, ondanks dat uit archeologisch onderzoek blijkt dat in die tijd houten huizen algemeen voorkwamen en steenbouw in opkomst was. Dit betekent dat de keuren niet de algemene bouwwijze hoeven te reflecteren. In keur A12 werd bepaald dat *'men die wanden van den huse maken mit houte of mit horden ten minsten vier voeten hoech, ende die mittelscore van houte of ten minste van horden, wel gecleyt'*.²² De wanden werden kennelijk gemaakt van hout of vlechtwerk (horden) en moesten tot ten minste 4 voet hoog (ca. 1.20 meter) beleemd worden. Daarboven mochten de

²¹ Van Dijk en Beerenhout 2006.

²² Pols 1885, 21.

wanden onbelemmd zijn. Het lemen van de wanden moest voorkomen dat het hout of vlechtwerk door wegschietende vonken van de vrije haardplaats vlam zouden vatten. Het belemen moest volgens keur A61 binnen een maand gebeuren: *‘soe wie een huus maect of wie een huus dect of verdect, so sal dat huus binnen eenre maent daerna gheliemt wesen’*.²³

De afmetingen van het huis op perceel A zijn niet precies te achterhalen. Aan de hand van de vloerniveaus kunnen de afmetingen slechts globaal gereconstrueerd worden. De afstand tussen de vlechtwerkwand aan de noordkant van perceel B (de wand die bij WIN04 is opgegraven) en de vlechtwerkwand aan de zuidkant van perceel B (de wand die bij WIN00 is opgegraven) is ongeveer 5 meter. Uitgaande van een loopruimte van ongeveer 0.75 meter aan beide zijden van het huis, levert dit een huis van 3.5 meter breed op. De vloerniveaus wijzen op een huis van 8 tot 10 meter lang. Perceel A was breder dan perceel B.

Afb. 14 Blootleggen van de vlechtwerkwanden S155 en S156.

Het huis op perceel A is maximaal 5 bij 10 meter groot geweest. Uit de keuren valt eveneens weinig af te leiden over de omvang en opbouw van de huizen. De minimumbreedte van een huis was 1 roede (ca. 3.60 meter). In keur 93 werd bepaald dat *‘soe en moet men gheen huus doerscieten, twe luden in te wonen, dat huus sel vier en twintich voeten wijt wesen’*.²⁴ Een huis mocht alleen gesplitst worden in twee huizen als het huis 24 voet (2 roeden) breed was. De minimumbreedte van 1 roede werd vastgesteld omdat anders de wanden van het huis zich te dicht bij de haardplaats bevonden en dat brandgevaarlijk was. Uit archeologische gegevens concludeert Janse dat de huizen in Holland in de 13^e eeuw circa 3.5 tot 5 meter breed en 8 meter lang waren.²⁵ In Amsterdam is bij de opgravingen aan de Nieuwendijk vastgesteld dat de huizen in de 13^e eeuw 3.60 tot 4 meter breed waren.²⁶ Opvallend is dat ook bij deze huizen geen wandconstructies zijn gevonden. Er zijn geen aanwijzingen voor een interne verdeling van de huizen. Gezien de afmetingen van de huizen en de locatie van de haardplaatsen tijdens fase II.2 is het zeer waarschijnlijk dat ze waren van het type met één ongedeelde ruimte waarin zowel werd gewoond als gewerkt. De grote hoeveelheid leerafval in het huis op perceel A geeft een indruk van de omstandigheden waaronder werd gewoond. De aanwezigheid van een vrije haard maakte een zolder onmogelijk. Uit keur 8a blijkt dat de oudste huizen inderdaad geen zolder hadden. Er wordt gesteld dat *‘soe wie stroe of riet over sijn oven of over sijn eest of over sijn vier heeft, of in sijn selves woenhuus opten balken, die verboerde vijff schellinghe’*.²⁷ Boven een oven of haardplaats mocht geen stro of riet op de balken liggen. De balken waren dus niet voorzien van een vloer. In het keurboek van 1528 kwam een vergelijkbare keur (B37) nog steeds voor: *‘soe sal boven noch omtrent dieselve heert, op acht voeten nae, gheen stroo, riet, tacken, coellen, peck, teer of dierghelijcke materia van brande legghen, op vijf stuvers. Ten waer dattet boven wel besoldert waer’*.²⁸ Kennelijk waren zolders in die tijd nog altijd niet algemeen.

²³ Pols 1885, 32.

²⁴ Ibidem 40.

²⁵ Janse 1988, 63.

²⁶ Baart 1982, 20.

²⁸ Pols 1885, 81.

4.2.4 Fase III (1310-1350)

Perceel A werd ongeveer een halve meter opgehoogd en er werd een nieuw huis gebouwd. Op basis van de dendro-dateringen van twee palen kan het begin van deze fase gesteld worden op circa 1310. Beide monsters leverden een datering op van najaar/winter 1310/1311.²⁹ Het einde van deze fase wordt gevormd door de afbraak van het huis en de bouw van twee nieuwe huizen op het perceel. Het moment waarop dit gebeurde kan niet op basis van dendro-monsters worden bepaald. De dateringen van de keramiek wijzen erop dat dit rond 1350 moet hebben plaatsgevonden.

Sporen (bijlage 2d)

Het aantal sporen dat tot deze fase gerekend kan worden, is beperkt, maar wel zeer interessant voor het beeld van de ontwikkeling van de huisbouw. In werkput VI zijn vier ingegraven palen van de zuidwand van een huis gevonden (S143). De palen hadden een diameter van ongeveer 15 cm (afb. 15). De lengte varieerde tussen de 0.66 en 1.06 meter. De onderkanten van de palen waren stomp. Ze waren gefundeerd op liggende plankjes (afb. 16). De kop van de meest westelijke paal bevond zich op –0.07 NAP. In werkput VII zijn nog twee palen van de zuidwand van het huis gevonden die op identieke wijze waren gefundeerd. De kop van de meest oostelijke paal bevond zich op –0.25 NAP. Aansluitend op deze paal bevond zich de achterwand van het huis, bestaande uit vier palen en verticaal in de grond geplaatste plankjes (S215). Deze plankjes waren ongeveer 20 cm breed. Ze ontbraken tussen twee palen op een onderlinge afstand van 1.30 meter. Dit was vermoedelijk de achteruitgang van het huis. De zijwand van het huis bestond niet uit verticale planken, maar had een horizontale potdekseling. Het huis had een grote centrale rechthoekige haardplaats (S142, afb. 17). Deze haardplaats was 2.60 meter lang en 2.00 meter breed, bestond uit kloostermoppen (28x14x6) en bevond zich op een diepte van circa –0.25 NAP (foto). De bakstenen in de kern van de haardplaats waren volledig kapotgestookt. De haardplaats had een vlijlaag van lichtgrijze klei. Op het erf van het huis is slechts één mestkuil (S230) aangetroffen die tot deze fase gerekend kan worden. Bij de analyse van een zadenmonster (M98) uit de kuil is gebleken dat deze zowel dierlijke als menselijke mest bevatte.³⁰ De mestkuil bevatte een kleine hoeveelheid kogelpotdewerk (V556).

Afb. 15 (links) Stijl van de zuidoosthoek van het huis, gefundeerd op een liggend plankje. De paal is dendrochronologisch gedateerd op najaar/winter 1310/1311.

Afb. 16 (boven) Funderingsplankje van een van de stijlen van de zuidwand van het huis

²⁹ Hanraets 2004.

³⁰ De Sitter-Homans 2006.

Afb. 17 Haardplaats S142 van het huis op perceel A tijdens fase III (gezien vanuit het zuiden)

Ophoging van het terrein

De ophogingen van het terrein vonden geleidelijk door de eeuwen heen plaats. Bij de bouw van een nieuw huis werd het perceel eerst opgehoogd. De ophoging die voorafgaand aan de bouw van het huis op perceel A van fase III plaatsvond, was ongeveer een halve meter dik en strekte zich tevens uit over perceel B en C (WIN00). Dit betekent dat op de verschillende percelen gelijktijdig nieuwbouw plaatsvond.

Houten huizen

De precieze afmetingen van het huis op perceel A konden niet worden achterhaald, omdat zowel de noord- als de westwand van het huis niet opgegraven konden worden. Op basis van de onderlinge afstand van de stijlen is de lengte van het huis te reconstrueren. De stijlen bevonden zich op ongeveer 2.00 à 2.20 meter afstand van elkaar. In totaal zijn 6 stijlen gevonden. Ten westen van de meest westelijke stijl in werkput VI moet zich nog een stijl bevonden hebben. In totaal was het huis ongeveer 12.50 meter lang. De breedte van het huis kan gereconstrueerd worden aan de hand van de centrale haardplaats. Dit levert een breedte van ruim 6 meter op. Vermoedelijk was het een éénbeukig huis. Twee- of driebeukige huizen worden nooit in stedelijke context gevonden. Er zijn geen aanwijzingen voor een interne verdeling van het huis.

De bouwwijze is interessant. De wijze van funderen is primitief voor deze periode. De oudste huizen tijdens fase II waren waarschijnlijk gebouwd op liggende balken waarin de stijlen waren bevestigd. Het huis uit fase III had ingegraven stijlen die slechts op een liggend plankje stonden. Deze wijze van funderen is bekend uit de 11^e en 12^e eeuw, o.a. in Assendelft.³¹ Het huis is een laat voorbeeld van de wijze van funderen die is toegepast, maar een vroeg voorbeeld van de wijze van betimmering van de wanden. De bouwwijze van horizontale potdekseling van de zijwanden en verticale planken aan de voor- en achterwand is een bouwtraditie die tot in de 19^e eeuw op het platteland van West-Friesland, Waterland en de Zaanstreek werd toegepast. Deze huizen geven een indruk hoe het huis op perceel A er uit heeft gezien.

³¹ Besteman en Guiran 1983, 194.

4.2.5 Fase IV (1350-1400)

De reconstructie van fase IV is problematisch. Uit de stratigrafie en de aanwezigheid van enkele haardplaatsen blijkt dat er een fase is geweest van houtbouw tussen het houten huis van fase III en de huizen met stenen voet van fase V, maar het is moeilijk de sporen bij de juiste fase in te delen. Het hout van de funderingen van de huizen van fase IV is hergebruikt als funderingshout onder de muren van fase V. Welke palen en planken zich nog in hun oorspronkelijke positie bevonden, is moeilijk aan te geven. De keramiekdateringen gekoppeld aan de stratigrafie wijzen op een datering van deze fase tussen circa 1350 en circa 1400. Deze datering wordt bevestigd door een zilveren munt (V379-M01) uit 1343-1344 die zich in een afvallaagje tussen de fundering bevond.

Tijdens deze fase deed zich een belangrijke wijziging voor in de perceelsstructuur. Perceel A werd opgesplitst in twee percelen (A1 en A2). Van de wandconstructies van de huizen zijn slechts poeren van plankjes en balkjes teruggevonden waarop de stijlen hebben gestaan.

Sporen (bijlage 2e)

Perceel A - De fundering van de zuidwand van het huis op perceel A2 bestond uit zeven poeren op een onderlinge afstand van ongeveer 2 meter (S152). De poeren bestonden uit paaltjes en liggende plankjes en balkjes. De meest westelijke poer lag op ongeveer +0.30 NAP en de meest oostelijke poer op ongeveer -0.10 NAP. De fundering van de noordwand van het huis op perceel A2 was tevens de fundering voor de zuidwand van het huis op perceel A1 (S139). Deze fundering bestond uit acht poeren (afb. 18). De meest oostelijke poer bevond zich 2 meter oostelijker dan de meest oostelijke poer van de fundering van de zuidwand.

Ruim 4 meter vanaf de rooilijn van het Grote Noord bevond zich een haardplaats (S138) van kloostermoppen (28x13x6). Van de haardplaats waren slechts vijf bakstenen aanwezig (afb. 19). De vlijlaag van de haardplaats bestond uit blauwgrijze klei en strekte zich uit over een oppervlakte van 2.10 bij 1.70 meter. De haardplaats bevond zich op een diepte van +0.03 NAP.

Een tweede haardplaats (S201) die bij dit huis heeft behoord, bevond zich meer naar het oosten in het huis. De haardplaats was min of meer rond van vorm en bestond uit brokken baksteen. De afmetingen waren ongeveer 1.30 bij 1.00 meter. Deze haardplaats lag op identieke diepte als haardplaats S138, namelijk op +0.03 NAP. Op dezelfde plaats in het huis op perceel A1 waren eveneens baksteenbrokken aanwezig (S205) die mogelijk van een haardplaats geweest zijn.

Afb. 18 Een van de poeren van het huis (fundering S139)

Afb. 19 Haardplaats S138 (vanuit het zuiden)

Geheel in de zuidwesthoek van het huis op perceel A2 was een bakstenen plateautje aanwezig van 0.90 meter lang en minstens 0.60 meter breed (S140). Het plateautje bestond uit kloostermoppen (28x13x6) die op hun plek werden gehouden door verticale plankjes die met kleine paaltjes in de grond waren verankerd. Dit bakstenen spoor is te interpreteren als een soort stenen 'deurmat'. Op basis hiervan kunnen we concluderen dat de ingang van het huis zich (vanaf de voorkant van het huis gezien) geheel rechts bevond. Vergelijkbare sporen zijn ook aangetroffen bij de opgraving WIN00. De voorwand van het huis heeft zich iets westelijker bevonden (vlak achter het profiel). Tot deze fase kunnen verder enkele afvalkuilen en een afvalton op het achtererf gerekend worden (S208, S210 en S214).

Perceel B - Sporen van de noordwand van het huis op perceel B tijdens deze fase zijn nauwelijks gevonden. Ten zuiden van de poerenfundering S152 bevonden zich verschillende palen (S153) die bij een constructie op perceel B behoord moeten hebben. In totaal zijn zeven palen gevonden. De meest westelijke paal bevond zich op +0.07 NAP en de meest oostelijke paal op -0.44 NAP. De palen waren aangepunt en hadden lengtes variërend tussen 0.80 en 1.20 meter. De dendrochronologische dateringen van drie van deze palen komen uit op 1332 ± 6 , 1304 ± 6 en 1329 ± 5 .³² Hieruit valt slechts af te leiden dat de constructie dateert van na 1326. Opvallend aan de palen was dat ze niet alleen verbrande koppen hadden, maar dat ook de buitenzijde van de palen volledig verkoold was. Bij brand van het huis kunnen de palen niet onder de grond verbranden. Een mogelijkheid is dat de buitenzijde van de palen bewust is verkoold om rotting tegen te gaan, maar dat verklaart de verbrande koppen niet. Mogelijk is het secundair gebruikt hout, maar echt waarschijnlijk is het niet dat men verkoolde palen als stijlen voor een huis gebruikte. Bij het archeologisch onderzoek WIN00 zijn in het vlak geen sporen gevonden (haardplaatsen, vloerniveaus e.d.) die bij een huis uit deze fase behoord hebben. Vooralsnog is de reconstructie van de bebouwing tijdens deze fase op perceel B niet duidelijk. De uitwerking van WIN00 kan mogelijk meer duidelijkheid verschaffen.

Verdichting van de bebouwing

De afmetingen van het huis op perceel A2 zijn vrij nauwkeurig te bepalen. De lengte van het huis was bijna 17 meter en de breedte ongeveer 4 meter. Gezien de ligging van de haardplaatsen en de lengte van het huis is het zeer waarschijnlijk dat het verdeeld is geweest in een voor- en achtervertrek. Een scheidingswand is echter niet gevonden. Het huis op perceel A1 was circa 19 meter lang en 4 meter breed.

Fase IV is kenmerkend voor een fase van verstedelijking van de nederzetting. Het inwonertal van Hoorn nam toe en daarmee ook de behoefte aan ruimte. Tijdens fase II en III stonden de huizen nog vrij op brede percelen. Deze brede percelen werden opgedeeld in smalle percelen waarop de huizen naast elkaar werden gebouwd. Tussen de huizen was slechts een osendrop (onbebouwde druiptrook) aanwezig. De typisch stedelijke aaneengesloten gevelrij kwam tot stand. Groei van de huizen was zolang nog in hout werd gebouwd slechts mogelijk in de lengte. Het huis op perceel A2 was een stuk langer dan het huis op perceel A tijdens fase III. Merkwaardig is dat de huizen op perceel A1 en A2 tegen elkaar aan werden gebouwd als een soort tweelingpand, zoals dat ook het geval was bij de steenbouw van fase V. De precieze constructie is niet te achterhalen.

Een vergelijkbaar proces van verdichting van de bebouwing is in andere steden geconstateerd. Met name bij een onderzoek in Rotterdam is dit proces goed in kaart gebracht.³³ Bij het onderzoek is de dam in de Rotte over een lengte van ongeveer 40 meter opgegraven. Omstreeks 1280 zou een van de sluizen gedempt zijn en een drietal huizen gebouwd zijn. Deze huizen bevonden zich op terpachtige verhogingen van ongeveer 9 meter breed. In het begin van de 14^e eeuw zouden ook de open ruimtes tussen de huizen bebouwd zijn waardoor een aaneengesloten rij huizen tot stand kwam. De percelen

³² Hanraets 2004.

³³ Carmiggelt 1997, 259-266.

die hierbij ontstonden, waren dus ruim 4 meter breed. In vergelijking met de ontwikkeling van de perceelsstructuur in Hoorn is een aantal verschillen te constateren. In de eerste plaats heeft de verdichting van de bebouwing zich in Hoorn geleidelijker voltrokken dan in Rotterdam. In de tweede plaats kwam de verdichting in Hoorn niet tot stand door de open ruimtes tussen de huizen te bebouwen, maar door de brede percelen op te splitsen.

4.2.6 Fase V (1400-1575)

Deze fase kenmerkt zich door het feit dat voor het eerst baksteen in de wanden werd toegepast. De huizen op de percelen A1 en A2 bleven eenvoudig van aard. In plaats van een fundering van houten poeren werd een fundering van baksteen aangelegd waarop de stijlen werden geplaatst. De opbouw van de huizen bleef van hout. Het contrast met het huis op perceel B is groot. Daar kwam wel een volledig bakstenen huis tot stand. Het huis op perceel B was bovendien breder en langer dan de huizen op de percelen A1 en A2.

Afb. 20 Muur S132 en S197 (vanuit het zuidoosten)

Sporen (bijlage 2f)

Perceel A1 - Van het huis op perceel A1 is zowel een stenen muur aan de voorkant, de zuidkant als de achterkant aangetroffen. De muur aan de voorkant (S145) is in het profiel geconstateerd (bijlage 3b) en bestond uit vijf lagen bakstenen. De bovenkant lag op circa +0.80 NAP en de onderkant op circa +0.50 NAP. De muur had geen net metselverband. Deze muur was gebouwd over de zuidmuur (S132) heen en dat wijst erop dat de muur gebouwd is bij een verbouwing van het huis. De zuidmuur was te volgen tot aan de achtermuur. Geheel aan de westkant bevond de bovenkant van de muur zich op +0.50 NAP en de onderkant op +0.30 NAP. De muur bestond uit 4 lagen bakstenen en sloot aan op achtermuur S202 (afb. 20). De achtermuur bestond uit 6 lagen bakstenen. De onderkant van deze muur lag op bijna

Afb. 21 Muur S197 en S202. De bakstenen van muur S202 zijn in grijze klei gestapeld en de bakstenen van muur S197 zijn met mortel gemetseld. De hoek van muur S202 is met klezoren afgewerkt (vanuit het oosten)

–0.30 NAP. Deze muur had twee veranderingen. De hoek van de opbouw was netjes afgewerkt met klezoren (afb. 21). Alle muren waren gebouwd bovenop de oudere houten funderingsresten uit fase IV, zonder een goed fundament te leggen. Onder de muren bevond zich slechts een dun laagje grijs zand. De bakstenen van de muren waren niet gemetseld met mortel, maar met grijze klei gestapeld. Na verloop van tijd werd een nieuwe achtermuur (S197, afb. 21) gebouwd op de oude. Het muurwerk was waarschijnlijk aan de oostkant wat weggezakt, gezien het grote verschil in diepte tussen de west- en oostkant. De bakstenen van deze nieuwe achtermuur waren wel

gemetseld met mortel. De bovenkant van deze muur bevond zich op +0.45 NAP.

Het huis op perceel A1 was gesplitst in een voor- en achterruimte. Tussen deze ruimtes bevond zich op +0.84 NAP een halfsteens muurtje bestaande uit 3 lagen bakstenen (S131). De diepte wijst er op dat het niet uit de begintijd van het huis dateert, maar een latere toevoeging is.

In de voorruimte is het restant van een grote haardplaats gevonden (S130). De haardplaats bestond uit brokken baksteen en plavuizen en had een lengte van 3.00 meter. De breedte kon niet worden vastgesteld doordat een 17^e-eeuwse kelder de haardplaats doorsneed. Ook deze haardplaats dateert niet uit de bouwtijd van het huis.

Het huis op perceel A1 was ruim 15 meter lang. De noordmuur van het huis kon niet worden opgegraven doordat afstand gehouden moest worden tot de nog bestaande bebouwing ten noorden van het opgravingsterrein (Grote Noord 6 en Grote Noord 8). De perceelsgrens tussen Grote Noord 6 en Grote Noord 8 was op dezelfde plek als tegenwoordig. We mogen dan ook aannemen dat het huis 4 meter breed was. De voorruimte was ruim 9 meter diep en de achterruimte 6 meter diep.

Perceel A2 - Van het huis op perceel A2 is eveneens de muur aan de voorkant, aan de zuidkant en een gedeelte van de muur aan de achterkant gevonden. De zuidmuur van het huis op perceel A1 was tevens de noordmuur van het huis op perceel A2. De muur aan de voorkant (S136) bestond uit 3 lagen bakstenen (bijlage 3b). De bovenkant lag op ongeveer +0.75 NAP en de onderkant op +0.60. De muur aan de zuidkant (S228) was nog maar gedeeltelijk aanwezig en liep sterk af naar het oosten.

Afb. 22 Haardplaats S138 (vanuit het westen)

Afb. 23 Poer van muur S228 (vanuit het noorden)

Geheel aan de oostkant bevond de onderkant van de muur zich op 0 NAP. De muur sloot aan op achtermuur S203. Net als het huis op perceel A1 was het huis opgedeeld in een voor- en achterruimte. In de voorruimte bevond zich op ongeveer +0.35 NAP een haardplaats (S137) van ruim 2.00 bij 2.00 meter (afb. 22). De haardplaats bestond uit bakstenen van 27x13x6 cm. Op dezelfde plaats in het vlak lag iets hoger (op circa +0.60) een tweede haardplaats (S134) van 2.40 bij 2.20 meter. De bakstenen van deze haardplaats waren verwijderd. De contouren ervan waren te herkennen aan een vlijlaag van grijs zand en enkele plankjes en paaltjes. Vlak achter de haardplaats duidde een liggende balk (S133) de plaats aan van de tussenwand tussen de voor- en achterruimte. De diepte van deze balk (+0.70 NAP) wijst erop dat deze tussenwand een latere toevoeging is. In de achterruimte bevonden zich drie opeenvolgende kleine haardplaatsen. De diepste (S200) lag op +0.30 NAP. Hiervan zijn slechts enkele baksteenbrokken en een vlijlaag (een harde donkergrijze laag) gevonden. Op basis van de vlijlaag zijn de afmetingen van de haardplaats te reconstrueren.

Het was een ronde haardplaats met een diameter van 0.90 meter. Een tweede haardplaats (S199) bevond zich op +0.43 NAP. Net als bij haardplaats S200 bestond ook deze uit maar enkele baksteenbrokken. De vlijlaag (een harde donkergrijze laag met lichtgrijze kleibrokjes) was opnieuw rond van vorm en had een diameter van 1.10 meter. De derde haardplaats (S194) lag op een diepte van +0.68 NAP. Hiervan resteerden slechts enkele baksteenbrokken en een plavuis (28x28).

Het huis op perceel A2 was ongeveer 16.50 meter lang. Het was dus iets langer dan het huis op perceel A1. De breedte was wel identiek, namelijk 4 meter. De muren aan de zuid- en oostkant geven informatie over de opbouw van het huis. De oostmuur was opgebouwd uit 4 lagen bakstenen met daarop een houten muurplaat. Dit toont aan dat de opbouw van het huis van hout was. Opmerkelijk is dat deze muurplaat een dendro-chronologische datering van 1302 ± 6 oplevert.³⁴ Kennelijk betrof het een secundair gebruikte plank. De zuidmuur was opgebouwd uit ongeveer 4 of 5 lagen bakstenen met een drietal opgemetselde poeren (afb. 23). De meest oostelijke poer was tevens de zuidoosthoek van het huis. De tweede poer bevond zich 2.60 meter naar het westen en bevatte in totaal 10 lagen bakstenen. De derde poer lag 2.80 meter ten westen van de tweede poer en bevatte in totaal 8 lagen bakstenen. Op de poeren hebben de stijlen van het houtskelet gestaan.

De achtererven - Op de achtererven van de huizen zijn verschillende afval- en mestkuilen, tonputten en een goot gevonden die dateren uit de 15^e en 16^e eeuw.

De goot (S216) dateert uit ongeveer 1400 en was opgebouwd uit 4 lagen bakstenen. Deze liep vanaf de noordwesthoek van het gebouw dat achter op het erf van perceel B stond, en dat tijdens het archeologisch onderzoek WIN00 voor een deel is blootgelegd, schuin weg in de richting van het Glop (afb. 24). De onderkant van de goot had aan de zuidkant een diepte van -1.10 NAP en aan de noordkant -1.20 NAP. Aan die kant was de goot niet verder te vervolgen, maar het is zeer waarschijnlijk dat deze liep naar het water dat in die tijd in het Glop aanwezig was. De aansluiting van de goot op de noordwesthoek van het gebouw was verstoord. De functie ervan is niet duidelijk. Te denken valt aan een waterafvoer van een ambachtelijke activiteit die in het gebouw plaatsvond. Vlak achter het huis op perceel A2 is een mestkuil (S204) gevonden waarvan de bodem en wanden bekleed waren met secundair gebruikt hout (afb. 25). Een van deze planken is dendrochronologisch

Afb. 24 Goot S216 op het achtererf

Afb. 25 Mestkuil S204. Een van de planken van de kuil is dendrochronologisch gedateerd op najaar/winter 1392/1393.

³⁴ Hanraets 2004.

gedateerd op najaar/winter 1392/1393.³⁵ De kuil was 2.80 meter lang en 1.20 meter breed. De mestkuil bevatte voornamelijk botmateriaal en aardewerk, op basis waarvan deze te dateren is in de eerste helft van de 15^e eeuw. Mestkuil S209 dateert uit dezelfde periode. De andere kuilen hadden een beervulling en dateren uit de 16^e eeuw (beerkuil S213B en beerlaag S233).

Eveneens op het erf van perceel A2 bevonden zich de restanten van twee tonputten. Van een van deze tonputten (S211) was slechts de onderste houten ring aanwezig. De ton had een diameter van 0.88 meter en lag op -0.82 NAP. Het aardewerk uit de ton dateert uit de periode 1525-1575. De andere tonput (S195) was wel compleet aanwezig. De ton had een diameter van 0.70 meter en een hoogte van 1.90 meter. De bovenkant ervan lag op +0.37 NAP. Een van de duigen is dendrochronologisch gedateerd op 1395 ± 6 (met gebruikmaking van de kalender voor Nedersachsen).³⁶ Het aardewerk uit de ton dateert uit de periode 1500-1550. De ton is kennelijk lang in gebruik geweest voordat deze werd ingegraven als afvalton.

Perceel B - Ten zuiden van de zuidmuur van het huis op perceel A2 is de noordmuur (S91) van het huis op perceel B blootgelegd. Deze muur was al bij de opgravingscampagne WIN00 vastgelegd. Er zijn geen nieuwe gegevens bekend geworden ten aanzien van de opbouw van deze muur. Wel konden nu de fundering van de muur en de osendrop bestudeerd worden. De fundering bleek een slietenfundering te zijn (afb. 26). De slieten waren vrij onregelmatig onder de muur gelegd en in de bodem geslagen. Ze hadden veel van de oudere sporen verstoord. Uit de zwaarte van de fundering valt af te leiden dat het een volledig stenen huis met verdieping is geweest. Tegen de noordmuur bevond zich een schouw. De osendrop tussen muur S91 en muur S228 bestond uit bakstenen en verbreedde geleidelijk richting het oosten (afb. 27). De osendrop fungeerde als een goot voor het water dat van het dak stroomde. Er waren in deze tijd nog geen dakgoten.

Afb. 26 Slietenfundering S154 onder muur S91 (fase V), en ten noorden daarvan (op de foto links) fundering S152 (fase IV)

Afb. 27 Osendrop met bakstenen, tussen muur S91 (links) en muur S228 (rechts), (vanuit het oosten)

³⁵ Hanraets 2004.

³⁶ Ibidem

4.2.7 Fase VI (1575-1700) en VII (1700-1960)

Fase VI en VII kenmerken zich door volledige steenbouw. Er werden op de percelen A1 en A2 twee nieuwe huizen gebouwd met gezamenlijke tussenmuur. In de loop der eeuwen is veel verbouwd aan deze huizen. De huizen werden verlengd, vloeren werden opgehoogd en kelders aangelegd. Veel sporen bleken zwaar verstoord te zijn door de nieuwbouw in 1961 en de sloop hiervan in 2004. De jongste vloer die in werkput VI werd aangetroffen, was een plavuizenvloer uit de 17^e eeuw. In werkput VII werden wel jongere sporen gevonden die dieper waren ingegraven, zoals waterkelders, maar ook hier ontbraken veel sporen. Een volledige reconstructie van de verschillende verbouwingen aan

de huizen is hierdoor niet mogelijk. Er kan globaal een onderscheid worden gemaakt in sporen die dateren uit de periode 1575 tot 1700 (fase VI) en uit de periode 1700 tot 1960 (fase VII). Vrijwel al het vondstmateriaal dateert uit fase VI. Uit fase VII dateert slechts één gesloten vondstcomplex, namelijk de inhoud van een waterput (S173) met complexdatering 1870-1918.

Afb. 28 Muren S158 en S159 met daartussen een osendrop. Ten zuiden van muur S158 plavuizen vloer S177 (vanuit het oosten)

Sporen (bijlage 2g en 2h)

De huizen op perceel A2 (Grote Noord 4) en A1 (Grote Noord 6) hadden een gezamenlijke tussenmuur (S120). Op ongeveer 10.80 meter uit de rooilijn splitste deze muur zich in twee afzonderlijke muren (S158 en S159). Vermoedelijk bevonden de achtergevels van de huizen zich op die plek en maakten de afzonderlijke muren deel uit van aanbouwen aan de huizen (afb. 28). Het oudste vloerniveau in het huis op perceel A1 dat bij muur S120 behoort lag op circa +1.10 NAP (S127). De vloer bestond uit resten van grote plavuizen (20x20) en was tot 5 meter uit de rooilijn aanwezig. Tegen muur S120 waren op twee plaatsen brokken plavuizen op hun kant geplaatst.

Mogelijk waren dit de restanten van twee kleine haardplaatsjes, maar de plavuizen hadden geen roetaanslag. Op dezelfde diepte in het huis op perceel A2 werd slechts een klein vloertje van bakstenen (22x11x5) en brokken baksteen gevonden (S128). Vlakbij dit vloertje was een aspotbodem ingegraven (V366). De oudste vloerniveaus in beide huizen zijn op basis van het aardewerk dat zich in de ophogingslaag hieronder bevond te dateren omstreeks 1575. De zuidmuur van het huis op perceel A2 was een rommelig gemetselde muur. Er was geen gezamenlijke tussenmuur met het huis op perceel B. De noordmuur van het huis op perceel A1 kon niet worden opgegraven. De voorgevels van de huizen bevonden zich vlak achter de putwand.

Begin 17^e eeuw werd een plavuizen vloer (S121 en S122) aangelegd in het huis op perceel A2 (afb. 29). De vloer bestond zowel uit plavuizen van

Afb. 29 Plavuizen vloer S122 (vanuit het westen)

12.5x12.5 als uit plavuizen van 18x18 en lag op ongeveer +1.30 NAP. In het achterste gedeelte van het huis werd eveneens een plavuizen vloer aangelegd (S177). Ook deze lag op ongeveer +1.30 NAP. De vloer was gelegd tegen muur S158 en bevatte een stookplaats. Op 2.40 meter uit elkaar bevonden zich de wangen van de schouw. De plavuizen waren bij de wangen ingekapt. Naast de stookplaats was een aspot ingegraven (V446).

In het huis op perceel A1 is geen plavuizenvloer gevonden. Wel werd in de eerste helft van de 17^e eeuw in het voorste gedeelte van het huis tegen de noordmuur een kelder (S124) aangelegd van 2.40 bij 1.70 meter. De wanden waren voorzien van tegels met afbeeldingen van kinderspelen. Het grootste gedeelte van de tegels was al in het verleden verwijderd. De bovenkant van de kelder bevond zich op +1.45 NAP. Hieruit valt te concluderen dat ook het vloerniveau in dit huis in de eerste

Afb. 30 Uitgraven van beerput S206

Afb. 31 Coupe door beerput S193

helft van de 17^e eeuw moet zijn opgehoogd. De vloer van de kelder is in de 18^e eeuw verhoogd. Bovenop de oude vloer werden kleine muurtjes gebouwd waarop een nieuwe vloer van gele en groene plavuizen (21x21) werd gelegd. In een van de hoeken van de kelder was een schrobputje aanwezig.

Achter de achtergevel van het huis op perceel A1 bevond zich een ronde beerput (S206) met een diameter van 1.50 meter. In de noordwesthoek was een storkoker aanwezig. De beerput was gemetseld van roodgele bakstenen van 17x8x4. De put bleek materiaal uit de tweede helft van de 17^e eeuw te bevatten. De volledige inhoud is ter plekke uitgezeefd (afb. 30). Dit leverde een grote hoeveelheid complete producten op van roodbakkend en witbakkend aardewerk en faïence. Daarnaast bevatte de beerput een aantal archeologisch complete producten van glas, waaronder een roemer, kometenglas, gladwandige beker, medicijnflesje en kelderfles. Met name de kelderfles is bijzonder vanwege het gegraveerde jaartal 1621. Deze datering valt buiten de complexdatering (1650-1700). Kennelijk is de fles lang in gebruik geweest voordat deze werd weggegooid. Het moment van buiten gebruik stelling van de beerput dateert tevens een verbouwingsfase van het huis en de aanleg van een nieuwe beerput (S193) meer naar het oosten. Deze beerput had een diameter van 0.90 meter en bevatte vrijwel uitsluitend beergrond (afb. 31). Enkele pijpensteeltjes en een tapkraantje vormden de enige vondsten. Merkwaardig is dat achter het huis op perceel A2 geen beerputten zijn gevonden. De enige verklaring hiervoor zou kunnen zijn dat op het erf geen ruimte voor een beerput was.

In de 18^e eeuw hebben verschillende verbouwingen aan de huizen plaatsgevonden. In beide huizen werd een kelder aangelegd (S162 en S176). Alleen de kelder van het huis op perceel A2 (S176) kon volledig worden opgegraven. De kelder was via een klein trappetje te bereiken. De vloer bestond uit gele en groene plavuizen en de wanden waren betegeld met

Afb. 32 Beergang S172 (vanuit het oosten)

witte tegels. Eveneens op beide percelen werd in de 19^e eeuw een waterkelder met tongewelf aangelegd (S165 en S174). Verder zijn diverse muurtjes, keldertjes en andere sporen gevonden die moeilijk nader te dateren zijn dan 17^e/18^e eeuw.

Een gebouw op het achtererf

Tot deze fase behoren niet alleen de huizen op de percelen A1 en A2, maar ook een gebouw op het achtererf. Van dit gebouw zijn de oost, west en zuidmuur gevonden, maar geen bijbehorende vloeren. De oriëntatie ervan wijkt af van die van de huizen aan het Grote

Noord. Het gebouw had in pandig een rioolgang (S172) naar beerput S232 (afb. 32). De beergang bevatte 18^e-eeuws materiaal. Het oudste materiaal uit de beerput dateerde uit het begin van de 17^e eeuw, zodat het gebouw gedateerd kan worden op ca. 1600. Het baksteenformaat (20x10x4.5) is iets kleiner dan dat van de huizen aan het Grote Noord. Dit bevestigt de iets jongere datering. Bovendien bevond de bovenkant van de stortkoker van de beergang zich op +1.26 NAP en dat komt overeen met het tweede vloerniveau van de huizen aan het Grote Noord uit het begin van de 17^e eeuw.

Gelijktijdig met het gebouw werd een ronde waterput aangelegd (S173). Deze was in de fundering van de westmuur gebouwd. De waterput bleef vermoedelijk in gebruik tot 1918. Het gebouw zelf is mogelijk al voor circa 1830 afgebroken. Op de kadaasterkaart is alleen een kleiner gebouw te zien op het achtererf van perceel A1 en niet een gebouw dat zich ook op perceel A2 bevond. Van dit kleine gebouw zijn geen sporen gevonden doordat de noordoosthoek van het terrein wegens de aanwezigheid van een olietank niet opgegraven kon worden.

Steenbouw

Pas rond 1575 werden de huizen op de percelen A1 en A2 voor het eerst volledig van steen gebouwd. Dit is gezien de locatie (aan het Grote Noord vlakbij de Roode Steen) zeer laat. Op perceel B werd al rond 1400 een volledig stenen huis gebouwd. Toch blijkt ook uit de historische bronnen dat houten huizen in de 15^e en 16^e eeuw nog algemeen voorkwamen. De stedelijke overheid probeerde de bouw in steen aan te moedigen. Met de verdichting van de bebouwing was het gevaar voor stadsbranden groot. In veel steden werd rond 1450 bepaald dat alleen nog maar harde daken gemaakt mochten worden. In 1459 werd in Hoorn bepaald dat: *‘soe wie voirtan sijn huys ofte scuyer binnen der stede van Hoorn decket met herden dake, dat men hem geven ende betalen sal to hulpe van den herden dake een Beirssche gulden van elcken roode dakes’*.³⁷ Voor iedere roede (Hoornse roede is 3.32 meter) stenen dak werd een Beierse gulden als subsidie betaald. Dat deze maatregel in de praktijk daadwerkelijk werd toegepast blijkt uit de burgemeestersrekening van 1464-1465. Er komen twee uitgavenposten voor die hierop betrekking hebben: *‘betaelt Jon Jan Vriese 12 beiers gulden voir 12 roed harde dac’* en *‘betaelt Bouden Jan zoen die stilgancmaker vier beiers gulden voir 4 roed harde dacx’*.³⁸ Toch hielp de maatregel niet voldoende. Dit zien we ook in Amsterdam waar in 1452 werd gekeurd dat de rieten daken binnen de omgrachting door stenen daken vervangen moesten worden. Eind 15^e eeuw bleek hiervan weinig terecht te zijn gekomen. Als reden werd gegeven dat *‘de tegelen niet wel crijchbaer ende oick zeer duer’* zijn.³⁹ In Hoorn werd in 1514 opnieuw bepaald dat *‘men*

³⁷ Pols 1885. Keurboek A, keur 218.

³⁸ Folio XVI r: r. 1 en folio XVI r: r. 2.

³⁹ Breen 1904, 186 en 270.

wil nu voertan binnen deser stede onderhouden hebben toctroy van den harden daecke ende stenen wanden'.⁴⁰ Tevens werd bepaald dat *'soe sullen voertan vier die rijcksten van den scotponden alle jaire hoer rieden daecken ofbreecken ende doen wederdecken mit harden daecke*'.⁴¹ Er werd bovendien een boete gesteld op *'die daecken daer tliem van binnen die huysen afghevallen is drie of vier voeten breedt*'.⁴² Kennelijk kwamen rieten daken tot in de 16^e eeuw algemeen voor. Rond 1550 werd het maken van stenen daken eenvoudiger door de ontwikkeling van de golfpan. In tegenstelling tot de hoeveelheid keuren die betrekking hebben op de daken van de huizen, zijn er maar weinig keuren die over de muren van de huizen gaan. Wel komen er vanaf de 16^e eeuw keuren over de fundamenteën voor. Er blijken zogenaamde rooimeesters bestaan te hebben die de fundamenteën moesten controleren.

Het Nederlandsche Koffyhuys

Het vondstmateriaal uit waterput S173 (complexdatering 1870-1918) vertoont geen 'normale' samenstelling. Met name het grote aantal borrelglasjes valt op. Het is een logische veronderstelling dat het de inventaris van het koffiehuis is dat op de hoek van het Grote Noord en de Roode Steen was gevestigd. De inventaris bestaat naast de borrelglasjes uit bierpullen, kopjes, borden en diverse andere vormen zoals een schaal, lampetkan en kwispedoor. De meeste producten zijn geproduceerd door de firma Regout in Maastricht. Waarschijnlijk zijn het glas en aardewerk weggegooid in 1918 toen het koffiehuis werd afgebroken en het bioscooptheater gebouwd.

Afb. 33 Grote Noord vanaf de Roode Steen gezien, met rechts het Nederlandsch Koffyhuys. De foto is genomen op 17 maart 1902 tijdens het bezoek van prins Hendrik aan Hoorn.

⁴⁰ Pols 1885. Keurboek B, keur 29.

⁴¹ Ibidem. Keurboek B, keur 30.

⁴² Ibidem. Keurboek B, keur 31.

4.2.8 Samenvatting

De bewoningsgeschiedenis van het terrein waarop de opgraving heeft plaatsgevonden kon gedetailleerd worden gereconstrueerd door de integratie van alle beschikbare gegevens en determinaties. Hierbij is een onderscheid gemaakt in zeven fasen, waarvan zes bewoningsfasen. Bewoningsfase II tot en met VI kenmerken zich ieder door de bouw van een nieuw huis. Naast archeologische gegevens zijn voor fase VII historische gegevens beschikbaar. Deze zijn echter grotendeels nog niet uitgewerkt.

Tevens kon de ontwikkeling van de percelen, datering van de oudste bewoning en datering van de overgang van houtbouw naar steenbouw vastgesteld worden. Slechts van één bewoningsfase konden de ambachtelijke werkzaamheden van de bewoner achterhaald worden. In de conclusie wordt nader op deze thema's ingegaan in het kader van de behandeling van de vraagstellingen die zijn geformuleerd in de onderzoeksopdracht.

Naast deze specifieke doelstellingen heeft de uitwerking interessante gegevens opgeleverd ten aanzien van de indeling van de erven en constructies en indeling van de huizen. Deze gegevens zijn een aanvulling op het beeld van de aard van de bewoning van Hoorn in het verleden. Gecombineerd met de resultaten van de uitwerking van het vondstmateriaal ontstaat een gedetailleerd beeld van de bewoningsgeschiedenis van het terrein.

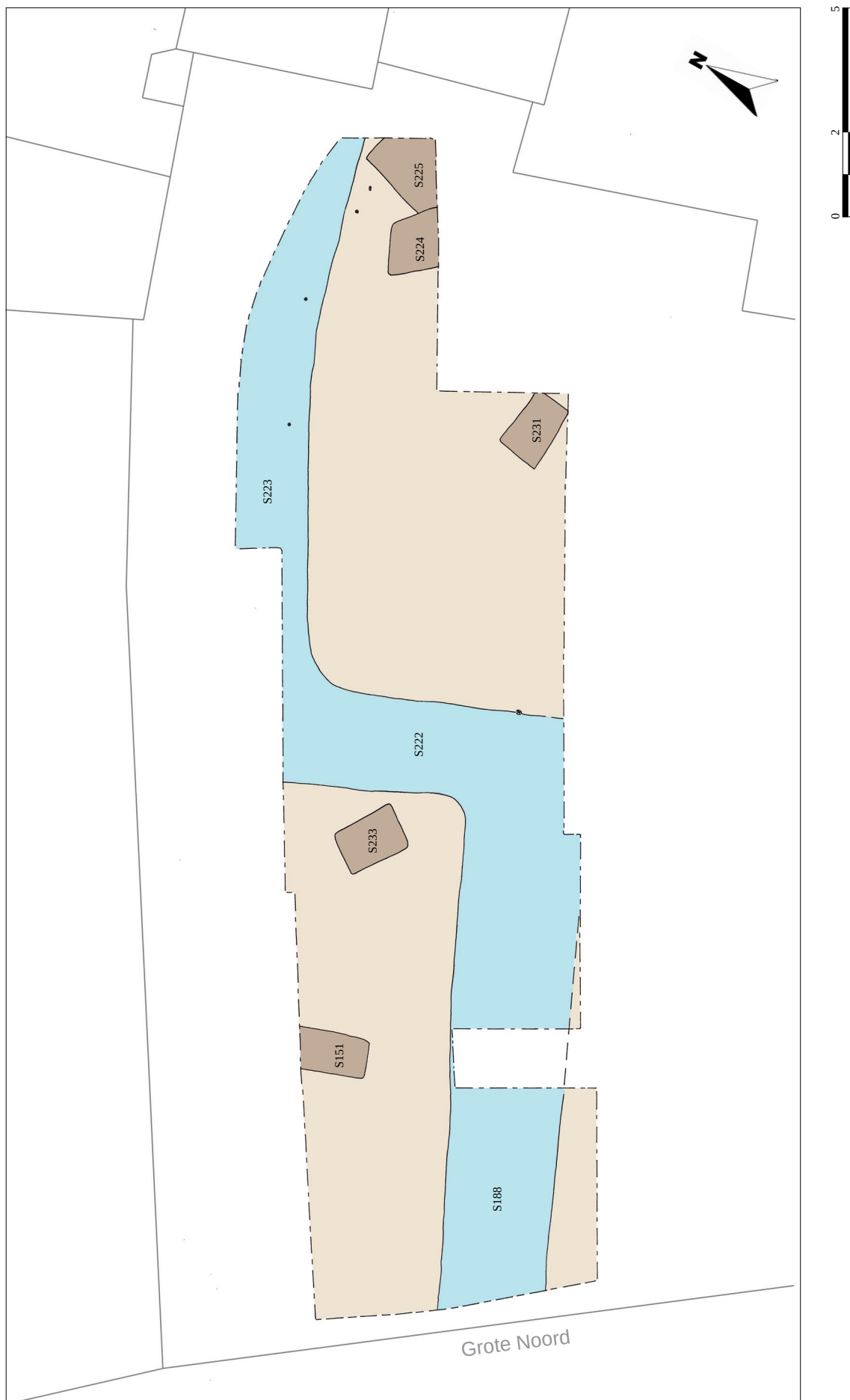

Afb. 34 Huidige situatie (2006)

Bijlage 2a: Fase I (1200-1280)

Sporenlijst

S151	kuil
S188	sloot
S222	sloot
S223	sloot
S224	kuil
S225	kuil
S231	kuil
S233	kuil

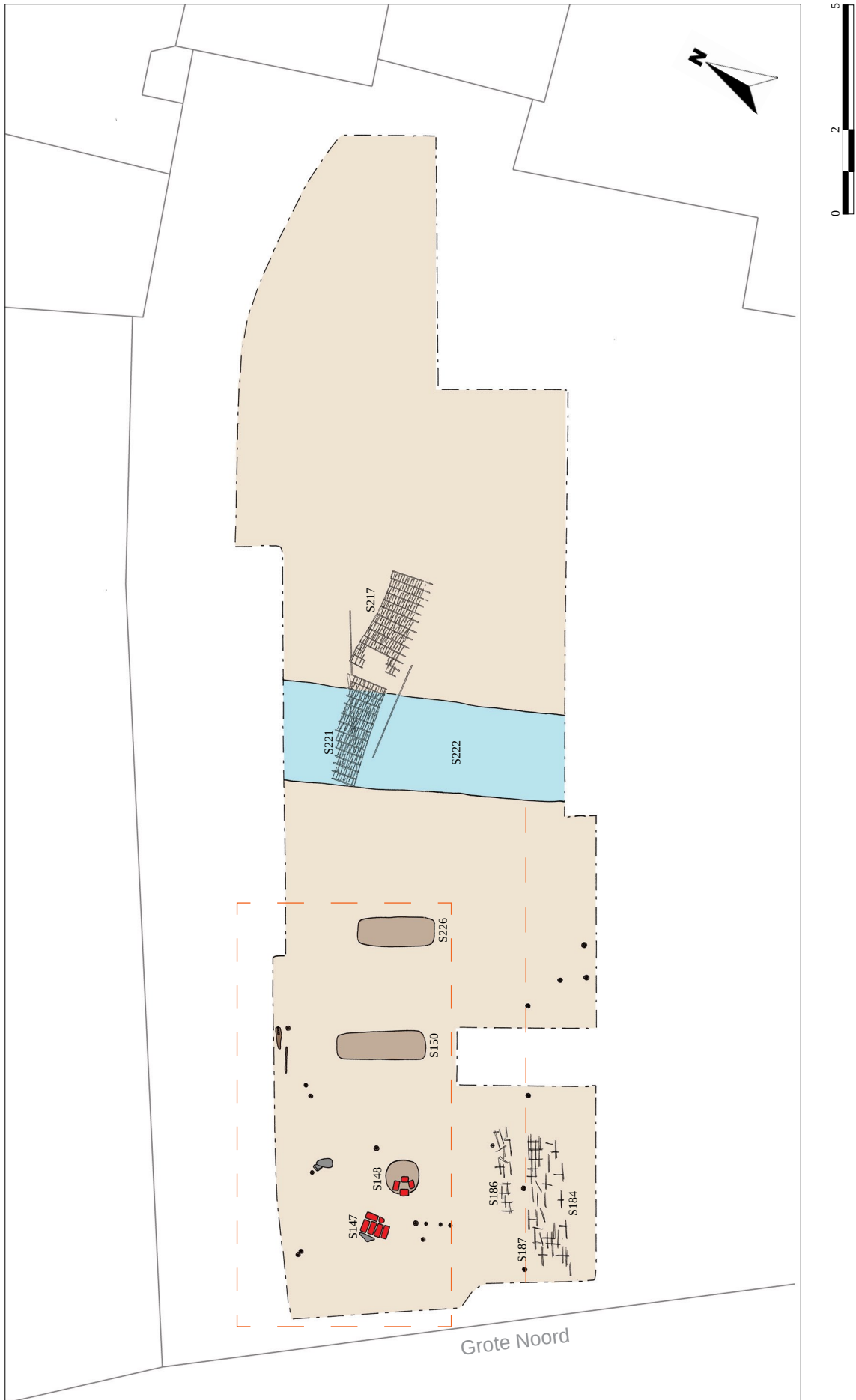

Bijlage 2b: Fase II.1 (1280-1290/1300)

Sporenlijst

S147	haardplaats
S148	haardplaats
S150	mestkuil
S184	vlechtwerkwand
S186	vlechtwerkwand
S187	palenrij
S217	vlechtwerkwand
S221	vlechtwerkwand
S222	sloot
S226	mestkuil

Met rode onderbroken lijn is globaal de locatie van het huis en de perceelsgrens tussen perceel A en B weergegeven.

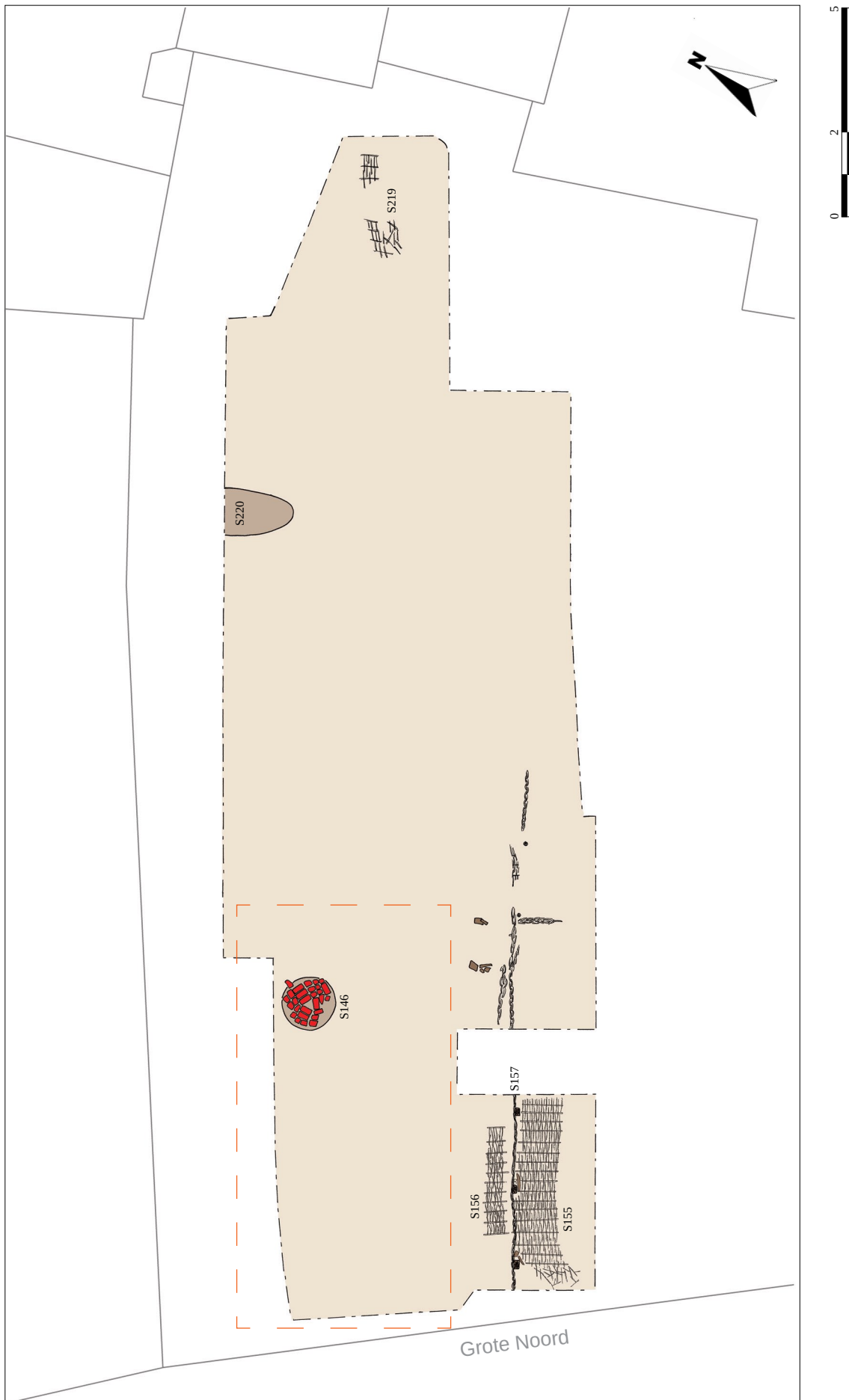

Bijlage 2c: Fase II.2 (1290/1300-1310)

Sporenlijst

S146	haardplaats
S155	vlechtwerkwand
S156	vlechtwerkwand
S157	vlechtwerkwand
S219	vlechtwerkwandje
S220	mestkuil

Met rode onderbroken lijn is globaal de locatie van het huis weergegeven.

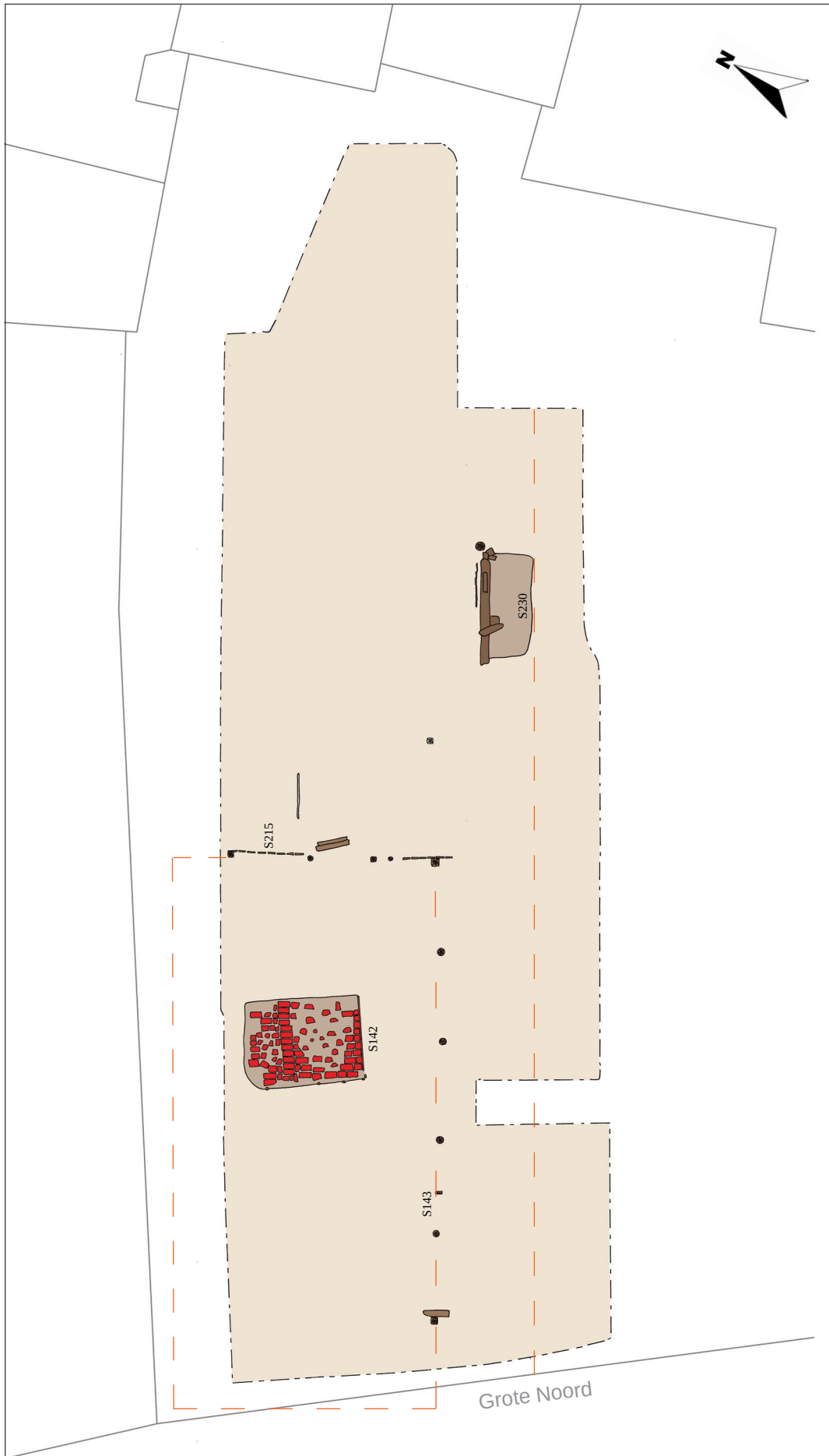

Bijlage 2d: Fase III (1310-1350)

Sporenlijst

- S142 haardplaats
- S143 palenrij (zuidwand huis)
- S215 palenrij en verticale plankjes (oostwand huis)
- S230 mestkuil

Met rode onderbroken lijn is globaal de locatie van het huis en de perceelsgrens tussen perceel A en B weergegeven.

Bijlage 2e: Fase IV (1350-1400)

Sporenlijst

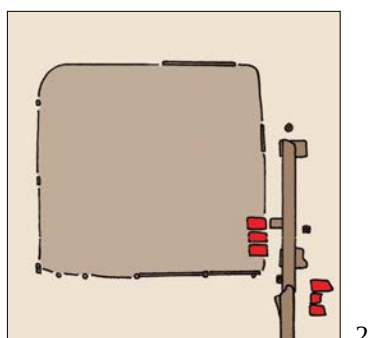
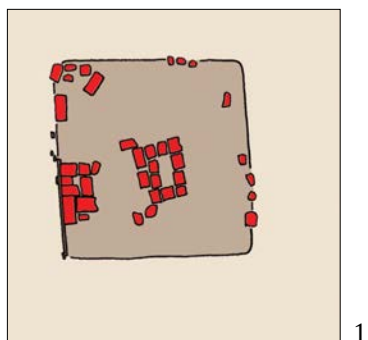
S138	haardplaats
S139	fundering van palen, balken, planken, bakstenen en keien
S140	bakstenen spoor
S152	fundering van palen, balken en planken
S153	palenrij
S201	haardplaats
S205	haardplaats?
S208	mestkuil
S210	mestkuil
S212	houten wandje
S214	afvalton

Bijlage 2f: Fase V (1400-1575)

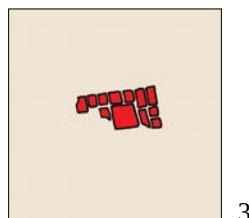
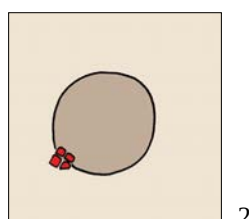
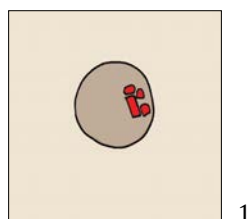
Sporenlijst

S130	haardplaats
S131	muur
S132	muur
S133	balk
S134	haardplaats
S137	haardplaats
S194	haardplaats
S195	tonput
S196	straatje
S198	straatje
S199	haardplaats
S200	haardplaats
S202	muur
S203	fundament met muurplaat
S204	mestkuil
S211	tonput
S213B	beerkuil
S216	goot
S228	muur
S229	muur
S233	beerlaag
S235	afvalconcentratie

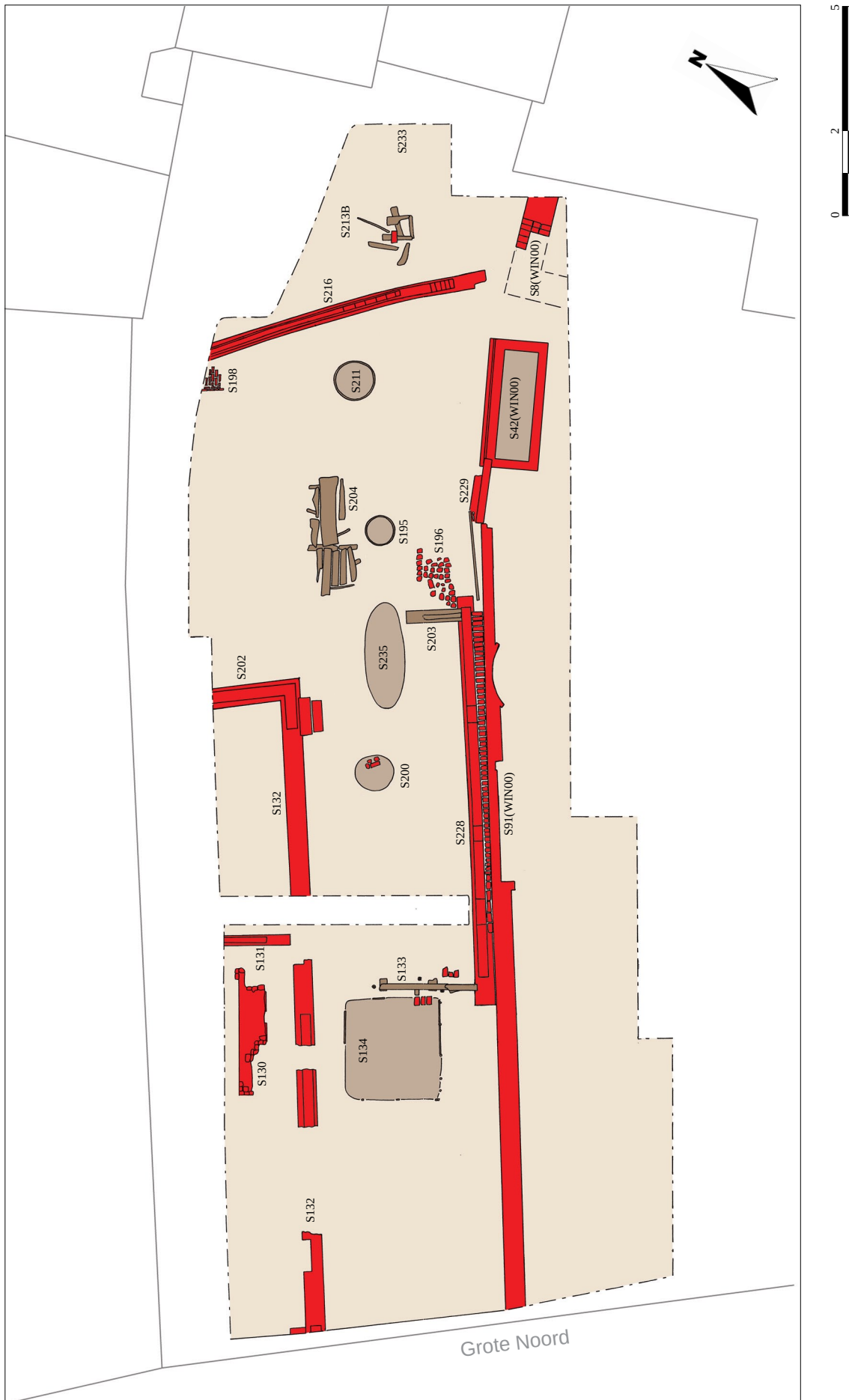
Opeenvolgende haardplaatsen voorhuis

1. S137
2. S134

Opeenvolgende haardplaatsen achterhuis

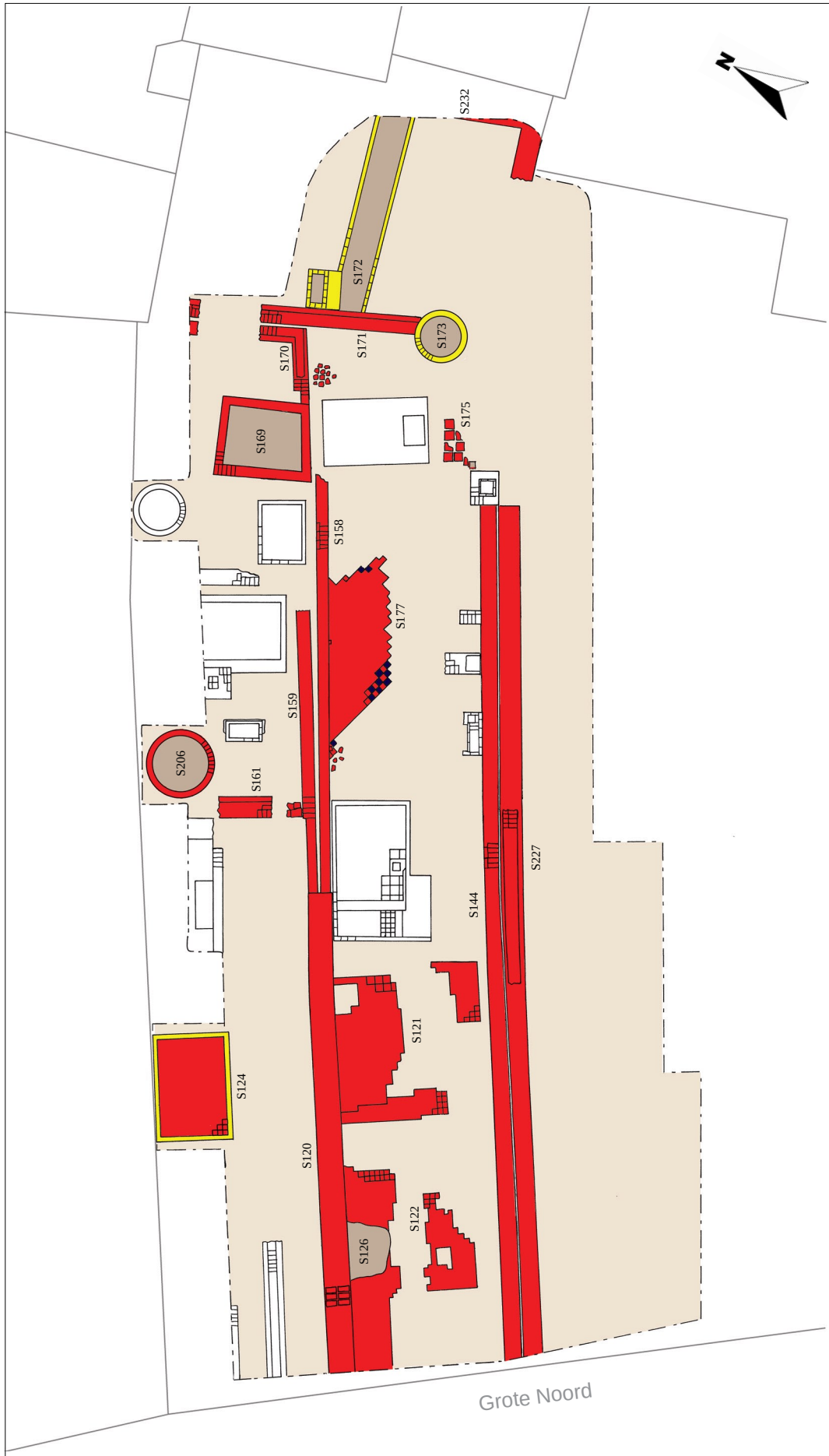
1. S200
2. S199
3. S194

Bijlage 2g: Fase VI (1575-1700)

Sporenlijst

S120	muur
S121	plavuizen vloer
S122	plavuizen vloer
S124	kelder
S126	askuil
S144	muur
S158	muur
S159	muur
S161	muur
S169	kelder
S170	muur
S171	muur
S172	beergang
S173	waterput
S175	plavuizen straatje
S177	plavuizen vloer
S206	beerput
S227	muur
S232	beerput

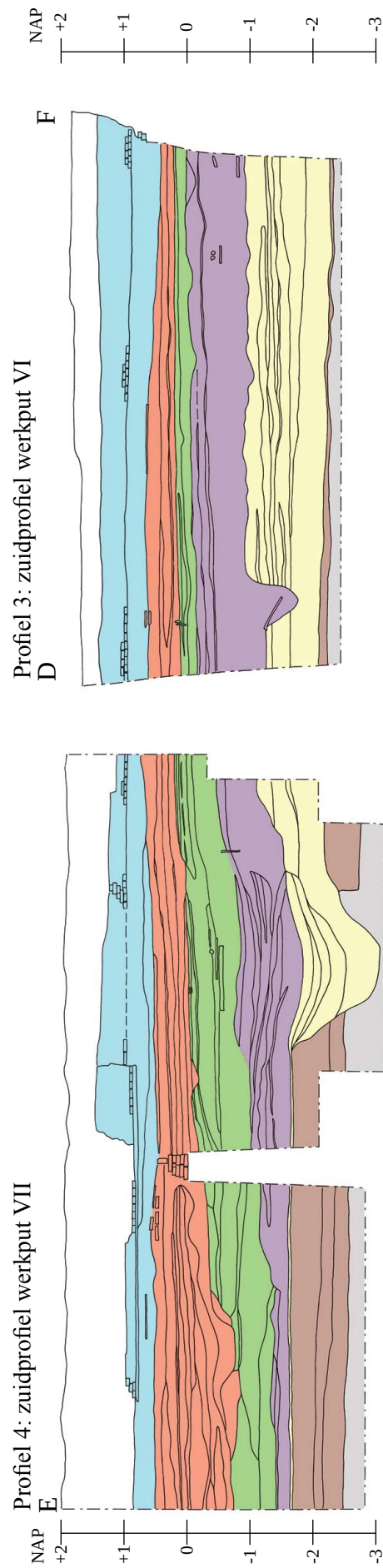
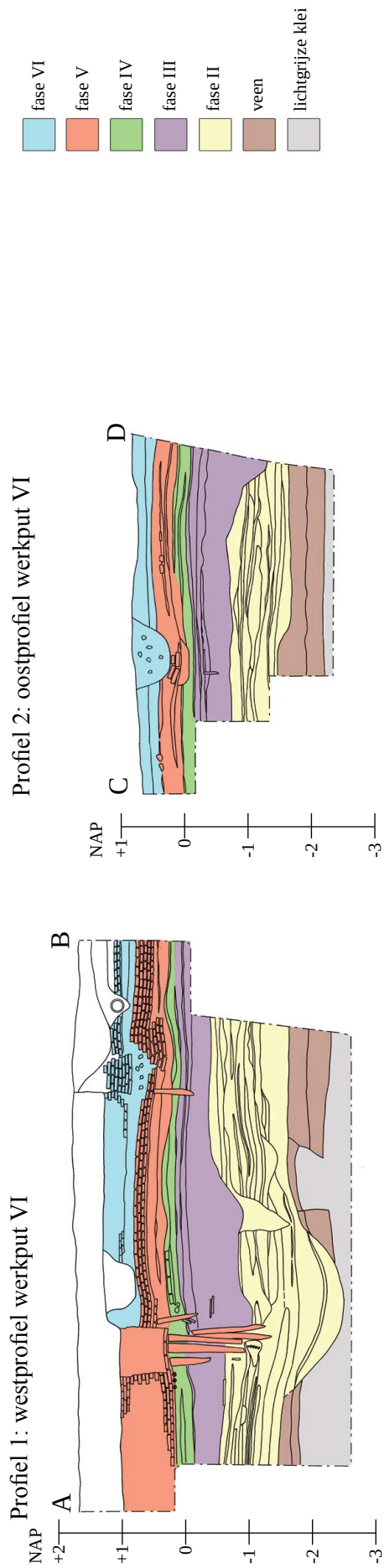

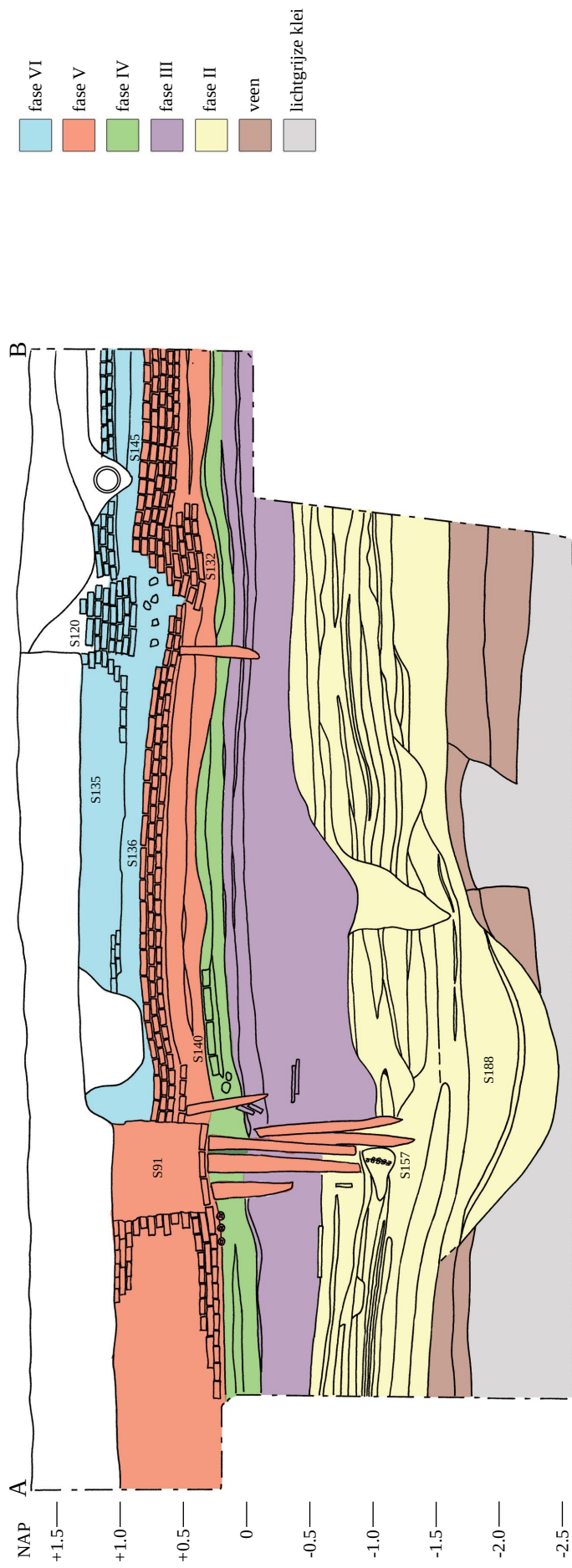
Bijlage 2h: Fase VII (1700-1960)

Sporenlijst

S123	muur
S124	kelder
S125	muur
S162	kelder
S163	put
S164	fundament
S165	waterkelder
S166	muur
S168	kelder
S174	waterkelder
S176	kelder
S179	fundament
S180	muur
S181	muur
S182	fundament
S193	beerput

Afb. 35
Westprofiel
werkput VI

Bijlage 3b: Westprofiel werkput VI. Schaal 1 : 50.

4.3 Vondstmateriaal

4.3.1 Inleiding

Bij het archeologisch onderzoek is een grote hoeveelheid vondstmateriaal geborgen. Het betreft niet alleen keramiek, glas en metaal, maar ook veel houten en leren voorwerpen. De organische materialen zijn dankzij de natte en zuurstofarme bodemomstandigheden goed bewaard gebleven. Keramiek is verreweg de grootste materiaalcategorie, door de geringe omloopstijd van de producten en doordat het onvergankelijk materiaal is. Vrijwel al het materiaal is met de hand verzameld. Het is onvermijdelijk dat zich daardoor een vertekening in het materiaalspectrum voordoet. De werkelijke verhoudingen tussen de verschillende materiaalcategorieën in het verleden zijn moeilijk te achterhalen.

Het vondstmateriaal is op basis van de stratigrafie en complexdateringen ingedeeld in fasen en wordt hier per materiaalcategorie per fase besproken. Hierbij is het doel in de eerste plaats presenteren wat is gevonden. Uitgebreide economische en materiaalspecialistische studies vallen buiten de mogelijkheden van deze rapportage.

Bij de keramiek en het glas wordt het classificatiesysteem voor laat- en postmiddeleeuws keramiek en glas (ook wel Deventer-systeem genoemd) gehanteerd. Nieuwe en bijzondere types worden in de catalogus volledig beschreven.

4.3.2 Keramiek

4.3.2.1 Bakseldefinities

In deze rapportage worden verschillende aanduidingen voor baksels gebruikt. Ter verduidelijking wordt hier van iedere bakselsoort een korte omschrijving gegeven.

Pingsdorf-aardewerk (pi)

Pingsdorf-aardewerk is een benaming voor een aardewerksoort die afkomstig is uit het Rijnlandse Vorgebirge. De aardewerksoort is genoemd naar een van de productieplaatsen, Pingsdorf, maar werd ook in andere plaatsen in de omgeving geproduceerd.

Er zijn verschillende soorten baksels te onderscheiden op basis van de hardheid en magering. Over het algemeen is het aardewerk fijn tot middelgrof gemagerd. Er komen zowel zachte als harde baksels voor. De kleur varieert van wit, geel, grijs tot zelfs paarsachtig. De meest voorkomende vormen van Pingsdorf-aardewerk zijn tuitpotten, bekens en kogelpotten. De kogelpotten zijn handgevormd; de overige producten gedraaid. Kenmerkend is de rode (oranje, bruinrode of paarse) verfstreepversiering in de vorm van simpele golflijnen, strepen of krullen op de schouder van de producten.

Pingsdorf-aardewerk komt ruwweg voor in de periode vanaf de 9^e eeuw tot ca. 1200. De hardheid, aard van de magering en kleur van het baksel zijn geen dateerbare kenmerken. Op basis van de randtypes en soort decoratie is door Sanke een typologie opgesteld waarbij het materiaal in zeven perioden wordt ingedeeld.⁴² Periode 7 wordt door hem gedateerd op circa 1160-1200. Specifiek voor Noord-Holland heeft A. Verhoeven een typochronologie opgesteld op basis van vondsten uit Assendelft en Poppendam.⁴³

Maaslands witbakkend aardewerk (wm)

De benaming Maaslands aardewerk wordt gebruikt voor een aardewerksoort die afkomstig is uit verschillende plaatsen in het Belgische Maasland, zoals Andenne, Hoei en Namen.⁴⁴ Deze aardewerksoort wordt vaak als Andenne-aardewerk bestempeld. Tot het Maaslandse aardewerk behoren echter ook vormen die niet in Andenne zijn geproduceerd.

⁴² Sanke 2001, 271-428 en 1646-1699.

⁴³ Verhoeven 1998, 70-78.

⁴⁴ Borremans en Warginaire 1966.

Maaslands aardewerk kenmerkt zich door een fijn baksel en het gebruik van loodglazuur en radstempelvorsiering. Het meeste Maaslandse aardewerk is witgeel van kleur, maar er komen ook grijze en rode bakfels voor. De meest voorkomende vormen zijn kannen en bolle potten met een lensvormige bodem. De producten zijn op een draaischijf vervaardigd.

Maaslands aardewerk komt voor vanaf de 10^e tot en met de 14^e eeuw. Het hoogtepunt van de productie lag in de 12^e en 13^e eeuw.

Paffrath aardewerk (bg)

Paffrath aardewerk is net als het Pingsdorf-aardewerk afkomstig uit het Rijnlandse Vorgebirge. Het oppervlak van Paffrath-aardewerk is grijs tot zwart van kleur en heeft enigszins een metaalglans. De breuk is wit tot grijs van kleur en heeft een gelaagde structuur ('bladerdeeg'). Het baksel varieert van zacht tot hard. De meest voorkomende vormen zijn de kogelpot en het kogelpotje met haakoor. De producten zijn handgevormd. Paffrath-aardewerk dateert vanaf de 10^e tot en met de 13^e eeuw. Binnen het Paffrath-aardewerk deed zich geen duidelijke typologische ontwikkeling voor.

Kogelpotaardewerk (kp)

Kogelpotaardewerk is een benaming voor een lokaal geproduceerde, handgevormde aardewerksoort. De aardewerksoort is genoemd naar de bekendste vorm, de kogelpot. Naast kogelpotten komen ook bakpannen, kannen en kommen voor. Het baksel varieert van zacht tot hard, de magering van fijn tot grof en de kleur van grijs tot bruin of zelfs rood. Er zijn verschillende decoratiewijzen toegepast, maar de meeste kogelpotten zijn onversierd. In de 12^e, 13^e en 14^e eeuw werden vingerveeg- en bezemstreekversiering toegepast. De rand en schouder van de potten werd meestal gedraaid.

De eerste kogelpotten komen al voor in de 8e eeuw. De productie bleef voortbestaan tot in de 14e eeuw. Binnen deze lange periode is een aantal trends vast te stellen, maar de typologie moet altijd een plaatselijke invulling krijgen. Er was immers niet één productiecentrum of -regio.

Proto-steengoed (s5)

Proto-steengoed werd geproduceerd in het Rijnland en in Zuid-Limburg. We kunnen deze aardewerksoort zien als een overgangspand tussen Pingsdorf-aardewerk en echt steengoed. Het baksel is vrij grof en de kleur grijs tot bruin. De producten werden soms voorzien van een donkerbruine of paarse engobe. Er werden vooral kannen geproduceerd.

Proto-steengoed dateert uit de periode 1200-1275.

Bijna-steengoed (s4)

Bijna-steengoed is een overgangspand tussen proto-steengoed en echt steengoed. Het baksel is minder grof en harder dan het baksel van proto-steengoed maar nog niet volledig versinterd als het baksel van echt steengoed. Het oppervlak van bijna-steengoed voelt nog enigszins ruw aan en is niet volledig grijs van kleur. De meest kenmerkende vormen zijn slanke kannen met kraagrand (s4-kan-5) of rechte rand (s4-kan-3) en bolle kannen met ribbel op de buikkant en rechte rand (s4-kan-4).

Over de precieze datering van bijna-steengoed wordt in de literatuur van mening verschild. Bijna steengoed lijkt in een zeer korte periode geproduceerd te zijn. Aanvankelijk stelde Janssen de datering op circa 1300-1320.⁴⁵ Op basis van producten uit historisch gedateerde complexen heeft hij deze datering teruggelegd in de tijd. Proto-steengoed zou tot circa 1290-1300 zijn geproduceerd en bijna-steengoed al vóór 1280 zijn geïntroduceerd.⁴⁶ Echt steengoed zou pas na 1290 ontwikkeld zijn. In een recente publicatie over steengoed worden deze dateringen niet verder aangescherpt.⁴⁷ Op basis van verschillende complexen uit Hoorn kunnen we concluderen dat in de periode 1280-1310 vrijwel uitsluitend bijna-steengoed voorkwam.

⁴⁵ Janssen 1983, 175.

⁴⁶ Janssen 1988, 330-331.

⁴⁷ Roehmer 2001, 480.

Steengoed (s1 en s2)

Binnen het echte steengoed worden in het classificatiesysteem twee baksels onderscheiden, namelijk zonder oppervlaktebehandeling (s1) en met oppervlaktebehandeling (s2). Onder oppervlaktebehandeling wordt zowel zoutglazuur als engobe verstaan.

Steengoed heeft een volledig versinterd, hard en dunwandig baksel. Het meest voorkomende product is de kan, maar er werden heel veel vormen geproduceerd zoals kruiken, pispotten, potten, spintollen, veldflessen en bekers. In de 14^e en 15^e eeuw werden als decoratie alleen zoutglazuur, radstempelversiering en appliques gebruikt. Vanaf de 16^e eeuw werden veel producten met behulp van mallen uitbundig gedecoreerd en werd incidenteel zoutglazuur met kobaltoxide toegepast. Steengoed is in diverse plaatsen in het Rijnland geproduceerd, onder andere in Siegburg, Langerwehe, Aken en Keulen.

Echt steengoed komt voor vanaf circa 1300. Er is een zeer sterke typochronologische ontwikkeling. Op basis van de vorm en decoratie zijn de meeste producten vrij scherp te dateren.

Roodbakkend aardewerk (r)

Roodbakkend aardewerk is een oxiderend gebakken aardewerksoort. Het baksel krijgt hierdoor een rode kleur. Roodbakkend aardewerk werd lokaal geproduceerd. Het vormenspectrum is zeer uitgebreid. Veelvoorkomende vormen zijn bakpannen, borden, grappen, kannen en pispotten. Daarnaast werden allerlei andere vormen geproduceerd zoals bloempotten, kommen, koppen, testen, vergieten, vetvangers, vogelrinkbakjes en vuurklokken. De meeste producten werden voorzien van loodglazuur. Incidenteel zijn objecten versierd met slibversiering.

Roodbakkend aardewerk komt voor vanaf de 13^e eeuw. Het moment waarop de eerste producten verschijnen verschilt per regio. Vanaf het einde van de 13^e eeuw komt de aardewerksoort algemeen voor.

Een aparte categorie binnen het roodbakkend aardewerk wordt gevormd door hoogversierd aardewerk. Kenmerkend voor deze aardewerksoort is de toepassing van reliëfdecoraties, radstempelversiering en loodglazuur (vaak met koperoxide). Producten van hoogversierd aardewerk werden vanaf de 13^e eeuw geproduceerd in Vlaanderen en Noord-Frankrijk. In de tweede helft van de 13^e eeuw en begin 14^e eeuw werden ook in plaatsen als Haarlem vergelijkbare producten gemaakt, waardoor de herkomst moeilijk is vast te stellen.

Grijsbakkend aardewerk (g)

Grijsbakkend aardewerk is een reducerend gebakken aardewerksoort. Het baksel is hierdoor grijs van kleur. Grijsbakkend aardewerk werd lokaal geproduceerd. Het vormenspectrum is beperkt. De voornaamste vormen zijn kannen, voorraadpotten of aspotten, kommen en vuurklokken. Grijsbakkend aardewerk kon niet worden voorzien van loodglazuur. In tegenstelling tot roodbakkend aardewerk werd grijsbakkend aardewerk bij voorkeur niet als tafelgerei gebruikt.

Grijsbakkend aardewerk komt voor vanaf de 13^e eeuw. In de 13^e en 14^e eeuw was het aandeel grijsbakkend ten opzichte van roodbakkend hoog. Na de 14^e eeuw kwam grijsbakkend aardewerk weinig voor. Vanaf de 16^e eeuw verdween de aardewerksoort volledig.

Witbakkend aardewerk (w)

Witbakkend aardewerk heeft een witte of gelige scherf. Hiervoor werd een kleisoort gebruikt die geen ijzer bevat. Deze kleisoort komt van nature alleen voor in het Rijnland, Maasland en Noord-Frankrijk. Uit die regio's werden witbakkende producten geïmporteerd. In de loop van de 16^e eeuw werd ook de klei ingevoerd en de producten lokaal gebakken. Witbakkend aardewerk vormt in alle periodes een bescheiden aandeel in het keramiekspectrum. De herkomst is vaak moeilijk vast te stellen. Om deze reden is er in het classificatiesysteem voor gekozen al het witbakkende aardewerk van na 1600 onder te brengen onder de categorie witbakkend.

Hafner-aardewerk (Ha)

Hafner-aardewerk is een witbakkende aardewerksoort die globaal in de periode 1425-1680 werd geproduceerd in het Rijnland. Het baksel is enigszins brokkelig en is voorzien van een tranend glazuur.

Deze aardewerksoort is duidelijk te onderscheiden van het overige witbakkend. Om deze reden heeft deze aardewerksoort een eigen bakselcode in het systeem gekregen. Hafner-aardewerk heeft slechts een zeer klein aandeel in het keramiekspectrum.

Majolica (m)

Vanaf de 15^e eeuw werd het vrij sober versierde aardewerkspectrum (rood-, grijs- en witbakkend aardewerk en steengoed) incidenteel aangevuld met uitbundig gedecoreerde producten uit Spanje. In de 16^e eeuw nam het aandeel van deze keramieksoort toe en werden ook producten uit Italië geïmporteerd. Het betrof voornamelijk borden en kommen. De producten waren voorbehouden aan de elite. Vanaf de 16^e eeuw werden in de zuidelijke Nederlanden producten gemaakt die geïnspireerd waren op de producten uit Italië. Al snel vond ook productie plaats in de noordelijke Nederlanden. De producten uit zowel de zuidelijke als noordelijke Nederlanden worden in het classificatiesysteem gerekend onder majolica. Majolica kenmerkt zich door een gebruik van loodglazuur op de achterzijde en beschildering. Bovendien hebben de meeste producten een standring en proenafdrukken. Met name de vroege producten werden rijk gedecoreerd naar voorbeeld van Italiaanse producten. Onder invloed van het Chinese porselein werden vanaf circa 1600 veel producten uitsluitend met blauwe verf op een wit fond beschilderd. De voornaamste vormen zijn borden en kommen.

Faience (f)

Vanuit het majolica werd een nieuwe aardewerksoort ontwikkeld. Het gebruik van loodglazuur verdween en er werd uitsluitend nog gebruik gemaakt van tinglazuur. Daarnaast verbeterde het bakproces. In plaats van met behulp van proenen werden de producten in kokers gebakken waardoor de proenafdrukken verdwenen. Bovendien maakte de standring plaats voor een vlakke bodem. De motivatie voor deze verbeteringen was de concurrentie met het porselein. De vroege producten zijn te beschouwen als imitaties van porselein. Al snel werd een eigen vormen- en decoratiespectrum ontwikkeld. De kwaliteit van het faience nam echter af. Kenmerkend voor de tweede helft van de 17^e en 18^e eeuw zijn volledig witte producten (ook wel Delfts wit genoemd).

Porselein (p)

Porselein is een zeer hard gebakken keramieksoort. Het werd vanaf het einde van de 16^e eeuw geïmporteerd vanuit Azië (China en Japan). De voornaamste vormen zijn borden, kopjes en kommen. Kenmerkend is de blauwe beschildering. Vanaf de 18^e eeuw werd ook in Europa porselein geproduceerd. Deze producten worden onder een aparte bakselcode (ep) ondergebracht.

Europees porselein (ep)

In het begin van de 18^e eeuw werd voor het eerst porselein geproduceerd in Europa. De producten kwamen echter nog maar zeer beperkt op de markt. Pas omstreeks 1800 vond de productie op industriële wijze plaats. Toch zijn de archeologische vondsten van Europees porselein beperkt. Europees porselein onderscheidt zich van Aziatisch porselein door het gebruik van mallen, de spierwitte kleur, het gebruik van drukdecors en de vormen (kopjes met oor).

Industrieel wit (iw)

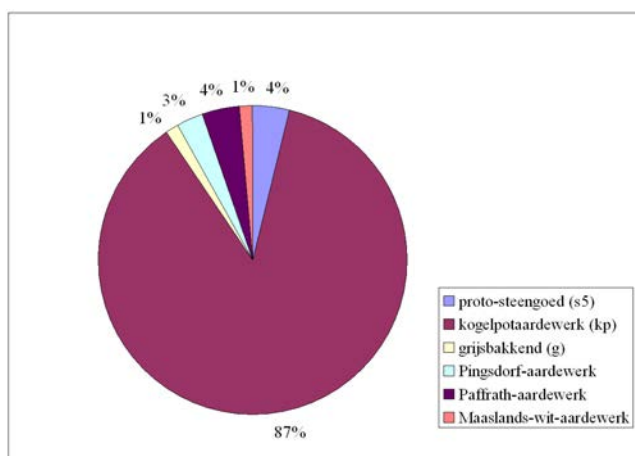
Binnen het industriële aardewerk is industrieel wit de voornaamste categorie. Industrieel wit werd geproduceerd vanaf de 18^e eeuw. Het baksel is homogeen en zachter dan porselein (heeft een korrelige structuur). Er zijn diverse productiecentra. Deze brachten vaak hun fabrieksmerk op de onderkant van de producten aan. In Nederland is met name de aardewerkfabriek Regout uit Maastricht bekend.

4.3.2.2 FASE I (1200-1280)

In totaal zijn slechts 75 fragmenten keramiek toe te schrijven aan deze fase. Hieruit valt af te leiden dat het terrein nog niet intensief werd gebruikt. Van deze fragmenten is het grootste deel kogelpotaardewerk (87%). Het lokaal gebakken aardewerk bestaat naast kogelpotaardewerk uit 1% grijsbakkend aardewerk. In deze periode kwam nauwelijks gedraaid en beter gemagerd aardewerk voor. Het traditionele kogelpotaardewerk voerde nog de boventoon. Er is slechts 12% importkeramiek (proto-steengoed, Pingsdorf-, Paffrath- en Maaslands witbakkend aardewerk).⁴⁸ Proto-steengoed en Paffrath-aardewerk zijn beide met 4% vertegenwoordigd, gevolgd door Pingsdorf-aardewerk met 3% en Maaslands witbakkend aardewerk met slechts 1%. Aardewerk uit het Maasland komt nauwelijks voor in Hoorn. Hoorn was over water vanuit het Rijnland over Rijn, IJssel en Zuiderzee beter bereikbaar dan vanuit het Maasland, maar ook het aardewerk uit het Rijnland is met een gering percentage vertegenwoordigd. De kern van het verspreidingsgebied van Maaslands aardewerk is het gebied stroomafwaarts langs de Maas. In deze regio vormt de aardewerksoort in het midden van de 12^e eeuw meer dan 40% van de totale hoeveelheid keramiek.⁴⁹ Ten noorden van de grote rivieren vormt Maaslands aardewerk nog altijd 10 tot 20% van het keramiekspectrum. In een slootvulling uit Haarlem uit de periode 1225-1275 is bijvoorbeeld 11% van het totaal aantal fragmenten afkomstig uit het Maasland.⁵⁰ De percentages Maaslands aardewerk uit plaatsen als Midwoud (3%) en Assendelft (1% bij huis 10/11), beide kleine landelijke nederzettingen, zijn beter vergelijkbaar.⁵¹

	rand	%	overig	totaal	%
proto-steengoed (s5)	0	0	3	3	4
kogelpotaardewerk (kp)	17	89	48	65	87
grijsbakkend (g)	0	0	1	1	1
Pingsdorf-aardewerk	0	0	2	2	3
Paffrath-aardewerk	2	11	0	3	4
Maaslands-wit-aardewerk	0	0	1	1	1
totaal	19	100	55	75	100

Tabel 1 Aantal fragmenten en percentages keramieksoorten fase I

Figuur 1 Percentages keramieksoorten fase I

⁴⁸ Onder importkeramiek worden in deze rapportage verstaan alle keramieksoorten die niet lokaal geproduceerd zijn. Voor de middeleeuwen is dit voornamelijk Pingsdorf-aardewerk, Paffrath-aardewerk, Maaslands witbakkend aardewerk, proto-steengoed, bijna-steengoed en echt steengoed. Om praktische redenen worden kogelpotaardewerk en rood- en grijsbakkend aardewerk als lokaal geproduceerd beschouwd. Het onderscheid tussen lokaal geproduceerd aardewerk en geïmporteerd aardewerk uit productieplaatsen als Utrecht en Haarlem is veelal niet te maken.

⁴⁹ Verhoeven 1990, 274.

⁵⁰ Jacobs 1998, 3-38.

⁵¹ Verhoeven 1998, 129-143. Alders 1985, 232.

Kuil S224 (V540)

De kuil bevatte slechts 2 fragmentjes kogelpotaardewerk en kan niet nader gedateerd worden dan in de 13e eeuw.

Kuil S225 (V541)

De kuil bevatte slechts één fragmentje Paffrath-aardewerk en kan om deze reden net als kuil S224 niet nader gedateerd worden dan in de 13e eeuw.

Sloot S222: diepste vulling (V536)

Binnen de vulling van sloot S222 is een onderscheid te maken tussen een bovenvulling (V526, V533, V571 en V573) en een diepere vulling. De diepste vulling bestaat uit 67 fragmenten keramiek waarvan 60 fragmenten kogelpotaardewerk (90%), 3 fragmentjes proto-steengoed (5%), 2 fragmentjes Pingsdorf-aardewerk (3%), 1 fragmentje Paffrath-aardewerk (1%) en 1 fragmentje Maaslands witbakkend aardewerk (1%). Een van de fragmenten kogelpotaardewerk is een holle steel van een bakpan. Verder hebben 12 fragmenten bezemstreek- en 1 fragment vingerveegversiering. Het kogelpotaardewerk heeft duidelijk een grover baksel en een grotere diversiteit in randtypes dan het kogelpotaardewerk uit fase II. Kenmerkend voor het kogelpotaardewerk uit fase I zijn de gefacetteerde randen. Het complex dateert globaal uit de eerste helft van de 13^e eeuw.

Ophogingslagen (V417 en V559)

Op het diepste niveau zijn verspreid over het terrein slechts enkele scherfjes gevonden. Het betreft uitsluitend kogelpotaardewerk (3 fragmentjes) en Paffrath-aardewerk (1 fragmentje).

4.3.2.3 FASE II (1280-1310)

In totaal zijn 2303 fragmenten keramiek tot fase II te rekenen. Bij de analyse van de verhoudingen van de verschillende materiaalcategorieën ten opzichte van elkaar kunnen het beste de vondstnummers van de ophogingslagen buiten beschouwing worden gelaten (280 fragmenten), omdat deze nogal wat ‘vervuiling’ bevatten van zowel ouder als jonger materiaal. De oorzaak hiervan is gelegen in het vlaksgewijs verdiepen van de terpstructuur. Het vondstmateriaal is hierdoor moeilijk laagsgewijs te verzamelen. Gezien het grote aantal fragmenten in totaal zal het buiten beschouwing laten van die vondstnummers nauwelijks van belang zijn voor de percentages.

Verreweg de grootste materiaalcategorie is kogelpotaardewerk met 78% van het totaal aantal fragmenten. Ten opzichte van fase I valt toch de relatieve afname van deze aardewerksoort op. De reden hiervan is de (geringe) toename van grijs- en roodbakkend aardewerk (3% en 4%). In de 13^e eeuw veranderde het kogelpotaardewerk van baksel (dunwandiger en gelijkmatiger) door de overgang van huishoudelijke productie naar productie in werkplaatsen. In Utrecht, IJlst, Oudemirdum en Haarlem is afval van dergelijke werkplaatsen opgegraven. Het kogelpotaardewerk uit Hoorn is echter niet aan één van deze productieplaatsen toe te wijzen. De decoratiewijzen en vormen wijken daarvoor teveel af. Slechts een klein deel van het materiaal is voorzien van bezemstreek of vingerveeg.⁵²

Verreweg het meest voorkomende randtype bij de kogelpotten is de naar buiten afgeschuinde rand (ook wel vierkante rand genoemd of kp-kog-6). Verhoeven heeft in zijn studie naar kogelpotaardewerk een toename van het percentage van dit type rand vastgesteld. Bij aanvang van de productie was het percentage nog maar 10%, in 1200 ongeveer 45% en in 1250 ongeveer 60%.⁵³ Het hoge aandeel van dit randtype komt dus overeen met het algemene beeld.

Afwijkend van het algemene beeld is het voorkomen van kogelpotten met ribbels op de schouder,

⁵² Bij het kogelpotaardewerk van WIN00 uit het einde van de 13^e eeuw was 83% van het aantal scherven onversierd. Slechts 9% was voorzien van bezemstreek en 8% van vingerveeg.

⁵³ Verhoeven 1998, 254.

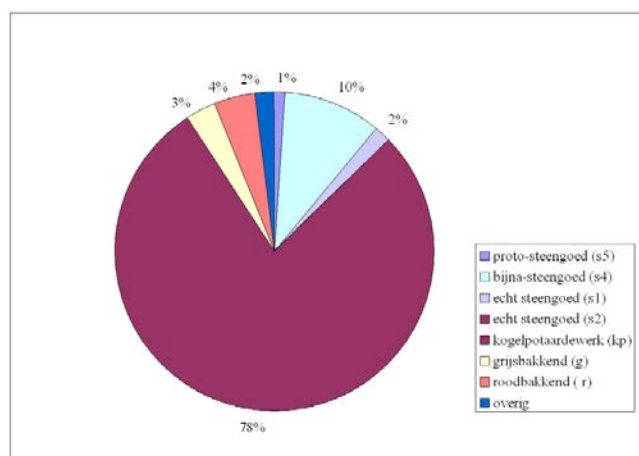
kannen en kogelpotjes met oor. Gezien het feit dat deze vormen elders niet of nauwelijks voorkomen, kan verondersteld worden dat het hier om lokale productie gaat. Het geringe percentage rood- en grijsbakkend aardewerk wijst erop dat binnen de lokale productie nog nauwelijks gedraaid aardewerk werd geproduceerd.

Onder het totaal aantal fragmenten bevindt zich 15% importkeramiek, waarbij bijna-steengoed met 10% het grootste aandeel heeft. Het percentage importkeramiek is in vergelijking met fase I iets toegenomen, maar is nog steeds zeer gering.

Als we de percentages vergelijken met de percentages van de materiaalcategorieën in andere plaatsen, vallen grote verschillen op. In Rotterdam is bewoning uit het laatste kwart van de 13^e eeuw opgegraven en het bijbehorende materiaal is uitgewerkt en gepubliceerd.⁵⁴ In de complexen die uit deze periode dateren, is het percentage kogelpotaardewerk slechts 2.5% tot 9.8%, het percentage grijsbakkend aardewerk 45.6% tot 63.3% en het percentage roodbakkend aardewerk 13.6% tot 20.2%. Het percentage importkeramiek varieert tussen 18.6% en 33.5%. De aardewerkverhoudingen uit Hoorn wijken hier enorm van af. Op basis van verschillen in aardewerkverhoudingen en het voorkomen van specifieke producten heeft Verhoeven verschillende aardewerkregio's in de periode van de 11e tot en met de 13e eeuw onderscheiden.⁵⁵ Noord-Holland was volgens hem één regio (regio 3) die zich kenmerkt door een dominantie van kogelpotaardewerk en importkeramiek van enige omvang. Een andere regio wordt gevormd door Friesland en Groningen (regio 2). Deze regio zou zich eveneens kenmerken door een dominantie van kogelpotaardewerk, maar daarnaast door geringe percentages importkeramiek en het voorkomen van imitatieproducten. Het materiaal uit Hoorn komt meer overeen met de aardewerkregio Friesland en Groningen dan met de aardewerkregio Noord-Holland. Dit bevestigt de aparte situatie van West-Friesland binnen Noord-Holland. West-Friesland en Friesland vormden tot ver in de 12^e eeuw een aaneengesloten veengebied. De Zuiderzee was nog een binnen-

	rand	%	overig	totaal	%
proto-steengoed (s5)	6	2	18	24	1
bijna-steengoed (s4)	26	8	178	204	10
echt steengoed (s1)	4	1	31	35	2
echt steengoed (s2)	1	0	2	3	0
kogelpotaardewerk (kp)	257	76	1349	1606	78
grijsbakkend (g)	16	5	47	63	3
roodbakkend (r)	24	7	64	88	4
overig	4	1	34	38	2
totaal	338	100	1723	2061	100

Tabel 2 Aantal fragmenten en percentages keramieksoorten fase II

Figuur 2 Percentages keramieksoorten fase II

⁵⁴ Carmiggelt 1997, 139-278.

⁵⁵ Verhoeven 1990, 273, 275.

meer, de Almere-lagune. Vermoedelijk werd tijdens de stormvloed van 1170 de verbinding tussen West-Friesland en Friesland definitief weggeslagen.⁵⁶ De plaatsen langs de kust van West-Friesland bleven economisch sterk georiënteerd op Friesland, Noord-Duitsland en het Baltische gebied.

Mestkuil S150 (V414)

De mestkuil bevatte 32 fragmenten kogelpotaardewerk (66%), 8 fragmenten bijna-steengoed (25%) en 3 fragmenten roodbakkend aardewerk (9%). Onder het bijna-steengoed bevindt zich een vrijwel complete bolle kan (V414-C01, s4-kan-4). Dit type kan is een kenmerkend product voor het laatste kwart van de 13^e eeuw. Het kogelpotaardewerk bevat 5 randfragmenten waaronder 2 bovenkanten van kogelpotten (V414-C02 en V414-C03). Vrijwel al het kogelpotaardewerk is onversierd, met uitzondering van 1 fragment met bezemstreek en 1 fragment met ribbels. Het roodbakkend aardewerk bestaat uit een randfragment van een bakpan en 2 indetermineerbare fragmenten.

De mestkuil is te dateren in de periode 1275-1300 vanwege het voorkomen van bijna-steengoed en het ontbreken van proto-steengoed en echt steengoed. De complexdatering is op basis van de stratigrafie aan te scherpen tot 1275-1310.

Sloot S188 (V423, V426, V453, V580)

De slootvulling van S188 bestaat uit 68 fragmenten kogelpotaardewerk (72%), 11 fragmenten bijna-steengoed (12%), 6 fragmenten proto-steengoed (6%), 5 fragmenten grijsbakkend aardewerk (5%), 3 fragmenten roodbakkend aardewerk (3%) en 2 fragmenten Maaslands witbakkend aardewerk (2%). Onder het kogelpotaardewerk bevinden zich drie archeologisch complete producten waaronder een bakpan (V453-C01), een klein kogelpotje met oor en ribbels op de schouder (V423-C02) en een kan met radstempelversiering (V453-C02, afb. 36). Daarnaast is een drietal bovenkanten van kogelpotten gevonden (V423-C01, V423-C03 en V423-C04). Onder het bijna-steengoed bevindt zich een slanke kan waarvan de rand ontbreekt (V423-C05). Het proto-steengoed, grijs- en roodbakkend aardewerk en Maaslands witbakkend aardewerk betreffen uitsluitend kleine fragmenten.

De kan met radstempel is zeer bijzonder. Inmiddels kunnen we stellen dat kannen van kogelpotaardewerk een typisch Hoorns product zijn. Bij de opgraving BRU90 (hoek West en Kleine Havensteeg) zijn fragmenten van minimaal 6 kannen gevonden, bij de opgraving WIN00 zijn fragmenten van minimaal 6 kannen gevonden (waarvan 2 archeologisch compleet) en bij de opgraving WIN04 fragmenten van minimaal 8 kannen. Slechts één van de kannen van WIN04 is archeologisch compleet en dat is de hier besproken kan. Kenmerkend voor de kannen is de standring, het bandoor, de handgevormde buik en de gedraaide hals en rand. Dit onderscheidt de kannen van grijsbakkende kannen die vrijwel altijd lobvoeten en een worstoor hebben en volledig gedraaid zijn. Daarnaast hebben de kannen het typische baksel van kogelpotaardewerk met soms grote insluitingen. Er is een aantal randprofielen te onderscheiden, waarvan de kraagrand het meest voorkomende type is (kp-kan-3). De kan uit de sloot is op de schouder versierd met radstempel (afb. 36). Zowel bij BRU90 als bij WIN00 is eveneens een fragment van een kan met radstempel gevonden. Er zijn maar weinig parallellen bekend. In Nederland zijn voor zover bekend kannen gevonden in Medemblik (1), Staveren (3), Leiden (1), Amersfoort (2) en Amsterdam (1), maar in Hoorn

Afb. 36 Kan van kogelpotaardewerk met radstempelversiering (V453-C02)

⁵⁶ Van Geel 1994, 158.

zijn in totaal meer kannen gevonden dan in alle andere plaatsen bij elkaar.⁵⁷ Van deze kannen zijn drie exemplaren versierd met radstempel, namelijk de twee kannen uit Amersfoort en de kan uit Amsterdam. Met name de kan uit Amsterdam lijkt sterk op die uit de sloot. Opvallend is dat kannen van kogelpotaardewerk in Noord-Duitsland algemeen voorkomen. Lüttke veronderstelt dat in een doorsnee huishouden in de 13^e eeuw twee kannen op de zes kogelpotten voorkwamen.⁵⁸

De bakpan V453-C01 is de enige complete bakpan van kogelpotaardewerk die bij de opgraving is gevonden. Fragmenten van bakpannen komen wel regelmatig voor onder het kogelpotaardewerk. Er is nauwelijks variatie in de randtypes en de variatie die er is, heeft geen typochronologische betekenis. Het kleine kogelpotje V423-C02 is een kenmerkend product voor de overgangperiode tussen kogelpotaardewerk en grijsbakkend aardewerk. Bij de opgraving zijn diverse vergelijkbare producten gevonden.

Op basis van het voorkomen van zowel proto-steengoed als bijna-steengoed kan de demping van de sloot omstreeks 1280 gedateerd worden. Echt steengoed komt voor vanaf het einde van de 13^e eeuw, maar ontbreekt volledig in de sloot. De slootvulling bevat rood- en grijsbakkend aardewerk. Deze aardewerksoorten komen voor vanaf ongeveer 1250. De complexdatering kan zodoende gesteld worden op 1250-1280.

Afb. 37 Vondstmateriaal uit sloot S188: kan, bakpan en kogelpotje van kogelpotaardewerk en natuurstenen vijzel

⁵⁷ Heidinga en Van Regteren Altena 1989, 26-27.
Clarke 1974, 178.
Bitter 1986, 103-104.
Krauwier en Snieder 1994, 64.
De kan uit Amsterdam is niet gepubliceerd. Met dank aan A. Lagerweij.

⁵⁸ Lüttke 1985, 83-85.

Mestkuil S220 (V515, V542)

De mestkuil kenmerkt zich vooral door de grote hoeveelheid leerafval en kan daarom gekoppeld worden aan het huis van de leerbewerker. Verder bevatte de kuil 42 fragmenten kogelpotaardewerk (40%), 24 fragmenten echt steengoed (22%), 14 fragmenten grijsbakkend aardewerk (13%), 14 fragmenten roodbakkend aardewerk (13%), 8 fragmenten bijna-steengoed (7%) en 2 fragmenten proto-steengoed (2%). Onder dit materiaal bevinden zich slechts twee archeologisch complete objecten, namelijk een grijsbakkende spintol (V542-C01) en een bol steengoedkannetje (V515-C01, s2-kan-51). Dit type steengoedkan kwam voort uit de bolle bijna-steengoedkan s4-kan-4 en kan tot de vroegste types echt steengoed gerekend worden. Verder bevindt zich onder het scherfmateriaal een fragment met een bandoor van een kan van kogelpotaardewerk (V515-C02). De rand van de kan is driehoekig verdikt (kp-kan-4) en wijkt af van het algemene type kp-kan-3.

Vanwege het hoge percentage echt steengoed ten opzichte van bijna-steengoed ligt de complexdatering van de kuil rond 1300. Op basis van de stratigrafie kan de complexdatering bepaald worden op 1275-1310.

Sloot S222 (V526, V533, V571, V573)

In de dwarsvloot S222 is een grote hoeveelheid materiaal gevonden. In totaal zijn 939 keramiekfragmenten verzameld, waaronder 824 fragmenten kogelpotaardewerk (88%), 45 fragmenten bijna-steengoed (5%), 19 fragmenten Pingsdorf-aardewerk (2%), 17 fragmenten roodbakkend aardewerk (2%), 16 fragmenten proto-steengoed (2%), 9 fragmenten Maaslands witbakkend aardewerk (1%), 6 fragmenten grijsbakkend aardewerk (1%) en 3 fragmenten Paffrath-aardewerk (0%).

Onder dit materiaal bevinden zich diverse archeologisch complete kogelpotten, waaronder twee grote kogelpotten met ribbels op de schouder (V571-C01 en V571-C03), een kogelpot met bezemstreek (V571-C02) en een wijdmondige kogelpot met ribbels op de schouder (V526-C01). De grote kogelpotten met ribbels op de schouder zijn vrijwel identiek van vorm. De bodems van beide kogelpotten

Afb. 38 Vondstmateriaal uit sloot S222: kogelpotten, kan van bijna-steengoed en een roodbakkende grape

zijn onberoet. Grote kogelpotten werden vaak gebruikt als voorraadpotten. We kunnen ze zien als de voorlopers van onder andere de grijsbakkende voorraadpot g-pot-5. De kogelpot met bezemstreek is wel gebruikt als kookpot. De wijdmondige kogelpot is een nieuw type (kp-kog-12). Bij de opgraving WIN00 zijn diverse randfragmenten van dit type gevonden. De diameter varieert tussen de 24 en 30 cm. Dit type kogelpot heeft een komvormig model en kan als voorloper van de grijsbakkende kommen g-kom-6 en g-kom-7 gezien worden. De bodem van de kom is onberoet. Komvormige kogelpotten zijn ook gevonden onder het productieafval van de bemuurde Weerd te Utrecht (83 exemplaren tegenover 1285 kogelpotten) waarvan de datering is gesteld op 1275-1350.⁵⁹

In de sloot zijn verder de fragmenten van twee kannen van kogelpotaardewerk gevonden (V533-C02 en V573-C02). Eén van deze kannen is voorzien van een radstempelversiering.

Tot het importaardewerk behoort slechts één compleet product, namelijk een bijna-steengoed kan met kraagrand (V533-C05). Onder de geringe hoeveelheid rood- en grijsbakkend aardewerk bevindt zich de bovenkant van een roodbakkende grape (V533-C04). Het is een van de vroegste roodbakkende producten die bij de opgraving is gevonden. De grape heeft een hoge hals, een ribbel op de schouder (r-gra-111) en is vrijwel ongeglazuurd.

Onder het materiaal bevinden zich nogal wat fragmenten die een vertekend beeld geven. De slootvulling bleek te scheiden in een bovenlaag en een diepere laag (V536). De diepere laag bevatte duidelijk ouder materiaal. Onder het materiaal uit de bovenste vulling van de sloot bevinden zich fragmenten die qua datering bij de diepere laag behoren. Dit heeft echter geen invloed op de datering van het moment van demping van de sloot. Echt steengoed ontbreekt waardoor het moment van demping uiterlijk rond 1290/1300 geplaatst kan worden. Het hoge aandeel bijna-steengoed ten opzichte van proto-steengoed bevestigt die datering. De complexdatering kan gesteld worden op 1275-1300.

Sloot S223 (V527, V535)

In de vulling van sloot S223 zijn in totaal slechts 42 fragmenten aardewerk gevonden, waaronder 33 fragmenten kogelpotaardewerk (79%), 8 fragmenten bijna-steengoed (19%) en 1 fragment roodbakkend aardewerk (7%). De hoeveelheid materiaal is te gering om de demping van de sloot nader te dateren dan in het laatste kwart van de 13^e eeuw. Het is dus niet duidelijk of de sloot gelijktijdig met sloot S188 of met sloot S222 is gedempt.

Mestkuil S226 (V549)

Het aantal fragmenten uit de mestkuil is zeer beperkt, namelijk 12 fragmenten kogelpotaardewerk en 1 fragment bijna-steengoed. Hieronder bevinden zich twee archeologisch complete kogelpotten waarvan de ene onversierd is (V549-C01) en de andere voorzien van een oor en ribbels op de schouder (V549-C02). Het overige kogelpotaardewerk is een complete bovenkant van een kogelpot (V549-C03) en een randfragment met oor van een kan (V549-C02).

De mestkuil bevat te weinig materiaal om nader gedateerd te kunnen worden dan in het laatste kwart van de 13^e eeuw. Op basis van de stratigrafie kan de complexdatering van de kuil gesteld worden op 1275-1300.

Woonniveaus (V394, V396, V397, V399, V400, V401, V402, V403, V404, V405, V406, V407, V408, V409, V411, V412, V413, V421, V422, V424, V425, V428, V429, V432, V433, V436, V437, V438, V441, V442, V443, V445, V448, V450, V451, V452, V457, V459, V530, V548, V577, V581)

Binnen de vondstnummers die behoren tot fase II, maar niet zijn toe te wijzen aan een specifiek spoor is een splitsing gemaakt in vondstnummers die duidelijk uit de vloerniveaus of ophogingen van die vloerniveaus komen (de woonniveaus), vondstnummers die behoren bij ophogingen van het terrein en vondstnummers die behoren tot een afvallaag die zich vlak achter het huis bevond. Het maken van dit onderscheid is van belang doordat met name de vondstnummers in werkput VII moeilijk aan fasen zijn toe te wijzen omdat in die werkput de terp sterk afliep. Hierdoor kunnen de vondstnummers

⁵⁹ Van Rooijen 1993, 40-41.

bij het vlaksgewijs verzamelen van het materiaal jongere of oudere ‘vervuiling’ bevatten. We moeten ons echter wel realiseren dat de indeling enigszins arbitrair is.

De vondstnummers die tot de woonniveaus zijn te rekenen bevatten in totaal 782 fragmenten keramiek. Verreweg het grootste deel hiervan is kogelpotaardewerk, namelijk 593 fragmenten (76%). Verder betreft het 107 fragmenten bijna-steengoed (14%), 43 fragmenten roodbakkend aardewerk (5%), 21 fragmenten grijsbakkend aardewerk (3%), 13 fragmenten echt steengoed (2%), 2 fragmentjes Maaslands witbakkend aardewerk, 2 fragmentjes Pingsdorf-aardewerk en 1 fragmentje Paffrath-aardewerk. Hieronder bevinden zich

Afb. 39 Spintollen uit diverse contexten fase II (V438-C02, V441-C01, V548-C01, V403-C01 en V542-C01)

verschillende (vrijwel) archeologisch complete producten: een kogelpotje met oor en ribbels op de schouder (V448-C01), een onversierd kogelpotje waarvan het oor is afgebroken (V401-C01), een kogelpotje met vingerveeg waarvan de rand ontbreekt (V402-C01), een grote kogelpot met ribbels op de schouder (V404-C01) en diverse spintollen (V403-C01, V438-C02 en V441-C01). Daarnaast is een roodbakkend graapje op lobvoetjes gevonden (V445-C01) en een roodbakkende kan op lobvoeten met golfbandversiering waarvan de rand en het oor ontbreken (V397-C01).

De woonniveaus bevatten geen proto-steengoed en nauwelijks echt steengoed. Vrijwel al het importmateriaal is bijna-steengoed en dat geeft een complexdatering in het laatste kwart van de 13^e eeuw. Op basis van de stratigrafie kan de complexdatering van de woonniveaus gesteld worden op 1275-1310.

Afvallaag S238 (V505, V506, V507, V509, V513)

Achter het huis bevond zich een dikke zwarte compacte afvallaag met veel visresten.⁶⁰ De laag bevatte nauwelijks keramiek. In totaal zijn slechts 54 fragmenten verzameld, waarvan 17 fragmenten grijsbakkend aardewerk, 16 fragmenten bijna-steengoed, 13 fragmenten kogelpotaardewerk, 7 fragmenten roodbakkend aardewerk en 1 fragment echt steengoed. Opvallend is het hoge aandeel grijsbakkend aardewerk, maar dit laat zich verklaren door het feit dat de meeste grijsbakkende fragmenten van één pot afkomstig zijn. Van belang is te constateren dat het importmateriaal vrijwel uitsluitend bijna-steengoed betreft. Dit bevestigt de stratigrafische aanname dat de afvallaag tot fase II behoort.

Ophogingslagen (V415, V416, V458, V508, V510, V514, V516, V517, V524, V525, V545, V570, V572, V578, V579)

De vondstnummers die tot de ophogingslagen gerekend kunnen worden bevatten in totaal 280 fragmenten keramiek, waarvan 122 fragmenten kogelpotaardewerk (44%). Daarvan is echt steengoed de grootste categorie met 68 fragmenten (24%), gevolgd door bijna-steengoed met 44 fragmenten (16%). Verder zijn er 25 fragmenten grijsbakkend aardewerk (9%), 15 fragmenten roodbakkend aardewerk (5%), 6 fragmenten hoogversierd aardewerk (2%) en 1 fragment proto-steengoed (0%). De verhoudingen van de verschillende materiaalcategorieën ten opzichte van elkaar wijken af van

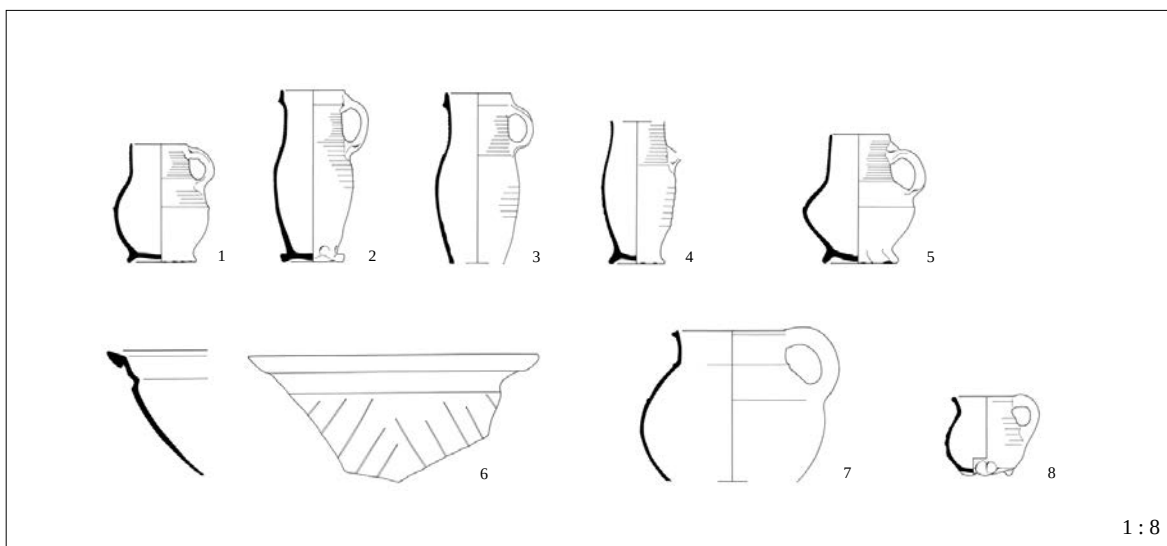
⁶⁰ Zie voor de uitwerking van de visresten: Van Dijk en Beerenhout 2006.

de overige vondstnummers die tot fase II behoren. Kogelpotaardewerk is duidelijk minder en echt steengoed duidelijk hoger vertegenwoordigd. Dit is een vrijwel niet te vermijden gevolg van het vlaksgewijs verdiepen van een terpstructuur. Het materiaal is hierdoor erg moeilijk laagsgewijs te verzamelen. Vondstnummers die tot fase II gerekend moeten worden, bevatten hierdoor ‘vervuiling’ van materiaal met jongere datering.

De fragmenten hoogversierd aardewerk zijn afkomstig van één kan (afb. 40). Van deze kan zijn tevens fragmenten in V495 (één fragmentje) en V498 (2 fragmentjes) gevonden. Dit wijst erop dat de kan eerder tot fase III (1300-1350) dan tot fase II gerekend moet worden. De kan is op de schouder voorzien van een geelgroen loodglazuur met radstempelversiering en enkele ribben. De bodem is lensvormig en de rand van de kan is iets driehoekig van vorm. Het oor is geprofileerd en aan de bovenzijde bedekt met een groen loodglazuur. De vorm van het oor is opmerkelijk aangezien hoogversierde kannen meestal voorzien zijn van worstoren. Kannen van deze aardewerksoort komen voor in de periode 1200-1350. De productie wordt veelal toegeschreven aan Vlaanderen. Tussen productieafval uit Nederland (o.a. Haarlem) zijn echter ook fragmenten van dergelijke kannen gevonden. Het aardewerk uit de verschillende productieplaatsen is moeilijk te onderscheiden, waardoor we de herkomst van de kan niet met zekerheid kunnen vaststellen. Hoogversierd aardewerk komt in Hoorn nauwelijks voor. Bij de opgraving WIN00 is geen enkel fragment gevonden en onder het vondstmateriaal van de opgraving WIN04 zijn naast de fragmenten van de hier beschreven kan geen andere fragmenten aanwezig.

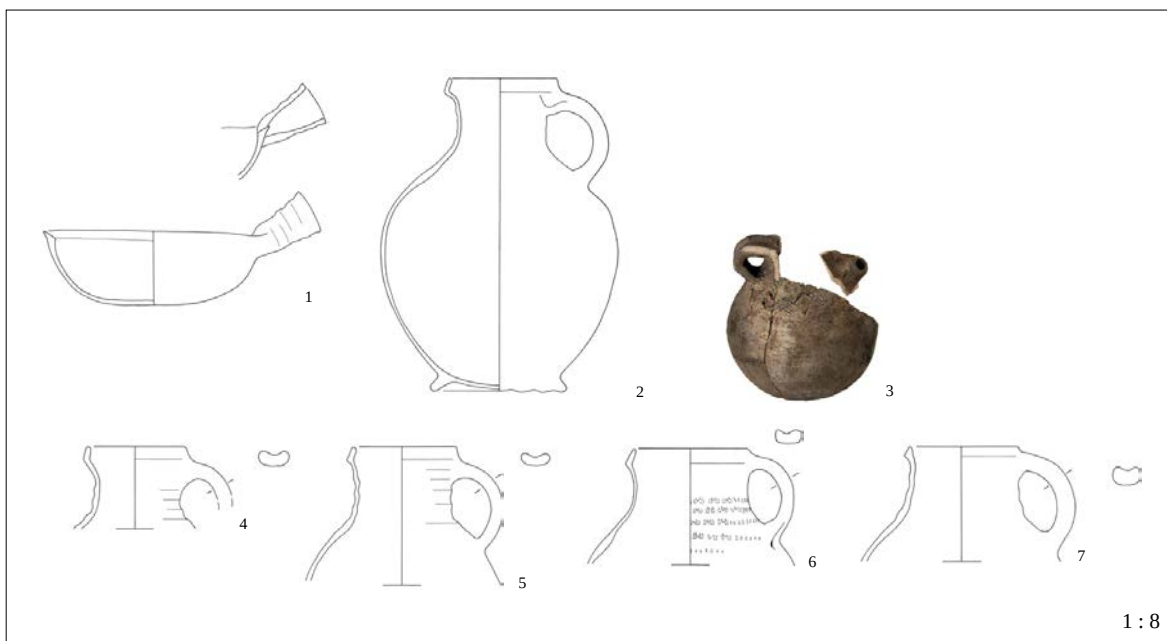

Afb. 40 Fragmenten hoogversierd aardewerk

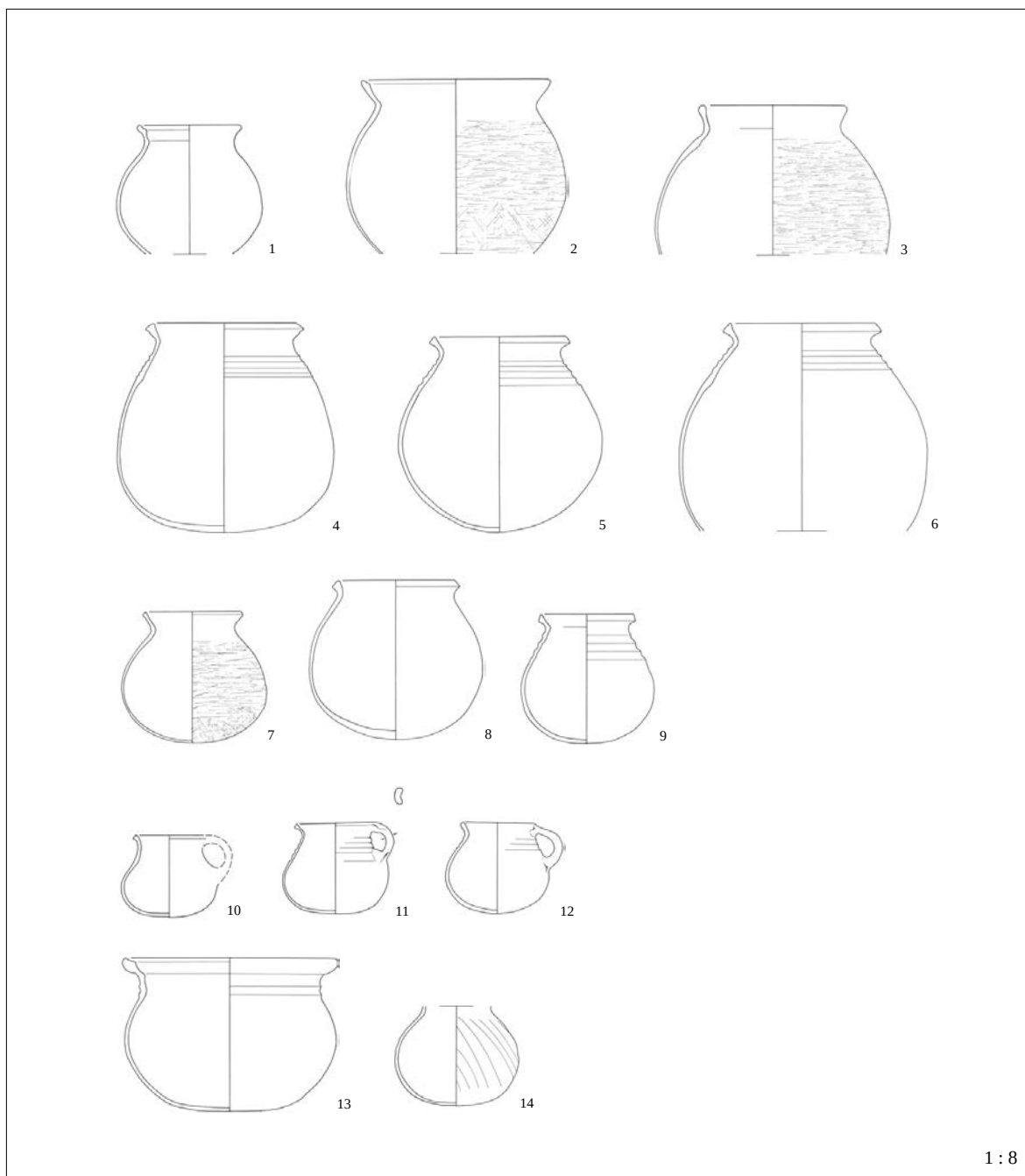
Afb. 41 Keramiek fase II (bijna-steengoed, grijsbakkend en roodbakkend aardewerk)

1. V414-C01 bijna-steengoed kan (s4-kan-4), cat.nr. 1
2. V533-C05 bijna-steengoed kan (s4-kan-5), cat.nr. 2
3. V573-C01 bijna-steengoed kan (s4-kan-5)
4. V423-C05 bijna-steengoed kan (s4-kan-)
5. V515-C01 echt steengoed kan (s2-kan-51)
6. V448-C03 grijsbakkend kom met inkrassingen (g-kom-7)
7. V533-C05 roodbakkend grape (r-gra-111), cat.nr. 45
8. V445-C01 roodbakkend grape (r-gra-126a), cat.nr. 46

Afb. 42 Keramiek fase II (kogelpotaardewerk)

1. V453-C01 kogelpotaardewerk bakpan (kp-bak-2), cat.nr. 10
2. V453-C02 kogelpotaardewerk kan met radstempelversiering (kp-kan-3), cat.nr. 11
3. V526-C02 kogelpotaardewerk kan met tuit en ingekraste golflijnen (kp-kan-5), cat.nr. 15
4. V549-C04 kogelpotaardewerk kan (kp-kan-3)
5. V573-C02 kogelpotaardewerk kan (kp-kan-3), cat.nr. 12
6. V533-C02 kogelpotaardewerk kan met radstempelversiering (kp-kan-3), cat.nr. 13
7. V515-C02 kogelpotaardewerk kan (kp-kan-4), cat.nr. 14

Afb. 43 Keramiek fase II (kogelpotaardewerk)

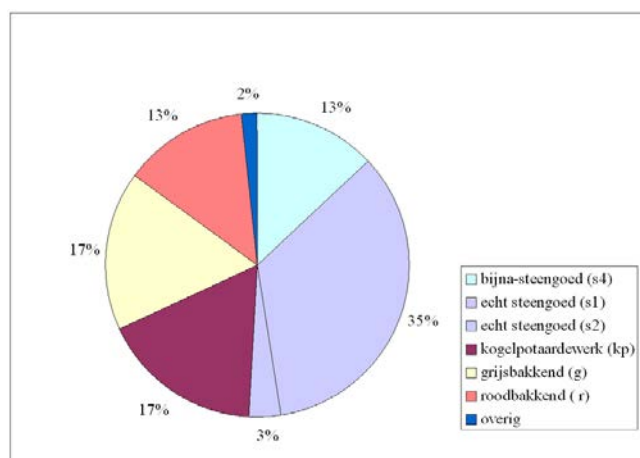
1. V573-C04 kogelpotaardewerk kogelpot (kp-kog-1), cat.nr. 16
2. V533-C04 kogelpotaardewerk kogelpot met bezemstreek (kp-kog-1), cat.nr. 17
3. V533-C03 kogelpotaardewerk kogelpot met bezemstreek (kp-kog-4), cat.nr. 18
4. V571-C01 kogelpotaardewerk kogelpot met ribbels op schouder (kp-kog-6), cat.nr. 21
5. V571-C03 kogelpotaardewerk kogelpot met ribbels op schouder (kp-kog-6)
6. V404-C01 kogelpotaardewerk kogelpot met ribbels op schouder (kp-kog-6)
7. V571-C02 kogelpotaardewerk kogelpot met bezemstreek (kp-kog-6), cat.nr. 24
8. V549-C01 kogelpotaardewerk kogelpot (kp-kog-6), cat.nr. 19
9. V549-C02 kogelpotaardewerk kogelpot met ribbels op schouder (kp-kog-6), cat.nr. 22
10. V401-C01 kogelpotaardewerk kogelpot met oor (kp-kog-6), cat.nr. 20
11. V448-C02 kogelpotaardewerk kogelpot met oor en ribbels op schouder (kp-kog-6), cat.nr. 23
12. V423-C02 kogelpotaardewerk kogelpot met oor en ribbels op schouder (kp-kog-6)
13. V526-C01 kogelpotaardewerk kogelpot met ribbels op schouder (kp-kog-12), cat.nr. 26
14. V402-C01 kogelpotaardewerk kogelpot met vingerveeg (kp-kog-), cat.nr. 27

4.3.2.4 FASE III (1310-1350)

De hoeveelheid vondstmateriaal die tot fase III behoort, is beperkt. In totaal betreft het maar 293 fragmenten keramiek, waarvan 111 fragmenten echt steengoed (38%), 50 fragmenten grijsbakkend aardewerk (17%), 39 fragmenten roodbakkend aardewerk (13%), 50 fragmenten kogelpotaardewerk (17%), 38 fragmenten bijna-steengoed (13%) en 5 fragmenten overig aardewerk, te weten Pingsdorf- en Paffrath-aardewerk en Maaslands witbakkend aardewerk, (2%). Ten opzichte van fase II vallen twee ontwikkelingen binnen het keramiekspectrum op. In de eerste plaats de toegenomen hoeveelheid importkeramiek (53%) en in de tweede plaats de toename van rood- en grijsbakkend aardewerk (totaal 30%) ten opzichte van kogelpotaardewerk (17%). Dat echt steengoed de grootste materiaal-categorie is en niet rood- en grijsbakkend aardewerk, laat zich verklaren uit het feit dat binnen het lokaal gebakken aardewerk het grijsbakkend aardewerk en kogelpotaardewerk nog een aanzienlijk deel uitmaken.

	rand	%	overig	totaal	%
bijna-steengoed (s4)	4	9	34	38	13
echt steengoed (s1)	15	33	86	101	34
echt steengoed (s2)	2	4	8	10	3
kogelpotaardewerk (kp)	9	20	41	50	17
grijsbakkend (g)	7	16	43	50	17
roodbakkend (r)	8	18	31	39	13
overig	0	0	5	5	2
totaal	45	100	248	293	100

Tabel 3 Aantal fragmenten en percentages keramieksoorten fase III

Figuur 3 Percentages keramieksoorten fase III

Mestkuil S230 (V556)

Mestkuil S230 bevatte twee archeologisch complete kogelpotten (afb. 45). De ene kogelpot heeft een lichte vingerveeg (V556-C01) en de andere is een kleine kogelpot met oor en ribbels op de schouder (V556-C02). Verder bevatte de kuil slechts 2 fragmenten kogelpotaardewerk en 2 fragmenten echt steengoed.

De kuil is met name interessant omdat deze niet alleen dierlijke maar ook menselijke mest bevatte. Hiervan is een monster genomen voor zaden- en botonderzoek.⁶¹

Vanwege de geringe hoeveelheid keramiek is de kuil moeilijk exact te dateren. Op basis van het vondstmateriaal kan de kuil zowel bij fase II als bij fase III behoren. Vanwege de diepte waarop de kuil zich bevond, is de kuil ingedeeld bij fase III. De complexdatering is om deze reden gesteld op 1300-1350.

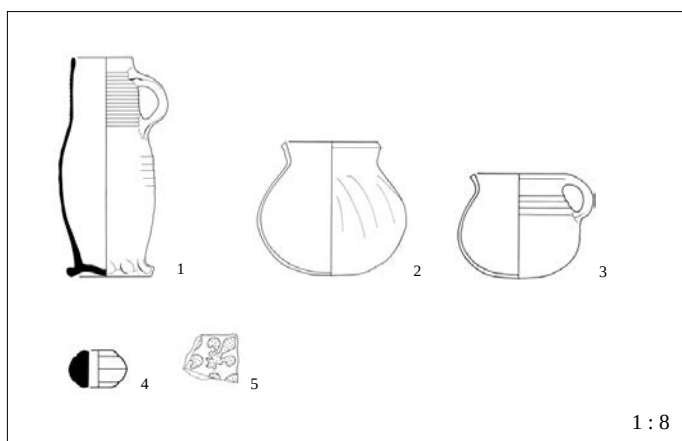
⁶¹ De Sitter-Homan 2006. Van Dijk en Beerenhout 2006.

Ophogingslagen (V386, V393, V398, V419, V420, V440, V498, V520, V523, V529, V531, V532, V558, V576)

In de vondstnummers die tot de ophogingslagen van fase III zijn te rekenen, bevinden zich in totaal 287 fragmenten keramiek. Opvallend is dat echt steengoed de grootste materiaalcategorie is met 109 fragmenten (38%), gevolgd door grijsbakkend aardewerk met 50 fragmenten (17%), roodbakkend aardewerk met 39 fragmenten (14%), kogelpotaardewerk met 46 fragmenten (16%) en bijna-steengoed met 38 fragmenten (13%). Daarnaast zijn er 2 fragmentjes Maaslands witbakkend aardewerk, 2 fragmentjes Pingsdorf-aardewerk en 1 fragmentje Paffrath-aardewerk (overig 2%).

Er zijn slechts enkele archeologisch complete producten. Het betreft een steengoedkan (V523-C01) en een grijsbakkende spintol (V523-C02). De steengoedkan is een steilwandige kan met rechte rand (s1-kan-8) en is een typisch product uit de eerste helft van de 14^e eeuw. Verder is een hoek van een plavuis met in gele slib een Franse lelie gevonden (V576-C01). Gedecoreerde plavuizen komen voor vanaf de 13^e eeuw, meestal in rijke contexten.

Het materiaal uit de ophogingslagen is te dateren in de eerste helft van de 14^e eeuw.

Afb. 44 Keramiek fase III

1. V523-C01 echt steengoed kan (s1-kan-8), cat.nr. 4
2. V556-C01 kogelpotaardewerk kogelpot met vinger-veeg (kp-kog-6), cat.nr. 25
3. V556-C02 kogelpotaardewerk kogelpot met oor en ribbels op schouder (kp-kog-6)
4. V523-C02 grijsbakkend spintol (1:4)
5. V576-C01 hoek plavuis met Franse lelie

Afb. 45 Vondstmateriaal uit mestkuil S230

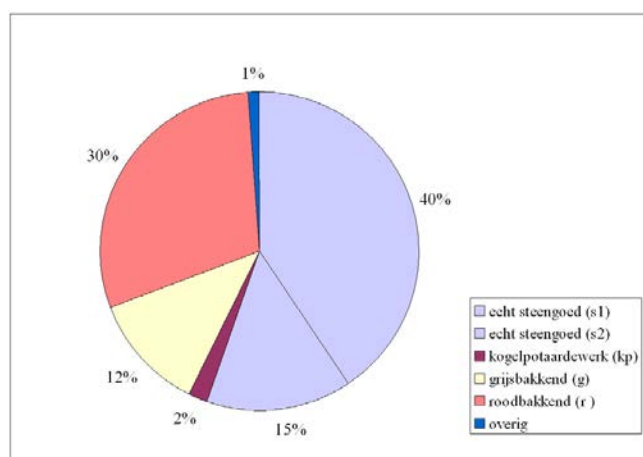
4.3.2.5 FASE IV (1350-1400)

Tot fase IV kunnen 1904 fragmenten keramiek gerekend worden. De verhoudingen tussen de verschillende materiaalcategorieën liggen totaal anders dan bij fase III. Steengoed is verreweg de grootste categorie met 1127 fragmenten (55%). Het aandeel grijsbakkend aardewerk is met 246 fragmenten afgenomen tot 12%. Kogelpotaardewerk komt vrijwel niet meer voor (39 fragmenten, 2%). Dat kogelpotaardewerk nog voorkomt, wordt veroorzaakt door complexen die een ondergrens hebben die in de eerste helft van de 14^e eeuw ligt. Roodbakkend aardewerk is de grootste categorie lokaal gebakken aardewerk met 606 fragmenten (30%). Verder komen er enkele fragmenten witbakkend aardewerk voor (uit Langerwehe of Keulen).

De percentages van de verschillende materiaalcategorieën wijken af van het algemene beeld in West-Nederland. Na 1350 zou het percentage grijsbakkend aardewerk nog maar 1 à 2% zijn en het percentage roodbakkend aardewerk 70 à 80%.⁶² Het percentage grijsbakkend aardewerk is in Hoorn nog 12% en het aandeel roodbakkend aardewerk nog maar 30%. Het hoogtepunt van het aandeel steengoed zou in West-Nederland in de eerste helft van de 14e eeuw liggen waarna het percentage gestaag afnam, in tegenstelling tot Oost-Nederland waar het percentage tot in de 16^e eeuw hoog bleef.⁶³ In Hoorn lag het hoogtepunt in de tweede helft van de 14^e eeuw. Carmiggelt concludeert uit de verschillen tussen West- en Oost-Nederland dat we te maken hebben met twee verschillende keramiekregio's. De ontwikkeling van de percentages van de verschillende keramieksoorten in Hoorn vertoont meer overeenkomsten met Oost- dan met West-Nederland. De perifere ligging van Hoorn zou dit kunnen verklaren.

	rand	%	overig	%	totaal	%
echt steengoed (s1)	120	37	706	41	826	40
echt steengoed (s2)	16	5	285	17	301	15
kogelpotaardewerk (kp)	6	2	33	2	39	2
grijsbakkend (g)	35	11	211	12	246	12
roodbakkend (r)	147	45	459	27	606	30
overig	3	1	20	1	23	1
totaal	327	100	1714	100	2041	100

Tabel 4 Aantal fragmenten en percentages keramieksoorten fase IV

Figuur 4 Percentages keramieksoorten fase IV

⁶² Carmiggelt 1993, 76.

⁶³ Ibidem 58.

Mestkuil S210 (V493)

De mestkuil bevatte een geringe hoeveelheid keramiek. In totaal zijn 41 fragmenten gevonden. Hieronder bevinden zich 22 fragmenten roodbakkend aardewerk (54%), 14 fragmenten steengoed (34%), 4 fragmenten grijsbakkend aardewerk (10%) en 1 fragment witbakkend aardewerk (2%). Het witbakkend fragmentje is vermoedelijk witbakkend aardewerk uit Langerwehe. Onder het steengoed bevindt zich een fragment van een trechterbeker en een groot fragment van een Siegburg-kan (s1-kan-21) daterend uit de periode 1325-1375.

De mestkuil kan globaal gedateerd worden in de periode 1350-1400.

Afb. 46 Spintollen behorend tot fase IV (V381-C02, V523-C02 en V383-C01)

Mestkuil S214 (V495)

Deze mestkuil bevatte nauwelijks keramiek. Het betreft slechts 11 fragmenten, waarvan 5 fragmenten steengoed, 3 fragmenten roodbakkend aardewerk, 2 fragmenten grijsbakkend aardewerk en 1 fragment Maaslands witbakkend aardewerk. Het aantal fragmenten is te gering om de verhoudingen tussen de verschillende materiaalcategorieën in percentages uit te drukken. De fragmenten zijn moeilijk nauwkeuriger te dateren dan in de 14^e eeuw.

Fundering S139 en S152 (V379, V439, V488, V565, V574)

Tussen de houten funderingsresten van fase IV bevond zich een laagje zwarte aarde met steenkoolgruis en veel gefragmenteerd keramiek. In totaal zijn wel 871 fragmenten verzameld. Het grootste deel hiervan is steengoed, namelijk 535 fragmenten (61%). Daarnaast zijn 270 fragmenten roodbakkend aardewerk (31%), 56 fragmenten grijsbakkend aardewerk (6%), 6 fragmenten kogelpotaardewerk (1%), 2 fragmentjes witbakkend aardewerk, 1 fragmentje bijna-steengoed en 1 fragmentje Paf-frath-aardewerk gevonden (overig 0%). Onder dit materiaal bevindt zich slechts één archeologisch compleet product, namelijk een roodbakkend dekseltje (V574-C01). Daarnaast behoort een aantal fragmenten tot een roodbakkende kaarsentrekbak (V379-C01). Helaas is deze niet archeologisch compleet. De kaarsentrekbak is een hoge smalle bak met twee verticale oren en vier verdikkingen die als poten fungeren. De rand en een oor ontbreken. De bak is spaarzaam voorzien van slecht hechtend glazuur. In een kaarsentrekbak werd was gesmolten en werden lonten tot kaarsen getrokken. Kaarsentrekbakken worden zelden in huishoudelijke context gevonden.

Het materiaal dateert de aanvang van fase IV. Globaal kan het gedateerd worden in de periode 1325-1375. De nadruk ligt echter op het tweede kwart van de 14^e eeuw. Om deze reden kan de aanvang van fase IV omstreeks 1350 gedateerd worden.

Afvalconcentratie S234 (V483)

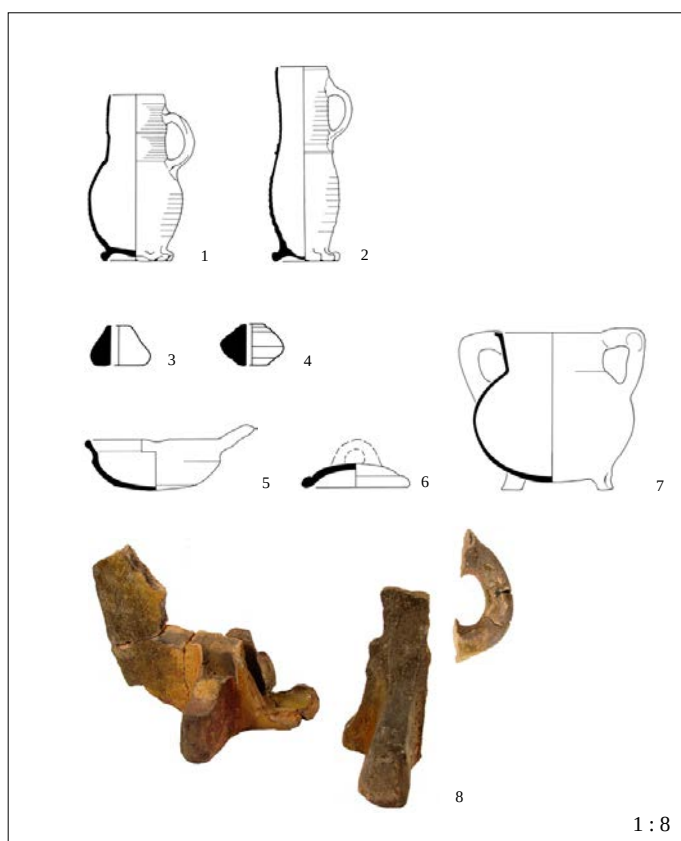
Achter het huis op perceel A2 bevond zich een afvalconcentratie waarin voornamelijk steengoed is gevonden. In totaal bevatte de afvalconcentratie 209 fragmenten keramiek. Hiervan zijn 146 fragmenten steengoed (70%). Het betreft met name fragmenten van steengoedkan type s1-kan-15. Twee kannen zijn archeologisch compleet (V483-C01 en V483-C02). Dit type kan dateert uit de periode 1325-1375. Verder bevatte de afvalconcentratie 59 fragmenten roodbakkend aardewerk (28%) en 4 fragmenten grijsbakkend aardewerk (2%). De meeste van de roodbakkende fragmenten zijn afkomstig van een ongeglazuurde pot. De afvalconcentratie is te dateren in de periode 1350-1400.

Vloerniveau (V382, V387, V388)

In het vlak was geen duidelijk vloerniveau te onderscheiden. Om deze reden is alleen materiaal uit het profiel afkomstig dat aan het vloerniveau is toe te wijzen. Dit betreft slechts 19 fragmenten keramiek, waarvan 18 fragmenten steengoed en 1 fragment roodbakkend aardewerk. Het materiaal is moeilijk nauwkeuriger te dateren dan in de 14^e eeuw.

Ophogingslagen (V380, V381, V383, V456, V476, V477, V478, V479, V481, V482, V484, V485, V486, V487, V489, V490, V491, V492, V499, V511, V518, V519, V521, V543, V550, V552, V554, V555, V566, V568, V575)

In de ophogingslagen die tot fase IV zijn te rekenen zijn in totaal 888 fragmenten keramiek gevonden. Verreweg de grootste categorie is steengoed met 408 fragmenten (46%), gevolgd door roodbakkend aardewerk met 251 fragmenten (27%), grijsbakkend aardewerk met 180 fragmenten (21%), kogelpotaardewerk met 33 fragmenten (4%), witbakkend aardewerk met 8 fragmenten (1%) en bijna-steengoed met 8 fragmenten (1%). Er zijn zes archeologisch complete producten: twee grijsbakkende spintollen (V381-C02 en V383-C01), twee roodbakkende grapes (V511-C01 en V554-C01), een roodbakkende bakpan (V491-C02) en een steengoedkan (V491-C01). Een van de grapes (V554-C01) is een bolle grape met haakoren, hoge hals en een afgeplatte rand (r-gra-20). De grape is secundair gebruikt als pispot. Het is een typerende grape voor de periode 1300-1350. De bakpan is een kleine bolle bakpan met platte steel (r-bak-44). De steengoedkan kenmerkt zich door de verdikking op de hals (s1-kan-11). Dit type kan is over een korte periode geproduceerd en kan globaal gedateerd worden op 1325-1375.

Afb. 47 Keramiek fase IV

1. V491-C01 steengoed kan (s1-kan-11), cat.nr. 5
2. V483-C02 steengoed kan (s1-kan-15)
3. V381-C02 grijsbakkend spintol (1:4)
4. V383-C01 grijsbakkend spintol (1:4)
5. V491-C02 roodbakkend bakpan (r-bak-44), cat.nr. 30
6. V574-C01 roodbakkend deksel (r-dek-7), cat.nr. 36
7. V554-C01 roodbakkend grape (r-gra-20b), cat.nr. 42
8. V379-C01 roodbakkend kaarsentrekbak (r-ktb-), cat.nr. 54

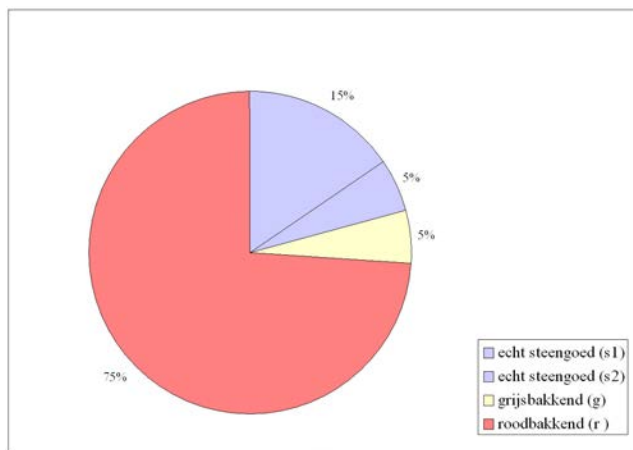
4.3.2.6 FASE V (1400-1575)

Tot fase V zijn 1525 fragmenten keramiek te rekenen. Verreweg de grootste categorie is roodbakkend aardewerk met in totaal 1124 fragmenten (75%), gevolgd door steengoed met 317 fragmenten (20%), grijsbakkend aardewerk met 78 fragmenten (5%) en witbakkend aardewerk (inclusief Hafner-aardewerk) met 4 fragmenten.

Ten opzichte van fase IV valt een aantal ontwikkelingen op. In de eerste plaats de grote toename van het aandeel van roodbakkend aardewerk en de verdere afname van het aandeel van grijsbakkend aardewerk. In de tweede plaats de afname van steengoed. Het hoogtepunt van de productie lag in de 14^e eeuw. Uit die tijd dateert het kenmerkende Siegburg-steengoed. Het vormenscala van roodbakkend aardewerk werd steeds groter en verdrong daardoor steengoed voor een deel uit de markt. In de 13^e en 14^e eeuw werden nog voornamelijk producten met een kook- en voorraadfunctie gemaakt (grapes, bakpannen, potten e.d.). Vanaf de 15^e eeuw en vooral vanaf de 16^e eeuw werd ook veel tafelgerei vervaardigd, zoals kommen en koppen die functies van het steengoed overnamen. Het aantal keramieksoorten was in deze periode beperkt. Pas vanaf het einde van de 16^e eeuw en met name in de 17^e eeuw zouden nieuwe keramieksoorten op de markt verschijnen, waaronder porselein en faience.

	rand	%	overig	%	totaal	%
echt steengoed (s1)	34	9	201	18	235	15
echt steengoed (s2)	9	2	73	6	82	5
grijsbakkend (g)	13	3	65	6	78	5
roodbakkend (r)	331	84	793	70	1124	74
overig	5	1	1	0	6	0
totaal	392	100	1133	100	1525	100

Tabel 5 Aantal fragmenten en percentages keramieksoorten fase V

Figuur 5 Percentages keramieksoorten fase V

Tonput S195 (V465)

De tonput bevatte uitsluitend roodbakkend aardewerk. Er zijn twee archeologisch complete grapes van het type r-gra-2b (V465-C01 en V465-C02, afb. 48). Verder bevatte de ton nog 13 fragmenten roodbakkend aardewerk. De complexdatering van het aardewerk uit de ton is 1500-1550.

Mestkuil S204 (V471)

De mestkuil bevatte 302 fragmenten keramiek. De grootste categorie is roodbakkend aardewerk met 243 fragmenten (80%). Hieronder bevinden zich twee archeologisch complete grapes (V471-C01 en V471-C02). De grapes zijn voorzien van fijne ribbels en zijn van een type (r-gra-3a) dat typerend is voor de periode 1350-1450. Verder bevatte de mestkuil 33 fragmenten steengoed (11%), 25 fragmenten grijsbakkend aardewerk (8%) en 1 fragment witbakkend aardewerk.

Het complex is globaal te dateren in de periode 1400-1450.

Afb. 48 Roodbakkende grapes uit tonput S195

Afb. 49 Vondstmateriaal uit tonput S211

Mestkuil S209 (V494)

Mestkuil S209 bevatte weinig keramiek. In totaal betreft het maar 21 fragmenten, waarvan 2 fragmenten steengoed (10%) en 19 fragmenten roodbakkend aardewerk (90%). Onder het steengoed bevindt zich een groot fragment van een grote kan (s1-kan-3) met oranje bloes (V394-C01). Deze versieringswijze is kenmerkend voor de periode 1375-1450. Onder het roodbakkend aardewerk bevindt zich een archeologisch complete bakpan (V394-C02). De bakpan heeft een eenvoudige omgeslagen rand en een platte steel. Dit type bakpan komt voor over een lange periode. De mestkuil is globaal te dateren in de periode 1375-1450.

Tonput S211 (V497)

De tonput bevatte een aantal archeologisch complete objecten van roodbakkend aardewerk (afb. 49), namelijk 1 bakpan (V497-C01), 4 grapes (V497-C02, V497-C03, V497-C04 en V497-C05), 1 kom (V497-C06) en 1 pispot (V497-C07). De bakpan heeft een eenvoudige omgeslagen rand (r-bak-1). Er zijn verschillende typen grapes. V497-C02 is een bolle grape met buikknik, ribbel op de schouder en kraagrand

(r-gra-34b). Zowel V497-C03 als V497-C04 is een bolle grape met afgeronde buikknik en kraagrand (r-gra-8a). Tot slot is V497-C05 een bolle grape met buikknik, ribbel op de schouder en verdikte rand (r-gra-100b). Alle vier de grapes zijn typisch 16^e-eeuwse producten. De kom heeft een standring en twee verticale oren (r-kom-35). Ook deze kom is een typisch 16^e-eeuws product. De pispot is een van de oudste types pispotten met standring (r-pis-4). Vanaf de 15^e eeuw werden pispotten geproduceerd. Deze waren voorzien van een ziel. Vanaf de eerste helft van de 16^e eeuw werden ook pispotten gemaakt op standring. Verder bevatte de tonput nog 7 fragmenten roodbakkend aardewerk, 3 fragmenten steengoed en 1 fragment grijsbakkend aardewerk.

De complexdatering van de tonput is 1525-1575.

Beerkuil S213B (V512)

Beerkuil S213B bevatte weinig keramiek: in totaal slechts 19 fragmenten. Hieronder bevinden zich wel twee complete producten, namelijk een roodbakkende kop (V512-C01) en een witbakkende kop (w-kop-19, V512-C02). Beide producten hebben twee verticale oren. De witbakkende kop is versierd met twee gegroefde ribben en een tranend groen glazuur. De productieplaatsen van witbakkend aardewerk zijn vanaf de 16^e eeuw moeilijk vast te stellen. De decoratie vertoont verwantschap met Hafner-aardewerk, een witbakkende aardewerksoort die werd geïmporteerd vanuit het Rijnland. De complexdatering van de kuil is 1500-1550.

Beerlaag S233 (V562)

Geheel achter op het terrein bevond zich een beerlaag waarin voornamelijk roodbakkend aardewerk is gevonden. In totaal zijn 206 fragmenten verzameld, waarvan maar 1 fragment steengoed en 1 fragment witbakkend aardewerk. Onder het materiaal bevinden zich elf min of meer archeologisch complete producten, namelijk een bakpan (V562-C01), twee borden (V562-C02 en V562-C03), vijf kommen/koppen (V562-C04, V562-C05, V562-C06, V562-C07 en V562-C08) en twee pispotten (V562-C09 en V562-C10) van roodbakkend aardewerk en een pot van witbakkend aardewerk (V562-C11). De spiegel van bord V562-C02 is voorzien van witte slib met loodglazuur. De vlag van bord V562-C03 is versierd met slibboogjes. Kop V562-C06 en V562-C07 (r-kop-2) zijn eenvoudige roodbakkende koppen met twee verticale oren, kop V562-C04 (r-kom-35) is een kop met één verticaal oor en is aan de binnenzijde voorzien van loodglazuur met koperoxide. Kom V562-C05 (r-kom-57) heeft een verticaal en een horizontaal oor. Kom V562-C08 is een geheel ander type kom (r-kom-13). Deze heeft geen oren en heeft een eenvoudige uitstaande wand met afgeplatte rand. Pispot V562-C09 heeft een standring als bodem en pispot V562-C10 heeft een ziel als bodem. De overgang tussen de pispot met ziel en met standring voltrok zich in de eerste helft van de 16^e eeuw. De complexdatering van de beerlaag kan gesteld worden op 1525-1575. De beerlaag behoort dus tot het einde van fase V.

Afvalconcentratie S235 (V463 en V464)

Uit de afvalconcentratie zijn 276 fragmenten keramiek verzameld. Verreweg het grootste deel van het materiaal was roodbakkend aardewerk, namelijk 238 fragmenten (86%). Daarnaast zijn 24 fragmenten steengoed (9%), 13 fragmenten grijsbakkend aardewerk (5%) en 1 fragment witbakkend aardewerk gevonden. Er zijn zes min of meer archeologisch complete producten, namelijk een roodbakkende bakpan (V464-C03), kom (V464-C02), kop (V464-C01), twee pispotten (V463-C01 en V463-C03) en een witbakkende kom (V463-C02). De ene pispot heeft een ziel (r-pis-1, V463-C03) en de andere heeft een standring (r-pis-17, V463-C01). De witbakkende kom is incompleet en is versierd met duimindrukken onder de rand.

Het materiaal uit de afvalconcentratie dateert uit de periode 1450-1550.

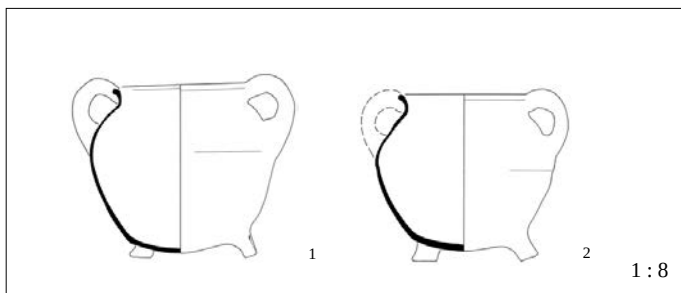
Osendrop S236 (V551, V553, V564)

Uit de osendrop tussen de huizen van perceel A2 en perceel B zijn 154 fragmenten keramiek verzameld. Het betreft 132 fragmenten roodbakkend aardewerk (86%), 16 fragmenten steengoed (11%) en 6 fragmenten grijsbakkend aardewerk (4%). Hieronder bevinden zich een roodbakkende grape (V551-C01) en een steengoedkan (V553-C01). De grape is van een type dat dateert uit de periode 1350-1450 (r-gra-3a). De steengoedkan is zowel op basis van het type (s1-kan-3) als op basis van de decoratie met asglazuur te dateren in de periode 1375-1425.

Het materiaal uit de osendrop dateert uit de periode 1375-1450.

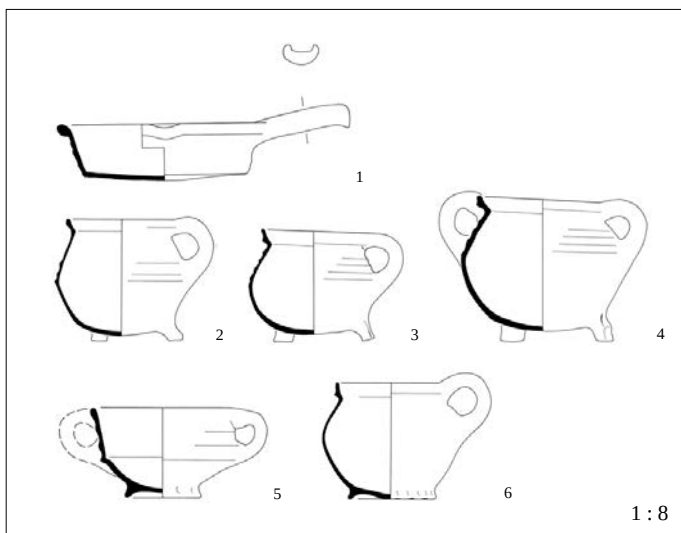
Ophogingslagen (V365, V367, V368, V370, V371, V374, V376, V377, V378, V410, V430, V431, V466, V470, V472, V473, V474, V475, V537, V547, V567)

De ophogingslagen bevatten in totaal 514 fragmenten keramiek. Hiervan zijn 243 fragmenten roodbakkend aardewerk (47%), 236 fragmenten steengoed (46%) en 33 fragmenten grijsbakkend aardewerk (6%).

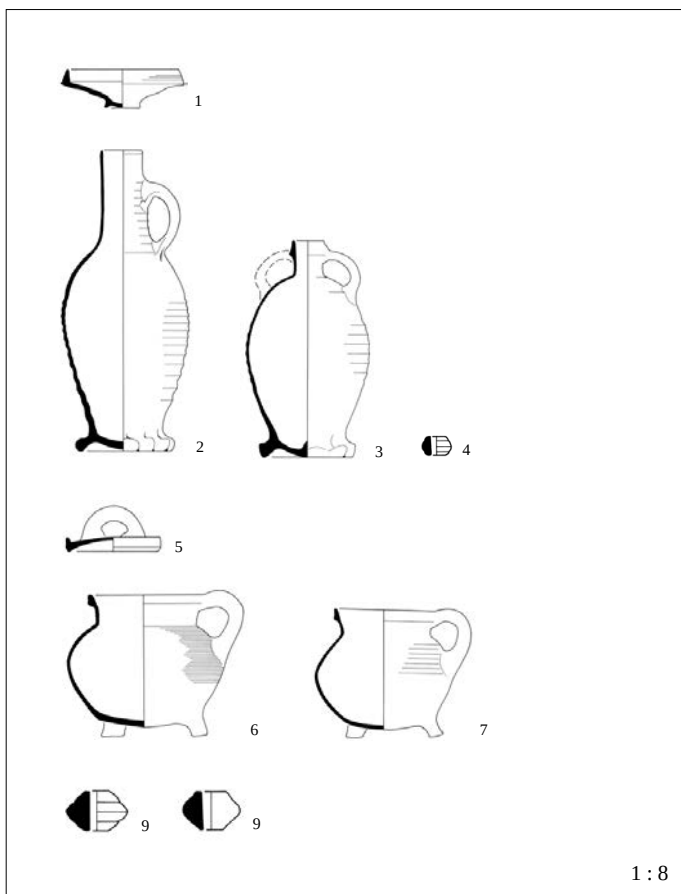
Afb. 50 Keramiek fase V
Inventarislijst tonput S195

typecode	objectcode	afb.nr.	MAE
r-bak-			1
r-gra-2b	V465-C01/C02	1 / 2	2
r-gra-5			2
totaal			5

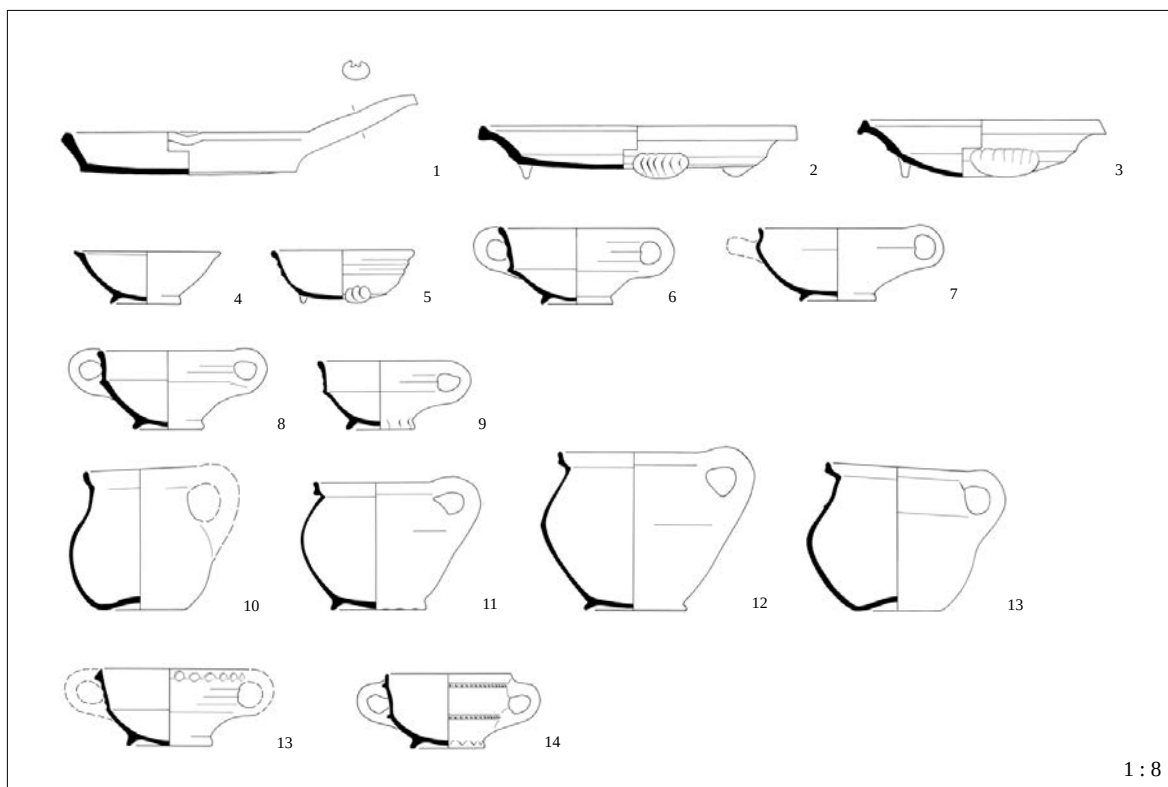
Afb. 51 Keramiek fase V
Inventarislijst tonput S211

typecode	objectcode	afb.nr.	MAE
s2-kan-34			1
s2-kan-			1
g-			1
r-bak-1	V497-C01	1	1
r-gra-8a	V497-C03 / C04	2 / 3	2
r-gra-34b	V497-C02	4	1
r-gra-110b	V497-C05		1
r-gra-			1
r-kop-2	V497-C06	5	1
r-pis-4	V497-C07	6 (cat.nr. 56)	1
r-			
totaal			11

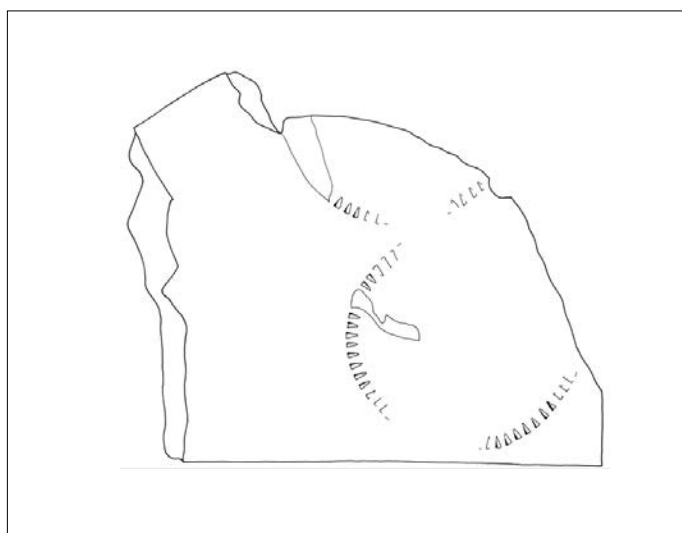
Afb. 52 Keramiek fase V (15e eeuw)

1. V472-C01 steengoed drinkschaal (s1-dri-2)
2. V553-C01 steengoed kan (s1-kan-3), cat.nr. 3
3. V472-C02 steengoed kruik (s2-kru-4), cat.nr. 8
4. V475-C02 steengoed spintol (1:4)
5. V470-C02 roodbakkend deksel (r-dek-26)
6. V471-C01 roodbakkend grape (r-gra-3a)
7. V551-C01 roodbakkend grape (r-gra-3a)
8. V378-C01 grijsbakkend spintol (1:4)
9. V431-C01 grijsbakkend spintol (1:4)

Afb. 53 Keramiek fase V (16e eeuw)

1. V562-C01 roodbakkend bakpan (r-bak-8), cat.nr. 29	9. V464-C01 roodbakkend kop (r-kop-2), cat.nr. 52
2. V562-C03 roodbakkend bord met slibboogversiering (r-bor-1), cat.nr. 34	10. V463-C03 roodbakkend pispot (r-pis-1), cat.nr. 55
3. V562-C02 roodbakkend bord met op spiegel witte slib (r-bor-29), cat.nr. 33	11. V463-C01 roodbakkend pispot (r-pis-4)
4. V562-C08 roodbakkend kom (r-kom-13), cat.nr. 47	12. V562-C09 roodbakkend pispot (r-pis-4)
5. V464-C02 roodbakkend kom (r-kom-18), cat.nr. 48	13. V562-C10 roodbakkend pispot (r-pis-11), cat.nr. 57
6. V562-C06 roodbakkend kom (r-kom-35)	14. V463-C02 witbakkend kom met duimindrukken onder rand (w-kom-11), cat.nr. 68
7. V562-C05 roodbakkend kom (r-kom-57), cat.nr. 49	15. V512-C02 witbakkend kop (w-kop-19), cat.nr. 69
8. V512-C01 roodbakkend kop met twee oren (r-kop-2), cat.nr. 51	

Afb. 54 Keramiek fase V

1. V372-C01 roodbakkend bouwmetaal (secundair gebruikt in haardplaats)

4.3.2.7 FASE VI (1575-1700)

Het vondstmateriaal uit deze periode wordt uitsluitend per complex besproken. Slechts bij twee complexen, beerput S206 en beerput S232, worden de verschillende materiaalcategorieën in MAE (minimum aantal exemplaren) uitgedrukt. Analyse met behulp van het MAE heeft alleen zin bij duidelijk gesloten vondstcomplexen. De meeste complexen zijn dat niet en in dat geval worden alleen de aantallen fragmenten vermeld.

Kenmerkend voor fase VI is het verschijnen van nieuwe materiaalcategorieën, met name majolica, faience en porselein. Ondanks deze ontwikkeling blijft roodbakkend aardewerk verreweg de grootste categorie.

	totaal	%
echt steengoed (s1)	19	2
echt steengoed (s2)	42	4
grijsbakkend (g)	27	3
roodbakkend (r)	752	76
witbakkend (w)	73	7
faience (f)	60	6
majolica (m)	12	1
porselein (p)	7	1
overig	2	0
totaal	994	100

Tabel 6 Aantal fragmenten en percentages keramieksoorten fase VI

Kelder S124 (V364)

De wanden van de kelder waren gedeeltelijk voorzien van tegels. Het grootste deel daarvan was reeds verwijderd. De wandtegels waren in slechte staat en hadden als afbeeldingen uitsluitend kinderspelen.

Askuil S126 (V352)

De askuil bevatte 22 fragmenten van pijpen (4 pijpenkoppen en 18 pijpenstelen), 2 fragmenten roodbakkend aardewerk en 1 fragment faience. De pijpenkoppen zijn te dateren in de tweede helft van de 17^e eeuw.

Kelder S169 (V460)

Kelder S169 bevatte weinig en on-samenhangend vondstmateriaal. In totaal zijn 24 fragmenten roodbakkend aardewerk gevonden. Er zijn geen archeologisch complete producten.

Het vondstmateriaal dateert ruwweg uit de periode 1500-1600.

Afb. 55 Ingegraven aspot (V446-C01)

Vloerniveau S177 (V446)

Naast de haardplaats in vloer S177 bevond zich onder enkele plavuizen een aspot van roodbakkend aardewerk (afb. 55). De pot is specifiek als aspot gemaakt en is geen hergebruikte voorraadpot. Kenmerkend voor het type is de standing en brede schouder (r-pot-20). De rand is versierd met duimindrukken en op de schouder zijn enkele groeven aangebracht en spaarzaam loodglazuur.

Beerput S206 (V502, V503, V504)

In de beerput is een minimum van 122 keramische producten gevonden. Hiervan zijn 67 producten min of meer compleet; deze zijn met name van witbakkend aardewerk en faïence (afb. 63). De producten worden per materiaalsoort besproken.

Er is nauwelijks steengoed in de beerput gevonden. De fragmenten die zijn aangetroffen, hebben toebehoord aan een kan en een pispot. De pispot is van het type s2-pis-2 en is versierd met medaillons en zoutglazuur met kobaltoxide. Een van de medaillons is vrijwel compleet en is voorzien van de tekst 'ich bring der herz lebsten um 1 fruntlichen kus 1672'. Het type van de kan is niet vast te stellen.

Er is een MAE van 23 roodbakkende producten in de beerputinventaris aanwezig. Het zijn typerende vondsten voor een 17^e-eeuws complex. Enkele producten zijn compleet bewaard gebleven, namelijk een deksel (V503-C01), twee grapes (V503-C02 en V503-C03), een steelkom (V503-C04), twee testen (V503-C05 en V503-C06), een vogeldrinkbakje (V503-C07) en drie zalfpotten (V503-C08, V503-C09 en V503-C10). Grape V503-C03 is van het type r-gra-20a en is aan de binnenzijde op de bodem voorzien van loodglazuur met koperoxide. De steelkom is van een weinig voorkomend type (r-stk-15). Kenmerkend voor het type is de omgeslagen driehoekige rand. Vogeldrinkbakjes komen voor vanaf de 16^e eeuw. Ze konden in een houten vogelkooitje worden gehangen. Het gefacetteerde vogeldrinkbakje met platte achterzijde (r-vog-1) is het meest voorkomende type. De overige roodbakkende producten zijn algemene typen.

Twee opvallende producten uit de beerput zijn witbakkende wandblakers (kandelaars) van het type w-bla-3 (V503-C11 en V503-C12). Blakers worden weinig gevonden. Ze behoren tot de functionele categorie verlichting. De blakers zijn voorzien van een ophangoog waarmee ze aan de wand konden worden gehangen. In de bak van de blaker is een standaard voor de kaars en een zogenaamd profijtertje aanwezig. Op het profijtertje kon het laatste stompje kaars worden opgebrand. De vormgeving van de blakers is geïnspireerd op metalen exemplaren.

Van witbakkend aardewerk zijn verder twee deksels, waarbij van de een het type kon worden bepaald. Het is een kleine deksel met knop van het type w-dek-2 (V503-C13). Van de andere deksel is slechts een fragment gevonden. Er zijn fragmenten van tien witbakkende grapes gevonden. Van vijf grapes kon het type worden bepaald. Drie grapes zijn van het type w-gra-7a (V503-C14, V503-C15), één grape van het type w-gra-22a (V503-C17) en één grape van het type w-gra-26a. Het zijn alle eenorige grapes die volledig geglazuurd zijn met aan de buitenzijde loodglazuur en koperoxide (groen) en aan de binnenzijde loodglazuur en mangaanoxide (bruin). Witbakkende grapes moeten we eerder als schenkgerei dan als kookgerei beschouwen.

De inhoud van de beerput valt op door de grote hoeveelheid witbakkende koppen van het type w-kop-3. In totaal is een MAE van 17 exemplaren aanwezig. De koppen komen in verschillende groottes voor. Op basis van het soort glazuur zijn drie varianten te onderscheiden. De meest voorkomende variant is de kop waarvan de binnenzijde is voorzien van loodglazuur zonder toevoeging (geel) en de buitenzijde van loodglazuur met koperoxide (groen). De tweede variant is de kop waarvan de binnenzijde is voorzien van loodglazuur met mangaanoxide (bruin) en de buitenzijde van loodglazuur met koperoxide (groen). De derde variant is de kop waarvan zowel de binnen- als de buitenzijde is voorzien van loodglazuur zonder toevoeging (geel). De functie van de w-kop-3 is niet bekend. Waarschijnlijk konden ze multifunctionele gebruikt worden, zowel voor eten, drinken als opslag. Bij de functie van opslag kunnen we denken aan een soort geleipotten.

Fragmenten van een drietal pispotten vertegenwoordigen de categorie sanitair onder het witbakkende aardewerk. Een van deze pispotten is compleet (V503-C32). Het is een witbakkend exemplaar met scherpe buikknik en met een ziel (w-pis-4). De pispot is aan de buitenzijde voorzien van loodglazuur met koperoxide en aan de binnenzijde alleen van loodglazuur. Daarnaast zijn fragmenten van een tweetal andere witbakkende pispotten gevonden, waarvan een van het type w-pis-2.

Een fraaie vondst uit de beerput is een klein hoog vergiet op drie poten en met twee horizontale oren van witbakkend aardewerk (V503-C34). Kleine vergieten werden vermoedelijk gebruikt voor het uitlekken van fruit, zoals aardbeien of kersen.

Afb. 56 Keramiek uit beerput S206

Tot slot behoort tot het witbakkende aardewerk een serie zalfpotten. De zeven zalfpotten zijn alle van het type w-zal-1 (V503-C36, V503-C37, V503-C38, V503-C39, V503-C40 en V503-C41). Ze verschillen van elkaar in details, maar dit heeft geen typochronologische betekenis. Zalfpotten komen algemeen voor in complexen uit de 17^e eeuw.

Producten van majolica komen nauwelijks voor in de beerput. Er zijn slechts enkele fragmenten gevonden die behoord hebben tot een drietal borden. De beerput kenmerkt zich verder door de grote hoeveelheid borden van witte faience. Producten van witte faience kwamen voor vanaf circa 1640 en werden in de tweede helft van de 17^e eeuw zeer populair. We kunnen het witte faience (ook wel Delfts wit genoemd) zien als reactie op het bontgekleurde majolica en faience uit de eerste helft van de 17^e eeuw. Aanvankelijk was het een luxe-product maar al snel kwam het voor onder brede lagen van de bevolking. Witte faience werd een massaproduct en de kwaliteit verminderde. In details is een chronologische ontwikkeling vast te stellen. De borden uit de beerput kunnen gedateerd worden in de tweede helft van de 17^e eeuw. Naast borden zijn fragmenten van drie plooischotels en een vergiet van witte faience gevonden. Een van de plooischotels is vrijwel compleet (V503-C62). Het is een klein exemplaar op standing (f-plo-2).

Er zijn slechts enkele faience producten met blauwe beschildering aanwezig. Een eivormige kan met nauwe hoge hals en platte bodem is op het oor na compleet (V503-C60). De kan is beschilderd met Chinese motieven. Dit type kan (f-kan-1) werd geproduceerd in het derde kwart van de 17^e eeuw. Een kop (V503-C61) van het type f-kop-9 en een bord van het type f-bor-7 (V503-C46) horen bij elkaar. In de loop van de 17^e eeuw werden voor het eerst koppen met bijbehorende schotels geproduceerd. De kop en het bord zijn beschilderd met Chinese motieven.

Tot het faience behoort verder een vijftal zalfpotten. Vier van de zalfpotten zijn van het type f-zal-3 (V503-C64, V503-C65, V503-C66 en V503-C67) en de vijfde zalfpot van het type f-zal-1. Faience zalfpotten komen algemeen voor in vondstcomplexen uit de 17^e en 18^e eeuw.

Opvallend aan de beerput is het geringe percentage porselein. Fragmenten van een bord (p-bor-1) en een kop (p-kop-1) zijn de enige vondsten. Porselein behoorde tot het duurdere serviesgoed.

In de beerput zijn 109 pijpenkoppen en veel pijpenstelen gevonden. Binnen de pijpenkoppen kunnen typologisch twee generaties onderscheiden worden. De bolle dubbelconische kop is met slechts enkele exemplaren vertegenwoordigd en dateert uit de periode 1630-1650. Mogelijk behoren ze tot een eerste gebruiksfase van de beerput. De meeste pijpenkoppen behoren tot het type met een langgerekte dubbelconische kop. Dit model dateert uit de periode 1670-1700.

Tot de eerste generatie pijpenkoppen uit de beerput behoren twee gemerkte pijpenkoppen, namelijk met de letters HS (nr. 586) en met de letters SH (nr. 494). Het eerste merk komt voor in de periode 1635/1640 tot 1650/1655. Het tweede merk werd in Gouda gebruikt in de periode 1630/1634 tot 1667/1685 en is geïntroduceerd door Steven Hendricksx. Een pijpenkop met het merk met gekroonde letters PG is zowel op basis van het model als het merk toe te schrijven aan Hoorn.⁶⁴ Uit schriftelijke bronnen is bekend dat een Pieter Gerritsz. in Hoorn werkzaam was als pijpenmaker.

Het grootste deel van deze pijpenkoppen is ongemerkt, namelijk 74 stuks. Van deze is één exemplaar voorzien van drie punten en één exemplaar van zeven punten op de zijkant van de kop. Alle merkloze pijpen zijn van grove kwaliteit en hebben een korte steel gehad. Uit de vele fragmenten konden vier complete exemplaren worden samengesteld (V503-C72 t/m C75, afb. 58). Deze pijpen zijn zeer waarschijnlijk niet in Gouda geproduceerd.

De overige 35 pijpenkoppen zijn voorzien van 15 verschillende soorten merken. Ze zijn geglaasd en hebben een lange steel gehad (fijne kwaliteit). Het grootste deel van de merken is te identificeren als afkomstig uit Gouda. De nummers van de merken verwijzen naar de catalogus in de publicatie 'Merken en merkenrecht' van D.H. Duco.⁶⁵ Het meest voorkomend is het IHS-monogram (nr. 848), namelijk 8 stuks. Eén van deze pijpen is een compleet exemplaar (V503-C71, afb. 57). Het IHS-mo-

⁶⁴ Duco 1987, 35.

⁶⁵ Duco 2003.

nogram werd door Wit Everts gebruikt in de periode 1674-1683. Een merk met gekroond hart (nr. 355) wordt vertegenwoordigd door 6 exemplaren. Dit merk werd vanaf ca. 1655/1660 tot in het begin van de 18^e eeuw gebruikt door de familie Jonckhart. De overige merken waarvan meerdere exemplaren in de beerputinventaris aanwezig zijn, zijn een merk met vos (nr. 92, 4 stuks), met de letters IM (3 stuks) en met een gekroonde E (nr. 378, 2 stuks). De pijpenkoppen met het merk met vos hebben een steel die versierd is met stempels van Franse lelies. Dit merk werd voor het eerst gebruikt in 1674 door Jacob Hendriksz. de Vos.

De andere merken komen slechts één maal voor, namelijk een merk met schenkan (nr. 196), met de gekroonde letters FI (nr. 501), met melkmeid (nr. 180), met gekroonde roos (nr. 47) en met de letters BDIH (nr. 915). Het merk met de letters FI werd gebruikt in de periode 1655/1670 tot 1675/1680. De pijp met gekroonde roos is voorzien van een getordeerde steel (afb. 59). Pijpen met dit type steel kwamen voor vanaf ongeveer 1680 en behoorden tot de luxere exemplaren. Het pijpmerk met de letters BDIH dateert uit de periode 1660-1711 en is gemaakt door Barend Dircksz. Jonckhart.

Naast gemerkte pijpen die geproduceerd zijn in Gouda, zijn enkele gemerkte pijpen aanwezig die buiten Gouda vervaardigd zijn. Zowel het merk met gekruiste sleutels en de letters CA (3 stuks) als met alleen de letters CA is mogelijk afkomstig uit Leiden. De pijpenkop met het merk CA heeft een steel die versierd is met stempels met Franse lelies, identiek aan de stelen van de pijpenkoppen met merk met vos uit Gouda.

Afb. 57 Complete pijp met merk IHS-monogram, gemaakt door pijpenmaker Wit Everts in Gouda in de periode 1674-1683

Afb. 58 Complete pijp uit de periode 1670-1700

Afb. 59 Getordeerde pijpensteel uit de periode 1670-1700

We kunnen de keramische producten uit de beerput indelen naar materiaalcategorieën en naar functies. Beide indelingen zeggen iets over de datering van het complex en de sociale status van de bewoners die de beerput hebben gebruikt.

Witbakkend aardewerk is de grootste materiaalcategorie (50%). Faience heeft eveneens een hoog aandeel (42%). Roodbakkend aardewerk is met 23% vertegenwoordigd. De overige materiaalcategorieën komen in geringe percentages voor (steengoed 2%, majolica 3% en porselein 2%). Het geringe percentage porselein is niet bepaald een teken van luxe. Luxe-objecten ontbreken volledig. We zien het serviesgoed van een doorsnee 17^e-eeuws huishouden.

Bij de functionele analyse valt op dat de grootste categorie tafelgerei/voedselbereiding is (52%). Kookgerei is met slechts 12% vertegenwoordigd. Als we de producten die tot het kookgerei worden gerekend nader bekijken, moeten we concluderen dat deze categorie in werkelijkheid nog geringer vertegenwoordigd is. De roodbakkende grapes blijken geen roetaanslag te hebben en zijn kennelijk voor andere functies dan koken gebruikt. De witbakkende grapes moeten we eerder als schenk- dan als kookgerei zien.

	s2	r	w	m	f	p	totaal MAE	%
kookgerei								
bapkan	-	1	-	-	-	-	1	1
grape	-	4	10	-	-	-	14	11
tafelgerei/voedselbereiding								
bord	-	-	-	3	26	1	30	25
deksel	-	1	2	-	-	-	3	2
kom	-	-	-	-	1	-	1	1
kop	-	-	17	-	3	1	21	17
ploischotel	-	-	-	-	3	-	3	2
schepbeker	-	1	-	-	-	-	1	1
steelkom	-	2	-	-	-	-	2	2
vergiet	-	-	1	-	1	-	2	2
opslag/schenkgerei								
kan	1	-	-	-	1	-	1	1
pot	-	-	2	-	-	-	2	2
sanitair								
pispot	1	-	3	-	-	-	3	2
overig								
blaker	-	-	2	-	-	-	2	2
test	-	5	-	-	-	-	5	4
vogeldrinkbakje	-	1	-	-	-	-	1	1
miniatuur	-	-	1	-	-	-	1	1
zalfpot	-	4	7	-	5	-	16	13
indet	-	4	5	-	2	-	11	9
totaal MAE	2	23	50	3	42	2	122	100

kookgerei	-	5	10	-	-	-	15	12
tafelgerei/voedselbereiding	-	4	20	3	34	2	63	52
opslag/schenkgerei	1	-	2	-	1	-	4	3
sanitair	1	-	3	-	-	-	4	3
overig	-	10	10	-	5	-	25	20
indet	-	4	5	-	2	-	11	9
totaal MAE	2	23	50	3	42	2	122	100
%	2	19	41	2	34	2	100	

Tabel 7 Functionele analyse beerput S206

Rond 1700 raakte de beerput buiten gebruik en werd dichtgegooid met grond en puin. Hierin bevond zich een complete roompot van zogenaamd vlekkengoed (w-gra-24b, 502-C01). De buitenzijde van vlekkengoed is voorzien van vlekken mangaanoxide. Deze witbakkende aardewerksoort werd vermoedelijk geproduceerd in Friesland in de periode 1675-1750.

In het puin (en gedeeltelijk in de beerputvulling) werden fragmenten van tenminste 29 wandtegels gevonden. Hieronder bevindt zich een groep diertegels met een weinig voorkomend hoekmotief (afb. 60). We zien verschillende dieren afgebeeld, zoals een haas (V502-C02), geit (V502-C03), vos (V502-C04), hond (V502-C05) en hert (V502-C06). Deze tegels dateren uit de periode 1625-1675. De overige tegels zijn zeer divers en dateren met name uit de tweede helft van de 17^e eeuw.

Beerkuil S213 (V496)

De beerkuil bevatte 24 fragmenten keramiek. Het merendeel is roodbakkend aardewerk, namelijk 22 fragmenten. Er zijn 2 archeologisch complete grapes: een r-gra-8 (V496-C01) en een r-gra-26 (V496-C02). Verder is een fragment steengoed en een fragment witbakkend aardewerk gevonden. De complexdatering van het materiaal uit de beerkuil is 1550-1600.

Beerput S232 (V563)

In de beerput zijn 199 fragmenten keramiek (MAE 65) aangetroffen. Het materiaal was fragmentarisch en er zijn slechts drie archeologisch complete producten. De grootste materiaalcategorieën zijn roodbakkend aardewerk en faïence, beide met een MAE van 17. Onder het roodbakkend aardewerk bevindt zich een kop (r-kop-2, V563-C01) en onder het faïence een zalfpot (f-zal-1, V563-C03) en een plooischotel (f-plo-3, V563-C02). Deze laatste is van witte faïence. De overige materiaalcategorieën zijn witbakkend aardewerk (MAE 11), majolica (MAE 7), porselein (MAE 5), industrieel wit aardewerk (MAE 3), industrieel kleur aardewerk (MAE 3) en steengoed (MAE 2). Verder zijn enkele fragmenten van een wandtegel, 16 pijpenkoppen en 51 pijpenstelen gevonden.

De beerput heeft een lange looptijd. De complexdatering is 1625-1825.

Afvalconcentratie S237 (V449)

De afvalconcentratie leverde een aantal complete producten op. Twee bakpannen (V449-C01 en V449-C02) zijn beide van het algemene type r-bak-1. Een kleine grape (V449-C09) is een kenmerkend type voor de 16e eeuw (r-gra-22a). Het is een kleine hoge grape met één oor en enkele ribbels op de schouder. Dit type is zelden beroet en had meer een schenk- dan een kookfuctie. Een grote kom met ziel is van het type r-kom-66 (V449-C08). De kom kenmerkt zich door een gegolfde rand en is aan de binnenzijde voorzien van loodglazuur met koperoxide. Een tweetal koppen zijn algemene types in de 16e eeuw (V449-C03 en V449-C04). De ene kop (V449-C03) heeft een standring, een knik op de overgang tussen bodem en wand, één oor en iets uitstaande rand (r-kop-2). De andere kop heeft een ziel en een van boven afgeplatte rand (r-kop-22). Een fragmentarisch bewaard gebleven vuurstolp is een minder voorkomend product (V449-C07). Het is een ronde vuurstolp met een oor en vier lobben waarvan twee met luchtgaten (r-vst-1). De vuurstolp is ongeglazuurd en is van een type dat over een lange periode is geproduceerd.

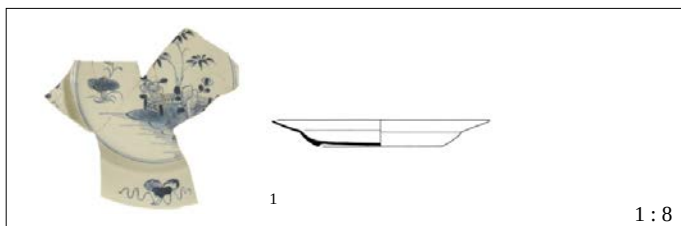
Het materiaal uit de afvalconcentratie dateert uit de periode 1450-1550.

Ophogingslagen (V351, V353, V358, V359, V360, V361, V362, V363, V366, V369, V395, V434, V435, V454, V461, V462, V468)

In de ophogingslagen die tot deze fase behoren, zijn wel veel scherven gevonden, maar in verhouding weinig complete producten. Een bijzonder product is de r-blo-19 (V362-C02). Bloempotten komen voor vanaf de 15^e eeuw. De exemplaren uit de 15^e en 16^e eeuw zijn vaak grote potten met twee horizontale oren. Ze zijn vrijwel altijd ongeglazuurd en voorzien van gaten in de bodem. V362-C02 heeft tevens gaten in de rand. In dezelfde context als de bloempot is een groot bord gevonden (V362-C03). Het bord is voorzien van drie standlobben en de spiegel is gedecoreerd met een witte sliblaag met loodglazuur en koperoxide. Het type (r-bor-6) is een algemeen type in de 16^e eeuw. Minder algemeen is de r-dek-25 (V395-C02). De deksel is vrijwel compleet.

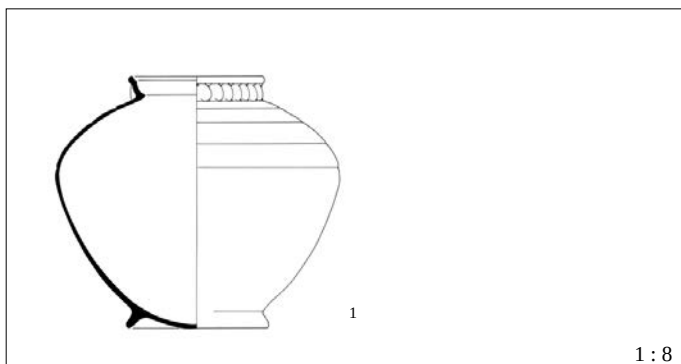

Afb. 60 Wandtegels met dieren uit de bovenlaag van beerput S206

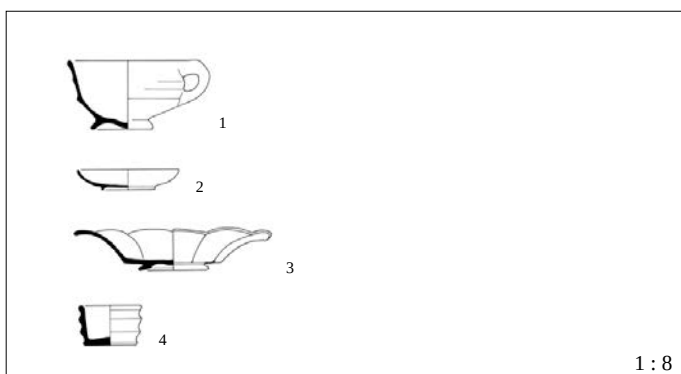
Afb. 61 Keramiek fase VI: beerput S193

1. V500-C01 Chinees porselein bord (p-bor-5),
cat.nr. 78

Afb. 62 Keramiek fase VI: vloer S177

1. V446-C01 roodbakkend pot (r-pot-20), cat.nr. 58

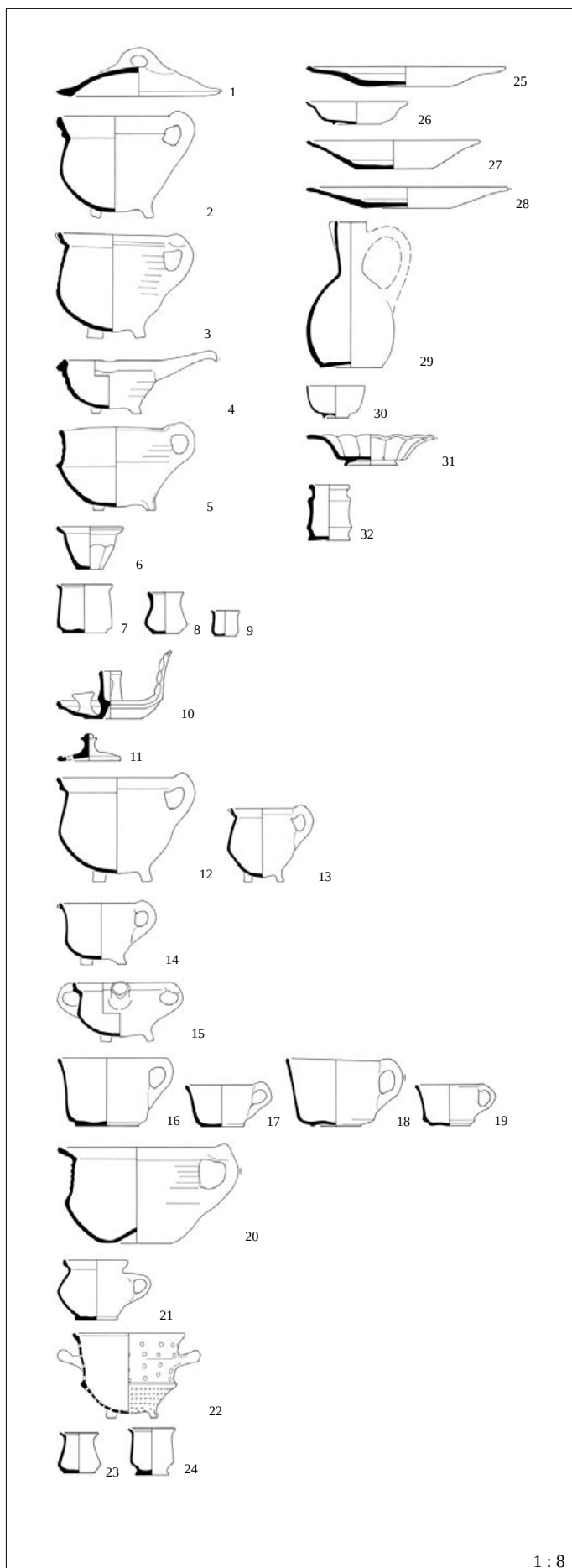
Afb. 63 Keramiek fase VI

Inventarislijst beerput S232

typecode	objectcode	afb.nr.	MAE
s2-kan			1
r-bor-			1
r-bak-5			1
r-dek-			1
r-gra-31			1
r-gra-			1
r-kop-2	V563-C01	1	1
r-tes-			3
r-			4
w-kom-			1
w-kop-			1
w-kap-1			1
w-			8
m-bor-			7
f-bor-1			2
f-bor-2			8
f-bor-8	V563-C02	2	1
f-bor-19			1
f-kop-			1
f-plo-3	V563-C03	3	1
f-plo-			1
f-zal-1	V563-C04	4	1
f-			2
p-bor-			1
p-kop-			1
iw-bor-6			1
iw-kop-2			1
iw-kop-			1
ik-bor-			1
ik-kop-			1
totaal			57

Afb. 64 Het uitzeven van de vulling van beerput S206 op het opgravingsterrein

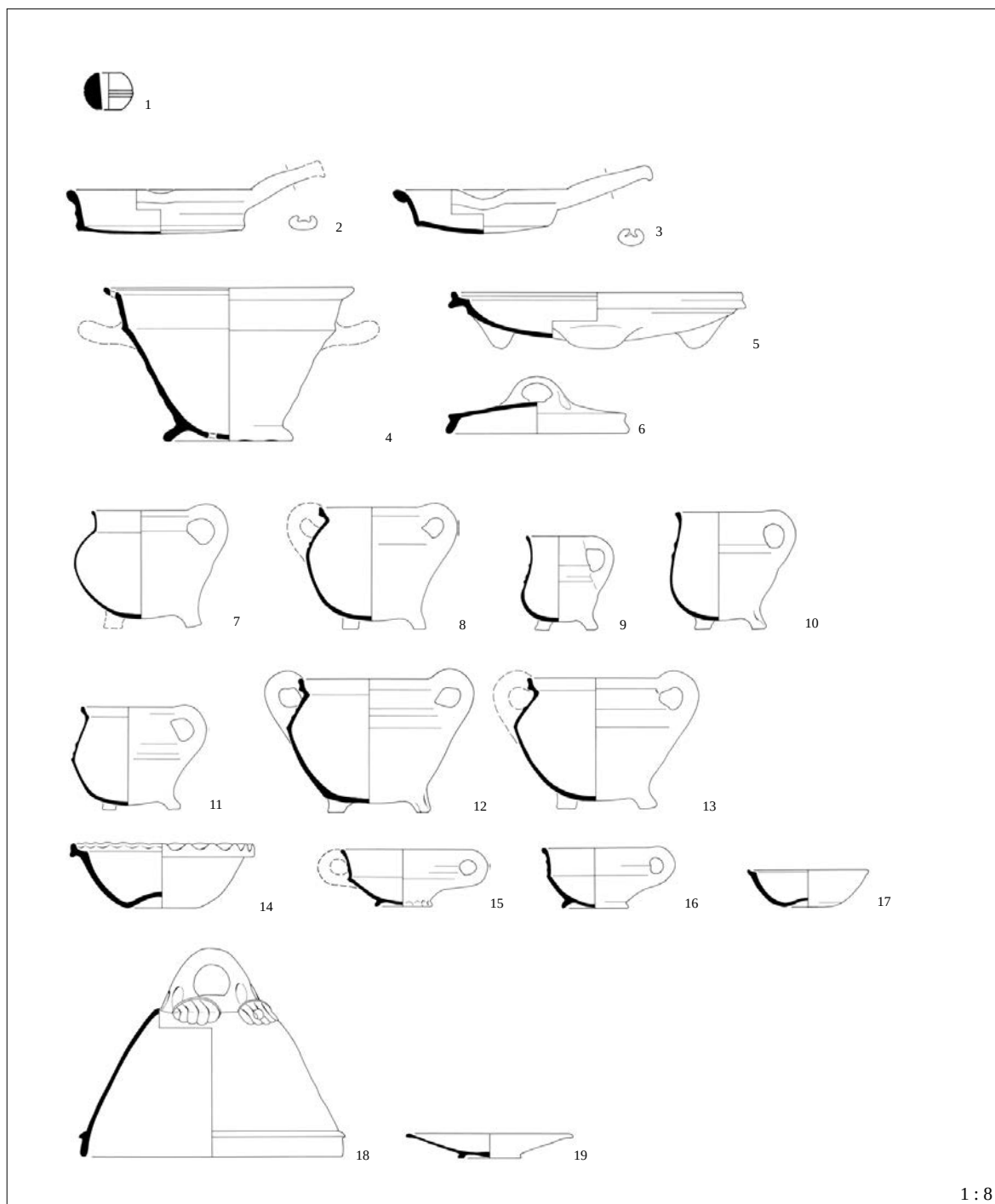
Afb. 65 Keramiek fase VI
Inventarislijst beerput S206

typecode	objectcode	afb.nr.	MAE
s2-kan-			1
s2-pis-2			1
r-bak-12			1
r-dek-19	V503-C01	1 (cat.nr. 37)	1
r-gra-11a	V503-C02	2 (cat.nr. 40)	1
r-gra-30a	V503-C03	3 (cat.nr. 44)	1
r-gra-			2
r-stk-15	V503-C04	4 (cat.nr. 59)	1
r-stk-			1
r-spb-			1
r-tes-1	V503-C05	5	4
r-tes-18			1
r-vog-1	V503-C07	6 (cat.nr. 60)	1
r-zal-3	V503-C08/C09/C10	7 / 8 / 9	4
r-			4
w-bla-3	V503-C11	10 (cat.nr. 62)	2
w-dek-2	V503-C13	11 (cat.nr. 63)	1
w-dek-			1
w-gra-7a	V503-C14/C15	12/13 (cat.nr. 64)	3
w-gra-22a	V503-C17	14 (cat.nr. 65)	1
w-gra-24b	V502-C01	15 (cat.nr. 66)	1
w-gra-26a			1
w-gra-			5
w-kop-3	V503-C19 (gr - ge)	16 / 17	12
	V503-C21 (gr - br)	18	3
	V503-C22 (ge - ge)	19	2
w-min-			1
w-pis-2			1
w-pis-4	V503-C32	20 (cat.nr. 70)	1
w-pis-			1
w-pot-9	V503-C33	21 (cat.nr. 71)	2
w-ver-2	V503-C34	22 (cat.nr. 72)	1
w-zal-1	V503-C35/C36	23 / 24	7
w-			5
m-bor-3			2
m-bor-			1
f-bor-2	V503-C42	25	4
f-bor-7	V503-C46	26 (cat.nr. 74)	1
f-bor-19	V503-C47/C48	27 / 28	20
f-bor-			2
f-kan-1	V503-C60	29 (cat.nr. 75)	1
f-kom-			1
f-kop-9	V503-C61	30 (cat.nr. 76)	1
f-kop-			1
f-plo-2	V503-C62	31 (cat.nr. 77)	1
f-plo-			2
f-ver-			1
f-zal-1			1
f-zal-3	V503-C64	32	4
f-			2
p-bor-1			1
p-kop-1			1
totaal			122

Opmerking:

Binnen de w-kop-3 zijn drie varianten te onderscheiden, namelijk:

1. buitenzijde groen, binnenzijde geel (afb. 16, 17)
2. buitenzijde groen, binnenzijde bruin (afb. 18)
3. buitenzijde geel, binnenzijde geel (afb. 19)

1 : 8

Afb. 66 Keramiek fase VI

1. V359-C01 steengoed spintol (1:4)
2. V449-C01 roodbakkend bakpan (r-bak-1)
3. V449-C02 roodbakkend bakpan (r-bak-1)
4. V362-C02 roodbakkend bloempot (r-blo-19), cat.nr. 31
5. V362-C03 roodbakkend bord met witte slib en koperoxide op spiegel (r-bor-6), cat.nr. 35
6. V395-C02 roodbakkend deksel (r-dek-25), cat.nr. 38
7. V362-C05 roodbakkend grape (r-gra-3a)
8. V496-C01 roodbakkend grape (r-gra-8b)
9. V362-C04 roodbakkend grape (r-gra-22a), cat.nr. 43
10. V449-C09 roodbakkend grape (r-gra-22a)
11. V496-C02 roodbakkend grape (r-gra-26a)
12. V395-C03 roodbakkend grape (r-gra-34b)
13. V395-C04 roodbakkend grape (r-gra-34b)
14. V449-C08 roodbakkend kom met geschubde rand (r-kom-66), cat.nr. 50
15. V351-C01 roodbakkend kop met twee oren (r-kop-2)
16. V449-C03 roodbakkend kop met één oor (r-kop-2)
17. V449-C04 roodbakkend kop (r-kop-22)
18. V449-C07 roodbakkend vuurstolp (r-vst-1), cat.nr. 61
19. V395-C05 majolica bord met schaakbordpatroon en kabelrand (m-bor-5), cat.nr. 73

4.3.2.8 FASE VII (1700-1960)

Tot fase VII worden de complexen gerekend met 18e- en 19e-eeuws materiaal. Van één complex, waterput S173, worden de verschillende materiaalcategorieën in MAE weergegeven.

Kenmerkend voor deze periode is met name de opkomst van industrieel aardewerk, voornamelijk industrieel wit aardewerk en Europees porselein. Het aandeel roodbakkend aardewerk daalde hierdoor in korte tijd enorm. De vele pottenbakkerijen die in de steden bestonden verdwenen bijna allemaal en er bleven slechts enkele centra over, waarvan Bergen op Zoom het bekendst is. Er werden nieuwe firma's in het leven geroepen die zich toelagden op het industriële aardewerk. In Nederland was de firma Regout in Maastricht het bedrijf met de grootste afzet. De herkomst van veel producten is te achterhalen aan de hand van de fabrieksmarken die er op werden aangebracht.

	totaal	%
echt steengoed (s1)	0	0
echt steengoed (s2)	1	1
grijsbakkend (g)	0	0
roodbakkend (r)	13	14
witbakkend (w)	4	4
faience (f)	2	2
majolica (m)	0	0
porselein (p)	5	5
europes porselein (ep)	12	13
industrieel wit (iw)	54	59
overig	1	1
totaal	92	100

*Tabel 8 Aantal fragmenten
en percentages keramiek-
soorten fase VII*

Kelder S4 (V557)

De kelder was al tijdens het archeologisch onderzoek WIN00 vastgesteld, maar niet uitgegraven. Deze bleek materiaal te bevatten uit de periode 1850-1920. Waarschijnlijk is de kelder buiten gebruik gesteld in 1918.

De 5 fragmenten aardewerk die in de kelder zijn gevonden, waren uitsluitend industrieel wit aardewerk. Daarnaast is een pijp van rode pijpvaard gevonden met het merk GOEDEWAGE GOUDA op de steel (V557-C01).

Beergang S172 (V455)

In de beergang is een geringe hoeveelheid keramiek gevonden. Het betreft 26 fragmenten: 11 fragmenten roodbakkend aardewerk, 6 fragmenten industrieel wit-aardewerk, 4 fragmenten porselein, 3 fragmenten witbakkend aardewerk, 1 fragment faience en 1 fragment industrieel gekleurd aardewerk. Onder het witbakkend aardewerk bevindt zich een groot fragment van een theepotje op standvlak (V455-C01). Verder bevatte de beergang 35 pijpenkoppen en 29 pijpenstelen. De pijpenkoppen zijn op basis van de merken te dateren in de periode 1750-1850. Het vondstmateriaal uit de beergang dateert uit de periode 1750-1825.

Waterput S173 (V539)

De waterput bevatte een interessant vondstcomplex. In totaal zijn 53 archeologisch complete producten van keramiek en 39 archeologisch complete producten van glas gevonden. Op basis van de types, merken en historische context kan het complex gedateerd worden in de periode 1870-1918. Vondstcomplexen van enige omvang uit deze periode zijn nog weinig uitgewerkt. Interessant aan dit complex is met name dat het vermoedelijk een deel van de inventaris van het koffiehuis is dat op de hoek van het Grote Noord en de Roode Steen was gevestigd.

In totaal is een minimum van 59 keramische producten vastgesteld. Verreweg het grootste gedeelte hiervan is industrieel wit-aardewerk (MAE 43, 74%). Daarnaast bevat het complex Europees porselein (MAE 12, 21%), roodbakkend aardewerk (MAE 1), steengoed (MAE 1) en witbakkend aardewerk (MAE 1).

Het complex bevat één product van steengoed. Het is een brede pot met standvlak en twee horizontale oren (V539-C01, s2-pot-20), de lage variant van de s2-pot-7. De pot is beschilderd met kobaltoxide. De decoratie met kobaltoxide werd eind 16e eeuw ontwikkeld in Raeren nabij Aken. De decoratiewijze werd vooral kenmerkend voor Westerwald. De s2-pot-20 is een typisch product uit Westerwald uit de 19e eeuw. Dit type pot wordt vaak aangeduid als 'Keulse pot'.

In het complex bevindt zich één product van roodbakkend aardewerk, namelijk een bakpan op poten (V539-C02). Het aandeel roodbakkend aardewerk nam gedurende de 18e en 19e eeuw af door de opkomst van het industriële aardewerk. De productie concentreerde zich in een aantal plaatsen. Bergen op Zoom is de bekendste productieplaats. De vormen zijn over het algemeen vrij groot en zwaar. De bakpan is in Bergen op Zoom geproduceerd en staat typologisch geheel aan het eind van de vormontwikkeling van dit product.⁶⁶ Het object is voorzien van poten, heeft een knik op de overgang tussen bodem en wand, een korte stevige steel en een brede kraagrand (r-bak-6). De kraagrand neemt meer dan de helft van de hoogte van de zijwand in beslag.

Net als het aandeel van roodbakkend aardewerk nam ook het aandeel van witbakkend aardewerk gedurende de 18^e en 19^e eeuw af. De vormen en de kleur van het glazuur veranderden. Kenmerkend voor de late witbakkende producten is een bijna gifgroen glazuur. Veel producten waren afkomstig uit Frechen, een plaats die in de 16^e en 17^e eeuw bekend was vanwege haar steengoedproductie. Een kan (V539-C03) is het enige product in het complex van witbakkend aardewerk en is vermoedelijk in Frechen geproduceerd. De kan heeft een standvlak en is aan de buitenzijde geglazuurd met loodglazuur en koperoxide. Het oor ontbreekt.

Diverse producten uit de waterput zijn van Europees porselein. Het betreft voornamelijk borden, maar ook een kannetje, een luciferstandaard en drie koppen. Binnen de borden zijn twee typen te onderscheiden. Het eerste type heeft een verdiepte spiegel en een standing (ep-bor-5). In het Deventer

Afb. 67 Keramiek uit waterput S173

⁶⁶ Groeneweg, 1992, 144.

systeem wordt dit model een bord genoemd, maar eigenlijk is het schotel voor een kopje. Dit type is met 3 exemplaren vertegenwoordigd (V539-C04 en V539-C05). Een van deze borden is gedecoreerd met bloemmotieven en reliëfwerk (V539-C05). Het tweede type is een vrij plat bord met standring (ep-bor-4). Het is door twee borden vertegenwoordigd (V539-C06 en V539-C07). Beide zijn voorzien van een gouden rand. Bij een van de exemplaren is de gouden rand door gebruik bijna volledig weggesleten. Een ander product waarop goudverf is toegepast is een melkkannetje (V539-C10, ep-kan-2). Op het kannetje is met gouden letters het woord MELK aangebracht. Daarnaast is het kannetje versierd met bloemmotieven in reliëfwerk. Het oor ontbreekt. Van het minimum aantal van drie koppen is slechts één exemplaar typologisch in te delen (V539-C11). Het is een ep-kop-11 die gedecoreerd is met bloemmotieven in rood en zwart. Een merkwaardig product is een luciferhouder die op een hoge standring staat en aan de buitenzijde voorzien is van fijne ribbels (V539-C54, ep-luc-2). Tot slot zijn er twee kleine schaaltes (V539-C08 en V539-C09) die vanwege de geringe grootte tot het miniatuurwerk gerekend worden.

Vrijwel alle producten van industrieel wit aardewerk die in de waterput zijn gevonden, zijn geproduceerd door de firma Regout. In 1836 richtte Petrus Regout een aardewerkfabriek op in Maastricht. De productie vond op industriële wijze plaats. Regout was in staat te concurreren met het massagoed dat vanuit Engeland op de markt werd gebracht. Aardewerk van de firma Regout komt in complexen uit de 19^e eeuw algemeen voor. Kenmerkend voor de producten zijn de gebruikte fabrieksmerken en blindmerken. Aan de hand van de soort fabrieksmerken en details in deze merken zijn de producten in de meeste gevallen goed te dateren.

Tot het industrieel wit aardewerk behoort een diversiteit aan vormen. Er zijn borden, kommen, koppen, schalen, kannen, een pispot en een kwispedoor.

De borden zijn onder te verdelen in zes typen. Er komen zowel borden met standvlak als met standring voor. Binnen de borden met standvlak komen twee typen voor, namelijk een laag bord met geknikte platte vlag (iw-bor-4) en een diep bord met geknikte platte vlag (iw-bor-5). Het type iw-bor-4 is vertegenwoordigd door drie exemplaren (V539-C16, V539-C17 en V539-C18) en het type iw-bor-5 door twee exemplaren (V539-C19 en V539-C20). De borden van het type iw-bor-4 zijn geproduceerd door Regout. De drie borden hebben ieder een ander merk (blindmerk Polling 5A, 5B en 8). De borden van het type iw-bor-5 zijn niet geproduceerd bij Regout. Het ene heeft als blindmerk het merk W.S. & CO'S WEDGEWOOD en het andere heeft als blindmerk het merk MALING. Binnen de borden met standring zijn vier typen te onderscheiden. Het type iw-bor-1 is een bord met verdiepte spiegel en is door drie exemplaren vertegenwoordigd (V539-C12, V539-C13 en V539-C14). Het type iw-bor-3 is een bord met een vloeiende spiegel en is eveneens door drie exemplaren vertegenwoordigd (V539-C15, V539-C25 en V539-C26). Zowel de exemplaren van de iw-bor-1 (blindmerk

Pollong 60B en 70) als een van exemplaren van de iw-bor-3 (blindmerk Polling 7) zijn geproduceerd door Regout. Twee borden van het type iw-bor-1 zijn exact te dateren, namelijk in 1887 en 1889. Het type iw-bor-2 en iw-bor-11 zijn aan elkaar verwant. Het iw-bor-2 is een diep model bord met geknikte platte iets golvende vlag. Van dit type zijn twee exemplaren aanwezig (V539-C23 en V539-C24). Het iw-bor-11 is een ondiep model bord met geknikte platte, iets golvende vlag en ook van dit type zijn twee exemplaren aanwezig (V539-C21 en V539-C22). Beide types zijn geproduceerd door

Afb. 68 Inmeten en op tekening zetten van werkput VI

Regout. Alle vier de borden zijn exact te dateren, namelijk twee borden in 1880, een bord in 1881 en een bord in 1887.

Naast een serie borden is een grote hoeveelheid koppen gevonden. Er zijn vier typen aanwezig, namelijk het type iw-kop-1 met 1 exemplaar, iw-kop-2 met 6 exemplaren, iw-kop-5 met 2 exemplaren en iw-kop-10 met 8 exemplaren. Twee van de koppen zijn merkloos. De andere koppen zijn met zekerheid geproduceerd door Regout. Een van de exemplaren van het iw-kop-2 is voorzien van een gouden rand (V539-C37). De andere exemplaren van dit type hebben hetzelfde merk (beeldmerk Polling 76) en zijn exact te dateren in 1886. De koppen van het type iw-kop-5 hebben ieder een ander merk (beeldmerk Polling 70B en 77). Een van deze koppen is exact te dateren in 1884. Alle koppen van het type iw-kop-10 zijn voorzien van hetzelfde merk (blindmerk Polling 8). Dit type kop komt in twee varianten voor, namelijk met een blindmerk met cijfer 2 en met een blindmerk met cijfer 3. De koppen met cijfer 3 zijn iets groter dan die met cijfer 2.

Kenmerkend voor de periode waaruit het complex dateert, is een lampetkan (V539-C27) met bijbehorende kom (V539-C31). De kan is van het type iw-kan-1 en de kom van het type iw-kom-10. Beide zijn geproduceerd door Regout, maar hebben verschillende merken (Polling 7 en Polling 60B).

Een pispot van het type iw-pis-2 (V539-C51) en twee schalen van de typen iw-sch-1 (V539-C52) en iw-sch-5 (V539-C53) zijn eveneens geproduceerd door Regout. Het merk van de pispot (beeldmerk Polling 52) is exact te dateren in 1880. De iw-sch-1 is een ovale schaal en de iw-sch-5 een ruitvormige schaal. Beide zijn voorzien van een blindmerk (Polling 5D en Polling 5B). Tot slot behoren tot het industrieel wit aardewerk een klein kannetje (V539-C28) van het type iw-kan-1, een kan (V539-

	s2	r	w	ep	iw	totaal MAE	%
tafelgerei/voedselbereiding							
bord	-	-	-	7	15	22	37
kom	-	-	-	-	1	1	2
kop	-	-	-	3	18	21	36
schaal	-	-	-	-	2	2	3
steelkom	-	1	-	-	-	1	2
opslag/schenkgerei							
kan	-	-	-	1	2	3	5
pot	1	-	1	-	-	2	3
sanitair							
kan (lampetstel)	-	-	-	-	1	1	2
kom (lampetstel)	-	-	-	-	1	1	2
pispot	-	-	-	-	1	1	2
overig							
kwispedoor	-	-	-	-	1	1	2
luciferstandaard	-	-	-	1	-	1	2
miniatuur	-	-	-	-	1	1	2
indet	-	-	-	1	-	1	2
totaal MAE	1	1	1	13	43	59	100

kookgerei	-	-	-	-	-	0	0
tafelgerei/voedselbereiding	-	1	-	10	35	46	78
opslag/schenkgerei	1	-	1	1	3	6	10
sanitair	-	-	-	-	3	3	5
overig	-	-	-	1	2	3	5
indet	-	-	-	1	-	1	2
totaal MAE	1	1	1	13	43	59	100
%	2	2	2	22	73	100	

Tabel 9 Functionele analyse waterput S173

C29) van het type iw-kan-3, een kom van het type iw-kom-1 (V539-C30), een kwispedoor (V539-C49) van het type iw-kwi-1 en een miniatuurkopje (V539-C50).

Het vondstmateriaal uit de waterput is goed te dateren dankzij de merken op de producten van industrieel wit. De meeste producten dateren uit de jaren 80 van de 19^e eeuw. Aangenomen mag worden dat het materiaal enige tijd in gebruik is geweest voordat het werd weggegooid. Het is uit de historische bronnen bekend dat in 1918 het koffiehuis op de hoek van de Roode Steen en het Grote Noord werd afgebroken. Het is een logische veronderstelling dat in dat jaar de waterput is gedempt.

Kelder S176 (V392)

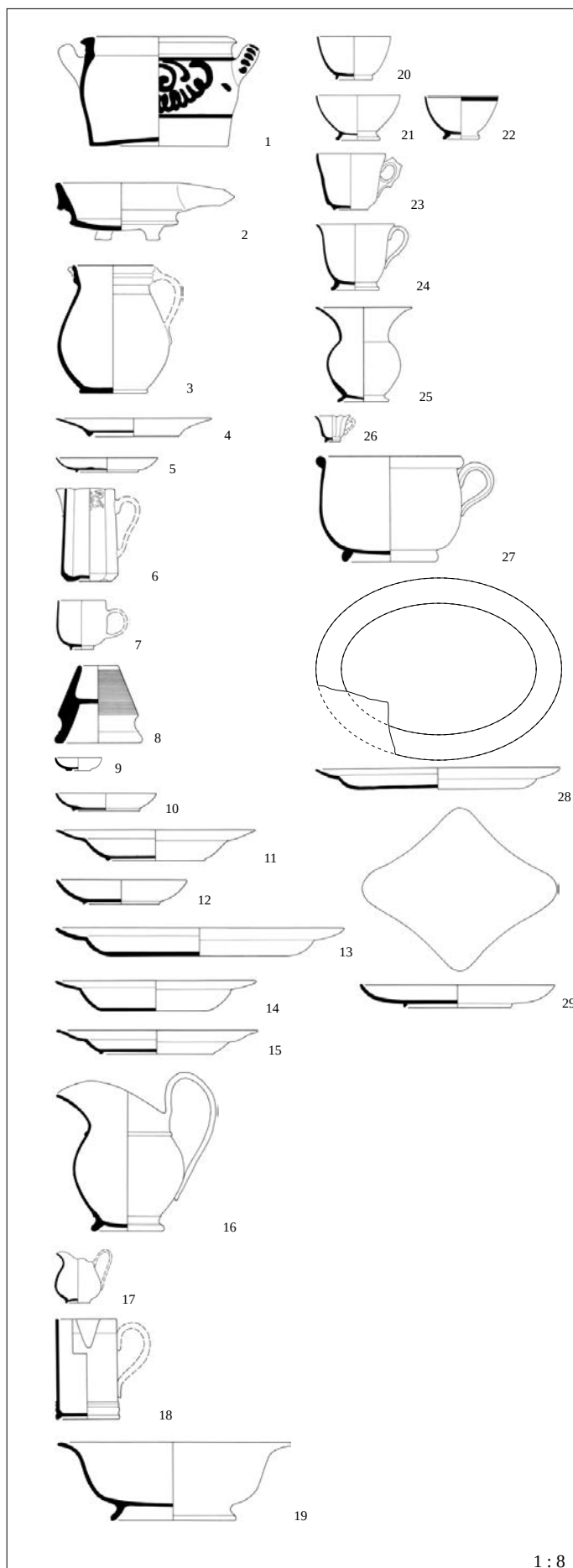
De kelder bevatte nauwelijks vondstmateriaal. Er zijn slechts 1 fragment van een faience bord en 41 wandtegelfragmenten gevonden. Het fragment faience heeft een Wan-Li rand en dateert uit de periode 1625-1675. De wandtegels zijn zeer divers. Zowel diertegels, als bloemvazen en patroontegels komen voor. Slechts één is compleet, namelijk een gemarmerde tegel (V392-C01).

Het materiaal uit de kelder dateert uit de periode 1650-1750.

Beerput S193 (V500, V501)

De inhoud van beerput S193 was vrijwel uitsluitend beer. Op de beerput losde alleen een secreet, en dit werd niet gebruikt als stortkoker voor afval. Hierin bevonden zich slechts 1 archeologisch compleet porseleinen bord, 1 fragmentje roodbakkend aardewerk, 3 wandtegelfragmenten en 6 pijpenkoppen en 12 pijpenstelen. Het porseleinen bord (V500-C01) dateert uit de Qianlong periode (1740-1760) en is gedecoreerd met bamboe en bloemmotieven.

De pijpenkoppen en –stelen dateren uit de 18^e eeuw. Op een aantal stelen zijn de namen van de makers vermeld, namelijk VERZYL (merknr. 5: leeuw in tuin), HEND.BOS (merknr. 289: gekroonde hoed) en A.BREMMER (merk ontbreekt).

Afb. 69 Keramiek fase VII
Inventarislijst waterput S173

typecode	objectcode	afb.nr.	MAE
s2-pot-20	V539-C01	1 (cat.nr. 9)	1
r-bak-6	V539-C02	2 (cat.nr. 28)	1
w-kan-5	V539-C03	3 (cat.nr. 67)	1
ep-bor-4	V539-C06	4 (cat.nr. 79)	2
ep-bor-5	V539-C05	5 (cat.nr. 80)	3
ep-kan-2	V539-C10	6 (cat.nr. 81)	1
ep-kop-11	V539-C11	7 (cat.nr. 82)	1
ep-kop-			2
ep-luc-2	V539-C54	8 (cat.nr. 83)	1
ep-min-	V539-C08	9 (cat.nr. 84)	2
ep-			1
iw-bor-1	V539-C12	10 (cat.nr. 85)	3
iw-bor-2	V539-C23	11 (cat.nr. 87)	2
iw-bor-3	V539-C15	12 (cat.nr. 88)	3
iw-bor-4	V539-C17	13 (cat.nr. 89)	3
iw-bor-5	V539-C20	14 (cat.nr. 90)	2
iw-bor-11	V539-C21	15 (cat.nr. 92)	2
iw-kan-1	V539-C27 / C28	16 / 17 (cat.nr. 93/94)	2
iw-kan-3	V539-C29	18 (cat.nr. 95)	1
iw-kom-1			1
iw-kom-10	V539-C31	19 (cat.nr. 96)	1
iw-kop-1	V539-C33	20 (cat.nr. 98)	1
iw-kop-2	V539-C33 / C37	21 / 22 (cat.nr. 99)	6
iw-kop-5	V539-C39	23 (cat.nr. 100)	2
iw-kop-10	V539-C41	24 (cat.nr. 102)	8
iw-kop-			1
iw-kwi-1	V539-C49	25 (cat.nr. 103)	1
iw-min-	V539-C50	26 (cat.nr. 104)	1
iw-pis-2	V539-C51	27 (cat.nr. 105)	1
iw-sch-1	V539-C52	28 (cat.nr. 106)	1
iw-sch-5	V539-C53	29 (cat.nr. 107)	1
totaal			59

4.3.3 Glas

Glas is een materiaalcategorie van beperkte omvang. In de ophogingslagen betreft het voornamelijk fragmenten vensterglas. Er zijn slechts twee complexen, namelijk beerput S206 (fase VI) en waterput S173 (fase VII) die een grote hoeveelheid glaswerk hebben opgeleverd. Het glas heeft nauwelijks een bijdrage geleverd aan de datering van de vondstcomplexen en wordt om deze reden uitsluitend per fase en niet per spoor besproken. In de determinatielijsten kunnen de bij een spoor behorende glasvondsten worden opgezocht.

4.3.3.1 FASE II (1280-1310)

Bewoningsfase II heeft slechts 3 fragmentjes vensterglas opgeleverd. Hiervan zijn 2 fragmentjes afkomstig uit een mestkuil (S220) en 1 fragmentje uit een sloot (S222). Vensterglas werd in de Middeleeuwen nog weinig toegepast in de huizen. De meeste huizen waren van hout en hadden kleine ramen die met luiken werden afgesloten. Vensterglas krijgt een grotere toepassing met de verbreiding van de steenbouw en dat vindt in Hoorn pas vanaf de 14^e eeuw plaats.

4.3.3.2 FASE III (1310-1350)

Voor bewoningsfase III geldt hetzelfde als voor bewoningsfase II, namelijk dat nog nauwelijks glas voorkomt. Er zijn slechts enkele fragmentjes vensterglas in de ophogingslagen gevonden. Ten dele hangt dit samen met de nog overheersende houtbouw. Een andere factor die een rol speelt, is dat de omvang van het vondstmateriaal van fase III over het geheel genomen beperkt is.

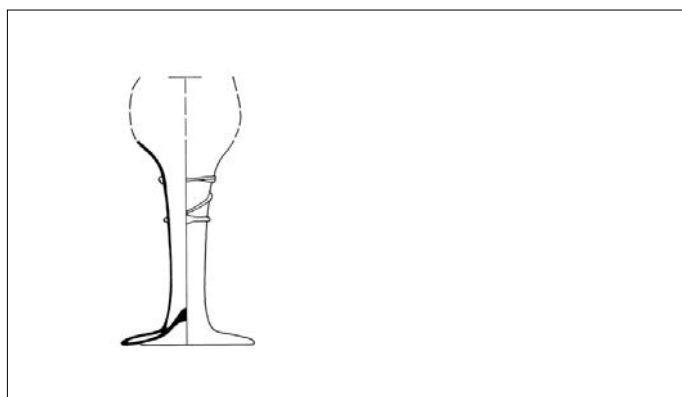
4.3.3.3 FASE IV (1350-1400)

Bewoningsfase IV heeft geen vondstmateriaal van glas opgeleverd.

4.3.3.4 FASE V (1400-1575)

Bewoningsfase V bevat duidelijk meer vondstmateriaal van glas dan de eerdere bewoningsfasen. Fragmenten van vensterglas komen inmiddels algemeen voor, met name in 16e-eeuwse complexen. In een tonput (S195) zijn 9 fragmenten gevonden, uit een mestkuil (S204) zijn 9 fragmenten afkomstig, een andere tonput (S211) bevatte één fragment, in een beerkuil (S213B) is eveneens één fragment gevonden en in de ophogingslagen werden in totaal 31 fragmenten aangetroffen.

Voor het eerst verschijnen fragmenten van drinkglazen. In 15e-eeuwse complexen betreft het uitsluitend fragmenten van maigeleins en een ribbekertje (V378-G01). Van de ribbeker is slechts de bodem gevonden. Deze is afkomstig uit een vondstcomplex met datering 1350-1400. In een 16^e-eeuwse beerlaag is een groot fragment van een knotsbeker gevonden (V562-G01, afb. 70). Knotsbekers werden geproduceerd in de periode 1475-1575 en kenmerken zich door de knotsvormige verbreding van de schacht. Deze is versierd met blauw glasdraad. Knotsbekers van dit formaat werden gebruikt voor de consumptie van wijn.

Afb. 70 Glas fase V

V562-G01 knotsbeker (gl-kno-2), cat.nr. 127

4.3.3.5 FASE VI (1575-1700)

In bewoningsfase VI komen fragmenten van drinkglazen algemeen voor. Met name beerput S206 en beerput S232 hebben veel fragmenten opgeleverd, waaronder enkele complete exemplaren. Naast drinkglazen verschijnen voor het eerst flessen. Nieuw in het vormenspectrum zijn eveneens strijkglassen, een karaf, een kraal en een knoop.

Beergang S172 (V455)

De beergang bevatte twee archeologisch complete strijkglassen (V455-G02 en V455-G03) en een glas kraal (V455-G01). Strijkglassen komen algemeen voor vanaf de 16^e tot en met de 18^e eeuw, maar hun precieze functie is niet duidelijk. Waarschijnlijk moeten we de strijkglassen als voorloper van de strijkijzers zien en werden ze met name gebruikt voor het strijken van kanten kragen en dergelijke. Er wordt ook wel verondersteld dat ze gebruikt zijn voor het fijnwrijven van onder meer zout.⁶⁷ Voor zover bekend zijn strijkglassen niet voorzien geweest van een handvat.

Beerput S206 (V502, V503, V504)

De beerput bevatte enkele complete glazen producten. Bovendien zijn fragmenten gevonden van verschillende bekers, roemers en flessen. Daarnaast zijn veel fragmenten vensterglas aangetroffen waarvonder enkele fragmenten gebrandschilderd glas. Het MAE is 29, waarvan 7 producten archeologisch compleet of reconstrueerbaar zijn.

Er zijn twee bekers, namelijk een gladde beker van het type gl-bek-8b (V503-G01) en een kometenbeker van het type gl-bek-29 (V503-G02). De gladde beker heeft een blauwe geribde voet en een rand die met wit glasdraad is afgezet. Kometenbekers zijn genoemd naar de versiering met glasdraden die doet denken aan kometen.

Een klein medicijnflesje is van het type gl-fle-16 en is nog helemaal compleet (V503-G03). Complete medicijnflesjes worden vaak gevonden in 17^e- en 18^e-eeuwse vondstcomplexen. Een tweede flesje van het type gl-fle-117 is incompleet (V503-GM04). Het is een zeskantig exemplaar met een loden dop. Een derde fles is vrijwel compleet (V503-G05). Slechts de rand van de hals ontbreekt. Het is een zogenaamde kelderfles (gl-fle-7). Kelderflessen zijn vierkante flessen die genoemd zijn naar de kist (de kelder) waarin ze bewaard konden worden. Ze komen algemeen voor in de periode 1550-1700. De kelderfles V503-G05 is bijzonder vanwege het gegraveerde jaartal 1621. Dit valt buiten de complexdatering van de beerput. Kennelijk is de fles lang in gebruik geweest voordat deze werd weggegooid.

Een andere bijzondere vondst is een karafje van het type gl-kan-3 (V503-G06). Het is incompleet, maar wel reconstrueerbaar door de aanwezigheid van bodem, tuit en oor. Karafjes van dit type kwamen voor in de periode 1625-1675 en werden vermoedelijk gebruikt als oliekannetjes op de tafel.

Tot slot is er een vrijwel complete roemer van het type gl-roe-2 (V503-G08). Roemers kwamen algemeen voor in de 17^e eeuw. Op basis van de soort noppen (braamnoppen), hoogte van de voet en vorm van de cuppa is de roemer te dateren in de periode 1625-1675. Roemers werden gebruikt als wijnglazen.

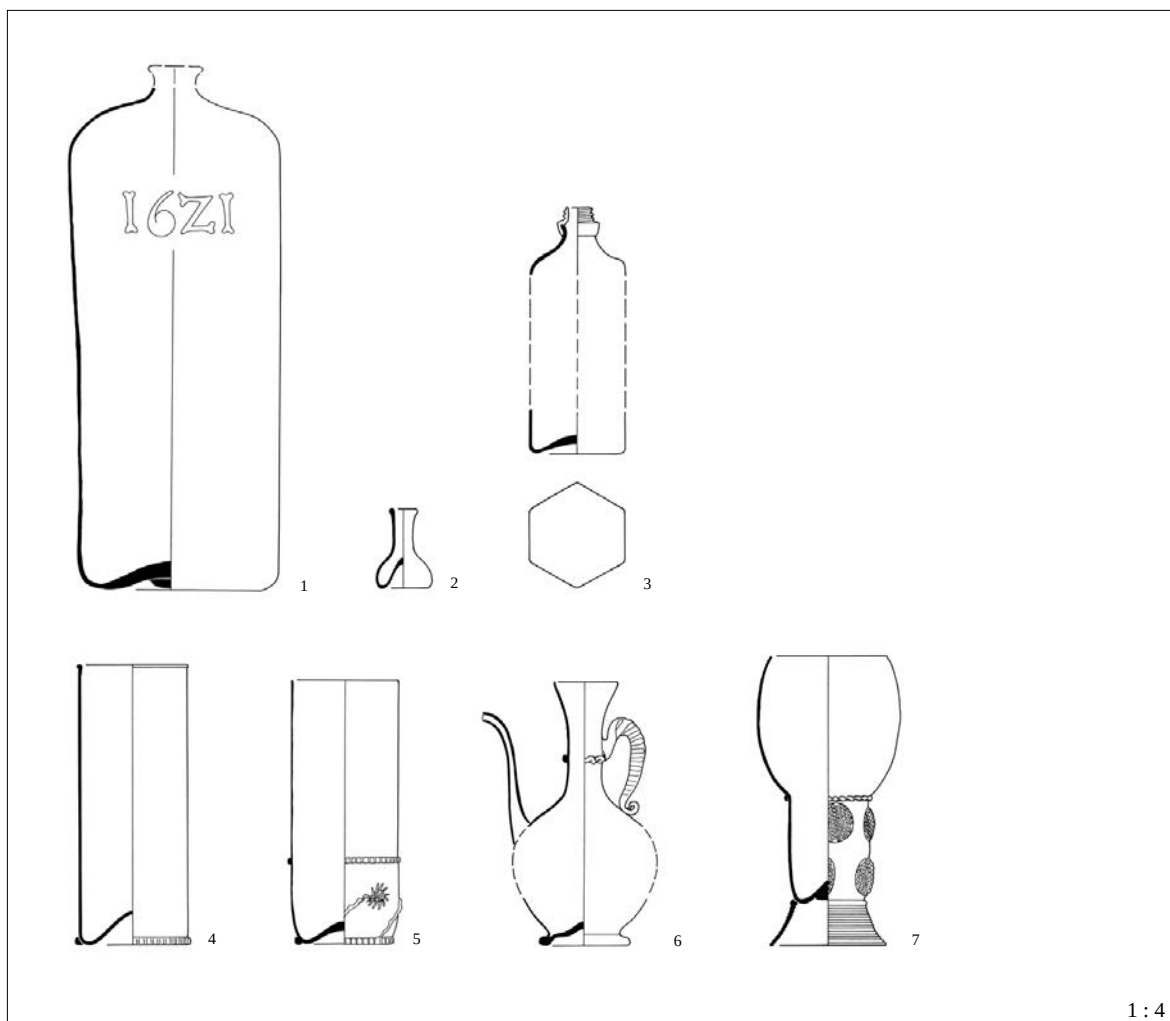
Een glazen voorwerp dat niet vaak wordt gevonden is een knoop (V503-G07, afb. 72). Glazen knopen komen voor vanaf eind 16^e eeuw en in de 17^e eeuw.² Dat ze niet vaak worden gevonden komt waarschijnlijk doordat ze snel over het hoofd worden gezien en alleen bij het zeven tevoorschijn komen. Bij knoop V503-G07 ontbreekt het metalen draadoogje.

Beerput S232 (V563)

Het glaswerk uit de beerput bestaat uit een MAE van 13. Hieronder bevinden zich geen archeologisch complete exemplaren. De meeste fragmenten zijn afkomstig van bekers, waaronder in ieder geval een gladde beker, twee wafelbekers, een knobbelbeker, een netwerkbeker en een vetro-a-fili beker. Daarnaast zijn fragmenten van diverse flessen, een kelkglas en een roemer gevonden.

⁶⁷ Henkes 1994, 337.

⁶⁸ Henkes 1994, 319.

Afb. 71 Glas fase VI

Inventarislijst beerput S206

typecode	objectcode	afb.nr.	MAE
gl-bek-4a			1
gl-bek-8a			1
gl-bek-8b	V503-G01	4 (cat.nr. 108)	2
gl-bek-9a			1
gl-bek-10b			1
gl-bek-12b			1
gl-bek-14			2
gl-bek-19b			3
gl-bek-29	V503-G02	5 (cat.nr. 110)	1
gl-fle-7	V503-G05	1 (cat.nr. 114)	2
gl-fle-16	V503-G03	2 (cat.nr. 116)	1
gl-fle-117	V503-GM04	3 (cat.nr. 118)	2
gl-fle-			3
gl-kan-3	V503-G06	6 (cat.nr. 120)	1
gl-kel-			3
gl-roe-2	V503-G08	7 (cat.nr. 129)	1
gl-roe-			3
totaal			29

Afb. 72 Glazen knoop (V503-G07)

4.3.3.6 FASE VII (1700-1960)

Tot de laatste bewoningsfase behoort slechts één complex waarin een grote hoeveelheid vondstmateriaal is aangetroffen, namelijk een waterput die begin 20e eeuw is gedempt (S173). In dit complex is een grote hoeveelheid drinkglazen gevonden. Naast drinkglazen komen diverse nieuwe vormen voor. Kenmerkend voor het glaswerk uit deze fase is vooral de veranderde techniek. Diverse vormen zijn in een persvorm vervaardigd.

Waterput S173 (V539)

De waterput bevatte een interessant vondstcomplex. In totaal zijn 53 archeologisch complete producten van keramiek en 39 archeologisch complete producten van glas gevonden. Op basis van de types, merken en historische context kan het complex gedateerd worden in de periode 1870-1918. Vondstcomplexen van enige omvang uit deze periode zijn nog weinig uitgewerkt. Interessant aan dit complex is met name dat het vermoedelijk de inventaris van het koffiehuis is dat op de hoek van het Grote Noord en de Roode Steen was gevestigd.

In totaal is een minimum aantal van 97 exemplaren vastgesteld. De grootste categorie wordt gevormd door kelkglazen (MAE 82). Daarnaast zijn er bekers (MAE 6), flessen (MAE 6), een kan (MAE 1), een pot (MAE 1) en een zoutschaal (MAE 1).

Alle bekers zijn te typeren als bierpullen. Er zijn drie typen te onderscheiden. Twee bekers zijn van het type gl-bek-28, waarvan één compleet exemplaar (V539-G01). Dit type beker heeft een standring en een geribde wand. Het type gl-bek-85 is door één exemplaar vertegenwoordigd (V539-G02). De beker heeft net als de gl-bek-28 een standring, maar een gladde wand en rechte rand. De beker is versierd met geslepen cirkels. Er zijn twee bekers van het type gl-bek-86, waarvan één compleet exemplaar (V539-G03). Dit type beker heeft geen standring en een gladde wand en rechte rand.

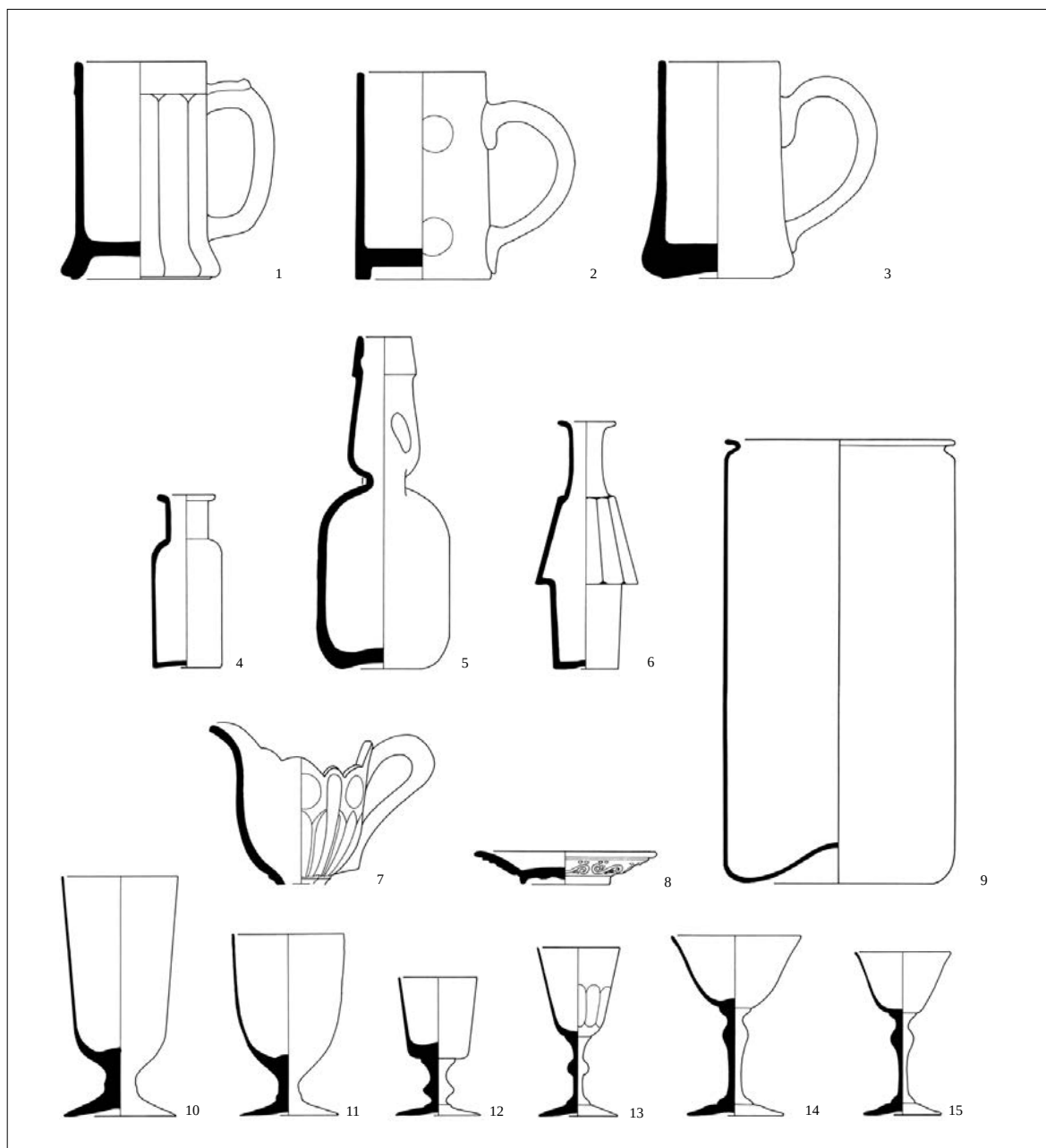

Afb. 73 Glaswerk uit waterput S173

De waterput bevatte diverse soorten flessen. Twee behoren tot de medicijnflesjes en zijn van het type gl-fle-14 (V539-G04 en V539-G05). Een andere fles is een zogenaamd kogelflesje (V539-G06, gl-fle-46). Kogelflesjes zijn limonadeflesjes die met een glazen knikker in de hals werden afgesloten. De knikker werd door de gasdruk van de priklimonade tegen een rubberen ring gedrukt, die zich in een uitsparing in de hals bevond. De flesjes konden geopend worden door de knikker naar beneden te drukken achter een uitstulping in de hals. Hiervoor waren speciale openers ontwikkeld. Het kogelflesje is in 1870 uitgevonden. Op de onderkant van de bodem van het kogelflesje V539-G06 staan als fabrieksmerk de letters AD. Een vierde compleet flesje (V539-G07, gl-fle-120) heeft behoord tot een olie- en azijnstel.

Binnen de kelkglazen zijn vijf typen te onderscheiden. Er is één incompleet exemplaar van een gl-kel-2. De gl-kel-17 is met 18 exemplaren aanwezig (V539-G09 t/m V539-G16). Hierbij zijn twee varianten te onderscheiden, namelijk een laag model (MAE 8) en een hoog model (MAE 10). De gl-kel-52 is door vier exemplaren vertegenwoordigd (V539-G34 t/m V539-G37). Het grootste aantal glazen is van het type gl-kel-56, namelijk 40 exemplaren (V539-G17 t/m V539-G32). Het glas kenmerkt zich door een knoop in de stam en een gefacetteerde kelk. Tot slot zijn negen kelkglazen van het type gl-kel-85. Dit type heeft een balustervormige stam en de uitstaande kelk.

Er zijn drie producten van glas gevonden die niet behoren tot de categorieën bekers, flessen en kelkglazen. Het betreft een kan (V539-G09, gl-kan-9) met in persvorm vervaardigde reliëfversiering, een hoge pot (V539-G40, gl-pot-5) die we als voorloper van de wekfles kunnen beschouwen en een zoutschaal (V539-G41, gl-zou-11) met in persvorm vervaardigde reliëfversiering.

Afb. 74 Glas fase VII: Inventarislijst waterput S173

typecode	objectcode	afb.nr.	MAE
gl-bek-28	V539-G01	1 (cat.nr. 109)	2
gl-bek-85	V539-G02	2 (cat.nr. 112)	1
gl-bek-86	V539-G03	3 (cat.nr. 113)	3
gl-fle-14	V539-G04	4 (cat.nr. 115)	2
gl-fle-46	V539-G06	5 (cat.nr. 117)	1
gl-fle-120	V539-G07	6 (cat.nr. 119)	1
gl-fle-			2
gl-kan-9	V539-G08	7 (cat.nr. 121)	1
gl-kel-2			1
gl-kel-17	V539-G09	10 (cat.nr. 123)	8
	V539-G13	11 (cat.nr. 122)	10
gl-kel-52	V539-G34	12 (cat.nr. 124)	4
gl-kel-56	V539-G17	13 (cat.nr. 125)	40
gl-kel-85	V539-G38/G39	14/ 15 (cat.nr. 126)	9
gl-kel-			10
gl-pot-5	V539-G40	9 (cat.nr. 128)	1
gl-zou-11	V539-G41	8 (cat.nr. 130)	1

totaal

97

4.3.4 Metaal

Het archeologisch onderzoek heeft veel metaalvondsten opgeleverd. Het betreft met name gewone gebruiksvoorwerpen, zoals messen, gereedschappen, gespen, lakenloden, vingerhoeden en dergelijke. Daarnaast zijn ook minder algemene objecten gevonden, zoals pelgrimsinsignes, vingerringen, mondharpes en diverse andere vormen. Een selectie van de metaalvondsten wordt per bewoningsfase besproken. Voor de metaalvondsten per spoor kan verwezen worden naar de determinatielijsten.

4.3.4.1 FASE I (1200-1280)

Er zijn met uitzondering van een houten mesheft met messing beslag en het restant van een ijzeren lemme uit kuil S224 (V540-MH01, afb. 75) geen metalen objecten gevonden die behoren tot fase I. Het mesheft is typologisch te dateren in de 13^e eeuw.⁶⁹

Afb. 75 Metaal fase I

1. V540-MH01 rond mesheft van buksboomhout (*Buxus sempervirens*) met messing heftbeschermer en kap en met restant lemme

4.3.4.2 FASE II (1280-1310)

Fase II heeft van alle bewoningsfasen de meeste metaalvondsten opgeleverd. Uit de vloerniveaus, ophogingen van de vloerniveaus, ophogingslagen op het erf en verschillende kuilen is veel vondstmateriaal tevoorschijn gekomen. Op basis van de grote hoeveelheid leerbewerkingsafval kan geconcludeerd worden dat het perceel bewoond werd door een leerbewerker. De metaalvondsten zijn echter niet specifiek met leerbewerking in verband te brengen.

Munten

Tot deze fase behoort slechts één munt, namelijk een zilveren penny geslagen onder Edward I in Londen in de periode 1272-1307 (V506-M01). Deze datering komt overeen met de datering die aan de bewoningsfase is toegekend (1275-1310). Er zijn geen andere munten gevonden die tot deze fase gerekend kunnen worden. Wel is in een vloerniveau een loden pseudo-munt aangetroffen (V411-M03). De functie van pseudo-munten is niet duidelijk. Er wordt wel verondersteld dat ze in de periode tussen circa 1275 en 1450 in het economisch verkeer voor heel kleine bedragen werden gebruikt.⁷⁰

Gereedschap

De grootste categorie onder het metaal wordt gevormd door de gereedschappen, waartoe we ook de messen rekenen. Een hooivork (V526-M01) en een pikhaak (V571-M01) zijn gevonden in een slootvulling (S222). De overige gereedschappen zijn afkomstig uit de woonniveaus en ophogingslagen. Een fraaie vondst is een ijzeren sikkels met houten handvat (V408-MH01). De sikkels is een keer gerepareerd door een nieuw stuk ijzer op het blad te klinken. Een ijzeren haalmes met houten handvatten is een weinig voorkomend gereedschap (V438-MH03, V545-MH02). Een haalmes kon gebruikt worden in de houtbewerking, maar ook voor bijvoorbeeld het ontvlezen van huiden. Deze

⁶⁹ Een vergelijkbaar mes met tinnen plaatjes, dat gevonden is in Londen, wordt gedateerd in de vroege tot midden 13^e eeuw. Cowgill, De Neergaard en Griffiths 2000, 79.

⁷⁰ Pelsdonk 2003, 39-45.

laatste functie zou goed in verband te brengen zijn met een leerbewerker. Er zijn echter verder geen aanwijzingen dat de leerbewerker ook als leerlooier werkzaam was. Een ander bijzonder gereedschap is een getordeerde vleesvork/lepel (V409-M01). Dit type gereedschap is over een lange periode nauwelijks van vormgeving veranderd. Onder het Karolingische vondstmateriaal uit Dorestad bevindt zich al een identiek exemplaar. Bij de opgraving WIN04 is een tweede incompleet exemplaar gevonden op de stort (V000-M01). Dissels en hamers zijn algemener voorkomende gereedschappen (V448-M01, V510-M01). Dissels werden gebruikt in de houtbewerking. Van een bijltje met houten handvat (V416-MH01) is het niet zeker of dit in de houtbewerking is gebruikt. Het bijltje heeft een rond blad en zou om die reden ook in de leerbewerking gebruikt kunnen zijn voor het snijden van gebogen vormen.

In de woonniveaus en ophogingslagen zijn diverse messen gevonden. Hierbij zijn twee typen te onderscheiden, namelijk een mes met houten heft dat over de angel werd geschoven (een schuifheft) en een mes met houten heftplaten. Het tweede type volgt het eerste type in tijd op. Messen met houten heftplaten komen voor vanaf het einde van de 13^e eeuw. Tot het eerste type behoren de tafelmessen V411-MH06, een mes met een zevenkantig schuifheft zonder heftbeschermer, en V448-MH03, een klein mes met schuifheft met heftbeschermer. Daarnaast zijn enkele werkmessen met schuifheften gevonden. V416-MH03 is een mes met schuifheft zonder heftbeschermer en met een haakvormig einde van de angel. V514-MH01 is een mes met schuifheft en heeft een ijzeren ring als heftbeschermer. Bij V514-M01 ontbreekt het schuifheft. Dit mes heeft net als V514-MH01 een ijzeren ring als heftbeschermer. Beide messen zijn grote werkmessen. Twee tafelmessen zijn van het type met heftplaten. V402-MH05 is een mes met houten heftplaten die met 4 nagels zijn vastgezet, zonder heftbeschermer. Het lemmet is afgebroken. V516-MH01 is eveneens voorzien van heftplaten zonder heftbeschermer. De houtsoorten van de handvatten en heften worden besproken in het hoofdstuk over het houtgebruik.

Kledingaccessoires

De categorie kledingaccessoires bestaat uitsluitend uit gespen.⁷¹ Zowel ronde als D-vormige gespen komen voor. Beide typen zijn kenmerkend voor de 13^e en 14^e eeuw. Een ronde gesp met angel is van messing (V581-M01). Een identiek exemplaar is gevonden op de stort (V000-M20). Een D-vormige gesp met angel is van ijzer (V411-M04). Zowel de beugel als de angel van deze gesp is versierd met een ruitvormig patroon.

Naast gespen zijn in de woonniveaus twee gespbroches van een lood/tinlegering gevonden (V400-M01 en V402-M01). Gespbroches zijn eerder een soort sierspeldjes dan functionele voorwerpen.

Sieraden

Een van de meest bijzondere vondsten van de opgraving is een eenvoudige gouden ring (V505-M01). De ring heeft een rechthoekige zetting; de steen uit de zetting is niet meer aanwezig. Aan de ring is een groen getwijnd zijden draadje bevestigd. Er zijn weinig parallellen bekend. De meeste gouden ringen die bekend zijn, zijn rijker uitgevoerd en te herleiden tot adellijke of hoge geestelijke personen. Een vijftal vergelijkbare eenvoudige gouden ringen is gevonden in Londen.⁷² Deze dateren alle uit de tweede helft van de 14^e eeuw. De context van de ring V505-M01 is precies bekend waardoor met zekerheid gesteld kan worden dat de ring tijdens fase II.2 in de bodem terecht is gekomen. De ring dateert dus uit de 13^e eeuw. In dezelfde context als de gouden ring is een ring van een lood/tinlegering gevonden (V507-M01). Het is een voor die tijd goedkope ring die versierd is met een Franse lylie. Een derde ring is afkomstig uit de woonniveaus (V411-M02). Het is een eenvoudige koperen ring die voorzien is van een ronde zetting waarin zich een stukje groen glas bevindt. Het is een goedkope imitatie van een gouden ring.

⁷¹ De gespen worden hier ondergebracht bij de kledingaccessoires. Gespen werden uiteraard voor meer doeleinden gebruikt dan alleen als kledingaccessoires. Ze werden onder meer gebruikt bij paardentuigage.

⁷² Egan en Pritchard 2002, 325.

Insignes

Pelgrimsinsignes die tot fase II behoren, zijn niet gevonden. Het hoogtepunt van de productie van pelgrimsinsignes lag in de 14^e en 15^e eeuw. Een monniksbeeldje van een lood/tinlegering kan wel tot deze categorie gerekend worden (V509-M01). De monnik is in biddende houding afgebeeld en is voorzien van een bevestigingssoogje. De plek van het oog schuin aan de onderkant van het beeldje is merkwaardig.

Speelgoed

Een opmerkelijke vondst in de woonniveaus is een tinnen speelgoedgrape (V411-M01). De speelgoedgrape is op de schouder versierd met geometrische motieven en is voorzien van drie pootjes en twee haakoren (waarvan één oor ontbreekt). Speelgoedgrapes worden vaker gevonden, maar worden over het algemeen later in de 14e eeuw gedateerd. Uit de vondst kunnen we concluderen dat ze al omstreeks 1300 voorkwamen.

Divers

Een leuke vondst is een bronzen mondharp (V508-M07). Een mondharp is een eenvoudig muziekinstrumentje dat met de mond wordt bespeeld. Het instrumentje bestaat uit een gebogen metalen staafje en een dunne metalen lamel. De lamel wordt met de hand tot trilling gebracht en dat veroorzaakt het geluid. De mondholte fungeert hierbij als klankkast. Mondharpen worden gevonden in contexten die dateren vanaf de 13^e eeuw. De meeste mondharpes zijn van ijzer. Vrijwel altijd ontbreekt de lamel, zo ook bij het exemplaar V508-M07.

In een ophogingslaag is een messing oirband gevonden (V425-M01). De punt van mes- of dolkschedes was soms voorzien van een metalen versteviging (oirband). Messchedes met oirband worden echter weinig gevonden. Onder de leervondsten bevindt zich één exemplaar dat behoort tot fase IV (V393-LM01).

Van een ronde loden schijf met gat is de functie onduidelijk (V428-M01). Op beide zijden zijn in een onregelmatig patroon kruizen ingekrast. Mogelijk heeft de schijf als een soort spintol gefungeerd.

Afb. 76 Metaal fase II (gereedschap)

1. V411-MH06 mes met heft van buksboomhout (Buxus sempervirens)
2. V416-MH03 mes met heft van berkenhout (Betula)
3. V448-MH03 mes met heft van buksboomhout (Buxus sempervirens)
4. V514-MH01 mes met heft van elzenhout (Alnus)
5. V516-MH01 mes met heftplaten, waarschijnlijk van buksboomhout (Buxus sempervirens)
6. V545-M01 mes, heft ontbreekt

1 : 4

Afb. 77 Metaal fase II (gereedschap)

1. V408-MH01 sikkel met handvat van elzenhout (Alnus)
2. V416-MH01 bijl met handvat van elzenhout (Alnus)
3. V409-M01 getordeerde vleesvork/lepel
4. V448-M01 hamer
5. V526-M01 riek
6. V571-M01 pikhaak
7. V409-M02 lanspunt
8. V438-MH03 haalmes met houten handvat

Afb. 78 Metaal fase II

1. V506-M01 zilveren penny Edward I (1272-1307)	8. V400-M01 tin/lood gesproche
2. V411-M03 loden pseudomunt	9. V402-M01 tin/lood gesproche
3. V509-M01 tin/lood monniksbeeldje	10. V428-M01 loden schijf met ingekaste kruizen
4. V411-M02 koperen ring met ronde zetting met steentje	11. V411-M01 tinnen speelgoedgrape met geometrische motieven
5. V505-M01 gouden ring met rechthoekige zetting en textieldraad	12. V581-M01 messing ronde gesp met angel
6. V507-M01 tin/lood ring met Franse lelie	13. V411-M04 ijzeren gesp met angel
7. V508-M07 messing mondharp	14. V415-M01 messing oirband (messchedepunt)

4.3.4.3 FASE III (1310-1350)

Fase III heeft slechts enkele metaalvondsten opgeleverd. In de woonniveaus, ophogingen op het erf en in een mestkuil die bij het huis behoorde, bevond zich weinig vondstmateriaal.

Gereedschap

Tot deze fase behoren enkele gereedschappen, waaronder een complete knijpschaar (V393-M01, afb. 79) en een hooivork (V444-M01). Daarnaast zijn drie messen tot deze fase te rekenen (V534-M01 en V576-M02). Slechts mes V576-M02 heeft nog een opschuifheft.

Kledingaccessoires

In een vloerniveau dat in het profiel is geconstateerd, is een knoopje van een lood/tinlegering gevonden (V427-M01, afb. 80.1). Het is voorzien van een oog en versierd met een klimmend beestje. In een ophogingslaag zijn nog twee knoopjes van hetzelfde type gevonden, die beide versierd zijn met een bloemmotief (V498-M03).

Insignes

In een ophogingslaag is een fragment van een roskaminsigne gevonden (V576-M01, afb. 80.2). Het is voorzien van een pseudo-tekst, zoals vaker het geval is op dergelijke insignes. Dit type insigne wordt gedateerd in de 14^e eeuw.

Afb. 79 Metaal fase III (gereedschap)

1. V393-M01 knijpschaar

Afb. 80 Metaal fase III

1. V427-M01 lood/tinnen knoop

2. V576-M01 roskaminsigne met pseudo-tekst

4.3.4.4 FASE IV (1350-1400)

Fase IV heeft in vergelijking tot de voorgaande fase veel metalen voorwerpen opgeleverd. Net als bij fase II zijn diverse messen met houten heften gevonden. Een nieuwe categorie wordt gevormd door (fragmenten van) pelgrimsinsignes. Pelgrimsinsignes komen voor vanaf de 13^e eeuw, maar het hoogtepunt van de productie lag in de 14^e/15^e eeuw.

Munten

Tussen de funderingsresten van S139 is een zilveren munt aangetroffen (V379-M01). Het is een kwart groot die geslagen is onder Alianora van Gelre (1343-1355) te Harderwijk in 1343/1344. In de

ophogingslagen zijn twee munten gevonden. De ene munt is een zilveren milt uit Vlaanderen, geslagen onder Lodewijk I of II, daterend uit de periode 1322-1384 (V492-M01). De andere munt is een Romeinse as die geslagen is onder keizer Claudius in de periode 41 tot 54 na Christus (V575-M01). Hoe deze munt in een 14^e-eeuwse ophogingslaag terecht is gekomen, is een raadsel. Uit de omgeving van Hoorn zijn geen (inheems-) Romeinse vondsten bekend.⁷³

In de vloerniveaus is een rond muntgewichtje met Franse lelie gevonden (V388-M01). Tot in de 16^e eeuw kwamen ronde muntgewichten voor. In de eeuwen daarna bestaan uitsluitend vierkante muntgewichten.

Gereedschap

Tot de gereedschappen behoort met name een aantal messen met houten heften (V383-MH06, V383-MH07, V383-MH08, V491-MH03, V552-MH01) en zonder heft (V491-M02). De meeste messen hebben een opschuifheft. Mes V383-MH06 is een tafelmess met een opschuifheft met heftbeschermer. De rug van het lemmet heeft een inkeping met twee tanden. Mes V383-MH07 is eveneens een tafelmess met opschuifheft en heftbeschermer. Het mes is op de tafelfzijde voorzien van een ingelegd zilveren merk in de vorm van twee boogjes. Ook mes V491-M02 behoort tot de tafelmessen met opschuifheft. Het heft ontbreekt in dit geval. Het mes heeft een messing kap. Mes V383-MH08 is gezien het brede lemmet een werkmess. Het mes heeft een opschuifheft zonder heftbeschermer. Dit heft is niet compleet. Mes V552-MH01 heeft een plat houten opschuifheft zonder heftbeschermer. Het lemmet is afgebroken. Mes V491-MH03 is het enige mes met houten heftplaten. De heftplaten zijn met vier nagels bevestigd. Het mes heeft een heftbeschermer en is op de tafelfzijde gemerkt.

Naast de voorgenoemde messen is een ijzeren dolk met houten handvat gevonden (V476-MH03). Een dolk onderscheidt zich van een mes door het symmetrische heft en lemmet. Een dolk is een steekwapen in tegenstelling tot een mes dat in de eerste plaats als snijgereedschap is bedoeld. De houtsoorten van de handvatten en heften worden besproken in het hoofdstuk over het houtgebruik.

Kledingaccessoires

In de vloerniveaus zijn onder andere een riemgesp (V388-M03) en een riembeslagstukje (V388-M04) gevonden. Zowel bij de eerste als tweede campagne op het Winston-terrein zijn beslagstukjes van dit type gevonden.

Insignes

Er zijn diverse (fragmenten van) insignes gevonden. Slechts één hiervan is een pelgrimsinsigne. Het is een fragment van een insigne van Theobaldus van Thann uit de periode 1375-1450 (V492-M02). Er is een fragment van een identiek insigne bekend uit Dordrecht.⁷⁴ Een vergelijkbaar insigne dat wel compleet is, is gevonden in Amsterdam.⁷⁵ Hierop wordt Theobaldus afgebeeld als bisschop zittend op een stoel met in de linkerhand een kromstaf en de rechterhand zegenend opgeheven. Bij zijn voeten zijn twee knielende pelgrims afgebeeld en twee engelen plaatsen een mijter op zijn hoofd. Het

Afb. 81 Metaal fase IV (gereedschap)

1. V383-MH06 mes met heft waarschijnlijk van buksboomhout (*Buxus sempervirens*), rug van het lemmet is versierd met inkepingen
2. V383-MH07 mes met heft van wortelhout waarschijnlijk van buksboom (*Buxus sempervirens*) en ingelegd zilveren merk op lemmet
3. V383-MH08 mes met heft van wortelhout van berk (*Betula*)
4. V491-M02 mes met messing kap
5. V491-MH03 met met houten heftplaten van buksboomhout (*Buxus sempervirens*)
6. V552-MH01 mes met plat houten heft van buksboomhout (*Buxus sempervirens*)
7. V476-MH03 dolk met handvat van buksboomhout (*Buxus sempervirens*) en ijzeren pareerstang

Afb. 82 Metaal fase IV

8. V476-M01 ijzer hengel

⁷³ Met uitzondering van de vondstmelding van een Romeinse sestertius uit Blokker.

⁷⁴ Van Beuningen en Koldewij 1993, 197 (afb. 359).

⁷⁵ Van Beuningen, Koldewij en Kicken 2001, 297 (afb. 1274).

fragment V492-M02 betreft één van de engeltjes. De overige insignes zijn te rekenen tot de profane insignes. Hieronder bevinden zich twee buste-insignes (V487-M01 en V550-M01). Deze komen vrij algemeen voor in de 14e eeuw, maar hun betekenis is niet bekend.⁷⁶ Daarnaast is er een bloembroche-insigne (V543-M01) en een klein insigne in de vorm van een letter S (V489-M02).⁷⁷ De betekenis van letterinsignes is niet duidelijk, maar het grote aantal insignes in de vorm van de letter M (Maria) zou erop kunnen duiden dat we de letterinsignes toch als religieuze insignes moeten bestempelen.

Afb. 83 Metaal fase IV

1. V379-M01 zilver kwart groot Gelre, geslagen onder Alionara (1343-1355) in 1344-1345
2. V489-M02 lood/tin rond insigne met letter S en touwrand
3. V550-M01 lood/tin buste-insigne met speld
4. V543-M01 lood/tin bloeminsigne
5. V492-M02 lood/tin fragment van een insigne van Theobaldus van Thann
6. V490-M01 lood/tin bovenkant van fluitjeslepel
7. V492-M05 messing beslagstukje
8. V456-M01 ijzer mondharp
9. V383-M01 ijzer gesp
10. V388-M02 messing balanschaaltje met merk Franse lelie
11. V388-M03 messing gesp met riemtong

⁷⁶ Van Beuningen, Koldewij en Kicken 2001, 420-422.

⁷⁷ Van Beuningen, Koldewij en Kicken 2001, 442-443, 456-457.

Divers

Een bijzondere vondst is een ijzeren mondharp (V456-M01). Een mondharp is een eenvoudig muziekinstrumentje (zie fase II: V508-M07). Zoals bij vrijwel alle mondharpen ontbreekt ook bij dit exemplaar het trilijzer.

Een andere bijzondere vondst (V490-M01) is een fragment van een fluitjeslepel met pseudo-tekst (IVERS?). Bij de opgraving zijn in totaal drie fragmenten van dergelijke lepels gevonden. Uit Nederland zijn diverse fragmenten van dit type lepel bekend, maar slechts één compleet exemplaar (deze is gevonden aan het Rokin in Amsterdam en bevindt zich in de collectie Van Beuningen). De fragmenten betreffen net zoals de fragmenten van de opgraving WIN04 de uiteinden van de lepels die de vorm van een fluitje hebben. Meestal is het fluitje voorzien van een tekst. Opmerkelijk is dat fluitjeslepels uitsluitend in Nederland lijken voor te komen. Omdat de fluitjeslepels die tot nu toe bekend zijn alleen detectorvondsten betreffen, zijn geen goede dateringen bekend. Verondersteld wordt dat ze uit de 13^e eeuw dateren. De exemplaren van de opgraving WIN04 zijn echter afkomstig uit complexen die dateren uit de periode 1350-1450. Bij de opgraving WIN00 nog twee fragmenten van dit type lepel gevonden. Ook bij deze fragmenten betreft het de uiteinden van de lepels in de vorm van een fluitje. Het ene exemplaar is afkomstig van de stort en het andere exemplaar uit een ophogingslaag uit de 14e eeuw.

In de vloerniveaus zijn enkele metalen objectjes gevonden, waaronder drie sterk vervormde fragmenten van balansschaaltjes waarvan één gemerkt met een Franse lelie (V388-M02).

4.3.4.5 FASE V (1400-1575)

Bij de metaalvondsten van fase V valt met name de grote variatie op. Voor het eerst komen lakenloden voor. Lakenloden bestonden al tijdens de voorgaande fasen, maar werden in de loop van de 15e en 16e eeuw steeds meer toegepast met de opkomende lakennijverheid in verschillende steden en de verdergaande keuren op de verschillende deelbewerkingen. Daarnaast zullen de lakenloden aanvankelijk vanwege het lood nauwelijks zijn weggegooid waardoor deze ondervertegenwoordigd zullen zijn.

Munten

Er zijn geen munten gevonden die tot fase V gerekend kunnen worden. Wel behoort een Franse rekenpenning uit de periode 1380-1422 tot deze fase (V474-M01).

Gereedschap

Onder de gereedschappen van fase V bevinden zich een ijzeren dissel (V567-M01), een mes met houten heft (V378-MH08) en een speerpunt (V378-M06). De dissel is voorzien van een merk in de vorm van een ster. Het mes heeft een opschuifheft zonder heftbeschermer.

Insignes

In de ophogingslagen zijn diverse fragmenten van insignes gevonden. Slechts één van deze fragmenten is afkomstig van een religieus insigne (V376-M01). Het is een architectonisch ornament (een torentje) waarvan niet duidelijk is tot welk type insigne het behoort heeft. De andere insignes zijn profane insignes, namelijk een broche in de vorm van een dubbele zesster (V376-M02) en een insigne in de vorm van een gekroonde letter M (V473-M01). De betekenis van letterinsignes is niet geheel duidelijk. Mogelijk staat de letter M voor Maria.

Lakenloden

Uit de ophogingslagen zijn twee lakenloden afkomstig, waarvan de ene voorzien is van een klimmende leeuw (V378-M03) en de andere van een dubbelkoppige adelaar (V473-M03). In een afvalconcentratie is een lakenlood van Leiden gevonden (V463-M04).

Divers

Een bijzondere vondst is een klein versierd tinnen lepeltje (V472-M03). Middeleeuwse tinnen lepels zijn zeldzaam. De meeste exemplaren die bekend zijn dateren uit de 13^e en 14^e eeuw. De tinnen lepel V472-M03 is op basis van de context te dateren in de 15^e eeuw.

Een loden blokgewicht met ribben is een typerend model voor de 14^e/15^e eeuw (V389-M01). Het gewicht is ongemerkt.

Van een loden schijf is de functie onbekend (V378-M07). De schijf heeft een gat en is aan beide zijden voorzien van een geometrisch motief.

In een afvalconcentratie is een ruiterspoor aangetroffen (V463-M01). Het is een zogenaamd radspoor met lange schacht. Typologisch is het ruiterspoor te dateren in de 15^e eeuw.

Afb. 84 Metaal fase V

1. V376-M01 lood/tin fragment van een insigne
2. V376-M02 lood/tin gespbroche
3. V473-M01 lood/tin insigne gekroonde letter M
4. V474-M01 koper Franse rekenpenning, datering 1380-1422

5. V473-M03 lakenlood met dubbelkoppige adelaar
6. V472-M03 lood/tinnen lepeltje
7. V378-M07 loden schijf met gat
8. V389-M01 loden gewicht

Afb. 85 Metaal fase V (gereedschap)

1. V567-M01 dissel
2. V378-M06 speerpunt
3. V378-MH07 mes met heft van wortelhout van eik (Quercus)
4. V463-M01 ruiterspoor

4.3.4.6 Fase VI (1575-1700)

Tijdens fase VI nam de diversiteit in de metalen objecten verder toe. Dit komt onder meer tot uiting in diverse kledingaccessoires, vingerhoeden en tapkranen.

Munten

In de ophogingslagen van fase VI is een aantal munten gevonden, waaronder een penning van Holland uit 1576 (V358-M01), een duit van West-Friesland uit 1702 (V435-M03), een halve duit van Huissen uit de periode 1609-1624 (V435-M04) en een oord van Holland uit de periode 1577-1579. Tevens is uit een ophogingslaag een rekenpenning uit Neurenberg met een koggeschip afkomstig (V468-M03). De rekenpenning dateert globaal uit de periode 1350-1425. In een afvalconcentratie is een Hollandse penning die geslagen is onder Philips II in de periode 1558-1576 aangetroffen (V467-M01).

Gereedschap

Tot het gereedschap zijn slechts twee messen met houten heftplaten te rekenen (V449-MH02 en

V449-MH03). Bij beide messen is het lemmet afgebroken. Mes V449-MH02 is voorzien van een messing kap. De heftplaten zijn met messing nagels vastgezet.

Kledingaccessoires

Uit een beerkuil (S213) kwam een fraaie messing riemtong (V496-M01). De riemtong is versierd met florale motieven. Er zijn diverse gespen gevonden. Een apart type is een eenvoudig siergespje van een lood/tinlegering (V468-M01). Het is een rechthoekig gespje met middenstijl dat op de hoeken is versierd met ronde verdikkingen.

Insignes

In een complex dat op basis van de context tot deze fase gerekend moet worden, is een (gecorrodeerd) insigne van Adrianus van Geraardsbergen aangetroffen (V361-M01). Een identiek insigne is gevonden in Egmond aan Zee en wordt gedateerd in de periode 1475-1525.⁷⁸ Op het insigne staat de heilige Adrianus afgebeeld als krijgsman met in zijn rechterhand een opgeheven zwaard, in zijn linkerhand een aambeeld met hamer en een leeuw onder zijn voeten. Adrianus was een Romeins officier die zich bekeerde tot het christendom. Om die reden werden zijn ledematen op een aambeeld verbrijzeld en werd zijn hoofd met een zwaard afgehakt. De leeuw waarmee hij wordt afgebeeld staat symbool voor zijn dapperheid in de volharding in zijn geloof. In 1175 werd een relikwie van Adrianus overgebracht naar de abdij te Geraardsbergen. Met name in de 15^e en 16^e eeuw was Geraardsbergen een zeer populair bedevaartsoord. Er zijn diverse typen insignes bekend (in Heilig en Profaan 1 en 2 worden 24 varianten afgebeeld) waarvan er in totaal in Nederland honderden gevonden zijn.

Lakenloden

Tot fase VI behoren diverse lakenloden. Een van deze loden is een pijplood (V354-M01) met op de ene zijde een klimmende leeuw en op de andere zijde het Romeinse cijfer XXIX, wat staat voor 29 el. Het tweede lood (V350-M02) is op de ene zijde voorzien van een monogram van de letters HF; de afbeelding op de andere zijde is onduidelijk. Het derde lood (V350-M12) heeft aan beide zijden een stempel met letters.

Divers

Typerend voor de 16^e en 17^e eeuw is het voorkomen van tapkranen. Verspreid over het terrein zijn twee tappes (V350-M04 en V353-M01) en de kraan van een tapkraan (V462-M01) gevonden. Tap V350-M04 heeft de vorm van een driepas en is voorzien van een merk in de vorm van een mensenhoudend hoofd en tap V353-M01 is voorzien van een merk in de vorm van een bloemmotief.

In de ophogingslagen is verder een fragment van een fluitjeslepel (V362-M01) gevonden. Het is vrijwel identiek aan het fragment V490-M01.

Beerput S206 (V502, V503, V504)

In de beerput zijn weinig metalen objecten gevonden. Vermeldenswaard is vooral een fraai lakenlood van Leiden met een diameter van 27 mm (V503-M01). De tekst op het lood luidt: VERVALLEN OVERKYKER. Overkijker was de beste kwaliteit laken. Lakenloden werden aan het laken aangebracht na het keuren van de kwaliteit. Wat werd bedoeld met 'vervallen overkyker' is niet duidelijk. Behalve het lakenlood is alleen een loden schijf met radering met een diameter van 38 mm gevonden (V503-M02). Vermoedelijk is het een schijfgewicht.

⁷⁸ Van Beuningen en Koldewey 1993, 121 (afb. 18).

Afb. 86 Metaal fase VI

1. V361-M01 lood/tin insigne Adrianus van Geraardsbergen
2. V362-M01 lood/tin fragment van een fluitjeslepel
3. V468-M01 lood/tin siergesp
4. V354-M01 lood lakenlood (pijplood)
5. V350-M12 lood lakenlood (deelbewerkingslood)
6. V350-M02 lood lakenlood (deelbewerkingslood)

7. V468-M03 messaging rekenpenning met koggeschip
8. V496-M01 messaging riemtong
9. V462-M01 brons tap
10. V350-M04 messaging tap met kraan, gemerkt met portret en profil
11. V353-M01 brons kraan, gemerkt met rozet

Afb. 87 Metaal fase VI: beerput S206

1. V503-M01 lakenlood Leiden (voor- en achterzijde)

2. V503-M02 schijfgewicht

4.3.4.7 FASE VII (1700-1960)

Fase VII heeft weinig metaalvondsten opgeleverd. Met name diverse munten behoren tot deze fase. In de waterput waarin veel aardewerk en glaswerk is gevonden dat vermoedelijk tot het koffiehuis heeft behoord, bevonden zich enkele metalen objecten.

Munten

De grootste categorie wordt gevormd door munten. In de bovenlaag betreft het een cent uit het derde decennium van de 19^e eeuw (V350-M05), een Belgische munt van 2 cent uit 1842 (V350-M06), een cent uit de 19^e eeuw (V350-M07), een cent uit 1878 (V350-M08), een Oostenrijkse munt van 1 Heller uit 1820 (V350-M09), een zilveren munt van 10 cent uit 1916 (V350-M10), een munt van ½ cent uit 1827 (V354-M04), een zilveren munt van 10 cent uit 1849 (V354-M05) en een bronzen munt van ½ cent uit 1886 (V354-M06).

Op de bodem van een waterkelder (S165) werden twee koperen munten gevonden. Munt V480-M01 is een Belgische munt van 2 cent uit 1865 geslagen onder Leopold I (1831-1865). Munt V480-M02 is een Nederlandse munt van 1 cent uit 1826 geslagen onder Willem I (1815-1840). Bij het verwijderen van de kelder bleek tevens een munt in de bodem ingemetseld te zijn (V561-M01). Merkwaardig is dat deze niet de aanleg van de kelder dateert. De munt bleek een duit van Friesland uit 1647 te zijn, terwijl de kelder op zijn vroegst rond 1800 is aangelegd (vanwege de context en het gebruikte cement). De enige verklaring die gegeven kan worden is dat bij de aanleg van de kelder de munt werd gevonden en dat deze bij wijze van grap in de kelder is ingemetseld.

Waterput S173 (V539)

In de waterput zijn enkele metalen objecten gevonden. Dit betreffen in de eerste plaats vier fragmenten van tinnen lepels. Twee van deze zijn als eetlepels aan te duiden (V539-M01 en V539-M04) en

de andere twee als theelepels (V539-M02 en V539-M03). Onder de overige metaalvondsten bevinden zich een messing haakje (V539-M04), een messing ring, een ijzeren hengsel (V539-M06) en een ijzeren dreg (V539-M07). Uit de waterput kwam verder een serie sterk gecorrodeerde ijzeren melk- of verfemmers.

Beerput S193 (V500, V501)

In de beerput is slechts één metalen object gevonden, namelijk een kraantje van een tap in de vorm van een dolfijn (V501-M01). Kraantjes met diertmotieven zijn typerend voor de 18e eeuw.

Beergang S172 (V455) en beerput S232 (V563)

In de beergang (S172) die naar de beerput leidde zijn een fragment van een tinnen lepel (V455-M01) en twee loden kogels (V455-M02) gevonden. Uit de beerput zijn enkele metaalvondsten afkomstig, namelijk een fragment van een tinnen lepel (V563-M01) en een vingerhoed (V563-M02). De vingerhoed is een zogenaamde Franse vingerhoed uit de periode 1700-1800.

1 : 1

*Afb. 88 Metaal fase VII: beerput S193
V501-M01 tapkraan met dolfijn*

1 : 1

*Afb. 89 Metaal fase VII: beerput S232
V563-M02 Franse vingerhoed*

1 : 2

Afb. 90 Metaal fase VII: waterput S173

1. V539-M01 lepel
2. V539-M02 lepel
3. V539-M07 dreg

4.3.4.8 STORT (V000, V469, V473, V511B, V538)

Tijdens de opgraving zijn veel vondsten gedaan, met name van metaal, zonder duidelijke context. Archeologisch gezien zijn deze van weinig waarde, maar er bevinden zich toch enkele voorwerpen onder die interessant genoeg zijn om hier te bespreken. De dateringen van de metaalvondsten van de stort lopen uiteen van de 13^e tot en met de 20^e eeuw.

Munten

Een opvallende munt die gevonden is op de stort is een muntstuk van vier marevedis uit Spanje (V000-M46). De munt is geslagen onder Ferdinand en Isabella in de periode 1475-1505. Onder de overige munten bevinden zich een duit van Holland uit de periode 1590-1598 (V000-M41), een oord van Holland uit de periode 1577-1579 (V000-M43), een duit van Kleef uit de periode 1609-1624 (V000-M44), een duit van Overijssel uit het begin van de 17^e eeuw (V000-M45), een cent uit 1900 (V000-M42), een cent uit 1912 (V538-M01) en een cent uit het derde decennium van de 19^e eeuw (V000-M40). Een muntgewichtje met Franse lelie dateert uit de 14^e-16^e eeuw (V000-M18). Van enkele munten die niet van de stort komen, zijn de vondstomstandigheden niet duidelijk, namelijk van een oord van Luik die geslagen is onder Johan-Theodoor van Beieren in 1745 of 1746 (V449-M01) en van twee duiten van Gelderland uit 1690 (V472-M01 en V472-M02).

Gereedschap

Op de stort zijn slechts enkele gereedschappen gevonden, namelijk een mes met houten heft (V538-MH04), een ijzeren vleesvork (V000-M01) en een ijzeren hamertje (V000-M31),

Kledingaccessoires

Diverse kledingaccessoires zijn van de stort afkomstig, waaronder een messing kledinghaakje (V000-M04), een messing riemhanger (V511B-M01) en een riembeslag in de vorm van een beestje (V000-M37).

Lakenloden

Lakenlood V000-M17 is het meest interessant. Het is namelijk een Hoorns lakenlood. Op de ene kant staat het wapen van Hoorn afgebeeld met daaromheen een versiering in de vorm van gebogen lijnen. Op de andere kant staat eveneens een wapenschild afgebeeld, maar dit is - mede vanwege het feit dat het stempel incompleet is – niet te determineren. Hoorn had een eigen lakennijverheid van enige omvang, maar Hoornse lakenloden zijn tot nu toe weinig aangetroffen. De loden die gevonden worden, zijn voornamelijk grote loden uit het einde van de 16^e eeuw of de 17^e eeuw (het zogenaamde ‘groet stael’). Oudere lakenloden worden nauwelijks gevonden. Het lood V000-M17 dateert vermoedelijk uit de 16^e eeuw, maar dit valt niet met zekerheid te zeggen. Het tweede lakenlood is afkomstig uit Amersfoort (V000-M24). Op de voorzijde van het lood staat het wapen van Amersfoort met daaromheen de naam van de stad. Op de keerzijde staat de lengte van het laken aangegeven, namelijk XX el. Een vergelijkbaar lood uit Amsterdam wordt gedateerd in de eerste helft van de 17^e eeuw.⁷⁹ Het derde lakenlood is afkomstig uit Leiden (V000-M33). Op beide zijden van het lood staat het wapen met de gekruiste sleutels van Leiden afgebeeld. Het vierde lood is niet met zekerheid aan een stad toe te wijzen. Op de voorzijde staat een stadspoort afgebeeld, mogelijk het wapen van Alkmaar.

Divers

Onder de overige stortvondsten van metaal bevinden zich onder andere vingerhoeden (V000-M32, V473-M06), boekbeslag (V000-M03, V000-M29), een tinnen deksel (V000-M25), een fluitje van een lood/tinlegering (V000-M22), een ijzeren naald (V469-M03) en een oirband van een lood/tinlegering (V000-M28).

⁷⁹ Baart 1977, 113.

Afb. 91 Metaal stort

1. V000-M17 lood lakenlood Hoon	7. V000-M46 koper vier marevedis, Spanje, Ferdinand & Isabella, 1475-1505	12. V511B-M01 messing riemhanger
2. V000-M33 lood lakenlood Leiden	8. V000-M03 messing boekbeslag	13. V000-M04 messing kledinghaakje
3. V000-M05 lood lakenlood Alkmaar (?)	9. V000-M29 messing beslag	14. V000-M22 lood/tin fluitje
4. V000-M24 lood lakenlood Amersfoort	10. V000-M25 tin deksel	15. V000-M37 lood/tin riembeslag
5. V000-M47 lood/tin insigne	11. V000-M28 lood/tin oirband (schedepunt)	
6. V473-M06 messing vingerhoed		

4.3.5 Leer⁸⁰

Door de relatief natte en zuurstofarme bodemomstandigheden blijven vergankelijke materialen in de bodem van de Hoornse binnenstad over het algemeen uitstekend bewaard. Bij de opgravingen die in de stadskern gedaan zijn, is de materiaalgroep 'leer' dan ook meestal rijk vertegenwoordigd. Compleet of fragmentarisch schoeisel vormt verreweg de grootste groep binnen de leervondsten. Met afstand op de tweede plaats komen zwaard-, dolk- en messcheden. Veel zeldzamer zijn de leervondsten met een ander oorspronkelijk gebruiksdoel, zoals riemen, tassen, beurzen, paardentuig, boekbanden, foudralen, schildbekledingen e.d.

Gedurende de tweede oppgravingscampagne op het terrein van de voormalige Winston bioscoop zijn in totaal 2649 leerfragmenten en afsnijdsels geborgen. Verreweg het meeste materiaal (73.1 %) behoort tot het afval van een leerbewerker, die hier in het laatste kwart van de 13^e eeuw en het begin van de 14^e eeuw zijn woning en werkplaats had.

4.3.5.1 Overzicht van de leervondsten per fase

1 Fase I (ca. 1200 - 1280)

Uit fase I, de periode van voor de eerste bewoning, is zeer weinig vondstmateriaal geborgen. Het is dan ook niet verwonderlijk dat geen leervondsten uit deze periode te melden zijn.

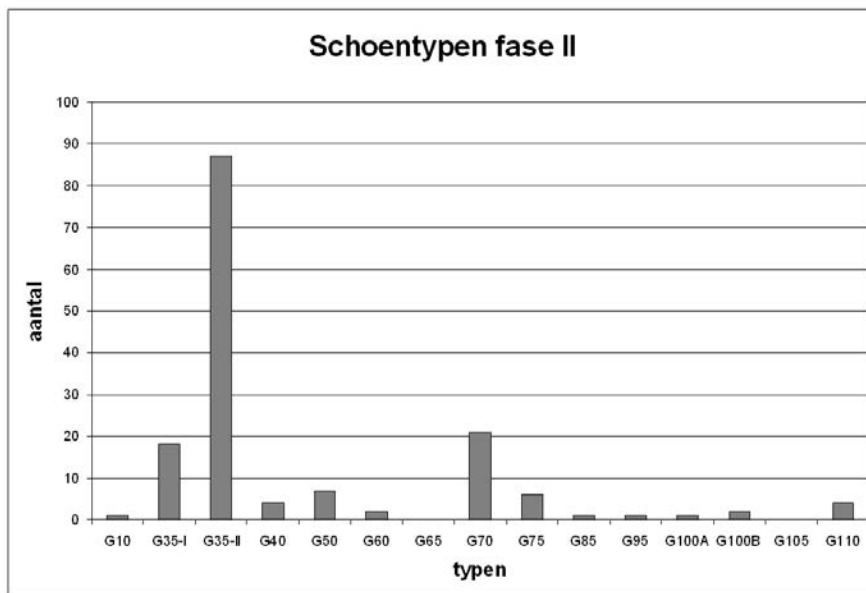
2 Fase II (ca. 1280 – 1310)

De eerste bewoningsfase van de onderzochte locatie heeft een opmerkelijk grote en rijk gevarieerde hoeveelheid leervondsten opgeleverd. Behalve de gebruikelijke fragmenten en onderdelen van schoeisel bevat het materiaal o.a. meer of minder complete zwaard- en messcheden, fragmenten van de bekleding van schilden en andere objecten, ceintuurs en riemen (waarschijnlijk deels behorend tot paardentuig), alsmede een groot aantal nog niet nader geïdentificeerde fragmenten met sierstiksels. Hiernaast valt het grote aantal afsnijdsels op. De hoeveelheid en samenstelling van het verzamelde leermateriaal rechtvaardigt de conclusie dat hier in deze periode de woning en werkplaats van een schoenmaker en leerbewerker waren gevestigd. Het huis kent meerdere verbouwings- en vernieuwingsfasen die in totaal een periode van ca. 30 tot 40 jaar in beslag nemen. Het is dan ook niet uitgesloten dat er sprake is van twee opeenvolgende generaties die dit beroep hier hebben uitgeoefend. In een archiefbron uit 1311, een verantwoording van de baljuw van West-Friesland inzake geïnde boeten in de dorpen binnen zijn rechtsgebied, is tweemaal sprake van ene *Lubbrecht die scomaker* uit Hoorn.⁸¹ Deze was tot geldboetes veroordeeld omdat hij iemand verwond had en bij een vechtpartij was betrokken. Het zou in principe niet geheel onmogelijk zijn dat deze vechtersbaas dezelfde is geweest als 'onze' leerbewerker.

In totaal zijn 1305 stuks bewerkt leer (zowel fragmentarisch als compleet) en 637 afsnijdsels aan fase II toe te schrijven. De meeste zijn afkomstig van de verschillende vloerniveaus en ophogingslagen van het huis, zonder dat zij zijn toe te schrijven aan een speciaal spoor. Uit de vulling van de sloten kon eveneens veel leer worden verzameld, evenals uit drie mestkuilen op het achtererf. Voorts leverden de ophogingslagen van het achtererf de nodige leervondsten op. Tenslotte is van een aantal vondstnummers niet (meer) precies duidelijk, tot welk woonniveau van fase II ze behoren.

⁸⁰ Dank is verschuldigd aan A. Vissie-Hoogland en E. Winters-Ran, beiden als vrijwillig medewerkster werkzaam bij de archeologische dienst van de gemeente Hoorn. Zij hebben met veel geduld en accuratesse zorg gedragen voor het systematisch beschrijven, tekenen en conserveren van de vele leerfragmenten.

⁸¹ Smit 1924-1929.

Figuur 6

1.1 Schoeisel

De 681 fragmenten die van schoenen afkomstig zijn, behoren tot minimaal 242 verschillende exemplaren. Van 173 hiervan kan het schoentype met zekerheid of bij benadering worden vastgesteld. Voorts zijn van het bovenleer van trippen zes vertegenwoordigers aangetroffen, afkomstig van vier exemplaren.⁸² Bij de beschrijving van de schoentypen is gebruik gemaakt van de door O. Goubitz gehanteerde indeling, gebaseerd op de diverse sluitingstypen in het boek *Stepping through Time*.⁸³ Het schoeisel van fase II behoort tot 11 verschillende hoofdtypen, waarvan sommige een hoge en lage variant hebben. Verscheidene typen zijn slechts door één of enkele schoenfragmenten vertegenwoordigd.

2.1.1 Goubitz type 10-II

Twee grote schachtfragmenten van een hoge schoen behoren tot een type, waarbij smalle reepjes leer middels reeksen kleine inkepingen verticaal door de schacht zijn geregen.⁸⁴ Door de zo ontstane rijen lusjes wordt vervolgens horizontaal een aantal veters geregen, waarmee de schacht met een overslag om het been gesloten kan worden.⁸⁵ Schoenen met een dergelijk type sluiting zijn lange tijd tussen 1000 en 1300 in zwang geweest. In de latere 13^e eeuw worden ze langzamerhand verdrongen door andere modellen, met name door de knooplaars. Dit enige exemplaar van schoentype 10-II tussen het afval van de leerbewerker dient dan ook beschouwd te worden als de vertegenwoordiger van een in die tijd al goeddeels voorbijgevoerde mode.

2.1.2 Goubitz type 35-I en II⁸⁶

Verreweg het meest voorkomend is de knooplaars (type 35-II), waarvan met zekerheid 87 exemplaren kunnen worden vastgesteld.⁸⁷ De hoogte van de schacht kan variëren van middelhoog tot hoog. Het aantal knopen wordt door de schachthoogte bepaald. Ze komen in twee typen voor. De *staartknopen* bestaan uit een smal, spits toelopend reepje leer, waarin aan het begin een knoop is gelegd. Bij de z.g. *valkeniersknopen* wordt het reepje leer opgerold en vervolgens ingesneden, waarna het uiteinde door de insnijding wordt getrokken. Onder aan de schacht van de knooplaars is aan beide zijden een knoopsgat aanwezig dat wordt vastgemaakt aan een staartknoop die zich midden op de wreef in het

⁸² Tevens zijn enkele houten trippzolen zonder bovenleer gevonden.

⁸³ Goubitz e.a. 2001.

⁸⁴ Vondstnr. 411-L06.

⁸⁵ Vgl. Goubitz e.a. 2001, pag. 140 fig. 12.

⁸⁶ In vrijwel alle vondstnummers die tot fase II behoren is type 35 vertegenwoordigd.

⁸⁷ Vgl. Goubitz e.a. 2001, pag. 162 fig. 1b.

voorblad bevindt. Aan het voorblad is een puntige tong genaaid.

De lage variant van dit type schoen (type 35-I) heeft alleen twee 'wreefbandjes' met ieder een knoopsgat, dat wordt bevestigd aan de knoop op het voorblad. De tong is uiteraard korter en heeft min of meer een trapeziumvorm.⁸⁸ Van dergelijke schoenen bevinden zich de fragmenten van slechts 18 exemplaren tussen het onderzochte materiaal.

In 17 gevallen is niet meer vast te stellen of het oorspronkelijk om de hoge of lage variant ging. Bij één van deze schoenfragmenten is aan een der zijden van het voorblad met behulp van een aan de binnenkant opgenaaid stukje leer een soort kussentje aangebracht. De schoen is vermoedelijk als 'orthopedisch' te beschouwen.⁸⁹

2.1.3 Goubitz type 40

Een schoentype dat op het eerste gezicht veel weg heeft van type 35-I, is type 40. Het betreft een lage schoen met een transversale wreefopening en twee wreefbandjes die doorgaans door middel van een losse of aangesneden veter zijn vastgeknoopt. Een tong ontbreekt. De vorm van de wreefopening en de wijze van vastmaken van de wreefbandjes vertoont diverse variaties.⁹⁰ Veelal hebben deze schoenen een meer luxe voorkomen doordat het voorblad fraai is opengewerkt en het bovenleer vervaardigd is van soepel kalfs- of geitenleer. Het leermateriaal van fase II bevat fragmenten van vier schoenen van dit type, die twee paren vertegenwoordigen.⁹¹ Het ene paar heeft een voorblad dat naar het lijkt secundair is opengewerkt door middel van twee rijen van drie uitgesneden rechthoeken. Het andere paar heeft op het voorblad drie transversale langgerekte uitsneden met gekartelde rand, afgewisseld door rijen gaatjes. De schoenfragmenten zijn alle afkomstig uit mestkuil S 220.

Van drie fragmenten is het onduidelijk of ze tot type 40 of 35-I behoren.

2.1.4 Goubitz type 50

Schoenen met een vetersluiting aan de zijkant (type 50) komen zowel in lage, middelhoge als hoge varianten voor.⁹² Evenals dit bij type 40 het geval was, worden onder deze schoenen soms luxe uitgevoerde exemplaren aangetroffen. Van type 50 zijn fragmenten van minimaal vijf lage schoenen geborgen.⁹³ In twee gevallen is de oorspronkelijke schoenhoogte niet meer vast te stellen.⁹⁴

2.1.5 Goubitz type 60

Tot type 60 behoren halfhoge of hoge schoenen met een sluiting midden voor, waarbij een losse leren veter door een groot aantal op regelmatige afstand van elkaar aangebrachte vetergaatjes aan weerszijden van de openingssplit wordt geregen.⁹⁵ Aan dit schoentype kunnen slechts twee afzonderlijke fragmenten bovenleer worden toegeschreven.⁹⁶

2.1.6 Goubitz type 70

Met afstand op de tweede plaats na de knooplaarzen met minimaal 22 herkenbare exemplaren komt een laag schoentype met een vetersluiting midden voor van 2 x 2 vetergaatjes aan weerszijden van een korte split (type 70).⁹⁷ De indruk bestaat dat dit type aan het eind van fase II de knooplaars in populariteit voorbij begint te streven. Verreweg de meeste exemplaren (13 stuks) zijn aangetroffen in mestkuil S 220, behorend tot de laatste bouwphase van het huis van de leerbewerker.⁹⁸ Daarentegen zijn nog slechts drie fragmenten van knooplaarzen uit deze mestkuil afkomstig.

⁸⁸ Vgl. Goubitz e.a. 2001, pag. 162 fig. 1a.

⁸⁹ Vondstnr. 411-L20.

⁹⁰ Goubitz e.a. 2001, pag. 167 e.v.

⁹¹ Vondstnrs. 515-L08 + 527-L01; 515-L09 + 527-L02.

⁹² Goubitz e.a. 2001, pag. 175 e.v.

⁹³ Vondstnrs. 448-L07; 450-L01; 573-L02; 581-L00.

⁹⁴ Vondstnrs. 448-L13; 586-L03.

⁹⁵ Goubitz e.a. 2001, pag. 187 e.v.

⁹⁶ Vondstnrs. 515-L14; 581-L17.

⁹⁷ Goubitz e.a. 2001, pag. 195 e.v.

⁹⁸ Behalve de exemplaren uit mestkuil S 220 (vondstnrs. 515 en 542) betreft het de vondstnrs. 448-L09; 527-L18; 533-L01A en B; 571-L07; 581-L09, L12, L14 en L22.

2.1.7 Goubitz type 75

Schoentype 75 is in fase II zes maal vertegenwoordigd.⁹⁹ Het betreft halfhoge schoenen die op het eerste gezicht sterk aan de knooplaarzen van type 35-II doen denken. De sluitingssplit loopt echter van de schacht door tot in het voorblad. De schoenen hebben een sluiting door middel van een aantal staartknopen en corresponderende knoopsgaten en zijn doorgaans niet voorzien van een tong.¹⁰⁰ Twee fragmenten bovenleer zijn vanwege hun geringe grootte niet met zekerheid te determineren. Zij kunnen zowel tot type 35-II als type 75 behoord hebben.

2.1.8 Goubitz type 85?

Eén voorblad vertoont midden op de wreef een dichtgenaaide inkeping met daarnaast enkele gaatjes die op de oorspronkelijke aanwezigheid van een gespje wijzen.¹⁰¹ Van de bevestiging van een corresponderend riempje zijn op het betreffende fragment geen sporen aanwezig. De aanwijzingen zijn te gering om dit fragment met zekerheid te kunnen rekenen tot type 85, schoenen met een sluiting door middel van één of meer gespen.

2.1.9 Goubitz type 95

Type 95 betreft laarzen in velerlei variaties en hoogtes. Hun gezamenlijk kenmerk is het ontbreken van een instapopening met sluiting. De ruime schacht maakt dit overbodig. Onder het leermateriaal van fase II bevindt zich een groot min of meer rechthoekig stuk leer dat vermoedelijk moet worden geïnterpreteerd als de fragmentarische schacht van een laars.¹⁰²

2.1.10 Goubitz type 100

Type 100 bevat allerlei schoenmodellen met een combinatie van twee typen sluitingen. Bij het materiaal van fase II is dit drie maal het geval. Zo vertoont een bovenleerfragment van type 40 tevens een zijsluiting.¹⁰³ Mogelijk is deze zijsluiting een latere toevoeging. Het exemplaar is van geitenleer vervaardigd, een fijnere leersoort die veelal voor meer luxe schoeisel wordt gekozen. Een enigszins vergelijkbaar schoenfragment is bekend uit Monnickendam.¹⁰⁴

De andere twee schoenfragmenten, afkomstig uit mestkuil S 220, hebben beide dezelfde soort combinatiesluiting.¹⁰⁵ Ze doen in wezen sterk denken aan type 75, doch de met de staartknopen corresponderende knoopsgaten zijn niet direct in het bovenleer aangebracht, maar in daarin bevestigde korte leerstrips.¹⁰⁶

2.1.11 Goubitz type 110

De verschillende typen bovenleer van trippen en platijnen zijn ondergebracht in type 110.¹⁰⁷ Het leer van fase II bevat zes stukken bovenleer, behorend tot vier verschillende trippen. In één geval, een tripleer aan één stuk afkomstig uit sloot S 222 is ook de bijbehorende houten zool bewaard gebleven.¹⁰⁸ De andere drie zijn afkomstig uit mestkuil S 220.¹⁰⁹ Het bovenleer van twee van deze trippen behoort tot het gebruikelijke model, waarbij twee driehoekige stukken leer boven op de voet met de punten aan elkaar zijn bevestigd door middel van een aangesneden reepje leer dat door kleine inkepingen in de tegenoverliggende punt wordt gestoken. Het geheel wordt met behulp van een metalen pin vastgezet.¹¹⁰ Het eveneens uit twee delen bestaande bovenleer van het vierde exemplaar lijkt een overgangsvorm te zijn tussen een trip-leer uit één stuk en genoemd model.¹¹¹

⁹⁹ Vondstnr. 515-L04, L16 en L17; 571-L03; 581-L02 en L06.

¹⁰⁰ Goubitz e.a. 2001, pag. 201 e.v.

¹⁰¹ Vondstnr. 404-L13.

¹⁰² Vondstnr. 414-L01. Vgl. Goubitz e.a. 2001, pag. 235 fig. 16.

¹⁰³ Vondstnr. 535-L03.

¹⁰⁴ Van de Walle-van der Woude 1989, pag. 84.

¹⁰⁵ Vondstnr. 515-L05 en L12.

¹⁰⁶ Vgl. Goubitz e.a. 2001, pag. 240 fig. 9b.

¹⁰⁷ Goubitz e.a. 2001, pag. 249 e.v.

¹⁰⁸ Vondstnr. 533-L25; vgl. Goubitz e.a. 2001, pag. 258 fig. 16b.

¹⁰⁹ Vondstnr. 515-L06, L07 en L30.

¹¹⁰ Vgl. Goubitz e.a. 2001, pag. 258 fig. 16d-h.

¹¹¹ Vgl. Goubitz e.a. 2001, pag. 256 fig. 9i.

2.2 Overige objecten

Het aantal leervondsten dat niet aan schoeisel is toe te schrijven vormt normaliter slechts een klein percentage van de totale hoeveelheid leer. Bij fase II is dit percentage echter beduidend groter. Bovendien bevat het materiaal naast de gebruikelijke voorwerpen, zoals riemen en mes- en zwaardscheden ook fragmenten van meer bijzondere aard, zoals diverse stukken van schildbekledingen. Opmerkelijk is bovendien dat diverse leerfragmenten afkomstig zijn van objecten die men niet snel verwacht in het milieu van een modale dorpsbewoner.

2.2.1 *Messcheden en besteketui*

Slechts drie fragmentarische en drie complete messcheden zijn aan fase II toe te schrijven. Twee fragmenten, waarvan één heeft toebehoord aan een groot ‘slagersmes’, zijn onversierd.¹¹² De overige exemplaren zijn op verschillende wijzen gedecoreerd.¹¹³ Gestempelde motieven, patronen bestaande uit kleine ingeslagen cirkeltjes, ingekerfde florale motieven, ingedrukte lijnen en combinaties van deze decoratievormen komen voor. Tevens is een besteketui aangetroffen, dat niet alleen ruimte bood voor een mes maar ook voor een eetpen of klein bijmes.¹¹⁴ Het etui bestaat uit meerdere lagen leer en bevat aan de binnenzijde nog resten van een houten versteviging. Het heeft een decoratie van kleine ingeslagen cirkeltjes.

2.2.2 *Zwaardscheden en -toebehoren*

Vijf fragmenten zijn afkomstig van even zovele zwaardscheden.¹¹⁵ In tegenstelling tot de meeste messcheden zijn ze ongedecoreerd of hooguit voorzien van een uiterst eenvoudige versiering van ingedrukte of ingekerfde lijnen. Een bijzondere vondst is een z.g. regenleertje.¹¹⁶ Dit is een klein beschermkapje dat over de pareerstang van een zwaard werd geschoven. Aan het regenleertje was aan weerszijden een halfrond lapje textiel bevestigd om zo het zwaard in zijn schede tegen inregenen te beschermen.¹¹⁷

2.2.3 *Riemen en ceintuurs*

Een zeer groot aantal fragmenten (85 stuks) is aan riemen toe te schrijven.¹¹⁸ Het betreft minimaal 56 verschillende exemplaren van zeer uiteenlopende breedte en grootte. Enkele riemfragmenten zijn voorzien van metalen beslag ter verfraaiing. Een aantal van de riemfragmenten heeft naar alle waarschijnlijkheid tot ceintuurs behoord. Andere doen door hun grove makelij en leerdikte aan onderdelen van paardentuig denken. Kleine riempjes kunnen afkomstig zijn van tassen, foudralen of schoeisel.

2.2.4 *Schildbekledingen*

Het afval van de leerbewerker bevatte maar liefst zeven fragmenten van drie verschillende schildbekledingen. Het meest complete exemplaar heeft een versiering van concentrische geometrische patronen en gestileerde florale motieven, opgebouwd uit vele kleine ingeslagen cirkeltjes (afb. 92). Hiertussen bevinden zich zones die gevuld zijn met een vele malen herhaald gestempeld motief van gestileerde gevleugelde draakjes. De rijk gedecoreerde schildbekleding is vervaardigd van varkenssuède.¹¹⁹

Een tweede exemplaar, gemaakt van kalfsleer, heeft een decoratie van florale motieven door middel van ingekerfde lijnen.¹²⁰

¹¹² Vondstnr. 411-L05; 571-L04.

¹¹³ Vondstnrs. 404-L03; 515-L01; 533-L03; 581-L03.

¹¹⁴ Vondstnr. 448-L01.

¹¹⁵ Vondstnrs. 404-L01; 432-L14; 438-L02; 515-L02; 549-L04.

¹¹⁶ Vondstnr. 432-L17.

¹¹⁷ Van Driel-Murray 1979, pag. 42

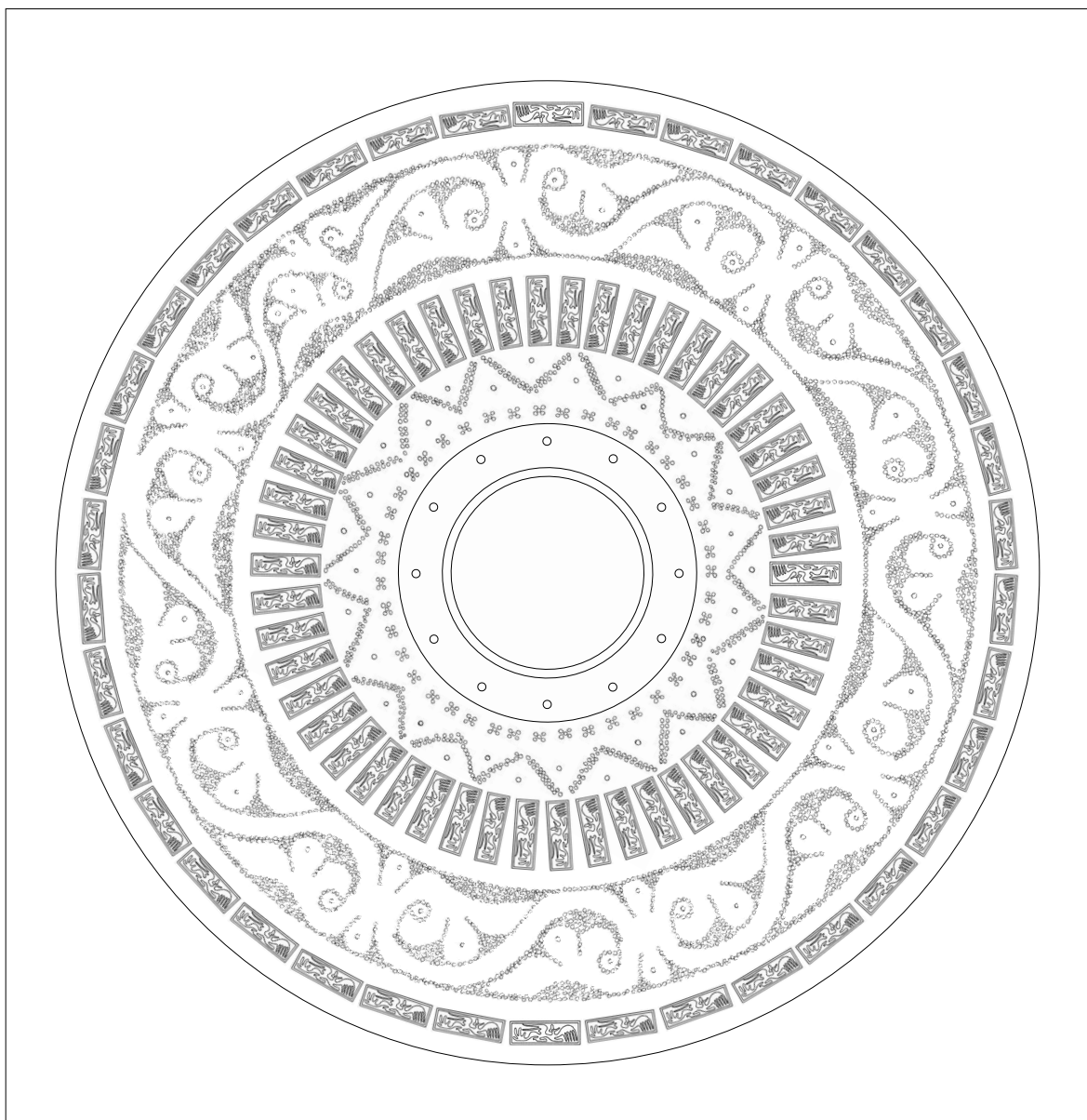
¹¹⁸ Vondstnrs. 402-L11 en L20; 404-L05; 411-L10; 414-L03; 432-L02 en L10; 438-L09; 441-L01; 448-L10; 516-L05; 527-L13; 533-L18 en L26; 548-L06; 571-L01 en L08; 581-L15; 585-L02.

¹¹⁹ Vondstnr. 432-L01.

¹²⁰ Vondstnr. 438-L11.

De derde schildbekleding is gedecoreerd met een zigzagpatroon, opgebouwd uit ingeslagen cirkeltjes. Hiervoor is geitenleer gebruikt.¹²¹

Vondsten van middeleeuwse leren schildbekledingen en –foudralen zijn zeldzaam. Een voorbeeld van een schildfoudraal uit dezelfde periode is bekend uit Dordrecht.¹²² Ook hierop komt een enigszins vergelijkbare decoratie met gestempelde draken voor. Dat het in ieder geval bij twee van de drie Hoornse exemplaren niet om foudralen maar om fragmenten van bekleding gaat, bewijzen de omgevouwen randen met daarin verscheidene gaten van de nagels waarmee de bekleding aan de achterzijde van het houten schild bevestigd is geweest. Ook de plek waar de schildknop bevestigd was is nog duidelijk herkenbaar. Gezien de fraaie decoratie en het vrij kwetsbare materiaal van de schildbekledingen, bestaat het vermoeden dat de betreffende schilden eerder een ceremonieel doel gehad hebben, dan dat ze voor verdedigingsdoeleinden gebruikt zijn.

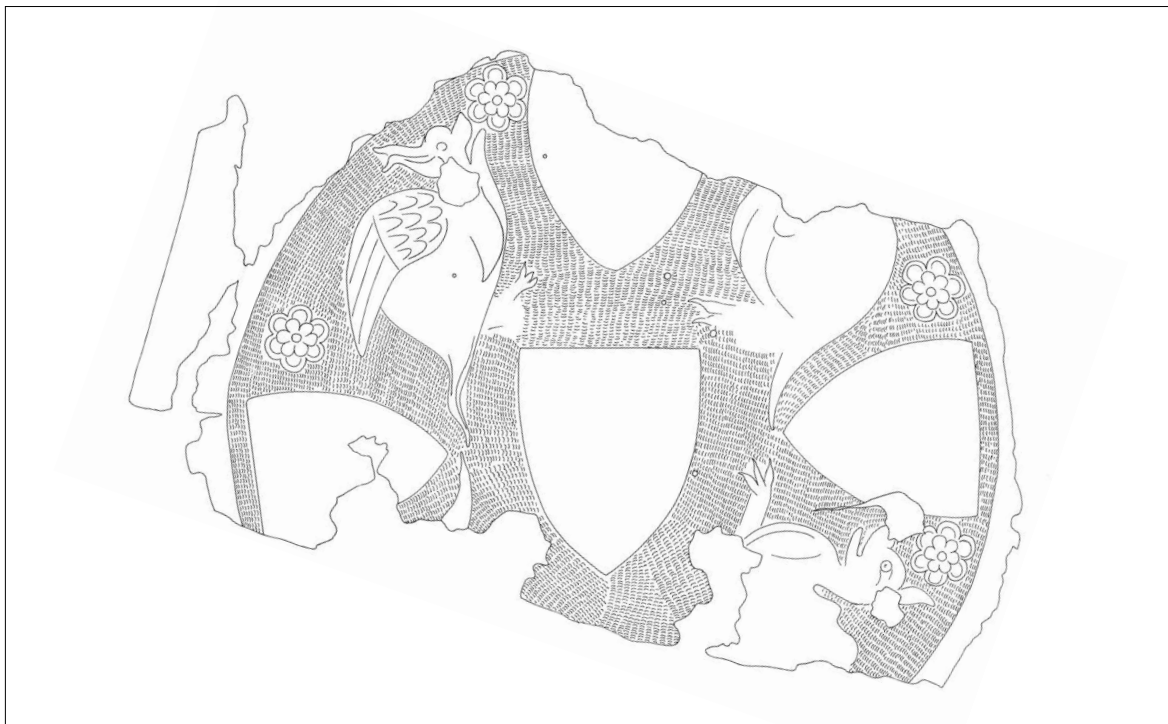
Afb. 92 Reconstructietekening van houten schild met leren schildbekleding en ijzeren schildknop op basis van twee fragmenten van de leren schildbekleding (tekening: C. Schrickx). Diameter: 56 cm. Schaal 1:4.

¹²¹ Vondstnr. 411-L03.

¹²² Hendriks 1999, pag. 8-10.

2.2.5 Doosbekleding?

Een fragment van een rond stuk kalfsleer van 22 cm in doorsnee met resten van een omgeslagen rand is mogelijk afkomstig van het deksel van een ronde met leer overtrokken doos.¹²³ Het fragment vertoont een gestempelde decoratie van een centraal wapenschild, omringd door (in oorsprong) vier gevleugelde draken, afgewisseld door wapenschilden en gestileerde bloemen (afb. 93). Op de wapenschilden zijn nog duidelijke sporen van goudverf zichtbaar. Een vergelijkbaar fragment, waarop vissen zijn afgebeeld, is bekend uit 's-Hertogenbosch.¹²⁴

Afb. 93 *Leren bekleding met schilden en draakfiguren, mogelijk het deksel van een cilindervormige doos (tekening: C. Schrickx). Schaal 1:2.*

2.2.6 Bekledingsstukken met onbekend gebruiksdoel

Tussen het leerafval van fase II bevinden zich acht fragmenten van vijf grote min of meer ronde of ovale stukken onversierd leer met omgeslagen randen, voorzien van nagelgaten. In twee gevallen zijn hierin nog enkele ijzeren nagels aanwezig. Hoewel de stukken leer op het eerste gezicht aan de bekleding van stoelzittingen doen denken, is dit uiterst onwaarschijnlijk. Voor zover bekend waren de middeleeuwse stoelzittingen van hout of gevlochten biezen en hooguit voorzien van losse kussens of kleden.¹²⁵ Eerder kan daarom wellicht gedacht worden aan fragmenten van zadels.

2.2.7 Fragmenten met sierstiksels

Bij de determinatie van het afval van de leerbewerker zijn regelmatig leerfragmenten met sierstiksels aangetroffen. Evenals bovengenoemde bekledingsstukken, verdienen zij nog nader onderzoek. Een groot aantal fragmenten kalfsleer (63 stuks) lijkt bij elkaar te horen op grond van de versieringspatronen en de vorm van de stikselgaatjes die de oorspronkelijke aanwezigheid van opgenaaid koord of galon doen vermoeden.¹²⁶ Voorlopig wordt gedacht aan een rijk versierde sjabrak van een paard. Een andere groep van 25 fragmenten geitenleer heeft een vergelijkbare decoratie. Ook hiervan is het oorspronkelijk gebruiksdoel nog onduidelijk. Vier fragmenten kalfsleer met sierstiksels, mogelijk van applicaties, kunnen eventueel van twee tassen of grote foudralen afkomstig zijn.

¹²³ Vondstnr. 581-L21; mondelinge mededeling O. Goubitz.

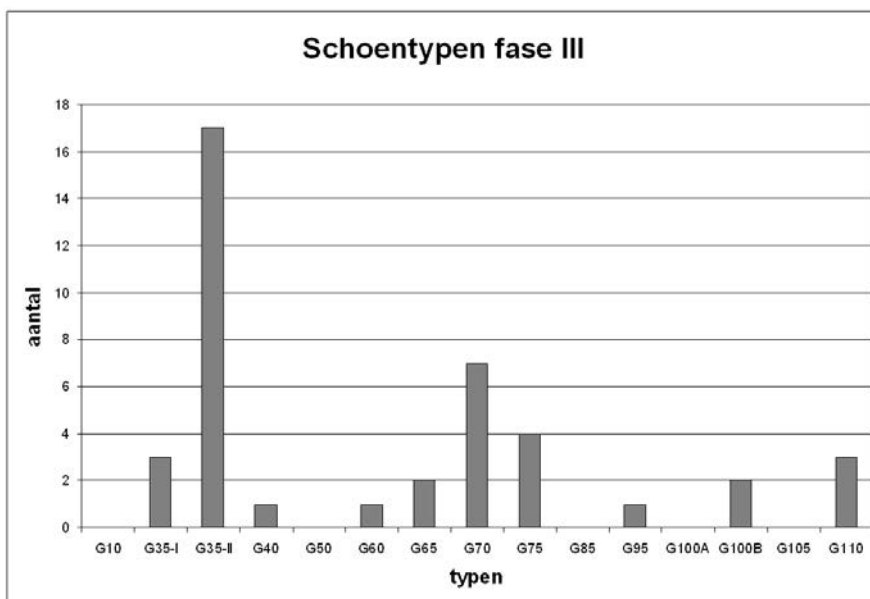
¹²⁴ Boekwijt en Janssen 1997, pag. 93 fig. 25:4.

¹²⁵ Dubbe 1980, pag. 27-31.

¹²⁶ De fragmenten zijn aangetroffen in de vondstnummers 404, 411, 414, 415, 416, 432, 436, 438, 448, 450, 452, 453, 533 en tevens in vondstnummer 440, behorend tot fase III.

3 Fase III (ca. 1310 – 1350)

Fase III betreft een aantal ophogingslagen van het achtererf en een mestkuil. Tot deze fase behoren 174stuks bewerkt leer en 30 afsnijdsels. De indruk bestaat dat de ophogingslagen ten dele materiaal bevatten dat in wezen aan het afval van de leerbewerker uit fase II is toe te schrijven.

Figuur 7

3.1 Schoeisel

Verreweg het meeste leer van fase III is afkomstig van schoeisel. Het betreft 148 fragmenten, behorend tot een minimum aantal van 61 schoenen. Van 45 exemplaren kan het schoentype met zekerheid of bij benadering worden vastgesteld. Tevens zijn vier stuks bovenleer van drie trippen te vermelden. Het beeld komt min of meer overeen met dat van fase II. Vertegenwoordigers van schoenen met een zijsluiting (type 50) zijn echter niet aangetroffen. Daarentegen doet een nieuw model (type 65) zijn intrede.

Ook in fase III zijn de knooplaarzen (**type 35-II**) veruit het meest voorkomende schoentype met een minimum aantal exemplaren van 17 schoenen.¹²⁷ Evenals in fase II komt de lage variant (**type 35-I**) veel minder vaak voor, namelijk in drie gevallen.¹²⁸ Een van deze schoenen (vondstnummer 440-L04) heeft een sluiting met een extra (valkeniers)knoop en knoopsgat. Zes fragmenten vertonen te weinig kenmerken om ze aan een lage of hoge variant te kunnen toeschrijven.

Schoentype 40 is in fase III slechts één keer aangetroffen. Het betreft een eenvoudige schoen met een ongedecoreerd voorblad.¹²⁹ Ook **type 60** komt niet meer dan één maal voor.¹³⁰

Een model dat in fase II nog ontbreekt, is **schoentype 65**.¹³¹ Het is twee maal aangetroffen.¹³² Dit type betreft halfhoge schoenen met een sluitingssplit midden voor. Aan weerszijden bevinden zich één tot drie dubbele vetergaten, die ieder zijn voorzien van een eigen veter. Meestal komen dubbele veters voor, vervaardigd uit een smal reepje leer dat vrijwel geheel is ingesneden. Het uiteinde is aan de binnenzijde van de schoen vastgenaaid. Een enkele maal hebben deze schoenen een ingenaaide tong.

Type 70, de lage schoen met vetersluiting midden voor is in fase III meermalen vertegenwoordigd. Van minimaal zeven exemplaren zijn fragmenten aangetroffen.¹³³ De meeste zijn afkomstig uit dezelfde ophogingslaag; één schoen bevond zich in mestkuil S 230.

¹²⁷ Vondstnrs. 440-L02 en L03; 498-L15 en L16; 508-L01, L04, L08 en L09; 510-L03; 520-L01; 523-L01, L02, L05 en L08; 558-L01 en L05; 576-L07.

¹²⁸ Vondstnrs. 393-L06; 440-L04; 510-L02.

¹²⁹ Vondstnr. 508-L07.

¹³⁰ Vondstnr. 498-L01.

¹³¹ Goubitz e.a. 2001, pag. 191 e.v.

¹³² Vondstnrs. 498-L02; 510-L01.

Halfhoge schoenen met een sluiting midden voor door middel van staartknopen (**type 75**) komen in fase III vier maal met zekerheid voor.¹³⁴ Een schachtfragment van een kinderschoen kan zowel tot dit type behoren als van een knooplaars van type 35-II afkomstig zijn.¹³⁵

Een voorblad is op basis van het snijpatroon aan een laars zonder sluiting (**type 95**) toe te schrijven.¹³⁶

Het leermateriaal van fase III heeft twee schoenfragment met een gecombineerde sluiting opgeleverd (**type 100**).¹³⁷ Het is hetzelfde model met een sluiting van staartknopen en knoopsgatstrips dat ook in fase II enkele malen voorkomt.

Het bovenleer van drie trippen (**type 110**) is aan fase III toe te schrijven. Een volledig bovenleer, bestaande uit twee door middel van een ijzeren pin aan elkaar bevestigde driehoeken, vertoont een eenvoudige versiering van ingedrukte lijnen en heeft bovendien een leren voering.¹³⁸ Vermoedelijk behoort dit bovenleer tot een z.g. stillegang. In plaats van een houten verhoogde zool, heeft dit schoeisel een platte met leer beklede kurken zool.¹³⁹ Van een ander tripbovenleer is slechts één ongedecoreerde driehoekige helft bewaard.¹⁴⁰ Opmerkelijk is een bovenleer uit één stuk met een diepe rechthoekige uitsnede aan de voorzijde.¹⁴¹ Dit model wordt doorgaans vroeger gedateerd dan het tripbovenleer dat uit twee delen bestaat en zou dus eerder in fase II te verwachten zijn. Omdat de vondsten van fase III hoofdzakelijk uit ophogingslagen afkomstig zijn, is het echter zeer goed mogelijk dat zich daarin ook materiaal bevindt van een voorgaande periode.

3.2 Overige objecten

De vier tot fase III behorende **messcheden**, zijn alle gedecoreerd.¹⁴² Een fraai exemplaar met een ingedrukte versiering van wapenschilden en florale motieven heeft een messing puntversterker (oorband). Een ander fragmentarisch exemplaar is voorzien van een eenvoudige gestempelde decoratie van rijen puntjes. De derde messchede is versierd met een ruitmotief, opgebouwd uit ingeslagen minuscule Franse lelies, gecombineerd met ingedrukte rechte en golvende lijnen, terwijl de decoratie van nummer vier alleen bestaat uit ingedrukte lijnpatronen.

Evenals in fase II zijn de **zwaardscheden** niet of nauwelijks versierd. Het betreft drie fragmenten, waarvan er twee een eenvoudige versiering van ingedrukte lijnen vertonen.¹⁴³

Het leer van fase III bevat fragmenten van drie verschillende **riemen**.¹⁴⁴ Een fragment is voorzien van een ijzeren haakje.

Een groot **leerfragment met omgeslagen rand**, waarin zich een aantal gaten van metalen nagels bevinden doet sterk denken aan de onder 2.2.6 beschreven stukken, die aan fragmenten van een leren bekleding doen denken. Mogelijk behoort dit fragment in oorsprong eveneens tot het afval van de leerbewerker uit fase II.

4 Fase II of III

De vondstnummers 538 en 569 bevatten leer dat is verzameld van stort die tot fase II of III kon behoren. Naast enkele niet nader te determineren stukken leer en afsnijdsels betreft het fragmenten van vijf knooplaarzen van **type 35-II**. In twee gevallen is niet te zien of het om de hoge of lage variant van dit type gaat. Voorts is een fragment van een schoen met zijsluiting (**type 50**) in dit vondstnummer aanwezig en een fragmentarische lage schoen van **type 70**.

Naast schoenfragmenten is een fragment van een riem met metalen beslag te noemen.

¹³³ Vondstnrs. 398-L01; 498-L05, L06, L07 en L12; 508-L05; 556-L01.

¹³⁴ Vondstnrs. 393-L08; 498-L13 en L14; 508-L03.

¹³⁵ Vondstnr. 393-L07.

¹³⁶ Vondstnr. 576-L06.

¹³⁷ Vondstnr. 440-L01; 576-L05.

¹³⁸ Vondstnr. 498-L10.

¹³⁹ Vgl. Goubitz e.a. 2001, pag. 264 fig. 45.

¹⁴⁰ Vondstnr. 498-L11.

¹⁴¹ Vondstnr. 393-L03; vgl. Goubitz e.a. 2001, pag. 256 fig. 9b.

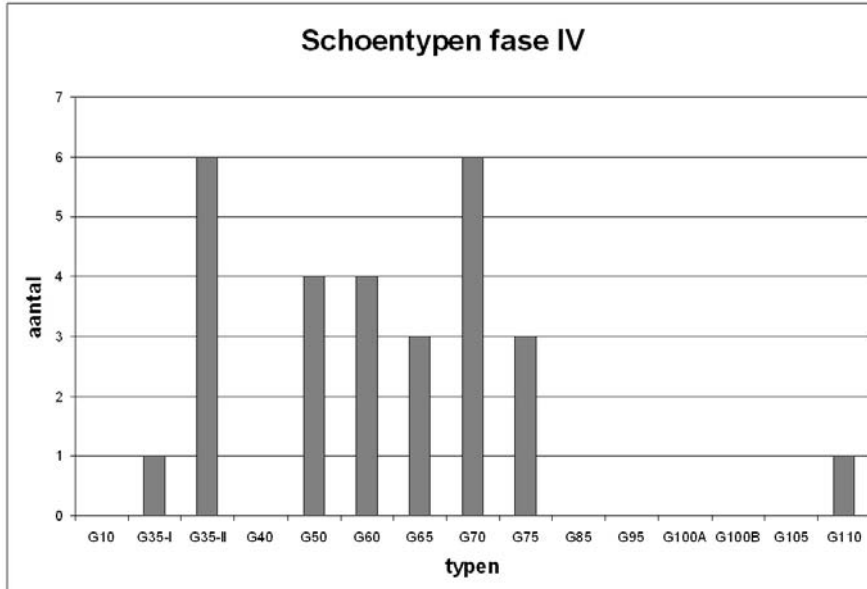
¹⁴² Vondstnrs. 393-LM01; 398-L02; 576-L01 en L03.

¹⁴³ Vondstnrs. 523-L07; 576-L02 en L04.

¹⁴⁴ Vondstnrs. 498-L09; 523-L04.

5 Fase IV (ca. 1350– 1400)

Tot fase IV behoren 56 afsnijdsels en 172 stukken bewerkt leer, waarvan 129 afkomstig zijn van schoeisel. Verreweg het meeste materiaal behoort tot ophogingslagen. In twee gevallen (V 379 en V 565) is het leer aan de huisfunderingen S 139 en S 152 te koppelen, terwijl V 495 afkomstig is uit een mestkuil (S 214).

Figuur 8

5.1 Schoeisel

Minimaal 42 verschillende schoenen kunnen worden onderscheiden waarvan 28 met zekerheid of bij benadering aan een bepaald type zijn toe te schrijven. Daarnaast is het bovenleer van één trip aanwezig.

Nog steeds komt de knooplaars van **type 35-II** regelmatig voor, al is het model met slechts zes vertegenwoordigers in deze periode duidelijk op z'n retour.¹⁴⁵ Van de lage variant **type 35-I** is slechts één exemplaar aangetroffen.¹⁴⁶

In tegenstelling tot de vorige bewoningsfase, komen schoenen met een zijsluiting (**type 50**) vier maal in fase IV voor.¹⁴⁷ Twee fragmenten behoren tot een hoog model, één fragment is van een lage schoen afkomstig, terwijl bij het vierde fragment de schoenhoogte niet meer kan worden vastgesteld. Een even groot aantal schoenen is aan **type 60** toe te schrijven.¹⁴⁸

Het halfhoge **type 65** is met zekerheid door drie fragmenten vertegenwoordigd.¹⁴⁹

De lage veterschoenen van **type 70** zijn evenals de knooplaarzen zes maal aangetroffen.¹⁵⁰

Type 75, de halfhoge schoenen met een voorsluiting met staartknopen, komt drie maal voor.¹⁵¹ In één geval kon niet worden vastgesteld of het om type 75 of 35-II gaat.¹⁵²

Tenslotte bevindt zich tussen het leer van fase IV een compleet tripbovenleer van het gebruikelijke type waarbij twee driehoekige stukken leer die met een ijzeren pin aan elkaar bevestigd zijn (**type 110**).¹⁵³

¹⁴⁵ Vondstnrs. 550-L02; 555-L01 en L02; 566-L02; 568-L01 en L04.

¹⁴⁶ Vondstnr. 568-L09.

¹⁴⁷ Vondstnrs. 476-L02 en L03; 484-L09; 554-L01.

¹⁴⁸ Vondstnrs. 484-L05 en L11; 554-L02; 575-L01.

¹⁴⁹ Vondstnrs. 476-L01; 484-L03; 495-L02.

¹⁵⁰ Vondstnrs. 383-L01; 484-L07 en L08; 491-L01; 492-L01; 554-L04.

¹⁵¹ Vondstnrs. 484-L06; 554-L03; 566-L01.

¹⁵² Vondstnr. 491-L05.

¹⁵³ Vondstnr. 484-L04.

5.2 Overige objecten

Tussen het leer van fase IV bevinden zich zeven gedecoreerde **messcheden** en één ongedecoreerd exemplaar.¹⁵⁴ Van de gedecoreerde messcheden hebben twee een gestempelde versiering van respectievelijk een ruitpatroon en florale motieven. Twee zijn enigszins vergelijkbaar gedecoreerd met een uit kleine ingeslagen cirkeltjes opgebouwd motief van lijnen en spiralen. Een vijfde exemplaar heeft een versiering van ingeslagen ruitjes en puntjes. De twee overige zijn beide versierd met florale motieven, die bij de ene ingekerfd zijn en bij de andere uit ingedrukte lijnen bestaan.

Vier fragmenten van drie verschillende **zwaardscheden** behoren tot deze bewoningsfase. Ze zijn alle onversierd.¹⁵⁵

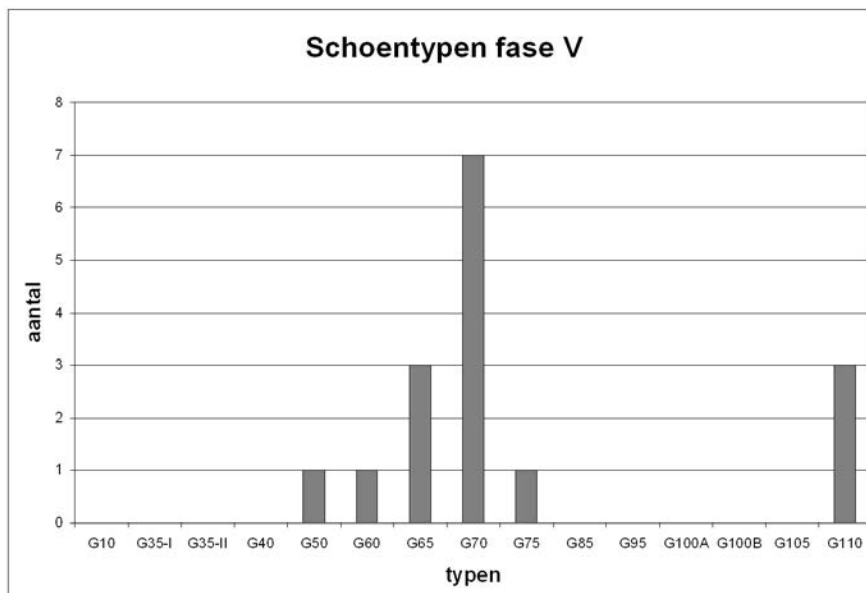
Een bijzondere vondst is een **handschoen** van geitenleer, waarvan alleen de apart ingezette duim ontbreekt.¹⁵⁶

6 Fase III of IV

De vondstnummers 544 en 584 zijn afkomstig van ophogingslagen, waarvan niet duidelijk is of ze aan fase III of IV moeten worden toegeschreven. In totaal betreft het drie afsnijdsels en 30 leerfragmenten, die op één na van minimaal 10 schoenen afkomstig zijn. Bij deze schoenen is in acht gevallen sprake van herkenbare typen. **Type 35** is twee maal vertegenwoordigd (één van deze fragmenten behoort tot de lage variant 35-I).¹⁵⁷ De **typen 70 en 75** komen ieder één maal voor, terwijl **type 65** vier maal is aangetroffen.¹⁵⁸

7 Fase V (ca. 1400 – 1575)

Hoewel fase V een lange periode beslaat, is naar verhouding weinig leer gevonden. Het betreft 158 fragmenten, vrijwel alle van schoeisel, en slechts twee afsnijdsels. De herkomst van het leer is gevarieerd. Het meeste materiaal is afkomstig van ophogingslagen. Daarnaast is leer verzameld uit twee tonputten (V 465 / S 195 en V 497 / S 211), een mestkuil (V 471 / S 204), een afvalkuil (V 494 / S 209) en een beerlaag (V 562 / S 233).

Figuur 9

¹⁵⁴ Vondstnr. 383-L04 en L05; 484-L01 en L02; 511-L02 (onversierd); 552-L01 en L02; 565-L01.

¹⁵⁵ Vondstnr. 491-L04; 495-L04; 568-L06.

¹⁵⁶ Vondstnr. 491-L02.

¹⁵⁷ Vondstnr. 544-L00 en L02.

¹⁵⁸ Vondstnr. 544-L01 en L03; 584-L02, L03, L04 en L06.

¹⁵⁹ Vondstnr. 378-L06.

7.1 Schoeisel

Van het leer van fase V zijn 112 fragmenten aan minimaal 29 schoenen toe te wijzen. Hiervan is van 19 exemplaren het type met zekerheid of bij benadering vast te stellen. Van drie trippen is het bovenleer compleet aanwezig. In deze fase zijn minder schoentypen te onderscheiden.

Type 35, zowel de hoge als lage variant, is vrijwel verdwenen. Binnen het materiaal is nog één fragment aanwezig, al kan niet worden onderscheiden welke van de twee varianten het betreft.¹⁵⁹ Het fragment komt uit een ophogingslaag die in de tweede helft van de 14e eeuw wordt gedateerd.

Van **type 50**, schoenen met zijsluiting, is eveneens slechts één vertegenwoordiger van een laag model aanwezig, terwijl van **type 60** alleen een fragment van een hoge schoen is aangetroffen.¹⁶⁰

Halfhoge schoenen van **type 65** komen drie maal voor.¹⁶¹ Ze zijn afkomstig uit ophogingslagen die in de tweede helft van de 14e eeuw gedateerd kunnen worden en uit een afvalkuil (S 209) die tussen 1375 en 1425 in gebruik moet zijn geweest.

Het meest komen de lage schoenen met vetersluiting van **type 70** voor. Fragmenten van minimaal zeven exemplaren zijn te herkennen.¹⁶² Ze zijn alle afkomstig uit dezelfde ophogingslaag uit de tweede helft van de 14e eeuw. In twee gevallen zijn de fragmenten te klein om te kunnen vaststellen of ze tot type 65 of 70 behoren.

Type 75 is één maal aangetroffen in mestkuil S 204 die in de eerste helft van de 15e eeuw gedateerd kan worden.¹⁶³

Van de trippen (**type 110**) tenslotte, is drie maal een compleet bovenleer bewaard gebleven, bestaande uit twee door middel van een metalen pin aan elkaar gezette driehoekige stukken leer.¹⁶⁴ Twee zijn gevonden in mestkuil S 204, de andere is afkomstig uit afvalkuil S 209.

7.2 Overige objecten

De enige herkenbare objecten die naast het schoeisel aan fase V zijn toe te schrijven zijn een **messchede** en een **riemfragment**.¹⁶⁵ De messchede heeft een gestempeld versieringspatroon van ruitjes met daarin een klein bladmotief.

8 Fase VI (ca. 1575 – 1700)

Tot fase VI behoren slechts 10 bewerkte fragmenten leer en 8 afsnijdsels. Eén schoenfragment behoort tot een ophogingslaag die materiaal bevat dat tussen 1450 en 1550 te dateren is. Het overige leer komt uit twee beerputten (S 206 en S 232).

8.1 Schoeisel

Van de negen schoenfragmenten is in drie gevallen het schoentype te herkennen. Het schoenfragment uit de ophogingslaag betreft **type 60**.¹⁶⁶ Tussen het materiaal uit beerput S 232 die in gebruik moet zijn geweest tussen 1625 en 1800 bleek zich een fragment van een knooplaars van **type 35-II** te vinden.¹⁶⁷ Dit anachronisme is te verklaren doordat de vondsten uit de beerput onder zeer moeilijke omstandigheden geborgen moesten worden, zodat enige ‘vervuiling’ door de directe omgeving niet geheel kon worden vermeden. Uit dezelfde beerput komt het voorblad van een muil (**type 105**).¹⁶⁸ De muil is ongedecoreerd en heeft een leren voering. Tevens is de neus met een extra stuk leer versterkt.

¹⁶⁰ Vondstnrs. 371-L01, resp. 378-L08.

¹⁶¹ Vondstnrs. 376-L01; 378-L10; 494-L03.

¹⁶² Vondstnrs. 378-L02 (2x), L03, L04, L05, L07 en L09.

¹⁶³ Vondstnr. 471-L03.

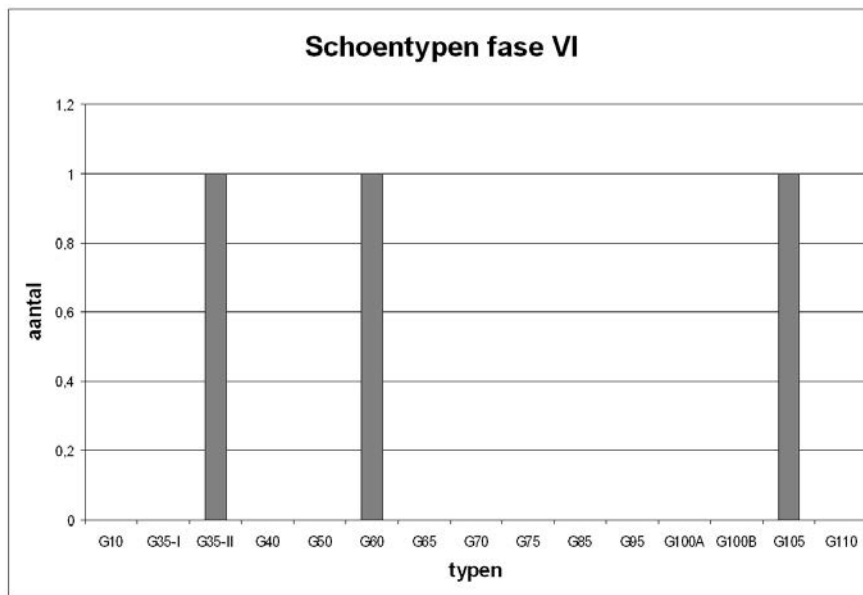
¹⁶⁴ Vondstnrs. 471-L01 en L02; 494-L02.

¹⁶⁵ Resp. vondstnr. 378-L13 en 465-L04.

¹⁶⁶ Vondstnr. 362-L01.

¹⁶⁷ Vondstnr. 563-L01.

¹⁶⁸ Vondstnr. 563-L02; vgl. Goubitz e.a. 2001, pag. 243 e.v.

Figuur 10

9 Fase VII (ca. 1700 – 1960)

Uit fase VII is geen leer geborgen.

4.3.5.2 Leersoort

In vrijwel alle gevallen is de gebruikte leersoort **rund** of **kalf**, waarbij het soepeler kalfsleer de voorkeur geniet bij kinderschoenen, meer luxe schoeisel en schoenonderdelen, zoals sluitingsbeleg of hielversterkingen (contreforts). Ook voor bijzondere objecten, waarbij een soepel te verwerken leersoort gewenst is, wordt vaak kalfsleer gekozen. Zo is een van de drie schildbekledingen van kalfsleer, evenals het vermoedelijke dekselfragment van een doosbekleding, vier fragmenten van tassen of grote foudralen en een groep van 63 vermoedelijk bijbehorende fragmenten met sierstiksels, alle behorend tot fase II.

Geitenleer is slechts bij 56 fragmenten aangetoond. Hiertoe behoort een tweede groep van 25 vermoedelijk bijbehorende fragmenten met sierstiksels uit fase II. Ook een van de drie schildbekledingen is van geitenleer vervaardigd. In acht gevallen betreft het bovenleer van schoenen (een combinatie van type 40 en 50, type 50 (5 x), type 75 en een onbepaald fragment bovenleer). Hieruit kan worden afgeleid dat bij schoenen met een zijsluiting een lichte voorkeur voor het gebruik van geitenleer lijkt te bestaan.

Voor de onder fase IV vermelde handschoenen is zoals te verwachten eveneens geitenleer gebruikt. De overige fragmenten van deze leersoort zijn niet nader te determineren.

In drie gevallen is **varkensleer** gebruikt. De derde schildbekleding van fase II is het meest opmerkelijke voorbeeld. Het leer is als suède toegepast, met de nerfkant aan de binnenzijde. De andere twee stukken varkensleer betreffen een afsnijdsel en een fragment met sierstiksels.

4.3.5.3 Schoenmaten

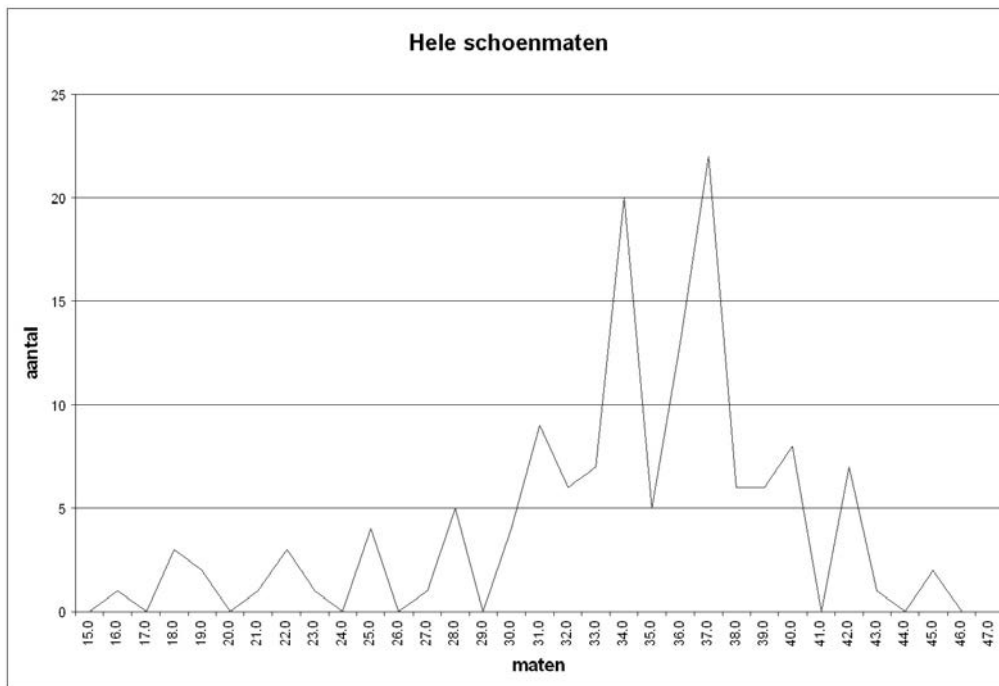
In 137 gevallen kunnen de zoallengte en de schoenmaat worden vastgesteld.¹⁶⁹ Bij de berekening hiervan is een correctie toegepast voor de overmaat bij zolen van schoenen met spitsere neuzen. Zet men de schoenmaten uit in een grafiek, dan kan het volgende worden geconcludeerd.

De schoenmaten variëren van maat 16 t/m maat 45. De grafiek lijkt op het eerste gezicht een tweetopigheid te vertonen bij de maten 34 en 37. Het is verleidelijk om hierin de meest voorkomende maten voor vrouwen- en mannenschoenen te zien. Maakt men echter op dezelfde wijze een grafiek van de

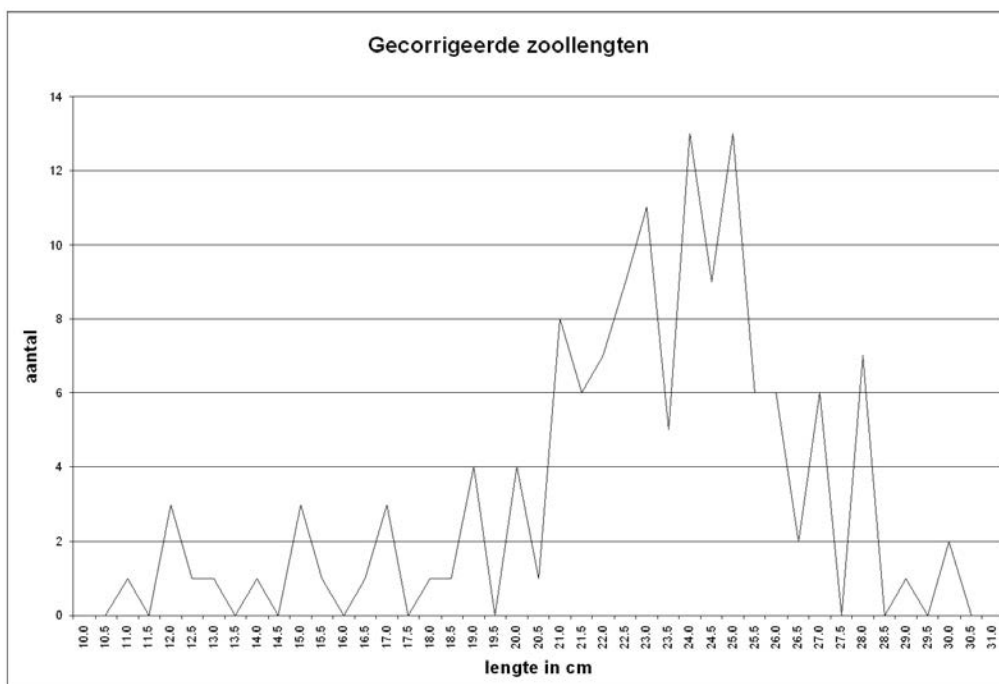
¹⁶⁹ De schoenmaat is berekend door de gecorrigeerde zoallengte met 1.5 te vermenigvuldigen.

zoollengten, dan is dit beeld veel minder significant en kan uit de grafiek een globale curve worden herleid, waarbij de top bij (omgerekend) maat 37-38 ligt.

Kindermaten zijn in beide grafieken ondervertegenwoordigd. Mogelijk droegen de kinderen ook vaak klompen. Deze worden zelden gevonden. Ze zullen, evenals andere houten voorwerpen vaak als brandstof in de haard gebruikt zijn nadat ze waren afgedankt. Overigens komt dit beeld overeen met hetgeen van elders bekend is. Ook de algemene verdeling der schoenmaten is niet wezenlijk afwijkend van die van andere populaties.

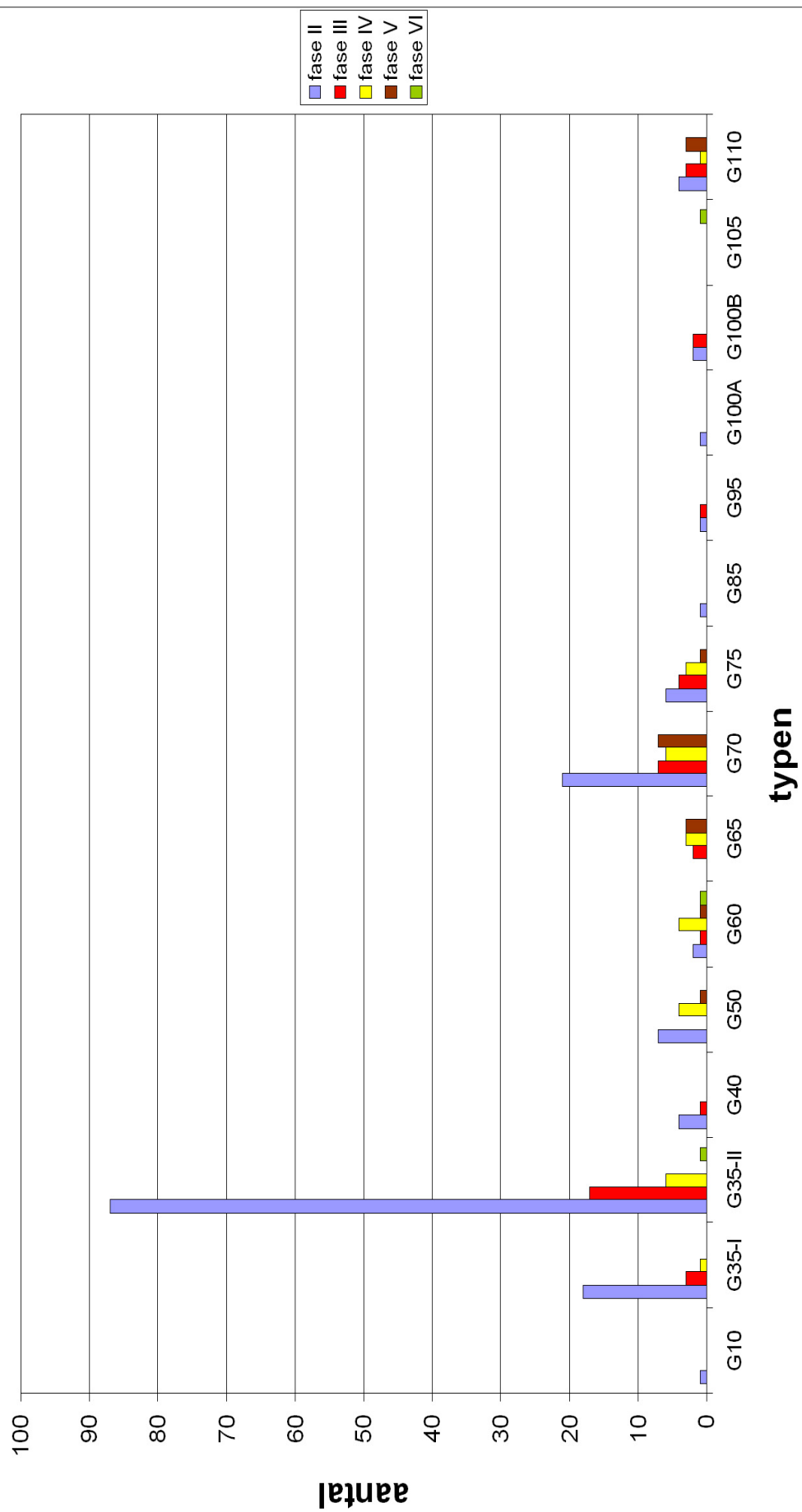

Figuur 11

Figuur 12

Verdeling schoentypen

Figuur 13

4.3.5.4 Datering

De variant van schoentype 10, waarvan één vertegenwoordiger in fase II voorkomt, wordt doorgaans in de 13e eeuw gedateerd. Hierboven is reeds opgemerkt dat een dergelijke schoen in de tijd dat de leerbewerker actief was, eigenlijk al als ouderwets moet zijn ervaren.

De knooplaarsjes (type 35-II) zijn verreweg het meest algemene schoentype in de tweede helft van de 13^e en de 14^e eeuw geweest. Goubitz plaatst ze met name in de 14^e eeuw. Het materiaal van deze opgraving toont aan dat ze met name in de periode 1280-1310 voorkomen. Ook in de eerste helft van de 14^e eeuw (fase III) komt het type nog geregeld voor, doch daarna neemt het aantal sterk af. De lage variant was in Hoorn in dezelfde periode in zwang, maar was aanzienlijk minder populair.

Type 40 was volgens Goubitz met name rond 1400 in zwang. Het komt echter al in de late 13^e eeuw voor.¹⁷⁰ Binnen het opgravingsmateriaal zijn dergelijke schoenen slechts vijf maal aangetroffen. Vier exemplaren zijn afkomstig uit mestkuil S 220, te dateren aan het eind van fase II. Het andere exemplaar behoort tot fase III. De Hoornse schoenen zijn derhalve duidelijk vroeger dan de periode waarin ze hun grootste populariteit hebben gekend.

Schoenen met een zijsluiting (type 50) zijn te dateren tussen ca. 1200 en 1450. De weinige voorbeelden die zich tussen het materiaal bevinden, zijn verspreid over de fasen II t/m V en vormen hierop dus geen uitzondering.

Het niet erg algemeen voorkomende type 60 wordt door Goubitz met name in de periode rond 1350 geplaatst. Het Hoornse materiaal bevat fragmenten van negen schoenen, verdeeld over de diverse fasen. De meeste daarvan behoren tot fase IV, hetgeen het genoemde hoogtepunt van het type omstreeks het midden van de 14^e eeuw ondersteunt.

Type 65 is te plaatsen in de periode tussen ca. 1350 en 1500. In fase II is het dan ook nog niet aanwezig. In de fasen III, IV en V komen ieder enkele vertegenwoordigers van dit type voor, terwijl het tussen materiaal dat in fase III of IV kan worden gedateerd, vier maal is aangetroffen. Hoewel de meeste exemplaren qua datering dus goed in het algemene beeld passen, komt het type in Hoorn in de eerste helft van de 14^e eeuw al sporadisch voor.

Type 70 verschijnt in de loop van de 13^e eeuw, maar komt met name in de 14^e eeuw algemeen voor. Ook in de 15^e eeuw is het nog vrij algemeen in zwang. Op de opgravingslocatie is dit type voornamelijk aangetroffen in een mestkuil van fase II uit het begin van de 14^e eeuw. In de daaropvolgende fasen III t/m V zijn deze schoenen steeds met zes tot zeven exemplaren vertegenwoordigd. De datering van dit type is dus in overeenstemming met hetgeen van elders bekend is.

De schoenen die behoren tot type 75 waren in de mode in de 14^e en 15^e eeuw, met name in de periode tussen ca. 1350 en 1450. De Hoornse voorbeelden zijn afkomstig uit de fasen II t/m V, waarbij hun aantal per fase gestaag minder wordt. Hoewel het totale aantal vertegenwoordigers binnen het schoenmateriaal te klein is om duidelijke conclusies te kunnen trekken, lijkt het type in Hoorn toch al vroeg in zwang te zijn gekomen.

Schoenen met een gespsluiting (type 85) zijn in allerlei variaties gedurende de gehele periode van de late middeleeuwen gedragen. Het is dus niet verwonderlijk dat de enige (vermoedelijke) vertegenwoordiger van dit algemene type, behorend tot fase II, in dit beeld past.

Laarzen zonder sluiting (type 95) zijn over een zeer lange periode gedragen in allerlei varianten. Het heeft daarom weinig zin om de twee fragmenten, die zeer waarschijnlijk aan laarzen zijn toe te schrijven te toetsen aan de van elders bekende datering.

De schoenen die behoren tot type 100 zijn op één na van hetzelfde model dat lijkt gebaseerd te zijn op type 75. Ze komen voor in fase II en III, de perioden waarin dit type ook het meest voorkomt. Eén schoen, afkomstig uit fase II, lijkt een vertegenwoordiger van type 40, waarin secundair een zijsluiting is aangebracht. De schoen is afkomstig uit een slootvulling en te dateren in het laatste kwart van de 13e eeuw. Voor type 40 is dit goed mogelijk. Bovendien zijn ook de andere vertegenwoordigers van dit type, zoals we zagen aan de vroege kant.

¹⁷⁰ Vgl. Baart e.a. 1977, pag. 74-76.

Het voorblad van een muil van type 105, afkomstig uit een beerput van fase VI, komt qua datering goed overeen met hetgeen van elders bekend is. Met name in de 17e eeuw waren muilen populair, al kunnen ze al vanaf het eind van de 14e eeuw voorkomen.

Het gevonden bovenleer van trippen (type 110) is in twee subtypen te verdelen. Het ene, een bovenleer uit één stuk wordt in de 13e eeuw gedateerd, terwijl het uit twee driehoekige delen bestaande tripleer in de 14e en 15e eeuw geplaatst moet worden. De Hoornse exemplaren komen in de fasen II t/m V voor en komen goed overeen met deze datering. Het vroege subtype lijkt in het begin van de 14e eeuw te verdwijnen.

4.3.5.5 Conclusie

Het leer van de tweede opgravingscampagne op het terrein van de voormalige Winstonbioscoop is grotendeels afkomstig van het huis en erf van een leerbewerker uit de periode 1280-1310. Hierbij valt het leer uit de overige vier fasen uiteraard gemakkelijk in het niet, zodat men voorzichtig moet zijn met het trekken van conclusies. Het materiaal van de leerbewerker bevat naast schoenfragmenten ook een grote hoeveelheid fragmenten die behoord hebben tot uiteenlopende objecten. Welke objecten dit waren, is in zeer veel gevallen (nog) niet goed duidelijk. Vaak gaat het om stukken leer met sierstiksels. Het uiterst gevarieerde materiaal van de leerbewerker wekt vaak de indruk te hebben behoord tot boven modale eigenaren. Bijzondere stukken zijn drie fragmentarische schildbekledingen en de bekleding van (waarschijnlijk) het deksel van een cilindervormige doos. Dit laatste fragment bezit zelfs nog resten van goudverf.

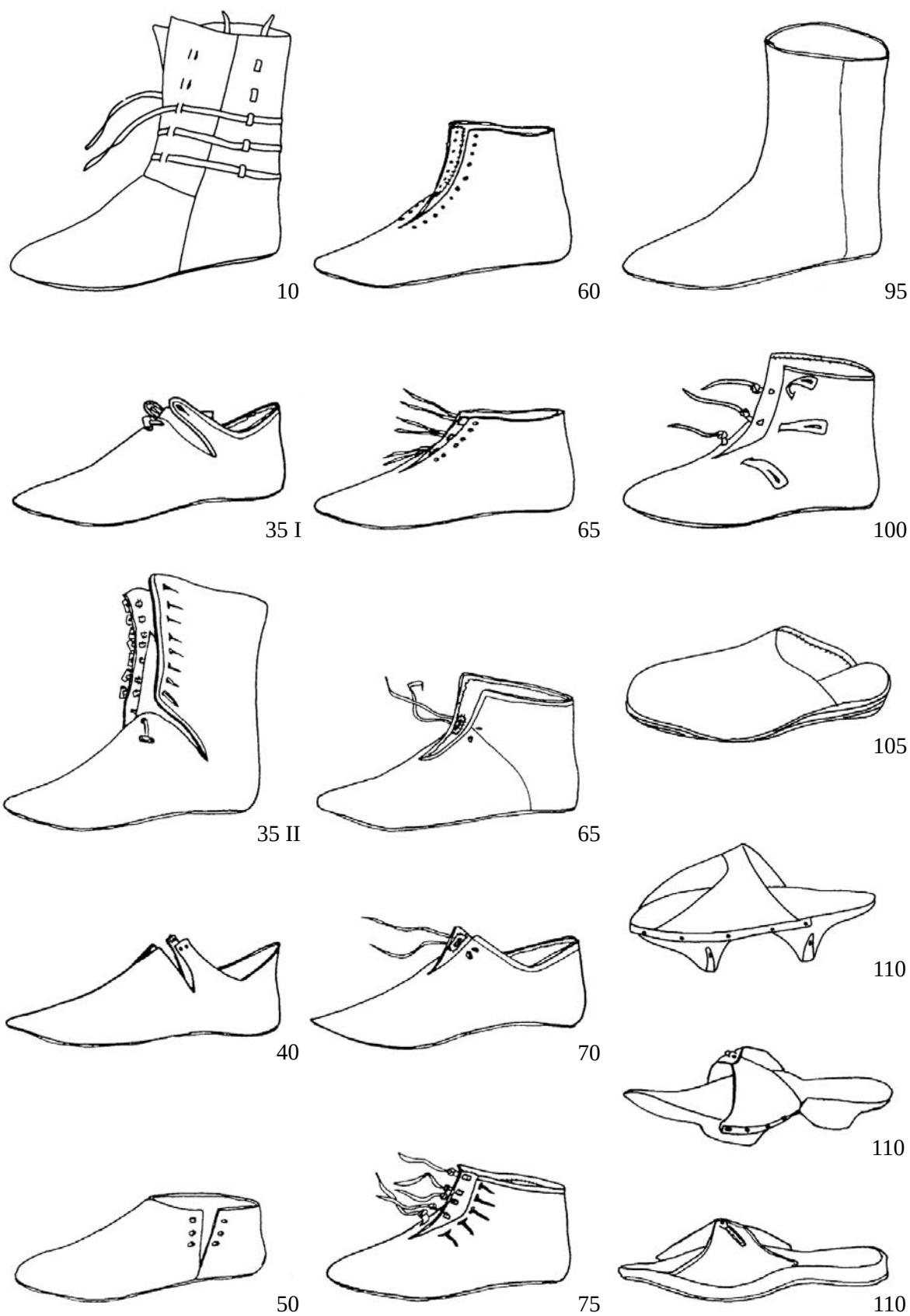
Bij het schoeisel is aanvankelijk de knooplaars (type 35-II) veruit favoriet. In de loop van de 14^e eeuw wordt deze in populariteit verdrongen door een lage schoen met vetersluiting op de wreef (type 70).

Over het algemeen is de gebruikte leersoort rund- of kalfsleer. Geitenleer komt vrij weinig voor en lijkt met name gebruikt te zijn voor bijzondere of meer luxe objecten. Ook bij schoenen met een zijsluiting (type 50) lijkt geitenleer veelal de voorkeur te genieten.

De datering van het Hoornse leer past over het algemeen goed in het algemene beeld. Dit geldt ook voor de grootte van de schoenen en de verdeling der schoenmaten.

Afb. 94 Verdiepen werkput

Afb. 95 Overzicht van de aangetroffen schoentypen

4.3.6 Natuursteen

Een kleine materiaalcategorie wordt gevormd door natuursteen. Er zijn slechts enkele gebruiksoBJECTEN die van natuursteen werden gemaakt, voornamelijk vijzels, slijpstenen, maalstenen en kogels. Deze werden met name gebruikt in de periode tot en met de 15^e eeuw. Naast fragmenten die aan dergelijke objecten kunnen worden toegeschreven, zijn fragmenten gevonden van bijvoorbeeld vuursteen die niet als gebruiksvoorwerp zijn te determineren. Die fragmenten worden niet in de tekst besproken, maar staan wel in de determinatielijst vermeld.

4.3.6.1 Fase II (1280-1310)

De oudste bewoningsfase heeft de meeste natuurstenen objecten opgeleverd. Een bijzondere vondst is afkomstig uit sloot S188. In de bovenvulling van de sloot is een complete natuurstenen vijzel gevonden (V453-N01). Vijzels kwamen voor vanaf de 13^e eeuw, maar dateren meestal uit de 14^e eeuw. De vormgeving veranderde nauwelijks waardoor dit type vijzel niet nader te dateren is dan 13^e/14^e eeuw. De vijzel is vermoedelijk gemaakt van Bentheimer zandsteen. In de woonniveaus is nog een hoek van een zandstenen vijzel gevonden (V438-N01). Deze kenmerkt zich door de groeven in de wand. Er zijn diverse vijzels van dit type bekend, onder andere uit Amersfoort, Cothen, Ridderkerk en Schalkwijk.¹⁷¹ De hoeken van verschillende van deze vijzels zijn versierd met een soort koppen. Het fragment V438-N01 is te klein om vast te stellen of ook dit exemplaar op een dergelijke wijze is versierd geweest. De vijzels van dit type worden gedateerd in de 14^e eeuw.

In de woonniveaus is verder een tweetal hardstenen slijpstenen gevonden (V403-N01 en V411-N01). Daarnaast is er een zandstenen object dat vanwege de diepe groeven eveneens te interpreteren is als een slijpsteen (V413-N01).

In sloot S222 zijn negen fragmenten van basaltlava gevonden (V573-N01). De meeste van deze fragmenten zijn erg klein. Ze hebben toebehoord aan minimaal één maalsteen.

4.3.6.2 FASE IV (1350-1400)

Bewoningsfase IV heeft slechts één fragment van natuursteen opgeleverd. In de ophogingslagen is een hoek van een vijzel gevonden (V575-N01). De vijzel is identiek van vorm als de complete natuurstenen vijzel van fase II. Het type waarvan het fragment afkomstig is, is te dateren in de 13e/14e eeuw.

4.3.6.3 FASE V (1400-1575)

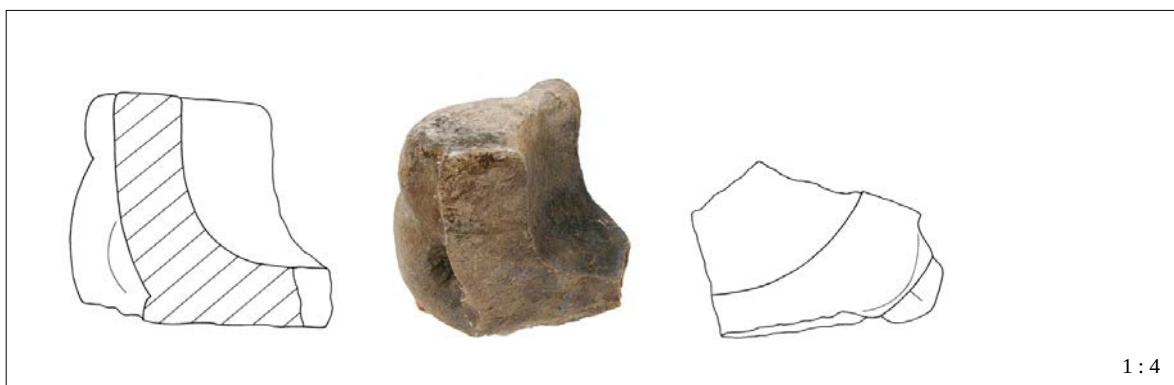
Het vondstmateriaal van natuursteen dat tot fase V behoort, betreft uitsluitend fragmenten van maalstenen. Een van deze fragmenten is bij hardplaats S130 gevonden (V372-N01), een ander fragment in osendrop S236 (V551-N01) en een derde in een ophogingslaag (V475-N01).

¹⁷¹ Hoekstra 1979.
Krauwier en Snieder 1994, 99-100.

Afb. 96 Natuursteen fase II

1. V453-N01 complete zandstenen vijzel
2. V438-N01 hoek van een zandstenen vijzel
3. V403-N01 slijpsteen
4. V411-N01 slijpsteen
5. V413-N01 slijpsteen

Afb. 97 Natuursteen fase IV

1. V575-N01 fragment van een zandstenen vijzel

4.3.7 Hout

De opgraving WIN04 kenmerkt zich door de grote hoeveelheid vondstmateriaal van organisch materiaal. Naast objecten van hout, zijn veel metalen objecten gevonden met houten handvatten of heften. Van beide categorieën zijn de houtsoorten bepaald.¹⁷² Deze staan vermeld in de determinatielijsten en geven een beeld van het houtgebruik in Hoorn door de eeuwen heen.

		I	II	III	IV	V	VI	?	totaal
Acer campestre	Spaanse aak	-	-	-	-	-	1	-	1
Alnus	els	-	13	1	3 (4)	-	1	-	18 (19)
Abies alba	zilverspar	-	-	-	1	-	-	-	1
Betula	berk	-	1	-	1 (2)	-	-	-	2 (3)
Buxus sempervirens	buksboom	1	4 (5)	2	2 (4)	1	3	1 (2)	14 (18)
Fagus sylvatica	beuk	-	-	-	-	-	1	-	1
Fraxinus excelsior	es	-	4	1	-	1	-	-	6
Ilex aquifolium	hulst	-	-	2	-	-	-	-	2
Pomo type Malus	appelachtigen	-	1	-	-	-	1	-	2
Salix	wilg	-	4	-	4 (5)	-	1	-	9 (10)
Taxus	taxus	-	-	-	1	-	-	-	1
Quercus	eik	-	9	1	3	2	-	-	15
tropisch hout	tropisch hout	-	-	-	-	-	3	-	3
	totaal	1	36 (37)	7	15 (20)	4	11	1 (2)	82

Tabel 10 Toegepaste houtsoorten in gebruiksvoorwerpen per fase

Tussen haakjes zijn de aantallen weergegeven inclusief de determinaties die niet geheel zeker zijn.

In totaal kon van 20 tafelmesheften de houtsoort worden bepaald. Verreweg de meeste mesheften blijken gemaakt te zijn van buksboomhout (*Buxus sempervirens*). Vergelijkbaar onderzoek in Engeland heeft hetzelfde beeld opgeleverd. Van 51 in het onderzoek betrokken mesheften uit Londen uit de periode 12^e tot en met 15^e eeuw bleken 26 exemplaren van buksboomhout te zijn.¹⁷³ Buksbomen komen voor in Midden- en Zuid-Europa en Klein-Azië (het Mediterrane gebied). Het hout van deze boom werd met name gebruikt voor fijner houtsnijwerk. Bovendien was de houtsoort vrij licht van kleur waardoor deze zich er goed voor leende geleverd te worden. Uit de houtdeterminaties blijkt dat deze houtsoort vrijwel uitsluitend voor mesheften werd gebruikt.

		I	II	III	IV	V	VI	?	totaal
Alnus	els	-	1	-	1	-	-	-	2
Betula	berk	-	-	-	1	-	-	-	1
Buxus sempervirens	buksboom	1	4 (5)	2	2 (4)	-	1	1 (2)	11 (15)
Quercus	eik	-	-	-	-	1	-	-	1
tropisch hout	tropisch hout	-	-	-	-	-	1	-	1
	totaal	1	5 (6)	2	4 (6)	1	2	1 (2)	16 (20)

Tabel 11 Toegepaste houtsoorten in tafelmesheften per fase

Tussen haakjes zijn de aantallen weergegeven inclusief de determinaties die niet geheel zeker zijn.

4.3.7.1 Fase I (1200-1280)

Fase I heeft slechts één object opgeleverd waarvan de houtsoort bepaald kon worden, namelijk een rond mesheft met messing kap en een gedeelte van het ijzeren lemmer (V540-MH01) dat afkomstig is uit kuil S224. Het mesheft is gemaakt van buksboomhout.

¹⁷² De houtdeterminaties zijn verricht door BIAConsult. Van alle houten objecten die herkenbaar waren als zijnde afkomstig van een gebruiksvoorwerp is de houtsoort bepaald, met uitzondering van de objecten die van eikenhout zijn. De objecten van eikenhout staan wel in de tabel vermeld.

¹⁷³ J.Cowgill, De Neergaard en Griffiths 2000, 24-25.

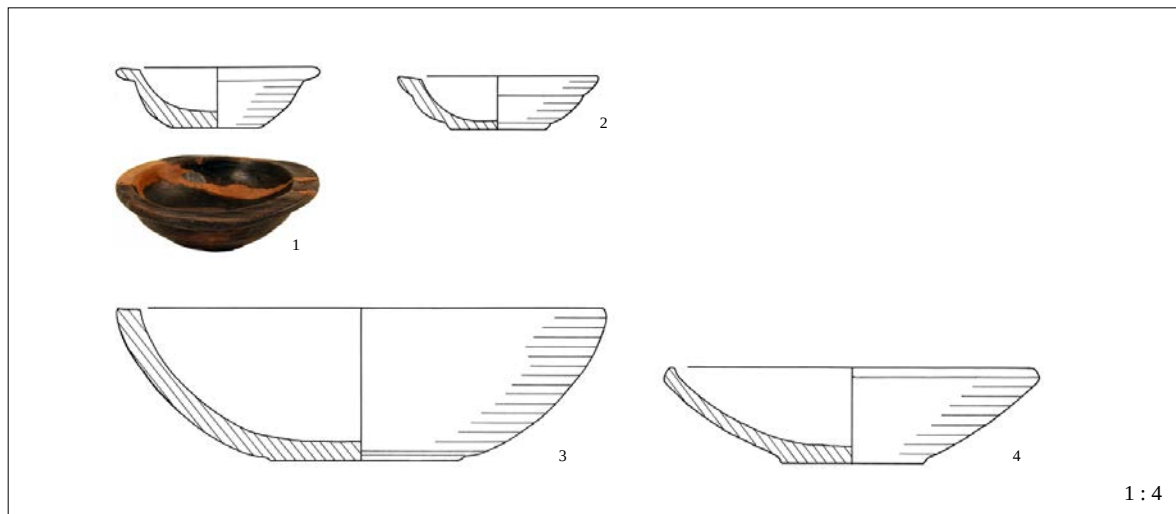
4.3.7.2 Fase II (1280-1310)

Bewoningsfase II heeft verreweg het grootste aantal houten objecten opgeleverd. De meeste behoren tot de categorie eet- en drinkgerei, namelijk fragmenten van schalen, nappen en bakjes. Deze vormen werden gedraaid en de voet werd bijgesneden. De grote kommen waren van elzenhout gemaakt (V414-H03, V571-H01), de nappen van elzen- of essenhout (V533-H01, V533-H03, V549-H01, V571-H02, V448-H01) en de bakjes van elzen- of vruchtbomenhout (V404-H04, V411-H02). Opmerkelijk is dat geen fragmenten van vurenhouten bakjes zijn gevonden, in tegenstelling tot de opgraving WIN04 waarbij diverse van dergelijke bakjes tevoorschijn zijn gekomen.

De categorie die na het eet- en drinkgerei het meest vertegenwoordigd is, wordt gevormd door tripzolen van wilgenhout (V443-H01, V515-H01, V533-H04). Trip V515-H01 is voorzien van ijzeren beslag. Trippen werden in de late Middeleeuwen algemeen gebruikt en waren meestal vervaardigd van wilgenhout.

Enkele voorwerpen zijn niet tot één van bovenstaande categorieën te rekenen. In de woonniveaus is een as van en wiel of rad gevonden (V405-H01).¹⁷⁴ Uit een ophogingslaag op het erf is een vierkante zitting van een kruk van eikenhout afkomstig (V517-H01). In de hoeken is de zitting voorzien van vier gaten voor de poten. Meubels kwamen in ieder huis voor, maar onderdelen daarvan worden maar zelden gevonden. Ze zijn vooral uit de beeldende kunst bekend.¹⁷⁵ Een tweetal rechthoekige bodems of deksels van essenhout behoort vermoedelijk tot een doos (V404-H03, V577-H01). De bodems of deksels van de doos waren door middel van houten pennetjes aan de wanden bevestigd.

Naast de houtsoort van de volledig houten objecten, is ook de houtsoort van twaalf heften van messen en handvatten van gereedschappen bepaald. Vijf hiervan zijn van elzenhout, vijf van buksboomhout, één van berkenhout en één van essenhout.

Afb. 98 Hout fase II

1. V404-H04 kommetje van elzenhout (Alnus)
2. V533-H01 kommetje van elzenhout (Anus)
3. V571-H01 grote kom van elzenhout (Alnus)
4. V571-H02 nap van elzenhout (Alnus)

4.3.7.3 Fase III (1300-1350)

Fase III bevat nauwelijks houten voorwerpen. Opmerkelijk is vooral de toepassing van hulsthout. In de ophogingslagen zijn twee fragmenten van spinspoelen van hulsthout (V498-H01 en V498-H02) en een nap van elzenhout (V523-H01) gevonden. Beide spinspoelen zijn incompleet. Hulsthout is een harde houtsoort die zich uitsluitend leent voor kleine objecten.

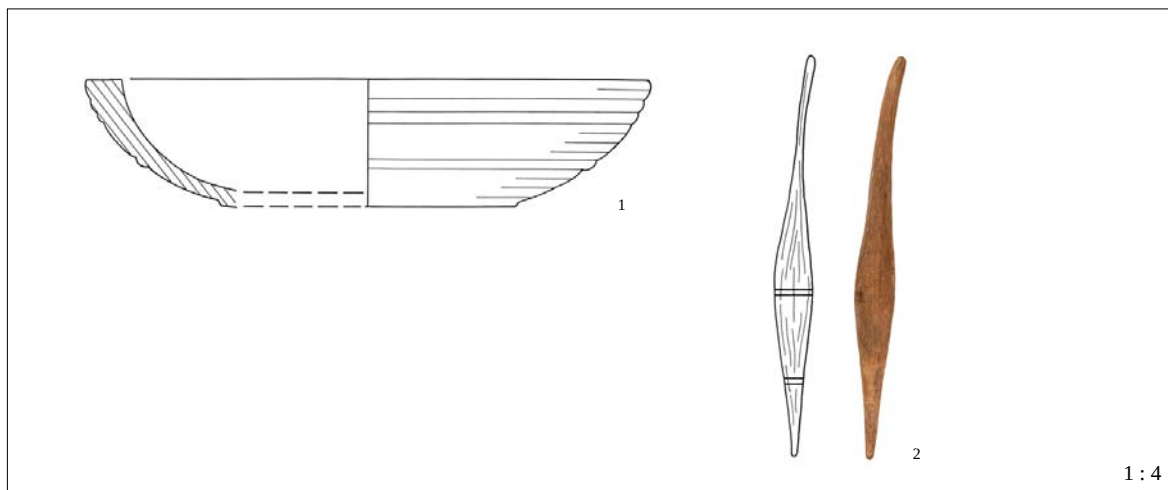
¹⁷⁴ De houtsoort is nog niet bepaald.

¹⁷⁵ Dubbe 1980, 27-28.

4.3.7.4 Fase IV (1350-1400)

Tot fase IV behoort een tweetal complete trippen van wilgenhout (V439-H02, V565-H01) en twee incomplete trippen van dezelfde houtsoort (V439-H03, V565-H02). Opvallend is daarnaast een fragment van een klomp van elzenhout (V439-H01). Zowel de trippen als de klomp zijn afkomstig uit de funderingen S139 en S152. Het is het enige fragment van een klomp dat bij de opgraving WIN04 is gevonden. Bij de opgraving WIN00 is een complete klomp tevoorschijn gekomen die dateert uit de periode 1275-1310 (fase II). Deze is zeer vergelijkbaar met een klomp die bij een opgraving in Rotterdam is gevonden en eveneens dateert uit het laatste kwart van de 13^e eeuw.¹⁷⁶ Ondanks dat klompen als een typisch Nederlands product worden beschouwd, worden ze maar weinig gevonden bij opgravingen in tegenstelling tot trippen. Klompen werden pas algemeen in de 18e en 19e eeuw. Verder zijn een complete spinspoel van elzenhout (V511-H01) en een grote kom van elzenhout (V483-H01) gevonden.

Daarnaast is van vijf mesheften en één dolkheft de houtsoort bepaald. Vijf van deze heften blijken gemaakt te zijn van buksboomhout en één mesheft van het wortelhout van een berk. Net als bij fase II is het geïmporteerde hout van de buksboom uitsluitend voor heften gebruikt.

Afb. 99 Hout fase IV

1. V483-H01 grote kom van elzenhout (Alnus)
2. V511-H01 spinspoel van elzenhout (Alnus)

4.3.7.5 Fase V (1400-1575)

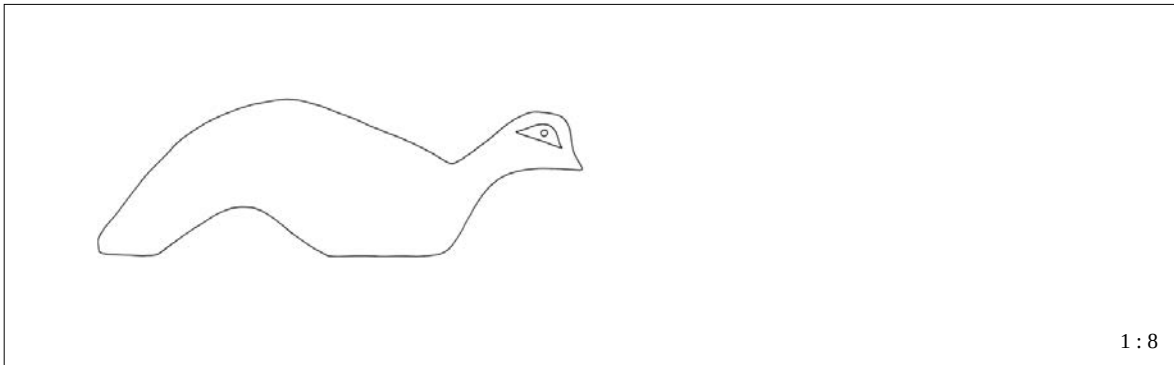
Fase V heeft slechts enkele houten voorwerpen opgeleverd.

In een mestkuil (S204) is een fragment van een houten kam van buksboomhout (V471-H01) gevonden. De meeste kammen uit de periode tot en met de 15^e eeuw zijn van been en van het model dat vaak als kaardekam wordt aangeduid. Incidenteel komen in deze periode kammen voor van het model luizenkam.

In een beerkuil (S213B) is een steel van essenhout van een gereedschap gevonden (V512-H01). De steel is voorzien van een knop en een verdikking.

Een opmerkelijke vondst uit de osendrop is een vogel die uit een tondeksel is gesneden (V564-H01). De vorm doet denken aan een watervogel (eend/meerkoet?). De functie is onduidelijk. De vogel lijkt te primitief gesneden om als houtsnijwerk ter decoratie van het huis gediend te hebben, zoals bijvoorbeeld de bekroning van een makelaar. Misschien moeten we eerder aan een vorm van huisvlijt denken zonder specifiek doel.

¹⁷⁶ Carmiggelt 1997, 122

Afb. 100 Hout fase V

1. V564-H01 uit een tonbodem gesneden vogel

4.3.7.6 FASE VI (1575-1700)

Tot bewoningsfase VI behoort slechts één complex waarin een aantal houten objecten is gevonden, namelijk beerput S206. Het grootste verschil in het houtgebruik met de voorgaande bewoningsfasen is de toepassing van tropisch hout. Zowel een tweetal kantklossen als een heft is van een tropische houtsoort gemaakt.

Beerput S206 (V502, V503, V504)

Twee kantklossen van tropisch hout zijn typerend voor 17^e-eeuwse vondstcomplexen (V503-H01 en V503-H02). Daarnaast is een houten schenkstop van vruchtbomenhout gevonden met twee houten kraantjes van buksboomhout (V503-H03 en V503-H04). De schenkstop kon op een fles worden bevestigd waardoor voorzichtig uitgeschonken kon worden. Verder zijn een heft van letterhout (V503-H11), een heft van beukenhout (V503-H09), een spiraalvormig houten heftje van buksboomhout (V503-H05) en enkele stoppen van naaldhout, elzenhout en Spaanse aak hout (V503-H06, V503-H07, V503-H08) uit de beerput afkomstig. Letterhout is een tropische houtsoort uit Zuid-Amerika. Het hout van de Spaanse aak is een vrij zachte houtsoort die vooral voor kleine objecten werd gebruikt.

Afb. 101 Hout fase VI

1. V503-H01 kantklos van tropisch hout
2. V503-H02 kantklos van tropisch hout
3. V503-H03 schenkstop van vruchtbomenhout (Pomo type Malus/Pyrus/Crataegus)
4. V503-H04 kraantjes van schenkstop

4.3.8 Overig vondstmateriaal

Bij de opgraving zijn enkele fragmenten gevonden die niet in te delen zijn bij de categorieën keramiek, glas, metaal, hout, natuursteen, leer en been/ivoor. In de meeste gevallen gaat het om fragmenten textiel, maar ook fragmenten van dierlijk en plantaardig organisch materiaal (bijvoorbeeld coprolieten, touw van bast) en lakzegelfragmenten behoren tot de restcategorie.

4.3.8.1 Fase II (1280-1310)

Ondanks de grote hoeveelheid vondstmateriaal die toe te wijzen is aan fase II, behoren tot deze fase slechts enkele vondsten die niet bij een van de hoofdcategorieën zijn onder te brengen. In de woon-niveaus is een fragmentje textiel met linnenbinding gevonden (V404-T01). Vermoedelijk betreft het een fragment linnen. De eenvoudige gouden ring die uit de afvallaag (S238) tevoorschijn is gekomen (V505-M01) was bevestigd aan een getwijnd zijden draadje (V505-T01). Een mestkuil (S220) bevatte een fragment van een touw van bast (V515-P01).

4.3.8.2 Fase IV (1350-1400)

Fase IV heeft verreweg de meeste textielfragmenten opgeleverd. Uit een mestlaag die behoort tot deze fase zijn in totaal wel 47 fragmenten wollen stof met linnenbinding tevoorschijn gekomen (V476-T01). Het betreft kleine fragmenten van zowel groen als rood geverfde stof. Twee fragmenten zijn voorzien van een omgezoomde rand en knoopsgaten, één fragment heeft een zelfkant en stikselgaten en één fragment een omgezoomde rand. In een ophogingslaag is nog een fragment rood geverfde wollen stof met linnenbinding gevonden (V484-T01). Het fragment heeft aan een zijde een zelfkant.

4.3.8.3 Fase VI (1575-1700)

Slechts beerput S206 bevatte enkele fragmentjes die tot de restcategorie gerekend moeten worden. Uit het zeefresidu van de beerput zijn twee kleine passementen (afbiesrandjes) van wollen stof met linnenbinding verzameld (V503-T01). Daarnaast zijn bij het zeven van de zadenmonsters enkele kleine fragmentjes rode lak van lakzegels en een fragment van zwarte lak van een rouwzegel aangetroffen (M86). De fragmenten van de lakzegels zijn te klein om nader te identificeren.

4.3.9 Samenvatting

Het deel van de rapportage over het vondstmateriaal geeft in de eerste plaats een beeld van de enorme hoeveelheid en verscheidenheid van dit materiaal. De determinatielijsten, schema's en beschrijvingen vormen de basis voor verder onderzoek in een breder geografisch en economisch kader. We kunnen een aantal belangrijke constateringten aanzien van het materiaal doen die hierbij als leidraad kunnen fungeren.

In de eerste plaats is het afval van de leerbewerker van fase II (1280-1310) een zeer bijzonder complex. Het geeft een beeld van de vormen (schoeisel, mes- en zwaardschedes, riemen, bekledingen e.d.) en types die in die tijd werden geproduceerd. Daarnaast verschaft het materiaal inzicht in de mate van economische specialisatie van de plaats Hoorn in die periode.

In de tweede plaats is de keramiek uit fase II interessant vanwege de afwijkende vormen ten opzichte van materiaal dat uit Holland bekend is. Het materiaal vertoont eerder overeenkomsten met Friesland, Groningen en Noord-Duitsland. Dit roept vragen op die betrekking hebben op de politieke en economische positie van Hoorn in die periode.

In de derde plaats geeft de grote hoeveelheid vondstmateriaal van organisch materiaal (leer, hout, textiel en been/ivoor) met een goede stratigrafische herkomst een belangrijke aanvulling op het beeld van de materiële cultuur in het verleden. Voor specialistische studies van typochronologische aard is het materiaal zeer geschikt.

5 Conclusies

Het archeologisch onderzoek op de percelen Grote Noord 4 en 6 heeft dankzij de zorgvuldige wijze van opgraven waarbij speciale aandacht is besteed aan het contextueel verzamelen van zoveel mogelijk vondstmateriaal, het bemonsteren en zeven van geselecteerde complexen en de determinaties van alle vondstcategorieën geresulteerd in een gedetailleerde reconstructie van de bewoningsgeschiedenis van het terrein vanaf de 13^e eeuw. In combinatie met de resultaten van het archeologisch onderzoek dat in 2000 is uitgevoerd op de belendende percelen is een wezenlijke bijdrage geleverd aan de bewoningsgeschiedenis van de stad Hoorn.

Tijdens de opgraving en bij de uitwerking hebben de vragen zoals geformuleerd in het Programma van Eisen als uitgangspunt gefungeerd. Bij de bespreking van de sporen in het eerste deel van deze rapportage zijn die vragen voor zover mogelijk beantwoord. In het tweede deel van de rapportage is het vondstmateriaal per materiaalcategorie besproken; enerzijds als onderbouwing van de dateringen die aan de sporen zijn toegekend en anderzijds ten behoeve van de studie van de materiële cultuur van Hoorn in het verleden.

Op het diepste niveau kon het oudste verkavelingspatroon in de vorm van sloten worden vastgelegd. Op basis van de ligging van de sloten die zijn aangetroffen bij de opgravingen WIN00 en WIN04 en bij een opgraving die in 1981 aan het Kerkplein heeft plaatsgevonden (KPL81) kan worden geconcludeerd dat in de 13^e eeuw percelen van 8 meter breed tot stand kwamen.

De oudste bewoning op het terrein dateert van omstreeks 1280. Op het perceel werd een huis gebouwd waarvan geen wandconstructies, maar wel vloerniveaus, haardplaatsen en afvalkuilen zijn teruggevonden. Dit huis stond op een individueel terpje, dat niet meer was dan een ophogingslaag ter plekke van het huis.

Omstreeks 1350 werd het perceel opgesplitst in twee percelen van 4 meter breed. Percelen van deze breedte blijken in de omgeving meer voor te komen. Hoe het proces van herverdeling is verlopen, is weergegeven op de kadasterkaart van 1823. Opmerkelijk is dat de perceelsrichting is gewijzigd ten opzichte van de richting van de ontginningsloten. Deze wijziging heeft zich voltrokken aan het einde van de 13^e eeuw, met andere woorden vanaf het moment dat er (voor zover op basis van archeologische bronnen bekend is) gewoond werd aan het Grote Noord.

Volledige steenbouw vond op het perceel opmerkelijk laat plaats. Bij de oudste bewoningsfasen (II, III en IV) werd uitsluitend baksteen toegepast in de haardplaatsen. Het formaat van deze stenen was 30/28x15/14x6/7 ('kloostermoppen'). In de daaropvolgende fase (V) werd baksteen als voet voor de houten opbouw gebruikt. We hebben dus nog steeds met houtbouw te maken. Het baksteenformaat van de bakstenen was 23/22x11½/11x5½/5. Dit formaat werd gedurende de hele tweede helft van de 14^e en 15^e eeuw toegepast. De bakstenen van de haardplaatsen bleven hetzelfde formaat houden als in de voorgaande fasen. Baksteenformaten kleiner dan 28 cm en groter dan 23 cm ontbreken vrijwel volledig. Pas omstreeks 1575 (fase VI) werden twee eenvoudige stenen huizen gebouwd. Dit is opvallend laat voor percelen die midden in het centrum liggen. Het lijkt erop dat ondanks de economische groei in de 14^e tot en met 16^e eeuw houtbouw de overheersende bouwwijze was.

Ambachtelijke werkzaamheden zijn archeologisch in sommige gevallen te achterhalen. Bij de opgraving kon het ambacht van de eerste bewoner op het terrein vastgesteld worden. Enorme hoeveelheden leerafval wezen onomstotelijk op een leerbewerker. Kennelijk hielden de eerste bewoners van Hoorn zich al met ambachtelijke activiteiten bezig en niet alleen met agrarische activiteiten. De leerbewerker was niet in hoge mate gespecialiseerd zoals dat in later eeuwen het geval was. Hij

maakte en herstelde zowel schoenen (nieuw en lapwerk), tripleren en allerlei soorten bekledingen. de ambachtelijke werkzaamheden van de bewoners tijdens de daaropvolgende fasen konden niet worden achterhaald.

Deze rapportage presenteert het resultaat van de uitwerking van alle opgravingsgegevens en vondst-materiaal van het archeologisch onderzoek WIN04. Toch kan hiermee niet definitief een punt achter de campagne worden gezet. Een verdere uitwerking van bepaalde materiaalcategorieën (onder andere het leer) is zeer wenselijk. Daarnaast zal een integratie met de gegevens van het archeologisch onderzoek WIN00 nodig zijn om het beeld van de bewoningsgeschiedenis van het gebied completer te maken. Het onderzoek zal ook na het verschijnen van deze rapportage voortgaan.

Het Deventer systeem

In het classificatiesysteem voor laat- en postmiddeleeuwse keramiek (het ‘Deventer-systeem’) worden de verschillende baksels met een code van een of twee letters of een letter en een cijfer weergegeven. De betekenis van deze codes staat uitgelegd bij de bakseldefinities (paragraaf 4.3.2.1). De hoofdvormen worden aangeduid met drie letters.

In de keramiekcatalogus worden de volgende codes voor hoofdvormen gebruikt:

bak	bakpan	kru	kruik
bla	blaker	kwi	kwispedoor
blo	bloempot	luc	luciferhouder
bor	bord	min	miniatuur
dek	deksel	plo	ploischotel
dri	drinkschaal	pot	pot
gra	grape	sch	schaal
kan	kan	stk	steelkom
kog	kogelpot	ver	vergiet
kom	kom	vog	vogelrinkbakje
kop	kop	vst	vuurstolp

In de glascatalogus worden de volgende codes voor hoofdvormen gebruikt:

bek	beker
fle	fles
kan	kan
kel	kelkglas
kno	knotsbeker
pot	pot
roe	roemer
zou	zoutschaal

Aan ieder object wordt een typecode toegekend die is opgebouwd uit de bakselcode, de hoofdvormcode en een volgnummer.

Opbouw catalogus:

- 1a inventarisnummer
- 1b vondstcomplex (complexdatering)
- 2 typecode
- 3 typedatering (indien mogelijk objectdatering)
- 4a grootste breedte zonder additieven / grootste hoogte zonder additieven (afgerond op 0.5 cm)
- 4b typeomschrijving
- 5a baksel
- 5b glazuur / kleur
- 5c beschrijving decoratie
- 5d divers
- 6a bodem
- 6b oor / steel
- 6c mate van compleetheid (compleet / vrijwel compleet / fragment)
- 7 functie / naam
- 8 productiecentrum
- 9 literatuur

4.5 Catalogus van keramiek en glas

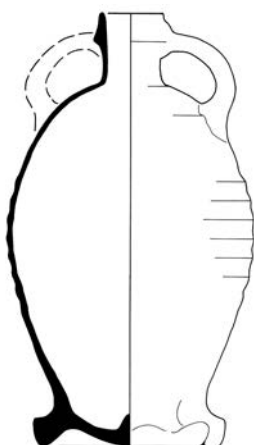

1	2	3
1a HOO-WIN04-414-C01	1a HOO-WIN04-533-C01	1a HOO-WIN04-553-C01
1b mestkuil S150 (1275-1290)	1b sloot S222 (1250-1290)	1b osendrop S236 (1375-1450)
2 s4-kan-4	2 s4-kan-5	2 s1-kan-3
3 1275-1300	3 1275-1300	3 1375-1425
4a 10 / 12.5	4a 8.5 / 18	4a 13.5 / 32
4b bolle kan met rechte rand en ribbel op buikknik, op standring	4b slanke kan met kraagrand, op standring	4b hoge kan met iets bolle buik, op standring
5a bijna-steengoed	5a bijna-steengoed	5a steengoed zonder oppervlakte- behandeling
5b	5b	5b oranje gevlamd, asglazuur
5c ribbel op buikknik	5c	5c
5d	5d geknepen standring	5d
6a geknepen standring	6a	6a geknepen standring
6b lintoer	6b lintoer	6b lintoer
6c compleet	6c compleet	6c vrijwel compleet
7 kan	7 kan	7 kan
8 Siegburg ?	8 Siegburg ?	8 Siegburg
9 Bartels 1999, p. 529	9	9

4		5		6	
1a	HOO-WIN04-523-C01	1a	HOO-WIN04-491-C01	1a	HOO-WIN04-515-C01
1b	ophogingslaag (1275-1325)	1b	ophogingslaag (1325-1375)	1b	mestkuil S220 (1275-1310)
2	s1-kan-8	2	s1-kan-11	2	s2-kan-51
3	1300-1350	3	1325-1375	3	1300-1325
4a	10 / 23	4a	10 / 17.5	4a	12 / 13.5
4b	weidmondige steilwandige kan, op standring	4b	bolle kan met ribbel ter hoogte ooraanzet en ribbel op hals, op standring	4b	bolle kan met ribbel op buikknik, op standring
5a	steengoed zonder oppervlaktebehandeling	5a	steengoed zonder oppervlaktebehandeling	5a	steengoed met oppervlaktebehandeling
5b		5b		5b	zoutglazuur
5c		5c	ribbel ter hoogte ooraanzet en ribbel op hals	5c	ribbel op buikknik
5d		5d		5d	geknepen standring
6a	geknepen standring	6a	geknepen standring	6a	geknepen standring
6b	lintoor	6b	lintoor	6b	lintoor
6c	vrijwel compleet	6c	compleet	6c	vrijwel compleet
7	kan	7	kan	7	kan
8	Siegburg	8	Siegburg	8	Siegburg
9	Bitter 1997, p. 70 Beckmann 1975, tafel 32.2	9	Krauwer en Snieder 1994, p. 85 Beckmann 1975, tafel 45.3	9	Bartels 1999, p. 572-573

7
1a HOO-WIN04-395-C01
1b ophogingslaag (1550-1600)
2 s2-kan-58
3 1525-1575
4a 19 / -
4b kan
5a steengoed met oppervlaktebe-
handeling
5b zoutglazuur en ijzerengobe
5c appliques: baardman (ont-
breekt), acanthusbladeren, me-
dailles en tekstband HOFEN
UND HAREN MAGT FIL
NAREN
5d
6a standvoet
6b lintoer (ontbreekt)
6c fragment
7 kan, baardmankruik
8 Keulen
9

8
1a HOO-WIN04-472-C02
1b ophogingslaag (1400-1500)
2 s2-kru-4
3 1450-1550
4a 13 / 23
4b hoge kruik met kraagrand, op
standing
5a steengoed met oppervlaktebe-
handeling
5b zoutglazuur en ijzerengobe
5c
5d
6a geknepen standing
6b twee lintoren (één oor ont-
breekt)
6c vrijwel compleet
7 kruik
8
9

9
1a HOO-WIN04-539-C01
1b waterput S173 (1870-1918)
2 s2-pot-20
3 1850-1900
4a 20 / 14
4b lage pot op standvlak
5a steengoed met oppervlaktebe-
handeling
5b zoutglazuur en kobaltoxide
5c blauwe beschildering: twee
horizontale banden en krullen
op buik en strepen op oren
5d
6a standvlak
6b twee schuin geplaatste worst-
oren
6c compleet
7 pot
8 Westerwald
9

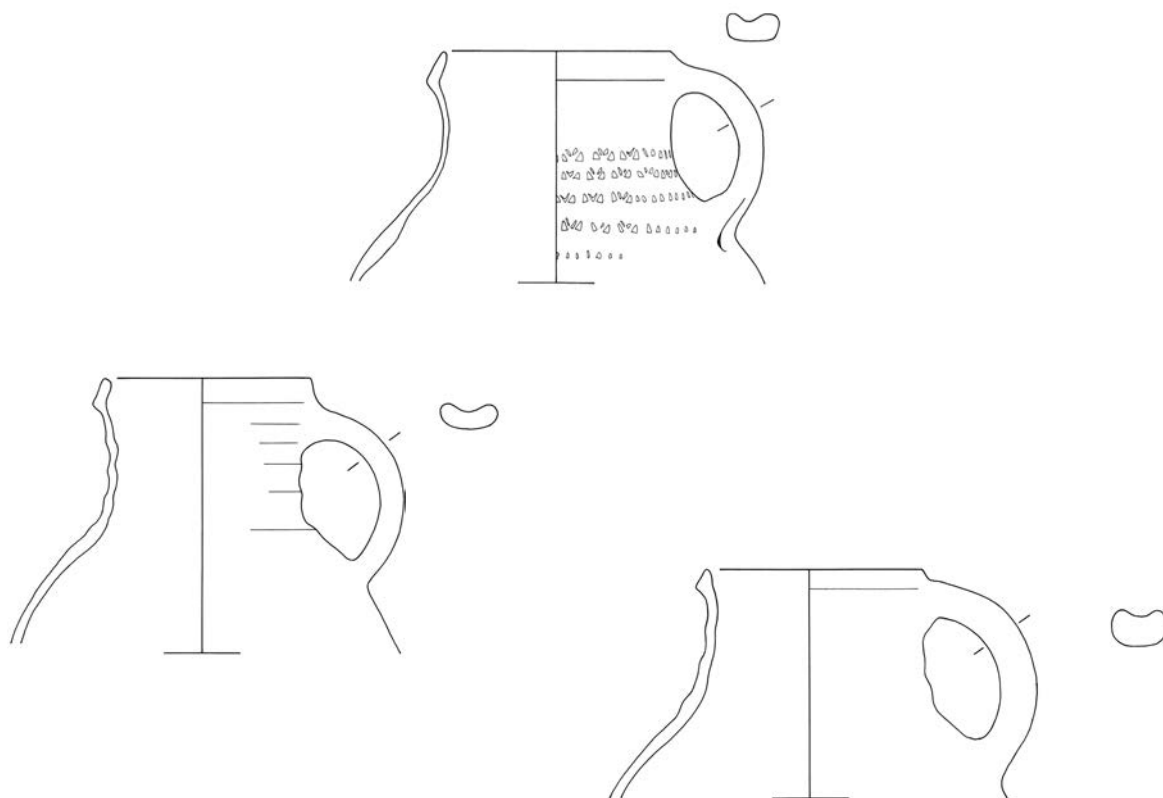

10

- 1a HOO-WIN04-453-C01
- 1b sloot S188 (1250-1280)
- 2 kp-bak-2
- 3 1000-1325
- 4a 23 / 8
- 4b bakpan met naar binnen afgeschuinde rand en bolle bodem
- 5a kogelpotaardewerk
- 5b
- 5c
- 5d
- 6a bolle bodem
- 6b holle steel
- 6c compleet (gerestaureerd)
- 7 bakpan
- 8
- 9

11

- 1a HOO-WIN04-453-C02
- 1b sloot S188 (1250-1280)
- 2 kp-kan-3
- 3 1250-1325
- 4a 25 / 33
- 4b kan met kraagrand, op standing
- 5a kogelpotaardewerk
- 5b
- 5c radstempelsiering op schouder
- 5d
- 6a standing
- 6b bandoor
- 6c vrijwel compleet (gerestaureerd)
- 7 kan
- 8
- 9

12

- 1a HOO-WIN04-573-C02
- 1b sloot S222 (1200-1290)
- 2 kp-kan-3
- 3 1250-1325
- 4a - / -
- 4b kan met kraagrand, op standring
- 5a kogelpotaardewerk
- 5b
- 5c
- 5d
- 6a standring (ontbreekt)
- 6b bandoor
- 6c fragment
- 7 kan
- 8
- 9

13

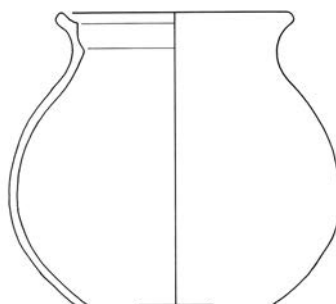
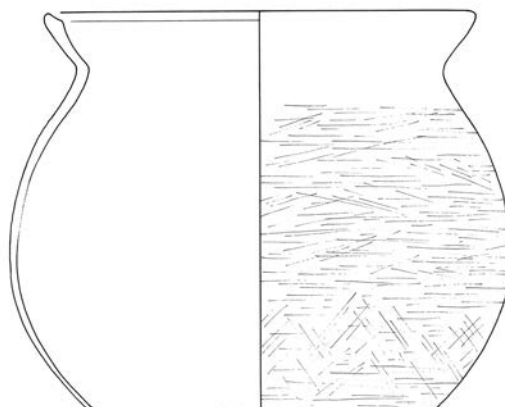
- 1a HOO-WIN04-533-C02
- 1b sloot S222 (1200-1290)
- 2 kp-kan-3
- 3 1250-1325
- 4a - / -
- 4b kan met kraagrand, op standring
- 5a kogelpotaardewerk
- 5b
- 5c radstempel op schouder
- 5d
- 6a standring (ontbreekt)
- 6b bandoor
- 6c fragment
- 7 kan
- 8
- 9

14

- 1a HOO-WIN04-515-C02
- 1b mestkuil S220 (1280-1310)
- 2 kp-kan-4
- 3 1250-1325
- 4a - / -
- 4b kan met driehoekig verdikte rand, op standring
- 5a kogelpotaardewerk
- 5b
- 5c
- 5d
- 6a standring (ontbreekt)
- 6b bandoor
- 6c fragment
- 7 kan
- 8
- 9

detail

15

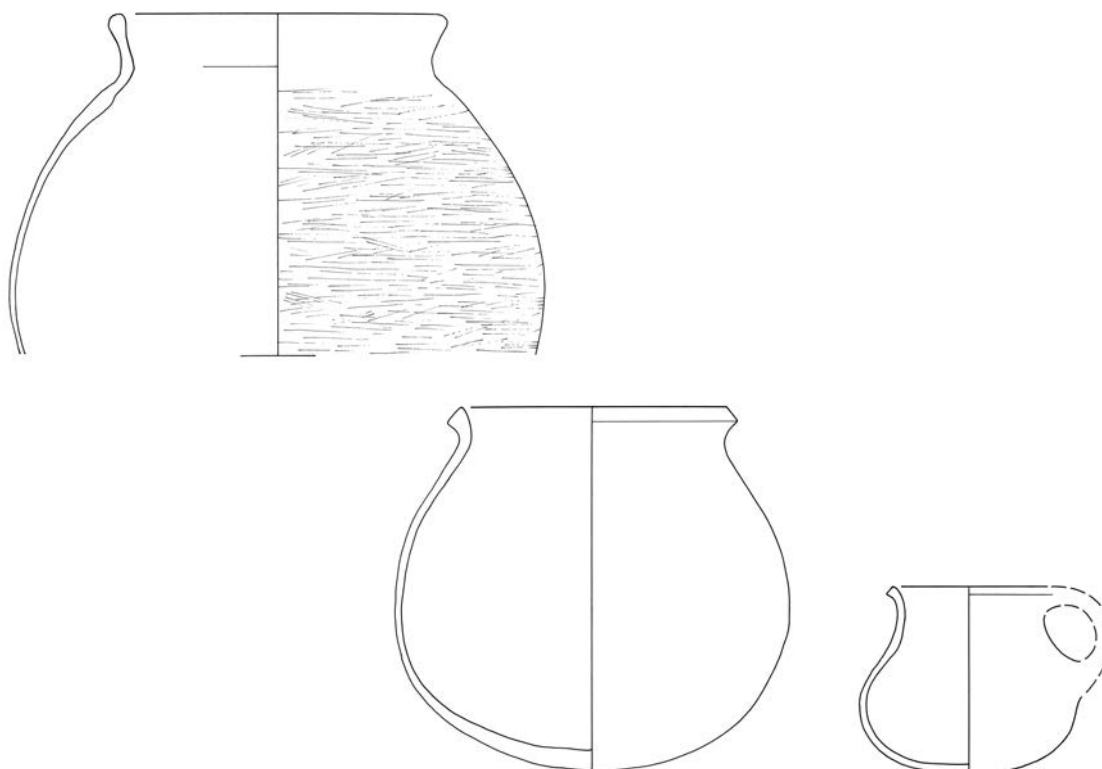
- 1a HOO-WIN04-526-C02
- 1b sloot S222 (1275-1290)
- 2 kp-kan-5
- 3 1250-1325
- 4a
- 4b kan met tuit en standring
- 5a kogelpotaardewerk
- 5b
- 5c ingekraste golflijnen
- 5d tuit
- 6a standring (ontbreekt)
- 6b bandoor
- 6c fragment
- 7 kan
- 8
- 9

16

- 1a HOO-WIN04-573-C04
- 1b sloot S222 (1200-1290)
- 2 kp-kog-1
- 3 1000-1325
- 4a 18 / -
- 4b kogelpot met naar binnen afgeschuinde en van buiten afgeronde rand
- 5a kogelpotaardewerk
- 5b
- 5c
- 5d bodem beroet
- 6a bolle bodem (ontbreekt)
- 6b
- 6c fragment
- 7 kogelpot
- 8
- 9

17

- 1a HOO-WIN04-533-C04
- 1b sloot S222 (1200-1290)
- 2 kp-kog-1
- 3 1175-1325
- 4a 26.5 / -
- 4b kogelpot met naar binnen afgeschuinde en van buiten afgeronde rand
- 5a kogelpotaardewerk
- 5b
- 5c bezemstreekversiering
- 5d
- 6a bolle bodem (ontbreekt)
- 6b
- 6c fragment
- 7 kogelpot
- 8
- 9

18

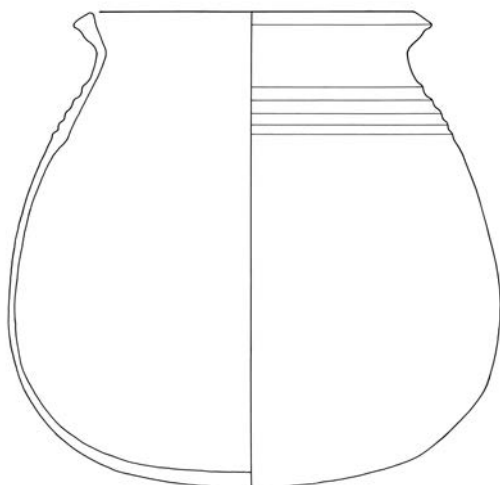
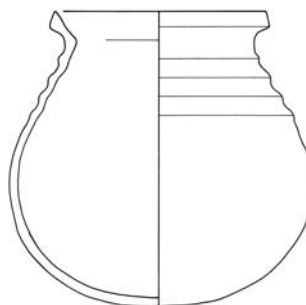
- 1a HOO-WIN04-533-C03
- 1b sloot S222 (1250-1290)
- 2 kp-kog-4
- 3 1175-1325
- 4a 28.5 / -
- 4b kogelpot met verdikte rechtopstaande rand
- 5a kogelpotaardewerk
- 5b
- 5c bezemstreekversiering
- 5d
- 6a bolle bodem (ontbreekt)
- 6b
- 6c fragment
- 7 kogelpot
- 8
- 9

19

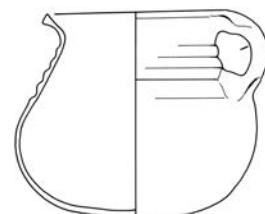
- 1a HOO-WIN04-549-C01
- 1b mestkuil S226 (1275-1290)
- 2 kp-kog-6
- 3 1000-1325
- 4a 21 / 19
- 4b kogelpot met naar buiten afgeschuinde rand
- 5a kogelpotaardewerk
- 5b
- 5c
- 5d bodem beroet
- 6a bolle bodem
- 6b
- 6c vrijwel compleet
- 7 kogelpot
- 8
- 9

20

- 1a HOO-WIN04-401-C01
- 1b woonniveau (1275-1310)
- 2 kp-kog-6
- 3 1250-1325
- 4a 11.5 / 10
- 4b kogelpot met naar buiten afgeschuinde rand
- 5a kogelpotaardewerk
- 5b
- 5c
- 5d bodem onberoet
- 6a bolle bodem
- 6b bandoor (ontbreekt)
- 6c vrijwel compleet
- 7 kogelpot
- 8
- 9

3

21

- 1a HOO-WIN04-571-C01
- 1b sloot S222 (1275-1290)
- 2 kp-kog-6
- 3 1250-1325
- 4a 26 / 25
- 4b kogelpot met naar buiten afgeschuinde rand
- 5a kogelpotaardewerk
- 5b
- 5c ribbels op schouder
- 5d bodem onberoet
- 6a bolle bodem
- 6b
- 6c compleet (gerestaureerd)
- 7 kogelpot
- 8
- 9

22

- 1a HOO-WIN04-549-C02
- 1b mestkuil S226 (1275-1290)
- 2 kp-kog-6
- 3 1250-1325
- 4a 16 / 15.5
- 4b kogelpot met naar buiten afgeschuinde rand
- 5a kogelpotaardewerk
- 5b
- 5c ribbels op schouder
- 5d bodem beroet
- 6a bolle bodem
- 6b
- 6c vrijwel compleet
- 7 kogelpot
- 8
- 9

23

- 1a HOO-WIN04-448-C02
- 1b woonniveau (1275-1310)
- 2 kp-kog-6
- 3 1250-1325
- 4a 13 / 11
- 4b kogelpot met naar buiten afgeschuinde rand
- 5a kogelpotaardewerk
- 5b
- 5c ribbels op schouder
- 5d bodem beroet
- 6a bolle bodem
- 6b bandoor
- 6c vrijwel compleet
- 7 kogelpot
- 8
- 9

24

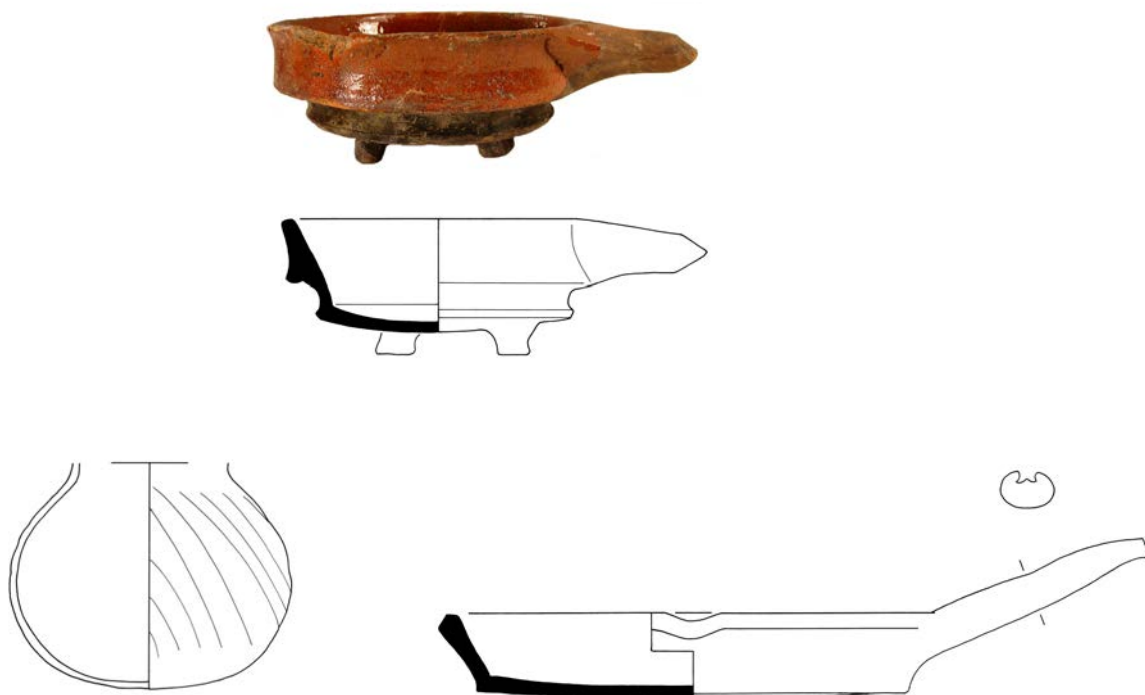
- 1a HOO-WIN04-571-C02
- 1b sloot S222 (1275-1290)
- 2 kp-kog-6
- 3 1175-1325
- 4a 17.5 / 16
- 4b kogelpot met naar buiten afgeschuinde rand
- 5a kogelpotaardewerk
- 5b
- 5c bezemstreekversiering
- 5d bodem beroet
- 6a bolle bodem
- 6b
- 6c compleet (gerestaureerd)
- 7 kogelpot
- 8
- 9

25

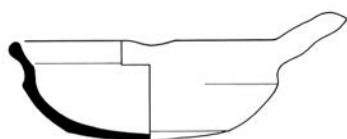
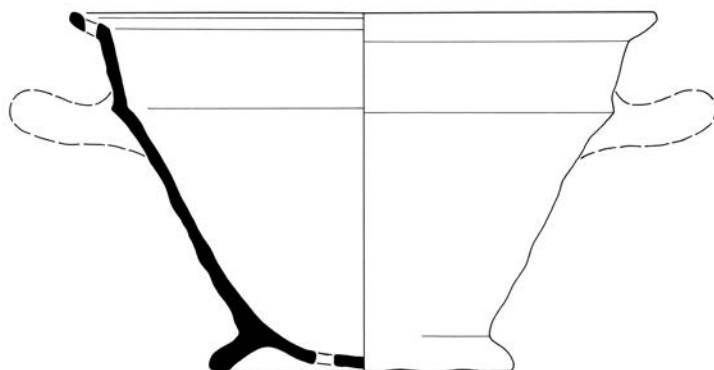
- 1a HOO-WIN04-556-C01
- 1b mestkuil S230 (1300-1350)
- 2 kp-kog-6
- 3 1150-1325
- 4a 15.5 / 14
- 4b kogelpot met naar buiten afgeschuinde rand
- 5a kogelpotaardewerk
- 5b
- 5c lichte vingerveegversiering
- 5d bodem onberoet
- 6a bolle bodem
- 6b
- 6c compleet (gerestaureerd)
- 7 kogelpot
- 8
- 9

26

- 1a HOO-WIN04-526-C01
- 1b sloot S222 (1275-1290)
- 2 kp-kog-12
- 3 1250-1325
- 4a 25 / 18.5
- 4b wijdmondige kogelpot met naar binnen afgeschuinde en van buiten afgeronde rand met dekselgeul
- 5a kogelpotaardewerk
- 5b
- 5c ribbels op schouder
- 5d bodem beroet
- 6a bolle bodem
- 6b
- 6c fragment
- 7 kogelpot
- 8
- 9

27	28	29
1a HOO-WIN04-402-C01	1a HOO-WIN04-539-C02	1a HOO-WIN04-562-C01
1b woonniveau (1275-1310)	1b waterput S173 (1870-1918)	1b beerlaag S233 (1525-1575)
2 kp-kog-	2 r-bak-6	2 r-bak-8
3 1150-1325	3 1800-1900	3 1550-1650
4a 15 / -	4a 16 / 6	4a 27 / 4.5
4b kogelpot	4b bakpan met lage wand en brede kraagrand	4b bakpan met enigszins vierkante rand
5a kogelpotaardewerk	5a roodbakkend aardewerk	5a roodbakkend aardewerk
5b vingerveegversiering	5b inwendig loodglazuur	5b inwendig loodglazuur
5c bodem beroet	5c	5c
6a bolle bodem	5d	5d schenklip
6b	6a drie poten	6a
6c vrijwel compleet (rand ontbreekt)	6b massieve steel	6b toegevouwen steel
7 kogelpot	6c compleet	6c fragment
8	7 bakpan	7 bakpan
9	8 Bergen op Zoom	8
	9 Clevis en Smit 1990, p. 175	9

30

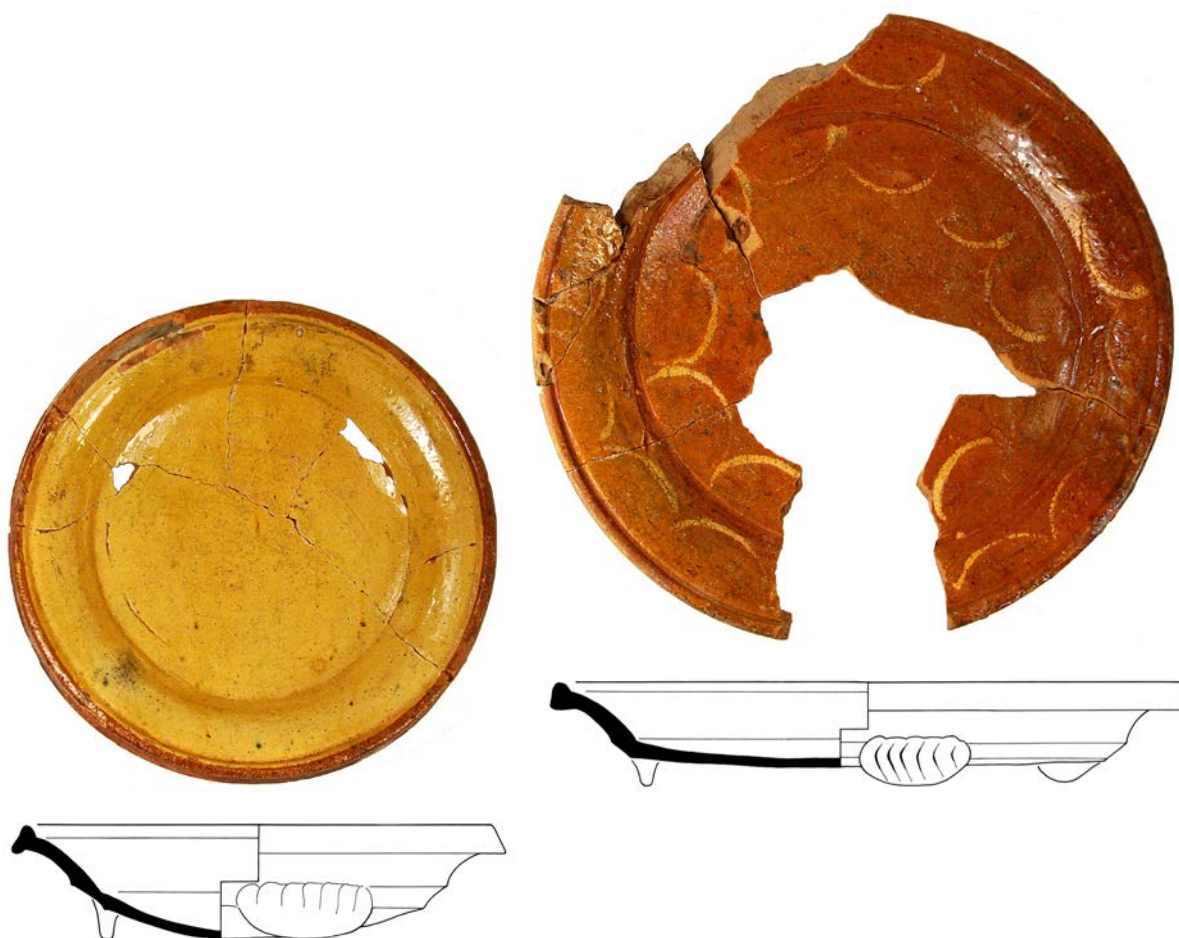
- 1a HOO-WIN04-491-C02
- 1b ophogingslaag (1325-1375)
- 2 r-bak-44
- 3 1325-1375
- 4a 15 / 5.5
- 4b bakpan met uitgebogen verdikte rand met dekselgeul
- 5a roodbakkend aardewerk
- 5b inwendig spaarzaam loodglazuur
- 5c
- 5d schenklip
- 6a bolle bodem
- 6b platte steel
- 6c vrijwel compleet
- 7 bakpan
- 8
- 9

31

- 1a HOO-WIN04-362-C02
- 1b ophogingslaag (1450-1550)
- 2 r-blo-19
- 3 1450-1550
- 4a 31 / 19
- 4b bloempot met knik in wand en uitgebogen rand, met standring
- 5a roodbakkend aardewerk
- 5b
- 5c
- 5d gaten in rand en bodem
- 6a standring
- 6b twee horizontale worstoren (ontbreken)
- 6c fragment
- 7 bloempot
- 8
- 9

32

- 1a HOO-WIN04-000-C03
- 1b stort
- 2 r-bor-1
- 3 1475-1550
- 4a 32 / 6
- 4b bord met holle spiegel, uitgebogen vlag en van buiten aangedrukte rand, op standlobben
- 5a roodbakkend aardewerk ('sgraffito')
- 5b inwendig op spiegel witte slib met loodglazuur
- 5c inkrassingen: spiegel drie vissen (christelijk symbool), vlag tekst
- 5d
- 6a drie standlobben (twee standlobben ontbreken)
- 6b
- 6c fragment
- 7 bord, sgraffito-bord
- 8
- 9

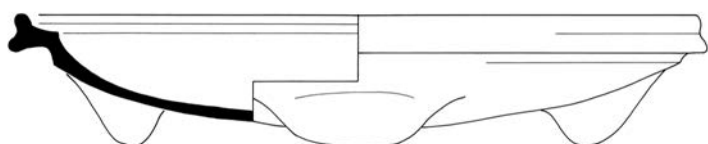

33

- 1a HOO-WIN04-562-C02
- 1b beerlaag S233 (1525-1575)
- 2 r-bor-1
- 3 1500-1575
- 4a 26 / 6
- 4b bord met holle spiegel, uitgebo-
gen vlag en van buiten aange-
drukte rand, op standlobben
- 5a roodbakkend aardewerk
- 5b bovenzijde op spiegel witte slib
met loodglazuur
- 5c
- 5d
- 6a drie standlobben
- 6b
- 6c compleet
- 7 bord
- 8
- 9

34

- 1a HOO-WIN04-562-C03
- 1b beerlaag S233 (1525-1575)
- 2 r-bor-1
- 3 1475-1575
- 4a 34 / 4.5
- 4b bord met holle spiegel, uitgebo-
gen vlag en van buiten aange-
drukte rand, op standlobben
- 5a roodbakkend aardewerk
- 5b inwendig loodglazuur
- 5c slibboogjes op spiegel en vlag
- 5d
- 6a drie standlobben
- 6b
- 6c vrijwel compleet
- 7 bord
- 8
- 9

35

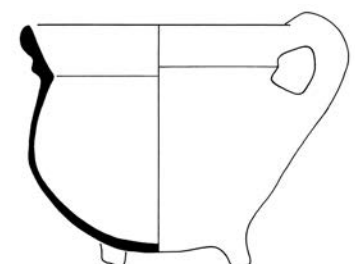
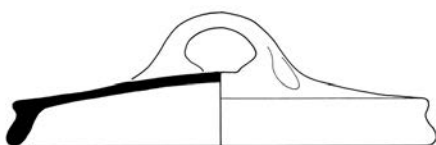
- 1a HOO-WIN04-362-C03
- 1b ophogingslaag (1450-1550)
- 2 r-bor-6
- 3 1525-1650
- 4a 37 / 6
- 4b bord met holle spiegel en platte vlag en van buiten aangedrukte rand, op standlobben
- 5a roodbakkend aardewerk
- 5b inwendig op spiegel witte slib met loodglazuur en koperoxide
- 5c
- 5d
- 6a drie standlobben
- 6b vrijwel compleet
- 7 bord
- 8
- 9

36

- 1a HOO-WIN04-574-C01
- 1b fundering S152 (1325-1375)
- 2 r-dek-7
- 3 1350-1450
- 4a 11 / -
- 4b bolle deksel met verdikte rand en oor
- 5a roodbakkend aardewerk
- 5b ongeglazuurd
- 5c
- 5d
- 6a
- 6b één worstoor (ontbreekt)
- 6c fragment
- 7 deksel
- 8
- 9

37

- 1a HOO-WIN04-503-C01
- 1b beerput S203 (1650-1700)
- 2 r-dek-19
- 3 1600-1750
- 4a 21 / 6
- 4b deksel met oor en afgeschuinde rand
- 5a roodbakkend aardewerk
- 5b
- 5c loodglazuur
- 5d
- 6a
- 6b één worstoor
- 6c compleet
- 7 deksel
- 8
- 9

38

- 1a HOO-WIN04-395-C02
- 1b ophogingslaag (1550-1600)
- 2 r-dek-25
- 3 1550-1650
- 4a 23 / 7
- 4b deksel met knik in wand en rechte rand
- 5a roodbakkend aardewerk
- 5b loodglazuur
- 5d
- 6a
- 6b één worstoor
- 6c compleet
- 7 deksel
- 8
- 9

39

- 1a HOO-WIN04-470-C02
- 1b ophogingslaag (1400-1500)
- 2 r-dek-26
- 3 1350-1450
- 4a 10 / 5
- 4b bol deksel met verdikte rand en oor
- 5a roodbakkend aardewerk
- 5b ongeglazuurd
- 5c
- 5d
- 6a
- 6b één worstoor
- 6c vrijwel compleet
- 7 deksel
- 8
- 9

40

- 1a HOO-WIN04-503-C02
- 1b beerput S203 (1650-1700)
- 2 r-gra-11a
- 3 1625-1675
- 4a 14.5 / 12
- 4b bolle grape met afgeronde buikknik, wijde halsopening en verdikte rand met ribbel op randaanzet
- 5a roodbakkend aardewerk
- 5b loodglazuur
- 5c
- 5d bodem beroet
- 6a drie poten
- 6b één worstoor
- 6c compleet
- 7 grape
- 8
- 9 Bitter 1997, p. 52

41

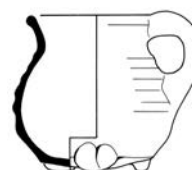
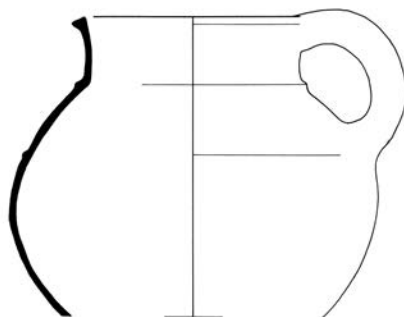
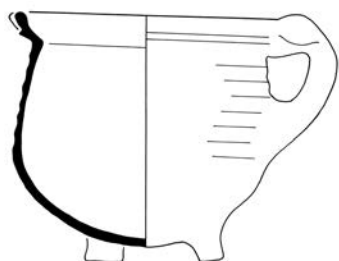
- 1a HOO-WIN04-496-C02
- 1b beerkuil S213 (1550-1600)
- 2 r-gra-18a
- 3 1550-1600
- 4a 14 / 12
- 4b bolle grape met scherpe buikknik en twee ribbels op schouder
- 5a roodbakkend aardewerk
- 5b inwendig spaarzaam loodglazuur, uitwendig loodglazuurvlek aan schenkkant
- 5c twee ribben op schouder
- 5d
- 6a drie poten
- 6b één worstoor
- 6c vrijwel compleet
- 7 grape
- 8
- 9

42

- 1a HOO-WIN04-554-C01
- 1b ophogingslaag (1325-1375)
- 2 r-gra-20b
- 3 1325-1400
- 4a 17 / 16
- 4b bolle grape met hoge hals en driehoekig verdikte rand
- 5a roodbakkend aardewerk
- 5b inwendig spaarzaam loodglazuur, uitwendig loodglazuur op schouder
- 5c
- 5d bodem beroet, inwendig kalkaanslag
- 6a drie poten
- 6b twee worstoren (haakoren)
- 6c compleet
- 7 grape
- 8
- 9

43

- 1a HOO-WIN04-362-C04
- 1b ophogingslaag (1450-1550)
- 2 r-gra-22a
- 3 1450-1550
- 4a 9.5 / 10.5
- 4b hoge grape met iets uitstaande onverdikte rand
- 5a roodbakkend aardewerk
- 5b inwendig loodglazuur, uitwendig loodglazuurvlek aan schenkkant
- 5c twee ribbels op schouder
- 5d bodem licht beroet
- 6a drie poten
- 6b één worstoor
- 6c compleet
- 7 grape
- 8
- 9

44

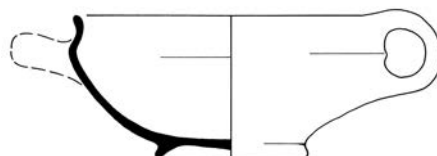
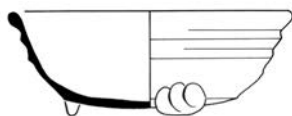
- 1a HOO-WIN04-503-C03
- 1b beerput S203 (1650-1700)
- 2 r-gra-30a
- 3 1625-1675
- 4a 14 / 12.5
- 4b bolle grape met wijde halsopening en kraagrand en afgeronde buikknik
- 5a roodbakkend aardewerk
- 5b uitwendig loodglazuur, inwendig op bodem loodglazuur en koperoxide
- 5c
- 5d schenklip, onberoet
- 6a drie poten
- 6b één worstoor
- 6c compleet
- 7 grape
- 8
- 9 Clevis 2001, p. 143

45

- 1a HOO-WIN04-533-C05
- 1b sloot S222 (1250-1290)
- 2 r-gra-111a
- 3 1275-1350
- 4a 19.5 / -
- 4b bolle grape met hoge hals en driehoekig verdikte rand
- 5a roodbakkend aardewerk
- 5b inwendig ongeglazuurd, uitwendig loodglazuurvlak op schouder
- 5c twee ribben op schouder
- 5d
- 6a drie poten (ontbreken)
- 6b één worstoor
- 6c fragment
- 7 grape
- 8
- 9

46

- 1a HOO-WIN04-445-C01
- 1b woonniveau (1280-1310)
- 2 r-gra-126a
- 3 1250-1325
- 4a 8.5 / 8.5
- 4b bolle kan met uitstaande iets verdikte rand op standlobjes
- 5a roodbakkend aardewerk
- 5b inwendig loodglazuur, uitwendig loodglazuur op schouder
- 5c
- 5d bodem licht beroet
- 6a drie standlobjes
- 6b één worstoor
- 6c compleet
- 7 grape
- 8
- 9

47

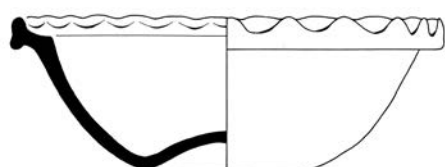
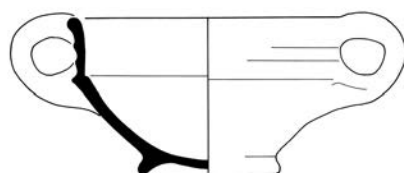
- 1a HOO-WIN04-562-C08
- 1b beerlaag S233 (1525-1575)
- 2 r-kom-13
- 3 1500-1600
- 4a 15.5 / 5.5
- 4b kom met uitgebogen afgeplatte rand, op standring
- 5a roodbakkend aardewerk
- 5b
- 5c inwendig loodglazuur
- 5d
- 6a standring
- 6b
- 6c vrijwel compleet
- 7 kom
- 8
- 9

48

- 1a HOO-WIN04-464-C02
- 1b afvalconcentratie S235 (1450-1550)
- 2 r-kom-18
- 3 1450-1550
- 4a 15 / 5.5
- 4b kom met verdikte rand, op standlobjes
- 5a roodbakkend aardewerk
- 5b
- 5c inwendig loodglazuur
- 5d
- 6a drie standlobjes
- 6b
- 6c vrijwel compleet
- 7 kom
- 8
- 9

49

- 1a HOO-WIN04-562-C05
- 1b beerlaag S233 (1525-1575)
- 2 r-kom-57
- 3 1525-1600
- 4a 17 / 7.5
- 4b kom met afgeronde knik bodemwand en iets uitgebogen rand, op standring
- 5a roodbakkend aardewerk
- 5b
- 5c inwendig witte slib met loodglazuur en koperoxide
- 5d
- 6a standring
- 6b één verticaal worstoor en één horizontaal worstoor (ontbreekt)
- 6c vrijwel compleet
- 7 kom
- 8
- 9

50

- 1a HOO-WIN04-449-C08
- 1b afvalconcentratie S237 (1450-1550)
- 2 r-kom-66
- 3 1500-1600
- 4a 23 / 8
- 4b kom met van buiten aangedrukte rand met dekselgeul, met ziel
- 5a roodbakkend aardewerk
- 5b inwendig witte slib met loodglazuur en koperoxide
- 5c geschubde rand
- 5d
- 6a ziel
- 6b fragment
- 7 kom
- 8
- 9

51

- 1a HOO-WIN04-512-C01
- 1b beerkuil S213 (1450-1550)
- 2 r-kop-2
- 3 1525-1600
- 4a 15 / 8.5
- 4b kop met scherpe knik bodemwand en iets uitgebogen rand, op standing
- 5a roodbakkend aardewerk
- 5b
- 5c
- 5d
- 6a standing
- 6b twee verticale worstoren
- 6c compleet
- 7 kop
- 8
- 9

52

- 1a HOO-WIN04-562-C04
- 1b beerlaag S233 (1525-1575)
- 2 r-kop-2
- 3 1525-1600
- 4a 14.5 / 7.5
- 4b kop met scherpe knik bodemwand en iets uitgebogen rand, op standing
- 5a roodbakkend aardewerk
- 5b inwendig loodglazuur en koperoxide
- 5c
- 5d
- 6a standing
- 6b één verticaal worstoor
- 6c compleet
- 7 kop
- 8
- 9

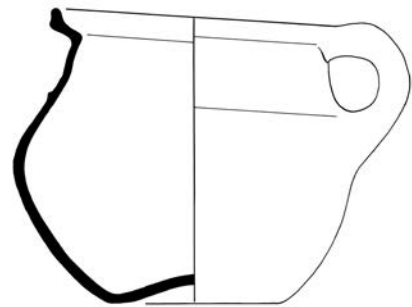
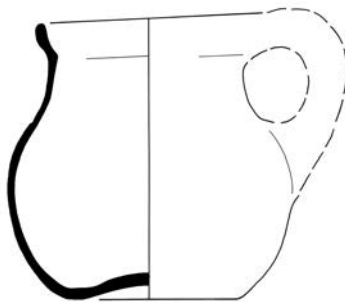
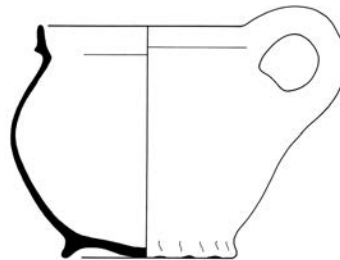

53

- 1a HOO-WIN04-449-C04
- 1b afvalconcentratie S237 (1450-1550)
- 2 r-kop-22
- 3 1500-1600
- 4a 15 / 4.5
- 4b kop met van boven afgeplatte rand, met ziel
- 5a roodbakkend aardewerk
- 5b inwendig loodglazuur
- 5c
- 5d
- 6a ziel
- 6b
- 6c compleet
- 7 kop
- 8
- 9

54

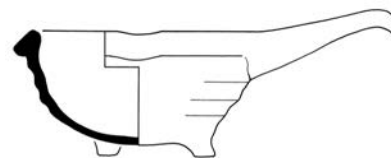
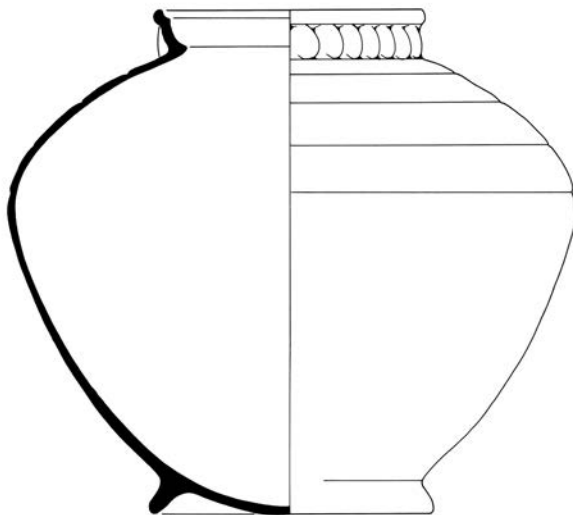
- 1a HOO-WIN04-379-C01
- 1b fundering S139 (1325-1375)
- 2 r-ktb-
- 3 1300-1500
- 4a - / -
- 4b kaarsentrekbak
- 5a roodbakkend aardewerk
- 5b inwendig spaarzaam loodglazuur, uitwendig loodglazuur
- 5c
- 5d
- 6a vier nokken
- 6b twee verticale oren (één oor ontbreekt)
- 6c fragmentarisch
- 7 kaarsentrekbak
- 8
- 9 Bartels 1999, p. 700-701

55
1a HOO-WIN04-463-C03
1b afvalconcentratie S235 (1450-1550)
2 r-pis-1
3 1400-1550
4a 15 / 15
4b pispot met afgeronde buikknik, hoge hals en uitgebogen iets verdikte afgeronde rand met dekselgeul, op ziel
5a roodbakkend aardewerk
5b
5c in- en uitwendig loodglazuur
5d inwendig kalkaanslag
6a ziel
6b één worstoor (ontbreekt)
6c vrijwel compleet
7 pispot
8
9

56
1a HOO-WIN04-497-C07
1b tonput S211 (1525-1575)
2 r-pis-4
3 1525-1575
4a 14.5 / 12.5
4b pispot met kraagrand en standring
5a roodbakkend aardewerk
5b
5c in- en uitwendig loodglazuur
5d inwendig kalkaanslag
6a standring
6b één worstoor
6c compleet
7 pispot
8
9

57
1a HOO-WIN04-562-C10
1b beerlaag S233 (1525-1575)
2 r-pis-11
3 1500-1550
4a 19 / 15
4b pispot met kraagrand, ribbel op hals en ziel
5a roodbakkend aardewerk
5b
5c inwendig loodglazuur, uitwendig loodglazuurvlak op schouder
5d inwendig kalkaanslag
6a ziel
6b één worstoor
6c vrijwel compleet
7 pispot
8
9

58

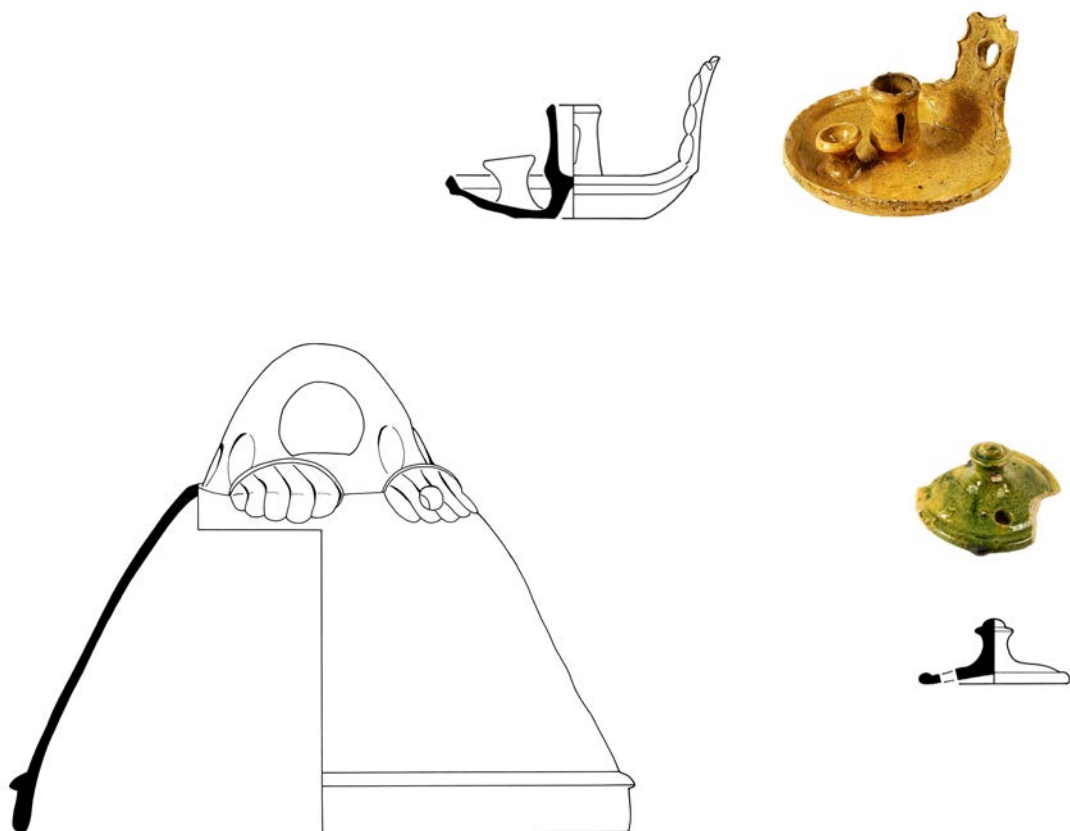
- 1a HOO-WIN04-446-C01
- 1b vloer S177 (1575-1600)
- 2 r-pot-20
- 3 1525-1575
- 4a 30 / 26.5
- 4b pot met brede schouder, op standring
- 5a roodbakkend aardewerk
- 5b uitwendig loodglazuurvlak op schouder
- 5c duimindrukken onder rand
- 5d
- 6a standring
- 6b
- 6c compleet
- 7 pot, aspot
- 8
- 9

59

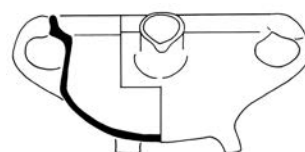
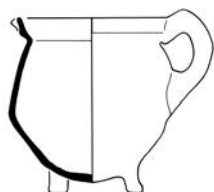
- 1a HOO-WIN04-503-C04
- 1b beerput S203 (1650-1700)
- 2 r-stk-15
- 3 1600-1700
- 4a 13 / 6
- 4b steelkom met omgelagen rand, op poten
- 5a roodbakkend aardewerk
- 5b inwendig loodglazuur
- 5c
- 5d schenklip
- 6a drie poten
- 6b iets toegevouwen steel
- 6c compleet
- 7 steelkom
- 8
- 9 Clevis 2001, p. 92

60

- 1a HOO-WIN04-503-C07
- 1b beerput S203 (1650-1700)
- 2 r-vog-1
- 3 1550-1700
- 4a 8.5 / 5.5
- 4b gefacetteerd vogelrinkbakje met platte achterzijde
- 5a roodbakkend aardewerk
- 5b in- en uitwendig loodglazuur
- 5c
- 5d
- 6a standvlak
- 6b
- 6c compleet
- 7 vogelrinkbakje
- 8
- 9

61	62	63
1a HOO-WIN04-449-C07	1a HOO-WIN04-503-C11	1a HOO-WIN04-503-C13
1b afvalconcentratie S237 (1450-1550)	1b beerput S203 (1650-1700)	1b beerput S203 (1650-1700)
2 r-vst-1	2 w-bla-3	2 w-dek-2
3 1450-1550	3 1650-1700	3 1600-1700
4a 33 / 26	4a 13.5 / 6	4a 8 / 3.5
4b ronde vuurstolp	4b blaker met verticaal ophang-oog	4b deksel met ronde knop
5a roodbakkend aardewerk	5a witbakkend aardewerk	5a witbakkend aardewerk
5b ongeglazuurd	5b loodglazuur	5b bovenzijde loodglazuur en koperoxide, onderzijde ongeglazuurd
5c	5c duimindrukken op rand van ophangoog	5c
5d twee luchtgaten	5d	5d luchtgat
6a	6a	6a
6b één worstoor	6b één ophangoog	6b knop
6c fragment	6c compleet	6c vrijwel compleet
7 vuurstolp	7 blaker, wandblaker	7 deksel
8	8	8
9	9 Bitter 1997, p. 77	9

64

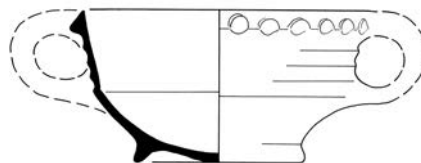
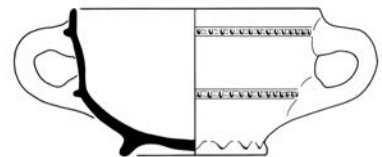
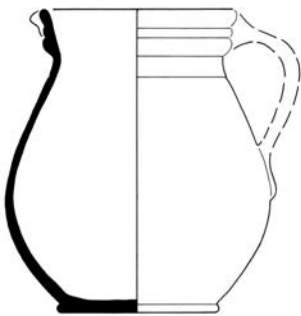
- 1a HOO-WIN04-503-C15
- 1b beerput S203 (1650-1700)
- 2 w-gra-7a
- 3 1600-1700
- 4a 9 / 9
- 4b grape met afgeronde buikknik en kraagrand
- 5a witbakkend aardewerk
- 5b uitwendig loodglazuur en koperoxide, inwendig loodglazuur en mangaanoxide
- 5c
- 5d schenklip
- 6a drie poten
- 6b één worstoor
- 6c compleet
- 7 grape
- 8
- 9

65

- 1a HOO-WIN04-503-C17
- 1b beerput S203 (1650-1700)
- 2 w-gra-22a
- 3 1625-1725
- 4a 10 / 7
- 4b wijdmondige grape met afgeronde buikknik en iets uitstaande rand
- 5a witbakkend aardewerk
- 5b uitwendig loodglazuur en koperoxide, inwendig loodglazuur en mangaanoxide
- 5c
- 5d schenklip
- 6a drie poten
- 6b één worstoor
- 6c vrijwel compleet
- 7 grape
- 8
- 9 Ostkamp e.a. 1998, p. 187

66

- 1a HOO-WIN04-502-C01
- 1b beerput S203 (1650-1700)
- 2 w-gra-24b
- 3 1675-1750
- 4a 12 / 7.5
- 4b grape met afgeronde buikknik en kleine kraagrand met dekselgeul
- 5a witbakkend aardewerk ('vlek-kengoed')
- 5b inwendig loodglazuur, uitwendig loodglazuur met mangaanoxidevlekken
- 5c
- 5d schenktuit
- 6a drie poten
- 6b twee toegeknepen worstoren
- 6c compleet
- 7 grape, roompot
- 8
- 9 Ostkamp 2001, p. 215

67

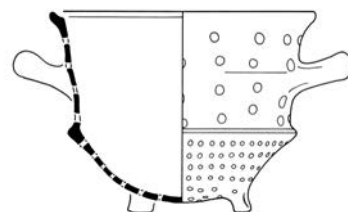
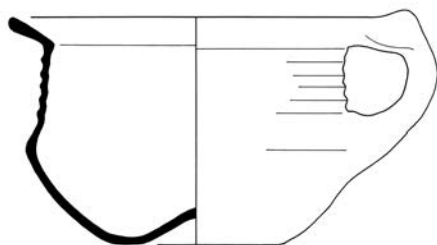
- 1a HOO-WIN04-539-C03
- 1b beerput S203 (1650-1700)
- 2 w-kan-4
- 3 1850-1900
- 4a 14 / 16
- 4b kan met geprofileerde rand, op standvlak
- 5a witbakkend aardewerk
- 5b inwendig loodglazuur, uitwendig loodglazuur en koperoxide
- 5c
- 5d schenklip
- 6a standvlak
- 6b één lintoer (ontbreekt)
- 6c vrijwel compleet
- 7 kan
- 8
- 9 Bartels 1999, p. 745

68

- 1a HOO-WIN04-463-C02
- 1b afvalcondensatie S235 (1450-1525)
- 2 w-kom-11
- 3 1500-1600
- 4a 16 / 8
- 4b kom met knik bodem-wand en driehoekig verdikte rand, op standing
- 5a witbakkend aardewerk
- 5b inwendig loodglazuur
- 5c duimindrukken onder rand
- 5d
- 6a standing
- 6b twee worstoren (ontbreken)
- 6c fragment
- 7 kop
- 8
- 9

69

- 1a HOO-WIN04-512-C02
- 1b beerkuil S213 (1450-1550)
- 2 w-kop-19
- 3 1500-1600
- 4a 14 / 8
- 4b kop met buikknik met ribbel, ribbel op wand en rechte rand, op standing
- 5a witbakkend aardewerk
- 5b (tranend) loodglazuur met koperoxide
- 5c twee ribben met inkervingen
- 5d
- 6a geknepen standing
- 6b twee verticale worstoren
- 6c compleet
- 7 kop
- 8
- 9

70

- 1a HOO-WIN04-503-C32
- 1b beerput S203 (1650-1700)
- 2 w-pis-4
- 3 1600-1700
- 4a 20 / 12
- 4b pispot met steile wand, afgeronde buikknik en uitstaande afgeplatte rand, op ziel
- 5a witbakkend aardewerk
- 5b inwendig loodglazuur, uitwendig loodglazuur en koperoxide
- 5c
- 5d
- 6a ziel
- 6b één toegeknepen worstoor
- 6c compleet
- 7 pispot
- 8
- 9 Jacobs 1997, p. 66

71

- 1a HOO-WIN04-503-C33
- 1b beerput S203 (1650-1700)
- 2 w-pot-9
- 3 1650-1750
- 4a 9.5 / 7.5
- 4b pot met afgeronde buikknik, op standvlak
- 5a witbakkend aardewerk
- 5b in- en uitwendig loodglazuur en koperoxide
- 5c
- 5d
- 6a standvlak
- 6b één toegeknepen worstoor
- 6c compleet
- 7 pot
- 8
- 9

72

- 1a HOO-WIN04-503-C34
- 1b beerput S203 (1650-1700)
- 2 w-ver-2
- 3 1650-1700
- 4a 14 / 10.5
- 4b vergiet met scherpe knik bodemwand en uitstaande van boven afgeplatte rand, op poten
- 5a witbakkend aardewerk
- 5b loodglazuur
- 5c
- 5d
- 6a drie poten
- 6b twee horizontale worstoren
- 6c vrijwel compleet
- 7 vergiet
- 8
- 9 Clevis en Smit 1990, p. 200

73
 1a HOO-WIN04-395-C05
 1b ophogingslaag (1550-1600)
 2 m-bor-5
 3 1575-1625
 4a 21 / 3
 4b bord met vloeiende overgang
 spiegel-vlag en iets uitgebogen
 rand, op standing
 5a majolica
 5b bovenzijde: tinglazuur, onder-
 zijde: loodglazuur
 5c blauwe beschildering; spiegel:
 schaakbordpatroon, vlag: kabel-
 rand
 5d
 6a standing
 6b
 6c fragment
 7 bord
 8
 9

74
 1a HOO-WIN04-503-C46
 1b beerput S203 (1650-1700)
 2 f-bor-7
 3 1675-1750
 4a 13 / 3
 4b bord met holle spiegel en naar
 buiten geknikte rand, op stand-
 ring
 5a faience
 5b tinglazuur
 5c blauwe beschildering: bin-
 nenzijde Chinees landschap,
 buitenzijde strepen
 5d
 6a standing
 6b
 6c compleet
 7 bord
 8
 9 Clevis 1989, p. 125

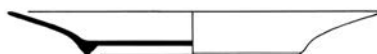
75
 1a HOO-WIN04-503-C60
 1b beerput S203 (1650-1700)
 2 f-kan-1
 3 1650-1675
 4a 11 / 18.5
 4b eivormige kan met nauwe hoge
 hals, op standvlak
 5a faience
 5b tinglazuur
 5c blauwe beschildering (Chinese
 motieven)
 5d schenklip tegenover oor
 6a standvlak
 6b worstoor (ontbreekt)
 6c vrijwel compleet
 7 kan
 8
 9 Clevis en Smit 1990, p. 205
 Bitter 1997, p. 13

- 76**
 1a HOO-WIN04-503-C61
 1b beerput S203 (1650-1700)
 2 f-kop-9
 3 1650-1750
 4a 7 / 4
 4b kop met steile wand, op standring
 5a faience
 5b tinglazuur
 5c blauwe beschildering: binnenzijde twee banden en bloemmotief op bodem, buitenzijde zes vakken
 5d
 6a standring
 6b
 6c compleet
 7 kop
 8
 9 Jacobs en Van Veen 1996, p. 88

- 77**
 1a HOO-WIN04-503-C62
 1b beerput S203 (1650-1700)
 2 f-plo-2
 3 1650-1700
 4a 16 / 4
 4b plooischotel met platte spiegel, knik spiegel-vlag en geplooid vlag, op standring
 5a faience ('Delfts wit')
 5b tinglazuur
 5c
 5d
 6a standring
 6b
 6c compleet (gerestaureerd)
 7 plooischotel
 8
 9

- 78**
 1a HOO-WIN04-500-C01
 1b beerput S193 (1625-1750)
 2 p-bor-5
 3 1740-1760
 4a 23 / 3
 4b bord met knik bodem-wand en naar buiten geknikte vlag
 5a porselein
 5b veldspaatglazuur
 5c blauwe beschildering: florale motieven
 5d Qianlong-periode
 6a standring
 6b
 6c fragment
 7 bord
 8 China
 9

79

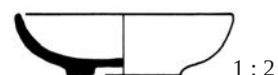
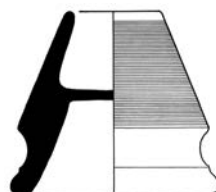
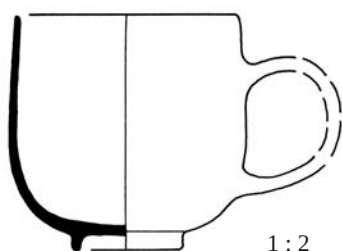
- 1a HOO-WIN04-539-C06
- 1b waterput S173 (1870-1918)
- 2 ep-bor-4
- 3 1850-1900
- 4a 20 / 2.5
- 4b bord met knik spiegel-vlag, op standring
- 5a europees porselein
- 5b veldspaatglazuur
- 5c gouden rand
- 5d
- 6a standring
- 6b
- 6c vrijwel compleet
- 7 bord
- 8 Europa
- 9

80

- 1a HOO-WIN04-539-C05
- 1b waterput S173 (1870-1918)
- 2 ep-bor-5
- 3 1850-1900
- 4a 13.5 / 2
- 4b bord met verdiepte spiegel, vloeiende overgang spiegel-vlag en iets uitgebogen rand, op standring
- 5a europees porselein
- 5b veldspaatglazuur
- 5c bloemmotieven en persreliëfversiering
- 5d
- 6a standring
- 6b
- 6c vrijwel compleet
- 7 bord, schotel
- 8 Europa
- 9

81

- 1a HOO-WIN04-539-C10
- 1b waterput S173 (1870-1918)
- 2 ep-kan-2
- 3 1850-1900
- 4a 7 / 11.5
- 4b in mal gevormde kan
- 5a europees porselein
- 5b veldspaatglazuur
- 5c gouden letters MELK, persreliëfversiering
- 5d schenklip tegenover oor
- 6a vier nokken
- 6b één vormoor (ontbreekt)
- 6c vrijwel compleet
- 7 kan, melkkannetje
- 8 Europa
- 9

82

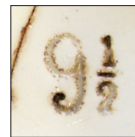
- 1a HOO-WIN04-539-C11
- 1b waterput S173 (1870-1918)
- 2 ep-kop-11
- 3 1850-1900
- 4a 6.5 / 6.5
- 4b steilwandige kop, op standring
- 5a europees porselein
- 5b veldspaatglazuur
- 5c florale motieven in zwart, rood en goud
- 5d
- 6a standring
- 6b één oor (incompleteet)
- 6c vrijwel compleet
- 7 kop
- 8 Europa
- 9

83

- 1a HOO-WIN04-539-C54
- 1b waterput S173 (1870-1918)
- 2 ep-luc-2
- 3 1900-1920
- 4a 11 / 9.5
- 4b in mal gevormde luciferstandaard, op hoge standring
- 5a europees porselein
- 5b veldspaatglazuur
- 5c
- 5d
- 6a standring
- 6b
- 6c compleet
- 7 luciferstandaard
- 8 Europa
- 9

84

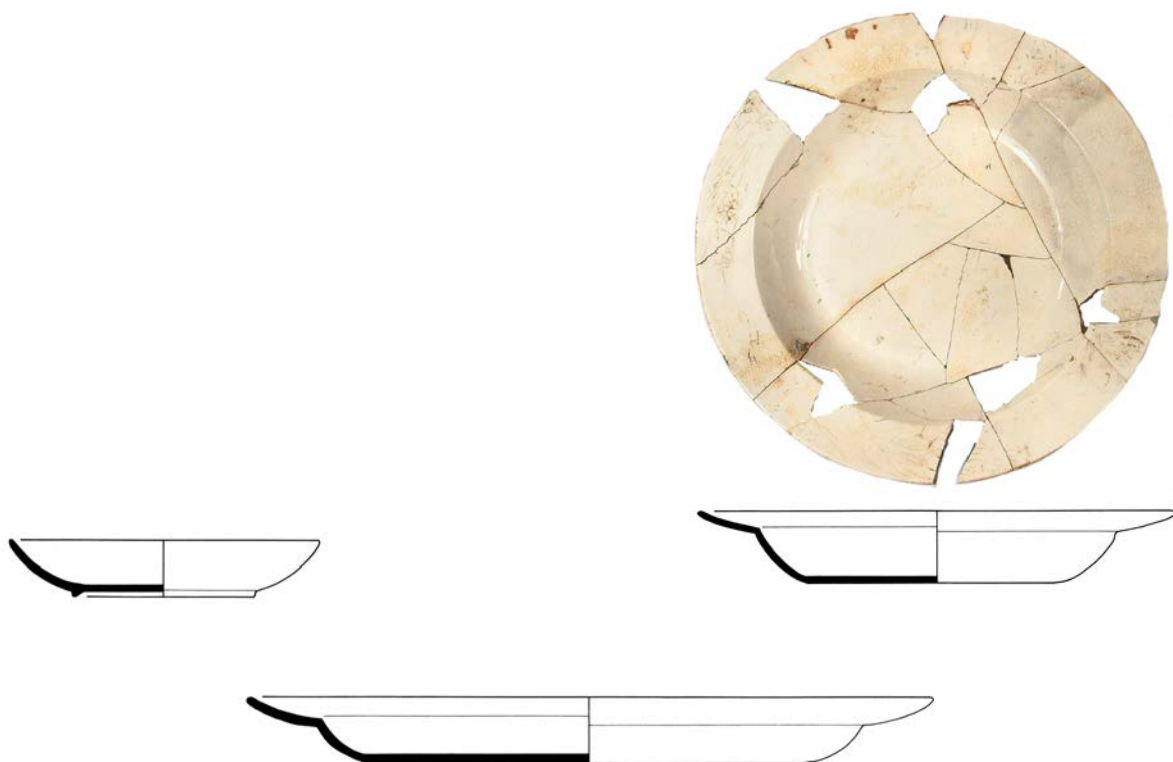
- 1a HOO-WIN04-539-C08
- 1b waterput S173 (1870-1918)
- 2 ep-min-
- 3 1850-1900
- 4a 6 / 1.5
- 4b in mal gevormd miniaturbord, op standring
- 5a europees porselein
- 5b veldspaatglazuur
- 5c
- 5d
- 6a standring
- 6b
- 6c compleet
- 7 miniatuur
- 8 Europa
- 9

- 85**
 1a HOO-WIN04-539-C12
 1b waterput S173 (1870-1918)
 2 iw-bor-1
 3 1878-1886
 4a 12.5 / 2
 4b bord met verdiepte spiegel, op standring
 5a industrieel wit
 5b loodglazuur
 5c drie rode cirkels en gouden rand
 5d beeldmerk Polling 60B
 6a standring
 6b compleet
 7 bord
 8 Maastricht (Regout)
 9

- 86**
 1a HOO-WIN04-539-C14
 1b waterput S173 (1870-1918)
 2 iw-bor-1
 3 1889
 4a 13 / 2
 4b bord met verdiepte spiegel, op standring
 5a industrieel wit
 5b loodglazuur
 5c geheel wit
 5d beeldmerk Polling 70 (breuk onder i), blindmerk F5
 6a standring
 6b compleet
 7 bord
 8 Maastricht (Regout)
 9

- 87**
 1a HOO-WIN04-539-C23
 1b waterput S173 (1870-1918)
 2 iw-bor-2
 3 1880
 4a 25 / 4
 4b diep bord met naar buiten geknikte golvende vlag, op lage standring
 5a industrieel wit
 5b loodglazuur
 5c geheel wit
 5d beeldmerk Polling60 (breuk onder a), blindmerk 9 1/2
 6a standring
 6b compleet
 7 bord
 8 Maastricht (Regout)
 9

88

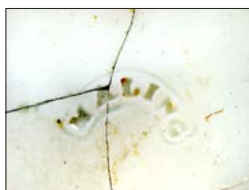
- 1a HOO-WIN04-539-C15
- 1b waterput S173 (1870-1918)
- 2 iw-bor-3
- 3 1855-1875
- 4a 16.5 / 3
- 4b bord, op standing
- 5a industrieel wit
- 5b loodglazuur
- 5c geheel wit
- 5d blindmerk Polling 7
- 6a standing
- 6b
- 6c compleet
- 7 bord
- 8 Maastricht (Regout)
- 9

89

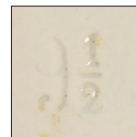
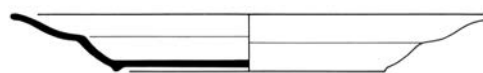
- 1a HOO-WIN04-539-C17
- 1b waterput S173 (1870-1918)
- 2 iw-bor-4
- 3 1850-1870
- 4a 36.5 / 3.5
- 4b bord met naar buiten geknikte vlag, op standvlak
- 5a industrieel wit
- 5b loodglazuur
- 5c geheel wit
- 5d blindmerk Polling 5B
- 6a standvlak
- 6b
- 6c compleet
- 7 bord
- 8 Maastricht (Regout)
- 9

90

- 1a HOO-WIN04-539-C20
- 1b waterput S173 (1870-1918)
- 2 iw-bor-5
- 3 1850-1900
- 4a 25 / 4
- 4b diep bord met naar buiten geknikte vlag, op standvlak
- 5a industrieel wit
- 5b loodglazuur
- 5c geheel wit
- 5d blindmerk W.S. & CO'S WED-GEWOOD
- 6a standvlak
- 6b
- 6c compleet
- 7 bord
- 8
- 9

1 : 1

1 : 1

91

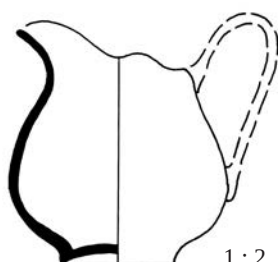
- 1a HOO-WIN04-539-C19
- 1b waterput S173 (1870-1918)
- 2 iw-bor-5
- 3 1850-1900
- 4a 24 / 4.5
- 4b diep bord met naar buiten geknikte vlag, op standvlak
- 5a industrieel wit
- 5b loodglazuur
- 5c geheel wit
- 5d blindmerk MALING
- 6a standvlak
- 6b
- 6c vrijwel compleet
- 7 bord
- 8
- 9

92

- 1a HOO-WIN04-539-C21
- 1b waterput S173 (1870-1918)
- 2 iw-bor-11
- 3 1887
- 4a 25.5 / 3
- 4b ondiep bord met naar buiten geknikte golvende vlag, op lage standring
- 5a industrieel wit
- 5b loodglazuur
- 5c geheel wit
- 5d beeldmerk Polling76 (breuk onder e), blindmerk 9½
- 6a standring
- 6b
- 6c compleet
- 7 bord
- 8 Maastricht (Regout)
- 9

1 : 1

1 : 2

93

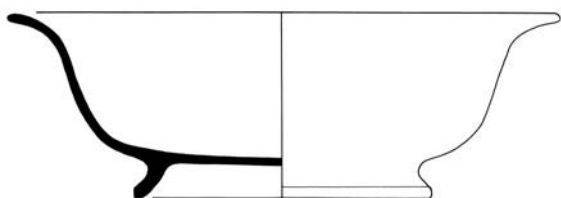
- 1a HOO-WIN04-539-C27
- 1b waterput S173 (1870-1918)
- 2 iw-kan-1
- 3 1855-1875
- 4a 16 / 19
- 4b kan
- 5a industrieel wit
- 5b loodglazuur
- 5c geheel wit
- 5d blindmerk Polling 7
- 6a standring
- 6b één vormoor
- 6c compleet
- 7 kan, lampetkan
- 8 Maastricht (Regout)
- 9 Bartels 1999, p. 903

94

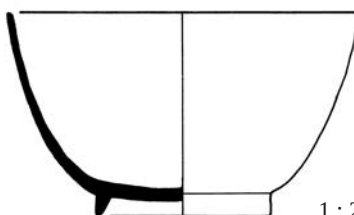
- 1a HOO-WIN04-539-C28
- 1b waterput S173 (1870-1918)
- 2 iw-kan-1
- 3 1850-1900
- 4a 6 / 6.5
- 4b kan
- 5a industrieel wit
- 5b loodglazuur
- 5c geheel wit
- 5d blindmerk letter F
- 6a standvlak
- 6b één vormoor (ontbreekt)
- 6c vrijwel compleet
- 7 kan
- 8 Maastricht (Regout) ?
- 9

95

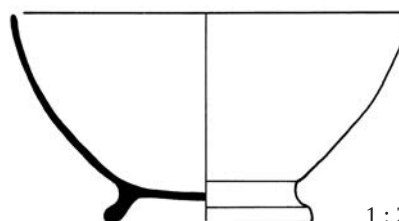
- 1a HOO-WIN04-539-C29
- 1b waterput S173 (1870-1918)
- 2 iw-kan-3
- 3 1850-1890
- 4a 8 / 12.5
- 4b kan
- 5a industrieel wit
- 5b loodglazuur
- 5c geheel wit
- 5d schenklip, blindmerk Polling 8
- 6a standring
- 6b één vormoor (ontbreekt)
- 6c vrijwel compleet
- 7 kan
- 8 Maastricht (Regout)
- 9

1 : 1

1 : 2

1 : 2

1 : 1

96

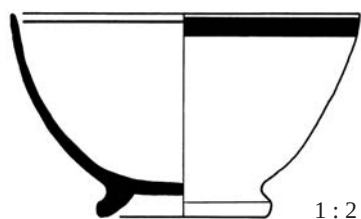
- 1a HOO-WIN04-539-C31
- 1b waterput S173 (1870-1918)
- 2 iw-kom-10
- 3 1878-1886
- 4a 29 / 10
- 4b kom
- 5a industrieel wit
- 5b loodglazuur
- 5c geheel wit
- 5d beeldmerk Polling 60B, blind-merk 3
- 6a standring
- 6b
- 6c compleet
- 7 kom, hoort bij lampetkan V539-C16 (cat.nr. 94)
- 8 Maastricht (Regout)
- 9

97

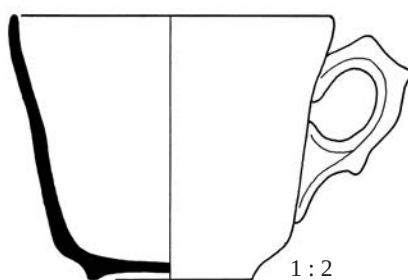
- 1a HOO-WIN04-539-C32
- 1b waterput S173 (1870-1918)
- 2 iw-kop-1
- 3 1850-1900
- 4a
- 4b bolle kop met rechte rand, op standring
- 5a industrieel wit
- 5b loodglazuur
- 5c geheel wit
- 5d merkloos
- 6a standring
- 6b
- 6c compleet
- 7 kop
- 8 Maastricht (Regout) ?
- 9

98

- 1a HOO-WIN04-539-C33
- 1b waterput S173 (1870-1918)
- 2 iw-kop-2
- 3 1886
- 4a 10.5 / 5.5
- 4b kop op geprofileerde standring
- 5a industrieel wit
- 5b loodglazuur
- 5c geheel wit
- 5d beeldmerk Polling76 (breuk boven r), blindmerk 3½
- 6a standring
- 6b
- 6c compleet
- 7 kop
- 8 Maastricht (Regout)
- 9

1:1

1:1

1:1

99

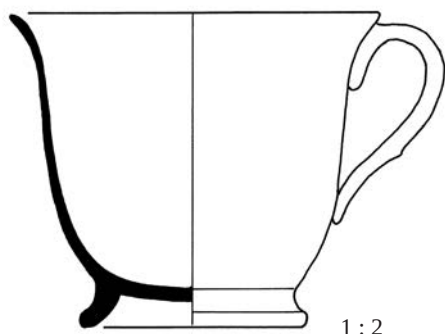
- 1a HOO-WIN04-539-C37
- 1b waterput S173 (1870-1918)
- 2 iw-kop-2
- 3 1883-1900
- 4a 9 / 5.5
- 4b kop op geprofileerde standring
- 5a industrieel wit
- 5b loodglazuur
- 5c gouden band langs rand
- 5d beeldmerk Polling 77, blind-merk
- 6a standring
- 6b
- 6c compleet
- 7 kop
- 8 Maastricht (Regout)
- 9

100

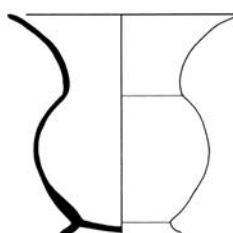
- 1a HOO-WIN04-539-C39
- 1b waterput S173 (1870-1918)
- 2 iw-kop-5
- 3 1883-1900
- 4a 8.5 / 7
- 4b kop met iets inzwenkende rand, op lage standring
- 5a industrieel wit
- 5b loodglazuur
- 5c geheel wit
- 5d beeldmerk Polling 77, blind-merk
- 6a standring
- 6b in mal gevormd oor
- 6c compleet
- 7 kop
- 8 Maastricht (Regout)
- 9

101

- 1a HOO-WIN04-539-C40
- 1b waterput S173 (1870-1918)
- 2 iw-kop-5
- 3 1884
- 4a 8.5 / 7
- 4b kop met iets inzwenkende rand, op lage standring
- 5a industrieel wit
- 5b loodglazuur
- 5c geheel wit
- 5d beeldmerk (blauwe inkt) Polling 70B (breuk onder a), blindmerk
- 6a standring
- 6b in mal gevormd oor
- 6c compleet
- 7 kop
- 8 Maastricht (Regout)
- 9

1:1

102

- 1a HOO-WIN04-539-C41
- 1b waterput S173 (1870-1918)
- 2 iw-kop-10
- 3 1850-1900
- 4a 10 / 8.5
- 4b kop met iets uitstaande rand, op standring
- 5a industrieel wit
- 5b loodglazuur
- 5c geheel wit
- 5d blindmerk Polling 8
- 6a standring
- 6b één in mal gevormd oor
- 6c compleet
- 7 kop
- 8 Maastricht (Regout)
- 9

103

- 1a HOO-WIN04-539-C49
- 1b waterput S173 (1870-1918)
- 2 iw-kwi-1
- 3 1850-1900
- 4a 12 / 12
- 4b kwispedoor op standring
- 5a industrieel wit
- 5b loodglazuur
- 5c geheel wit
- 5d merkloos
- 6a standring
- 6b
- 6c compleet
- 7 kwispedoor
- 8 Maastricht (Regout) ?
- 9

104

- 1a HOO-WIN04-539-C50
- 1b waterput S173 (1870-1918)
- 2 iw-min-
- 3 1850-1900
- 4a 4.5 / 3
- 4b miniatuur
- 5a industrieel wit
- 5b loodglazuur
- 5c geheel wit
- 5d merkloos
- 6a standring
- 6b één oor (ontbreekt)
- 6c vrijwel compleet
- 7 miniatuurkop
- 8 Maastricht (Regout) ?
- 9

105

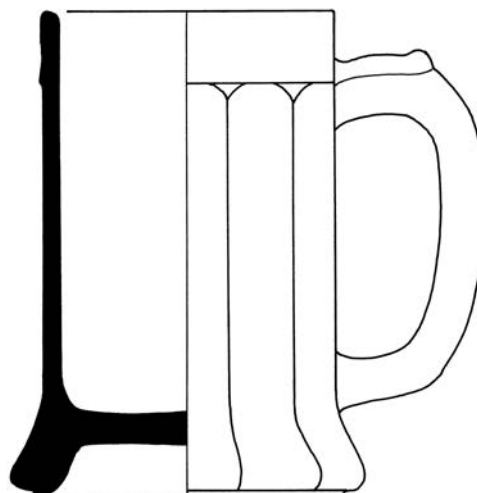
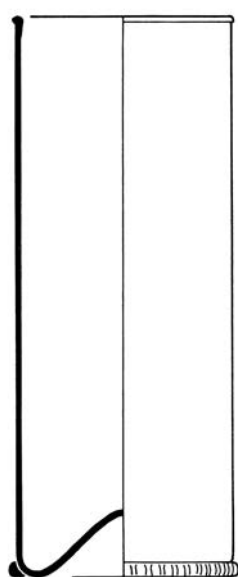
- 1a HOO-WIN04-539-C51
- 1b waterput S173 (1870-1918)
- 2 iw-pis-2
- 3 1880
- 4a 18.5 / 13
- 4b bolle pispot met ronde verdikte rand, op standring
- 5a industrieel wit
- 5b loodglazuur
- 5c geheel wit
- 5d beeldmerk Polling52, blindmerk
- 6a standring
- 6b één in mal gevormd oor
- 6c compleet
- 7 pispot
- 8 Maastricht (Regout)
- 9

106

- 1a HOO-WIN04-539-C52
- 1b waterput S173 (1870-1918)
- 2 iw-sch-1
- 3 1870-1880
- 4a 31 / 2.5
- 4b ovale schaal met naar buiten geknikte platte vlag, op standvlak
- 5a industrieel wit
- 5b loodglazuur
- 5c geheel wit
- 5d blindmerk Polling 5D
- 6a standvlak
- 6b
- 6c compleet
- 7 schaal
- 8 Maastricht (Regout)
- 9 Bitter e.a. 1997, p. 29

107

- 1a HOO-WIN04-539-C53
- 1b waterput S173 (1870-1918)
- 2 iw-sch-5
- 3 1850-1870
- 4a 24.5 / 3
- 4b ruitvormige schaal, op standring
- 5a industrieel wit
- 5b loodglazuur
- 5c geheel wit
- 5d blindmerk Polling 5B
- 6a standring
- 6b
- 6c compleet
- 7 schaal
- 8 Maastricht (Regout)
- 9 Bartels 1999, p. 925

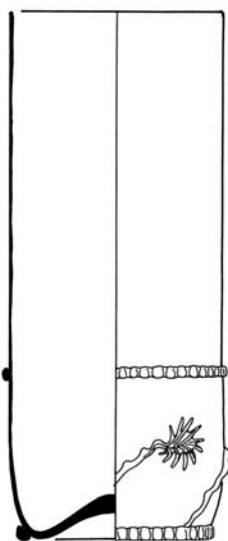

108

- 1a HOO-WIN04-503-G01
- 1b beerput S203 (1650-1700)
- 2 gl-bek-8b
- 3 1625-1675
- 4a 5.7 / 14.8
- 4b cilindrische gladde beker met opgestoken bodem, voetring en rechte lip
- 5a glas
- 5b kleurloos, wit en blauw
- 5c
- 5d rechte rand met witte glasdraad
- 6a opgestoken bodem met pontilmerk, geribde blauwe voetring
- 6b
- 6c vrijwel compleet
- 7 beker
- 8
- 9 Bitter 1997, p. 94

109

- 1a HOO-WIN04-539-G01
- 1b waterput S173 (1870-1918)
- 2 gl-bek-28
- 3 1850-1900
- 4a 9.4 / 12.8
- 4b beker met standring
- 5a glas
- 5b kleurloos
- 5c verticale ribben
- 5d persvorm
- 6a standring
- 6b oor
- 6c compleet
- 7 beker, biervul
- 8 Nederland?
- 9 Kottman 1999, p. 954

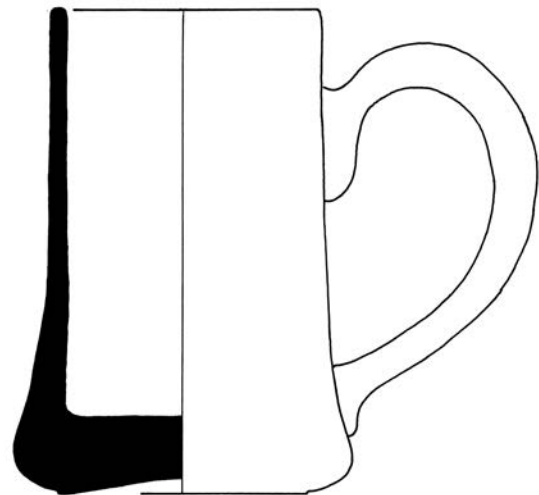
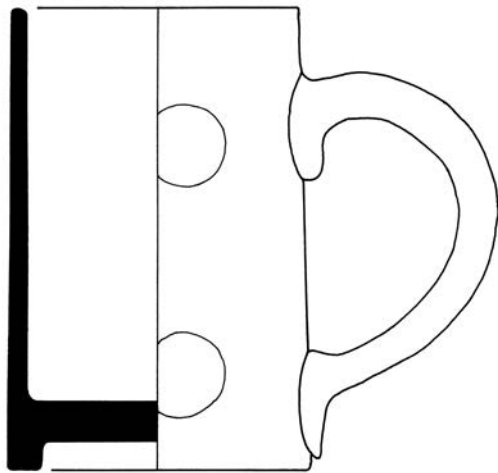

110

- 1a HOO-WIN04-503-G02
- 1b beerput S203 (1650-1700)
- 2 gl-bek-29
- 3 1625-1700
- 4a 5.5 / 14.0
- 4b cilindrische kometenbeker met opgestoken bodem, voetring en rechte lip
- 5a glas
- 5b kleurloos, blauw
- 5c horizontale geribde glasdraad en 3 blauwe 'kometen'
- 5d
- 6a opgestoken bodem met pontilmerk, geribde voetring
- 6b
- 6c vrijwel compleet
- 7 beker, kometenbeker
- 8 Nederlanden?
- 9

111

- 1a HOO-WIN04-378-G01
- 1b ophogingslaag (1350-1400)
- 2 gl-bek-56
- 3 1350-1500
- 4a - / - / 2.5
- 4b lage beker met opgestoken bodem en ribben
- 5a glas
- 5b groen
- 5c negen verticale ribben
- 5d
- 6a opgestoken bodem met pontilmerk
- 6b
- 6c fragment
- 7 beker, (miniatuur)ribbeker
- 8
- 9

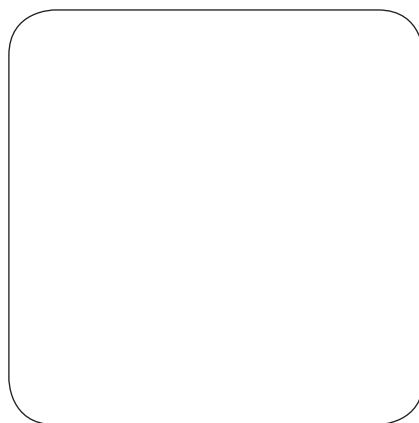
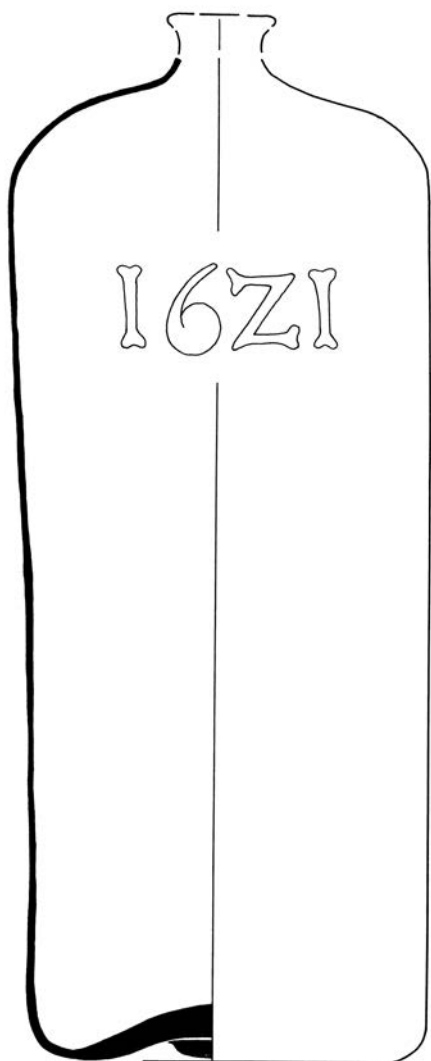

112

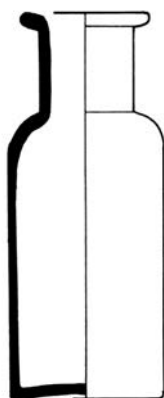
- 1a HOO-WIN04-539-G02
- 1b waterput S173 (1870-1918)
- 2 gl-bek-85
- 3 1850-1900
- 4a 8.0 / 12.2
- 4b beker met standring
- 5a glas
- 5b kleurloos
- 5c geslepen cirkels
- 5d persvorm
- 6a standring
- 6b oor
- 6c compleet
- 7 beker, bierpul
- 8 Nederland?
- 9

113

- 1a HOO-WIN04-539-G03
- 1b waterput S173 (1870-1918)
- 2 gl-bek-86
- 3 1850-1920
- 4a 8.9 / 12.8
- 4b beker met standvlak
- 5a glas
- 5b kleurloos
- 5c
- 5d persvorm
- 6a standvlak
- 6b oor
- 6c vrijwel compleet
- 7 beker, bierpul
- 8 Nederland?
- 9

onderaanzicht WIN04-503-G05

114

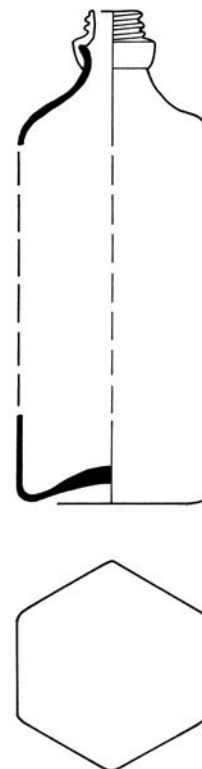
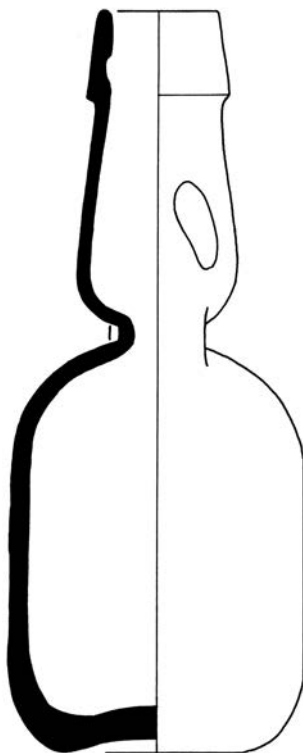
- 1a HOO-WIN04-503-G05
- 1b beerput S203 (1650-1700)
- 2 gl-fle-7
- 3 1575-1700 (1621)
- 4a 11.1 / -
- 4b vierkante fles met opgestoken bodem
- 5a glas
- 5b groen
- 5c gegraveerd jaartal 1621
- 5d
- 6a opgestoken bodem met pontilmerk
- 6b
- 6c vrijwel compleet
- 7 fles, kelderfles
- 8
- 9

115

- 1a HOO-WIN04-539-G04
- 1b waterput S173 (1870-1918)
- 2 gl-fle-14
- 3 1850-1900
- 4a 4.1 / 10.2
- 4b cilindrische fles met hals en uitstaande lip
- 5a glas
- 5b groen
- 5c
- 5d
- 6a standvlak
- 6b
- 6c compleet
- 7 fles, medicijnfles
- 8 Nederland
- 9

116

- 1a HOO-WIN04-503-G03
- 1b beerput S203 (1650-1700)
- 2 gl-fle-16
- 3 1600-1750
- 4a 3.0 / 4.2
- 4b fles met opgestoken bodem en uitstaande lip
- 5a glas
- 5b groen
- 5c
- 5d
- 6a opgestoken bodem met pontilmerk
- 6b
- 6c compleet
- 7 fles, medicijnflesje
- 8 Duitsland
- 9

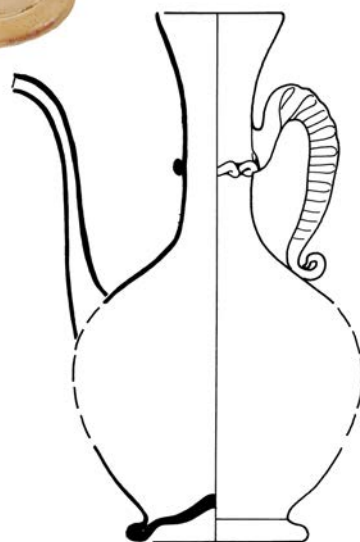
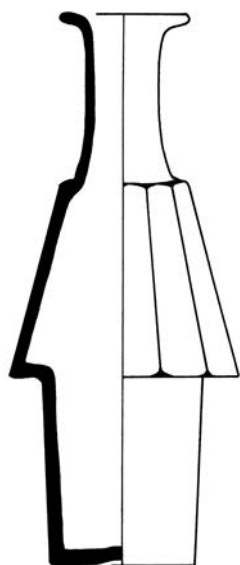

117

- 1a HOO-WIN04-539-G06
- 1b waterput S173 (1870-1918)
- 2 gl-fle-46
- 3 1870-1900
- 4a 7.8 / 19.6
- 4b kogelfles met ingesnoerde hals
- 5a glas
- 5b groen
- 5c merk AD op standvlak
- 5d vormgeblazen
- 6a standvlak
- 6b
- 6c vrijwel compleet
- 7 fles, kogelflesje
- 8
- 9

118

- 1a HOO-WIN04-503-GM04
- 1b beerput S203 (1650-1700)
- 2 gl-fle-117
- 3 1600-1750
- 4a 5.0 / -
- 4b zeskantige fles met opgestoken bodem
- 5a glas
- 5b groen
- 5c
- 5d tinnen schroefdop
- 6a opgestoken bodem met pontil-merk
- 6b
- 6c fragmentarisch
- 7 fles
- 8
- 9

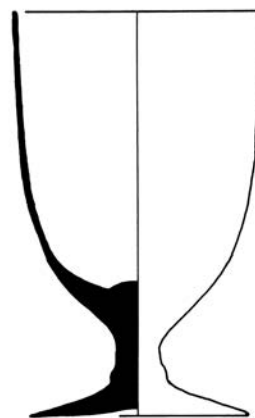
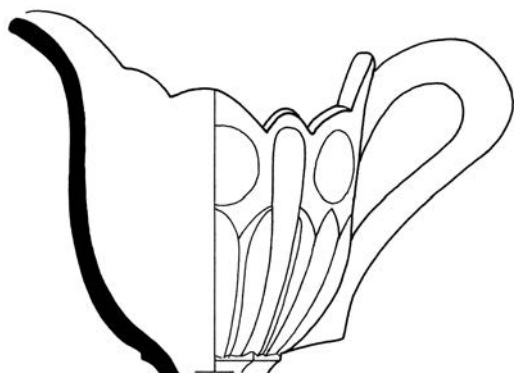

119

- 1a HOO-WIN04-539-G07
- 1b waterput S173 (1870-1918)
- 2 gl-fle-120
- 3 1850-1900
- 4a 6.1 / 14.6
- 4b
- 5a glas
- 5b kleurloos
- 5c
- 5d vormgeblazen
- 6a standvlak
- 6b
- 6c compleet
- 7 fles, olie- en azijnstel
- 8 Nederland?
- 9

120

- 1a HOO-WIN04-503-G06
- 1b beerput S203 (1650-1700)
- 2 gl-kan-3
- 3 1625-1675
- 4a - / -
- 4b kan met bolle buik, uitstaande hals, tuit en oor en opgestoken voet
- 5a glas
- 5b kleurloos, blauw
- 5c blauwe glasdraad om hals
- 5d
- 6a opgestoken voet met pontilmerk
- 6b plat geribd oor, tuit
- 6c fragmentarisch
- 7 kan, karaf
- 8 Nederlanden
- 9 Bitter 1997, 114

121

- 1a HOO-WIN04-539-G09
- 1b waterput S173 (1870-1918)
- 2 gl-kan-9
- 3 1850-1900
- 4a 19.2 / -
- 4b kan
- 5a glas
- 5b bruin
- 5c
- 5d persvorm (twee verticale naden)
- 6a
- 6b oor
- 6c fragment
- 7 kan
- 8
- 9 Van der Kley-Blekxtoon 14

122

- 1a HOO-WIN04-539-G09
- 1b waterput S (1870-1918)
- 2 gl-kel-17
- 3 1850-1900
- 4a 6.6 / 10.7
- 4b kelkglas met cilindrische kelk
- 5a glas
- 5b kleurloos
- 5c
- 5d laag model
- 6a voet
- 6b
- 6c compleet
- 7 kelkglas
- 8 Nederland?
- 9

123

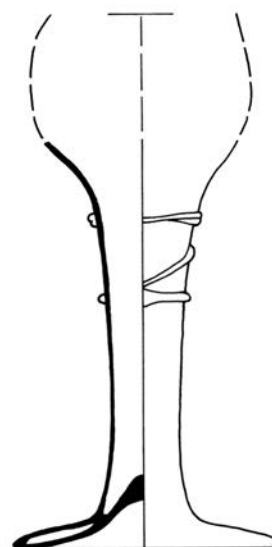
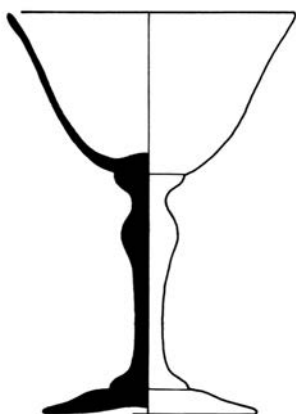
- 1a HOO-WIN04-539-G13
- 1b waterput S173 (1870-1918)
- 2 gl-kel-17
- 3 1850-1900
- 4a 6.9 / 14.2
- 4b kelkglas met cilindrische kelk
- 5a glas
- 5b kleurloos
- 5c
- 5d hoog model
- 6a voet
- 6b
- 6c compleet
- 7 kelkglas
- 8 Nederland?
- 9

124

- 1a HOO-WIN04-539-G34
- 1b waterput S173 (1870-1918)
- 2 gl-kel-52
- 3 1850-1900
- 4a 4.6 / 8.2
- 4b kelkglas met knoop in stam en uitstaande kelk
- 5a glas
- 5b kleurloos
- 5c
- 5d
- 6a voet
- 6b
- 6c compleet
- 7 kelkglas
- 8 Nederland?
- 9

125

- 1a HOO-WIN04-539-G17
- 1b waterput S173 (1870-1918)
- 2 gl-kel-56
- 3 1850-1900
- 4a 4.9 / 10.0
- 4b kelkglas met nodus in stam en uitstaande kelk met facetten
- 5a glas
- 5b kleurloos
- 5c geslepen facetten
- 5d
- 6a voet
- 6b
- 6c compleet
- 7 kelkglas
- 8 Nederland?
- 9 Kottman 1999, p. 1012

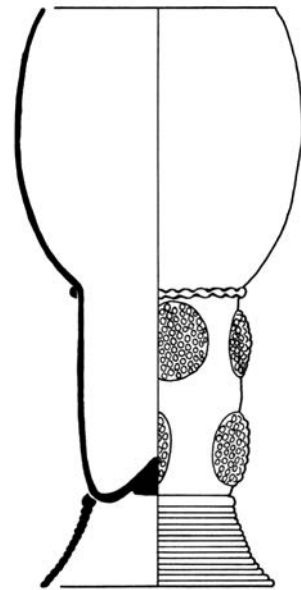
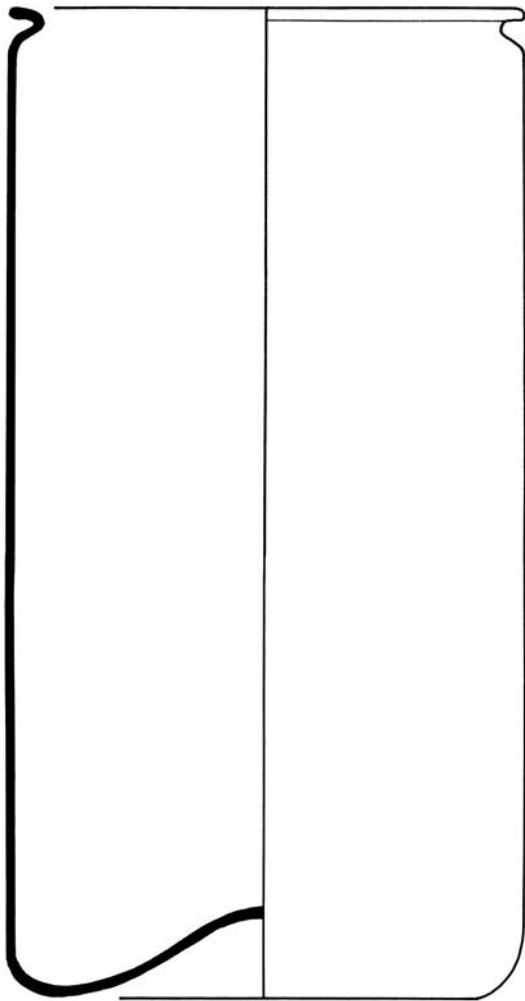

126

- 1a HOO-WIN04-539-G38
- 1b waterput S173 (1870-1918)
- 2 gl-kel-85
- 3 1850-1900
- 4a 7.7 / 10.6
- 4b kelglas met balusterstam en wijde kelk
- 5a glas
- 5b kleurloos
- 5c
- 5d
- 6a voet
- 6b
- 6c vrijwel compleet
- 7 kelglas
- 8 Nederland?
- 9

127

- 1a HOO-WIN04-562-G01
- 1b beerlaag S233 (1525-1575)
- 2 gl-kno-2
- 3 1475-1575
- 4a - / -
- 4b beker met conisch toelopende cuppa en opgestoken voet
- 5a glas
- 5b groen, blauw
- 5c blauwe glasdraad om stam
- 5d
- 6a opgestoken voet met pontilmerk
- 6b
- 6c fragment
- 7 knotsbeker
- 8
- 9 Ostkamp 2001, 134

128

- 1a HOO-WIN04-539-G
- 1b waterput S173 (1870-1918)
- 2 gl-pot-5
- 3 1850-1900
- 4a 13.7 / 26.3
- 4b pot met opgestoken bodem en ingesnoerde hals
- 5a glas
- 5b kleurloos
- 5c
- 5d
- 6a opgestoken bodem
- 6b
- 6c compleet
- 7 pot
- 8 Nederland?
- 9

129

- 1a HOO-WIN04-503-G08
- 1b beerput S203 (1650-1700)
- 2 gl-roe-2
- 3 1625-1675
- 4a 7.6 / 15.3
- 4b roemer met bolle kelk, gewonnen glasdraadvoet, opgestoken bodem en braamnoppen
- 5a glas
- 5b groen
- 5c 2 verspringende rijen braamnoppen
- 5d
- 6a hoge glasdraadvoet en opgestoken bodem met pontilmerk
- 6b
- 6c vrijwel compleet
- 7 roemer
- 8
- 9

130

- 1a HOO-WIN04-539-G41
- 1b beerput S173 (1870-1918)
- 2 gl-zou-11
- 3 1850-1900
- 4a
- 4b lage zoutschaal op standring
- 5a glas
- 5b kleurloos
- 5c reliëfversiering
- 5d persvorm (twee verticale naden)
- 6a standring
- 6b
- 6c vrijwel compleet
- 7 zoutschaal
- 8 Nederland
- 9

Literatuur

Abbing, G.A., 1841-1842: *Geschiedenis der stad Hoorn, hoofdstad van West-Friesland*, Hoorn.

Alders, G.P., 1985: *Keramik van vóór 1248, afkomstig uit een dobbe te Hensbroek (N-H)*. Westerheem 34, 229-232.

Baart, J.M. e.a., 1977: *Opgraven in Amsterdam. 10 jaar stadskernonderzoek*, Amsterdam.

Baart, J.M., 1982: *Opgravingen bij de Nieuwendijk tonen het oudste Amsterdam*. Ons Amsterdam 34, 86-90.

Bartels, M., 1999: *Steden in scherven. Vondsten uit beerputten in Deventer, Dordrecht, Nijmegen en Tiel (1250-1900)*, Zwolle/Amersfoort.

Beckmann, B., 1975: *Der Scherbenhügel in der Siegburger Aulgasse*, Bonn.

Besteman, J.C. en A. J. Guiran, 1986: De middeleeuwse bewoningsgeschiedenis van Noord-Holland boven het IJ en de ontginning van de veengebieden. Opgravingen in Assendelft in perspectief. In: M.C. van Trierum en H.E. Henkes (red.), *Rotterdam Papers V*, 183-212.

Beuningen, H.J.E. van en A.M. Koldewij, 1993: Heilig en profaan catalogus. In: H.J.E. van Beuningen en A.M. Koldewij (red.), *Heilig en Profaan. 1000 laatmiddeleeuwse insignes uit de collectie H.J.E. van Beuningen*. *Rotterdam Papers VIII*, Cothen, 115-323.

Beuningen, H.J.E. van, A.M. Koldewij en D. Kicken, 2001: Catalogus religieuze en profane insignes. In: H.J.E. van Beuningen, H.J.E., A.M. Koldewij en D. Kicken (red.), *Heilig en Profaan 2. 1200 laatmiddeleeuwse insignes uit openbare en particuliere collecties*. *Rotterdam Papers 12*, Leiden, 242-508.

Bitter, P., 1986: *Archeologisch bodemonderzoek op het bouwterrein van C&A Nederland aan de Haarlemmerstraat en Spijkerboorsteeg te Leiden*. Bodemonderzoek in Leiden. Archeologisch jaarverslag 1985, 85-152.

Bitter, P. 1987: *Archeologisch onderzoek naar de bewoningsgeschiedenis van het Ir. Driessenplein en de ontwikkeling van de oever van de Oude Rijn op het Waardeiland te Leiden*. Bodemonderzoek in Leiden 10, 85-130.

Bitter, P., 1995: *Geworteld in de bodem. Archeologisch en historisch onderzoek van een pottenbakkerij bij de Wortelsteeg in Alkmaar*. Publicaties over de Alkmaarse Monumentenzorg en Archeologie 1, Zwolle.

Bitter, P. e.a., 1997: *Wonen op niveau. Archeologisch, bouwhistorisch en historisch onderzoek van twee percelen aan de Langestraat*. Rapporten over de Alkmaarse Monumentenzorg en Archeologie 5, Alkmaar.

Boekwijt, H.W. en H.L. Janssen (red.), 1997: *Bouwen en wonen in de schaduw van de Sint Jan*. Kroniek Bouwhistorisch en Archeologisch onderzoek 's-Hertogenbosch 2, 's-Hertogenbosch.

Boezaard, A. (red.), 1982: *Hoorn. Huizen, straten, mensen*, Hoorn.

Borremans, R. en R. Warginaire, 1966: *La céramique d'Andenne. Recherches 1956-1965*, Rotterdam.

Breen, J.C., 1902, *Rechtsbronnen der stad Amsterdam*, 's-Gravenhage.

Carmiggelt, A., 1993, MAE: Wat doen we ermee? Voorlopig verslag van de analyse van aardewerk uit laat- en postmiddeleeuwse vondstcomplexen in Nederland en België (1350-1800) In: H. Clevis en J. Thijssen (red.), *Assembles Articles I. Symposium on medieval and post-medieval ceramics*, Nijmegen, 55-86.

Carmiggelt, A., 1997: Laat- en postmiddeleeuwse bewoningssporen aan de Hoogstraat te Rotterdam. In: A. Carmiggelt, A.J. Guiran en M.C. van Trierum (red.), *BOORbalans 3. Archeologisch onderzoek in het tracé van de Willemsspoortunnel te Rotterdam*, Rotterdam, 139-278.

Clarke, H., 1974: Medieval pottery from two wells at Staveren, Friesland. In: *Berichten van de ROB* 24, 175-180.

Clevis, H. en J. Kottman, 1989: *Weggegooid en teruggevonden. Aardewerk en glas uit Deventer vondstcomplexen 1375-1750*, Kampen.

Clevis, H. en M. Smit, 1990: *Verscholen in vuil. Archeologische vondsten uit Kampen 1375-1925*, Kampen.

Clevis, H. (red.), 2001: *Zwolle ondergronds. Zeven blikvangers van archeologische vondsten in Zwolle*, Zwolle.

Cowgill, J., M. de Neergaard en N. Griffiths, 2000 (2^e druk): *Knives and Scabbards*, Londen.

Cox, J.C.M., *Stedelijke trots en stadsrechtvieringen*. Holland, Historisch Tijdschrift 38-2, 2006, 63-75.

Dijk, J. van en B. Beerenhout, 2006: Het botmateriaal van de campagne 2004. In: C.P. Schrickx en T.Y. van de Walle-van der Woude (red.), *Het onderzoek op het terrein van de voormalige Winston bioscoop. Het ecologisch materiaal van de campagne 2004*, Hoorn.

Driel-Murray, C. van, 1980: *Veertiende-eeuwse zwaardscheden uit Leiden*. Bodemonderzoek in Leiden. Jaarverslag 1979, Leiden, 35-44.

Dubbe, B., 1980: Het huisraad in het Oostnederlandse burgerwoonhuis in de late middeleeuwen. In: B. Dubbe (red.), *Thuis in de late Middeleeuwen. Het Nederlandse burgerinterieur 1400-1535*, Zwolle, 21-86.

Duco, D.H., 1987: *De Nederlandse kleiijp. Handboek voor dateren en determineren*, Leiden.

Duco, D.H., 2003: *Merken en merkenrecht van de pijpenmakers in Gouda*, Amsterdam.

Egan, G. en F. Pritchard, 2002: *Dress Accessories*, 2^e druk, Londen.

Geel, B. van, 1994: Veengroei en veenontginning. In: M. Rappol en C.M. Soonius, *In de bodem van Noord-Holland. Geologie en archeologie*, Amsterdam, 141-163.

Goubitz, O., C. van Driel-Murray en W. Groenman-van Waateringe, 2001: *Stepping through time. Archaeological Footwear from Prehistoric Times until 1800*, Zwolle.

Groeneweg, G., 1992: *Bergen op Zooms aardewerk. Vormontwikkeling en decoratie van gebruiksaardewerk gedurende 600 jaar pottenbakkersnijverheid in Bergen op Zoom, Waalre*.

Hamaker, H.G., 1875-1878: *De rekeningen der grafelijkheid van Holland en Zeeland onder het Henegouwsche Huis*, 3 dln, Werken uitgegeven door het historisch genootschap gevestigd te Utrecht, nieuwe reeks, 21, 24 en 26, Utrecht.

Hanraets, E., *RING Intern Rapport 2004 (068)*, Amersfoort.

Heidinga, H.A. en H.H. van regteren Altena (red.), 1989: *Medemblik and Monnickendam. Aspects of medieval urbanization in northern Holland*, Amsterdam.

Hendriks, J., 1999: *Draken in Dordt*. Dordrecht in Historisch Perspektief 5, Dordrecht, 8-10.

Hendriksen, M., 2004: *Afgedamd en afgedankt. Metaalvondsten uit twee middeleeuwse nederzettingen in Leidsche Rijn. Utrechtse materiaalcatalogus 1*, Utrecht.

Henkes, H.E., 1994: *Glas zonder glans. Vijf eeuwen gebruiksglas uit de bodem van de Lage Landen 1300-1800*. Rotterdam Papers 9, Rotterdam.

Hoekstra, T.J., 1979: *Een stolp en enige vijzels*. Westerheem XXVIII-4, 167-172.

Jacobs, E. en M.M.A. van Veen, 1996: Van kerk tot rekenwerk; Laat- en postmiddeleeuwse vondstcomplexen aan het Lange Voorhout, *Haagse Oudheidkundige Publicaties* 3, Den Haag.

Jacobs, E., 1997, Begijnhof 6/6a: prehistorische en laatmiddeleeuwse bewoningssporen, *Haarlems Bodemonderzoek* 31, 39-77.

Jacobs, E., 1998: *Liewegje 30: Een bronstijdakkercomplex, IJzertijdgreppels en laatmiddeleeuwse sloten*. Haarlems Bodemonderzoek 31, 3-38.

Janse, H., 1988: Hollandse stadsstructuren in de dertiende eeuw. In: E.H.P. Cordfunke, F.W.N. Hugenholtz en K. Sierksma (red.), *De Hollandse stad in de dertiende eeuw*, Zutphen, 55-64.

Janssen, H.L., 1983: Later medieval pottery production in the Netherlands. In: P. Davey en R. Hodges (red.), *Ceramics and trade. The production and distribution of later medieval pottery in north-west Europe*, 121-186.

Janssen, H.L., 1988: The dating and typology of the earliest Siegburg stoneware in the Netherlands. In: D.R.M. Gaimster, M. Redknap en H.H. Wegner (red.), *Zur Keramik des Mittelalters und der beginnenden Neuzeit im Rheinland*, Oxford, 330-331.

Kley-Blekxtoon, A. van der, 2004 (4^e druk): *Leerdamglas 1878-2003*.

Knaap, J.P.H. van der, en L.M.W. Veerkamp, 1996: *Uit de schemer van Hoorns verleden. De jaren 1300-1536*, Hoorn.

Koster, P., 1929: *Hoorn in de Middeleeuwen. De economische ontwikkelingsgang van een Westfries stad*, Amsterdam.

Kottman, J., 1999: Glas. In: M. Bartels (red.), *Steden in scherven. Vondsten uit beerputten in Deventer, Dordrecht, Nijmegen en Tiel (1250-1900)*, Zwolle/Amersfoort, 939-1028.

Krauwer, M en F. Snieder (red.), 1994: *Nering en vermaak. De opgraving van een veertiende-eeuwse markt in Amersfoort*, Utrecht.

Linden, H. van der, 1956: *De Cope. Bijdrage tot de rechtsgeschiedenis van de openlegging der Hollands-Utrechtse laagvlakte*, Assen.

Linden, H. van der, 1982: Het platteland in het Noordwesten, met nadruk op de occupatie, circa 1000-1300. In: D. P. Blok e.a. (red.), *AGN deel II*, Haarlem, 48-82.

Linden, H. van der, 2000: *De koningsroede. Een herziening van De Cope op het punt van de middeleeuwse ontginningssystematiek*. Jaarboek voor de Middeleeuwse Geschiedenis 3, 7-43.

Lüdtke, H., 1985: *Die mittelalterliche Keramik von Schleswig. Ausgrabung Schild 1971-1975*. Ausgrabungen in Schleswig, Berichte und Studien 4, Neumünster, 83-85.

Mieris, F. van, 1753: *Groot charterboek der Graaven van Holland, van Zeeland en heeren van Vriesland*, 4 dln, Leiden.

Ostkamp, S., P. Bitter, R. Roedema en R. van Wilgen, 1998: *Afval van gorters, brouwers en een hospitaal; archeologisch onderzoek aan het Wortelsteegplein* (Rapporten over de Alkmaarse Monumentenzorg en Archeologie 6), Alkmaar.

Ostkamp, S., R. Roedema en R. van Wilgen, 2001: *Gebruikt en gebroken. Vijf eeuwen bewoning op drie locaties in het oostelijke stadsdeel* (Rapporten over de Alkmaarse Monumentenzorg en Archeologie 10), Alkmaar.

Pelsdonk, J.E.L., 2003: *Pennincxkens van loode*, Goudswaard, 39-45.

Polling, A., 2001 (6^e druk), *Maastrichtse ceramiek; merken en dateringen*, Lochem.

Pols, M.S., 1885: *Westfriesche stadrechten*, 's-Gravenhage.

Roehmer, M., 2001: Steinzeug. In: H. Lüdtke en K. Schietzel (red.), *Handbuch zur mittelalterlichen Keramik in Nordeuropa. Schriften des Archäologischen Landesmuseums* 6, Neumünster, 465-538.

Rooijen, C.A.M. van, 1993: *Scherven, erven en evolutie; analyse van een deel van de stedelijke keramiekateliers in de Utrechtse Bemuurde Weerd tussen ca. 1275 en 1350*, Utrecht.

Sanke, M., 2001: Gelben Irdenware. In: H. Lüdtke en K. Schietzel (red.), *Handbuch zur mittelalterlichen Keramik in Nordeuropa. Schriften des Archäologischen Landesmuseums* 6, Neumünster, 271-428 en 1646-1699.

Schricks, C.P., 2003: *Laat-middeleeuwse keramiek uit een woonterp te Hoorn* (ongepubliceerd), Hoorn.

Schricks, C.P., 2006: De opgravingsresultaten. In: C.P. Schricks en T.Y. van de Walle-van der Woude (red.), *Het onderzoek op het terrein van de voormalige Winston bioscoop. Het ecologisch materiaal van de campagne 2004*, Hoorn.

Sitter-Homans, A.L. de, 2006: Het archeobotanisch onderzoek. In: C.P. Schricks en T.Y. van de Walle-van der Woude (red.), *Het onderzoek op het terrein van de voormalige Winston bioscoop. Het ecologisch materiaal van de campagne 2004*, Hoorn.

Smeerdijk, D.G. van, 2004: *Onderzoek aan veen uit de opgraving Winston 2000 in Hoorn* (ongepubliceerde rapportage BIAxiaal).

Smit, H.J., 1924-1929: *De rekeningen der graven en gravinnen uit het Henegouwsche huis*, 2 dln, Werken uitgegeven door het historisch genootschap gevestigd te Utrecht derde serie 46 en 54, Utrecht.

Velius, T., 1740: *Chronijk van Hoorn* (4de druk met aantekeningen van S. Centen) Hoorn.

Verhoeven, A.A.A., 1990: Ceramics and economics in the Low Countries AD 1000-1300. In: J.C.

Besteman, J.M. Bos en H.A. Heidinga (red.), *Medieval Archaeology in the Netherlands. Studies presented to H.H. van Regteren Altena*, Assen/Maastricht, 265-281.

Verhoeven, A., 1998: *Middeleeuws gebruiksaardewerk in Nederland (8ste-13de eeuw)*. Amsterdam Archaeological Studies 3, Amsterdam.

Vrie, D.M. van de, en H.L. Janssen, 1997: Het archeologisch onderzoek van de middeleeuwse bebouwing op het Sint Janskerkhof. In: H.W. Boekwijt en H.L. Janssen (red.), *Bouwen & wonen in de schaduw van de Sint Jan*, 48-139.

Walle-van der Woude, T.Y. van de, 1982: Hoorn: centrum. In: P. Woltering (red.), *Archeologische kroniek van Holland over 1981, I Noord-Holland*, Holland 16, 194-228, aldaar 221-225.

Walle-van der Woude, T.Y. van de, 1989: Een 14^e-eeuws industriecomplex te Monnickendam – het leer. In: H.A. Heidinga en H.H. van Regteren Altena (red.), *Medemblik and Monnickendam. Aspects of medieval urbanization in northern Holland*, Amsterdam, 69–103.

Walle-van der Woude, T.Y. van de, 1998: Het archeologisch onderzoek in 1981. In: Boschma-Aarnoudse (red.), *Het Sint Jans Gasthuis te Hoorn. Den oudtgeworden Mensch, die men in dit huis laat wonen. Bouwhistorische Reeks Hoorn deel 8*, Hoorn, 17-42.

Walle-van der Woude, T.Y. van de, 2001: Hoorn: Grote Noord-Rode Steen. In: W. Blazer (red.), *Archeologische kroniek Noord-Holland 2000*, Holland 33, 5-69, aldaar 38-44.

Walle-van der Woude, T van de, 2002: *Een middeleeuwse woonterp onder de Winston bioscoop*, Hoorn onder ons 1.

Lijst van afbeeldingen, tabellen en figuren

1.	Opgravingslocatie WIN04	5
2.	Opgravingslocaties WIN00 en WIN04 op kadasterkaart 1823	7
3.	Detail prentbriefkaart circa 1916-1918 (collectie C.P. Schrickx)	12
4.	Grote Noord 4 en 6 in 1960 vlak voor de afbraak (AWG)	12
5.	Reconstructietekening situatie omstreeks 1900 (tek. C.P. Schrickx)	13
6.	Tekening van de situatie omstreeks 1940 (Hoorn. Huizen, straten, mensen)	13
7.	Sloot S222 (vanuit het oosten)	18
8.	Reconstructie percelingsstructuur omstreeks 1250 (tek. C.P. Schrickx)	21
9.	Haardplaats S147	22
10.	Haardplaats S148	22
11.	Vlechtwerkwanden S221 en S217 (vanuit het zuiden)	23
12.	Haardplaats S146 (vanuit het westen)	24
13.	Vlechtwerkwanden S155 en S156 (vanuit het westen)	24
14.	Blootleggen van de vlechtwerkwanden S155 en S156	26
15.	Stijl van de zuidoosthoek van het huis	27
16.	Funderingsplankje van een van de stijlen van het huis	27
17.	Haardplaats S142 (vanuit het zuiden)	28
18.	Een van de poeren van het huis (fundering S139)	29
19.	Haardplaats S138 (vanuit het zuiden)	29
20.	Muur S132 en S197 (vanuit het zuidoosten)	31
21.	Muur S197 en S202 (vanuit het oosten)	31
22.	Haardplaats S138 (vanuit het westen)	32
23.	Poer van muur S228 (vanuit het noorden)	32
24.	Goot S216 op het achtererf	33
25.	Mestkuil S204	33
26.	Slietenfundering S154 onder muur S91	34
27.	Osendrop met bakstenen tussen muur S91 en S228 (vanuit het oosten)	34
28.	Muren S158 en S159 (vanuit het oosten)	35
29.	Plavuizen vloer S122 (vanuit het westen)	35
30.	Uitgraven van beerput S206	36
31.	Coupe door beerput S193	36
32.	Beergang S172 (vanuit het oosten)	37
33.	Grote Noord vanaf de Roode Steen gezien, 1902 (collectie C.P. Schrickx)	38
34.	Huidige situatie (2006)	39
35.	Westprofiel werkput VI	57
36.	Kan van kogelpotaardewerk met radstempelversiering (V453-C02)	65
37.	Vondstmateriaal uit sloot S188	66
38.	Vondstmateriaal uit sloot S222	67
39.	Spintollen uit diverse contexten fase II	69
40.	Fragmenten hoogversierd aardewerk	70
41.	Keramik fase II (bijna-steengoed, grijsbakkend en roodbakkend aardewerk)	71
42.	Keramik fase II (kogelpotaardewerk)	71
43.	Keramik fase II (kogelpotaardewerk)	72
44.	Keramik fase III	74
45.	Vondstmateriaal uit mestkuil S230	74
46.	Spintollen behorend tot fase IV	76
47.	Keramik fase IV	77
48.	Roodbakkende grapes uit tonput S195	79
49.	Vondstmateriaal uit tonput S211	79
50.	Keramik fase V: inventarislijst tonput S195	81
51.	Keramik fase V: inventarislijst tonput S211	81
52.	Keramik fase V (15e eeuw)	81
53.	Keramik fase V (16e eeuw)	82
54.	Keramik fase V	82
55.	Ingegraven aspot (V446-C01)	83
56.	Vondstmateriaal uit beerput S206	85
57.	Complete pijp met IHS-monogram	87
58.	Complete pijp	87
59.	Getordeerde pijpensteel	87
60.	Wandtegels met dieren uit beerput S206	90
61.	Keramik fase VI: beerput S193	91
62.	Keramik fase VI: vloer S177	91
63.	Keramik fase VI: inventarislijst beerput S232	91

64.	Het uitzeven van de vulling van beerput S206 op het opgravingsterrein	91
65.	Keramik fase VI: inventarislijst beerput S206	92
66.	Keramik fase VI	93
67.	Keramik uit waterput S173	95
68.	Inmeten en op tekening zetten van werkput VI	96
69.	Keramik fase VI: inventarislijst waterput S173	99
70.	Glas fase V	100
71.	Glas fase VI: inventarislijst beerput S206	102
72.	Glazen knoop (V503-G07)	102
73.	Glas uit waterput S173	103
74.	Glas fase VII: inventarislijst waterput S173	105
75.	Metaal fase I	106
76.	Metaal fase II (gereedschap)	108
77.	Metaal fase II (gereedschap)	109
78.	Metaal fase II	110
79.	Metaal fase III (gereedschap)	111
80.	Metaal fase III	111
81.	Metaal fase IV (gereedschap)	113
82.	Metaal fase IV	113
83.	Metaal fase IV	114
84.	Metaal fase V	116
85.	Metaal fase V (gereedschap)	117
86.	Metaal fase VI	119
87.	Metaal fase VI: beerput S206	120
88.	Metaal fase VII: beerput S193	121
89.	Metaal fase VII: beerput S232	121
90.	Metaal fase VII: waterput S173	121
91.	Metaal stort	123
92.	Reconstructietekening schildbekleding (tek. C.P. Schrickx)	129
93.	Leren bekleding met schilden en draakfiguren (tek. C.P. Schrickx)	130
94.	Verdiepen werkput	140
95.	Overzicht van de aangetroffen schoentypen	141
96.	Natuursteen fase II	143
97.	Natuursteen fase IV	143
98.	Hout fase II	145
99.	Hout fase IV	146
100.	Hout fase V	147
101.	Hout fase VI	147
tabel 1	Aantal fragmenten en percentages keramieksoorten fase I	62
tabel 2	Aantal fragmenten en percentages keramieksoorten fase II	64
tabel 3	Aantal fragmenten en percentages keramieksoorten fase III	73
tabel 4	Aantal fragmenten en percentages keramieksoorten fase IV	75
tabel 5	Aantal fragmenten en percentages keramieksoorten fase V	78
tabel 6	Aantal fragmenten en percentages keramieksoorten fase VI	83
tabel 7	Functionele analyse beerput S206	88
tabel 8	Aantal fragmenten en percentages keramieksoorten fase VII	94
tabel 9	Functionele analyse waterput S173	97
tabel 10	Toegepaste houtsoorten in gebruiksvoorwerpen per fase	144
tabel 11	Toegepaste houtsoorten in tafelmesheften per fase	144
fig. 1	Percentages keramieksoorten fase I	62
fig. 2	Percentages keramieksoorten fase II	64
fig. 3	Percentages keramieksoorten fase III	73
fig. 4	Percentages keramieksoorten fase IV	75
fig. 5	Percentages keramieksoorten fase V	78
fig. 6	Schoentypen fase II	125
fig. 7	Schoentypen fase III	131
fig. 8	Schoentypen fase IV	133
fig. 9	Schoentypen fase V	134
fig. 10	Schoentypen fase VI	136
fig. 11	Hele schoenmaten	137
fig. 12	Gecorrigeerde zoollengten	137
fig. 13	Verdeling schoentypen	138
AWG	Archief West-Friese Gemeenten	

Bijlage 4: KERAMIEK

Determinatie keramiek: C.P. Schrickx

V	fase	complex	compl.dat.	materiaal	C	vorm	typenr.	rand	overig	tot.	MAE	typedat.	opmerkingen
350	VI/VII	bovenlaag	1650-1850	steengoed 2 roodbakkend		divers bord		1	2	3		1700-1800	Westerwald
						bord		1	0	1		1550-1650	groen geglazuurd van binnen
				witbakkend		divers		0	2	2			1 poot, 1 wandfragment met silbversiering
						bord		1	0	1		1800-1900	Frechen, met bruine en groene strepen
						pot		0	1	1		1750-1900	standing groen van buiten, geel van binnen
				majolica		bord		0	2	2		1600-1700	2 fragmenten met standing en blauwe beschildering
				faience		zalfpot		1	0	1		1600-1700	grote brede witte zalfpot
				europ. porselein		bord		4	0	4		1650-1750	diverse borden met blauwe beschildering
				industrieel wit		indet		1	0	1		1850-1900	blauwe opdruk
				bouwmateriaal		kom		1	0	1		1800-1850	kom met parelrand
351	VI	ophogingslaag	1600-1650	roodbakkend		wandteg bakpan		0	4	4		1600-1700	diverse tegelfragmenten waaronder met uitgelopen glazuur
					C01	kop	r-kop-2	1	0	1	1	1550-1650	
				bouwmateriaal		wandteg		0	0	0		1600-1700	diverse wandtegelfragmenten
352	VI	askuil S126	1650-1700	roodbakkend		divers		0	26	26			2 kleine wandfragmenten
				faience		indet		1	0	1			klein randfragment met blauwe streep
359	VI	ophogingslaag	1500-1600	steengoed 2		pijp		0	22	22		1650-1700	4 pijpenkoppen, 3 merkloos en 1 merknr. 365 (1665-1685)
360	VI	ophogingslaag	1500-1600	steengoed 2	C01	spintol	s2-spi-1	0	0	0	1	1500-1600	
				grijsbakkend		kan		1	0	1		1500-1600	kraagrand met ijzerengobe en zoutglazuur
				roodbakkend		indet		0	1	1			
						bakpan		0	1	1			ongeglazuurde vuurstolp of vuurkom
						vuurstolp		1	0	1		1450-1550	
						divers		1	1	2			Siegburg, 4 standingfragm. waarvan 1 met asglazuur
362	V	ophogingslaag	1450-1550	steengoed 1		kan		2	7	9			randfragment met ijzerengode en zoutglazuur
				steengoed 2		beker	s2-bek-2	1	0	1		1350-1450	
						kan		0	2	2			
					C01	pot	s2-pot-4	0	0	0	1	1450-1600	roompot, ijzerengobe en zoutglazuur, hoort bij 3 fragm. V371
						pot		1	1	2		1450-1600	roompot met zoutglazuur
				grijsbakkend		divers		1	6	7			rand van een pot/schepbek., grote standing, 2 standingfragm.
						kan		1	0	1		1400-1500	rand met oor
				roodbakkend		divers		0	15	15			diverse typen bakpannen waaronder 1 met gegolfde rand
					C02	bakpan	r-blo-19	14	7	21	1	1450-1550	
						bloempot		0	0	0			

363	VI	ophogingslaag	1500-1600	steengoed 2 roodbakkend	C03	bord	r-bor-6	0	0	0	0	1	0	1	1525-1650 1400-1500	bord met holle spiegel met loodglazuur en koperoxide
					C04	gatenpot	r-gra-22a	0	1	1	1	1	1	1	1400-1500	
					C05	grape	r-gra-3a	0	0	0	0	0	0	0	1450-1550	
					C06	grape	r-gra-20	0	0	0	0	0	0	0	1350-1450	bolle grape met hoge hals en verdikte rand
						kom		3	0	3	0	3	3	1	1400-1500	grote bolle grape met cilindr. hals, fijne ribbels en golflijnen
						pispot		0	3	3	3	3	3			1 fragment hoort bij 470-C01
					C07	vetvanger	r-vet-1	0	0	0	0	1	0	1	1400-1600	
						divers		29	196	225	225	225	225			
						kan		0	1	1	1	1	1			
						bakpan		1	1	2	2	2	2			
						indet		0	1	1	1	1	1			
						wandtegels		0	0	0	0	0	0			
						kan		3	13	16	16	16	16		1625-1700	veel fragmenten wandtegels kinderspelen
						pot		1	0	1	1	1	1			5 fragm. met asglazuur
						divers		0	2	2	2	2	2			
						divers		0	4	4	4	4	4			1 standlob
						bakpan		8	5	13	13	13	13			diverse typen
						pispot		0	12	12	12	12	12			horen bij elkaar
						vuurstolp		0	1	1	1	1	1			ongeglazuurd wandfragm. met roetaanslag aan binnenzijde
						divers		19	47	66	66	66	66			7 poten, 1 standlob, 7 oorfragmenten en 1 tuit
						kan		1	20	21	21	21	21			rechte rand, 5 standingfragm., 1 oorfragm.
						divers		0	5	5	5	5	5			ijzerengobe
						kan	g-kan-5	0	1	1	1	1	1		1275-1400	halsfragment kan
						pot	g-pot-5	2	0	2	2	2	2		1325-1450	voorraadpot
						divers		0	3	3	3	3	3			
						bakpan		2	0	2	2	2	2			spaarzaam geglazuurd
						divers		1	17	18	18	18	18			rand met hoge hals, 2 poten, 1 oor
						kan		0	1	1	1	1	1			
						indet		0	1	1	1	1	1			
						indet		0	1	1	1	1	1			
						bakpan		3	2	5	5	5	5			
						divers		1	7	8	8	8	8			1 poot, 2 ongeglaazuurde fragm.
						kan		3	17	20	20	20	20			5 standingfragmenten
						divers		0	9	9	9	9	9			
						divers		0	3	3	3	3	3			
						bakpan		3	1	4	4	4	4			
					C01	kom	r-kom-2	0	0	0	0	0	0	1	1350-1450	hoort bij een fragment uit V262
						divers		4	11	15	15	15	15			een klauwpootje, 1 ongeglaazuurd fragm.

381	IV	ophogingslaag	1325-1375	steengoed 1	kan drinkschaal	s1-dri-3	5	33	38		1300-1350	3 standingfragm., 4 oorfragm., enkele fragm. met asglazuur horen bij elkaar 1 oorfragm., met ijzerengobe en/of zoutglazuur
		steengoed 2		divers	divers		2	1	3			
		steengoed 5		kan	kan		0	11	11			
		kogelpotaw		kan	kan	kp-kan-	0	1	1			
			C01	spintol	spintol		0	0	0	1	1250-1350	rand van een kan met radstempel
			C02	kogelpot	kogelpot		0	0	0	1		
		grijsbakkend		kan	kan		0	1	1			2 oorfragmenten
		roodbakkend		divers	divers		0	2	2			
				bakpan	bakpan		0	4	4			
				kaarsentrekbak	kaarsentrekbak		4	3	7			4 fragmenten, hoort bij V379-C01
				divers	divers		0	0	0			
		witbakkend		kan	kan	ha-kan-	2	6	8			
383	IV	ophogingslaag	1325-1375	steengoed 1	kan		0	1	1		1325-1375	bodem van witbakkend Langerwehe
		steengoed 2		indet	indet		7	42	49			8 standingfragm., 2 oorfragm.
		kogelpotaw		kogelpot	kogelpot		0	6	6			1 fragment met radstempel
		grijsbakkend		kan	kan		1	4	5			
				pot	pot	g-pot-5	2	0	2			kraagranden
			C01	spintol	spintol		1	0	1	1	1325-1450	voorraadpot met manchetrand
		roodbakkend		divers	divers		0	0	0	1		
				bakpan	bakpan		0	9	9			
				kom	kom	r-kom-28	2	1	3			
				divers	divers		1	0	1		1325-1375	kom met ingesnoerde hals en silbversiering
387	IV	profiel: vloerniveau	1350-1400	steengoed 1	kan		2	10	12			2 poten, 1 standlob
		roodbakkend		indet	indet		0	1	1			2 standingfragm.
		bouwmateriaal		indet	indet		0	2	2			
392	V/IV	kelder S176	1650-1750	faience	bord		1	0	1		1625-1675	2 dikke platte roodbakkende fragmenten bouwmateriaal
				bouwmateriaal	wandteg		0	0	1		1650-1725	Wan-Li decor
			C01	wandteg	wandteg		0	0	0	1		gemarmeerde tegel
393	III	ophogingslaag	1300-1350	steengoed 1	kan		0	40	40			diverse tegels met beestjes, bloemvazen, engel, patroontegels
		steengoed 2		indet	indet		3	14	17			2 standingfragm., 2 oorfragm.
		steengoed 4		kan	kan		1	0	1			
		kogelpotaw		kogelpot	kogelpot		0	5	5			
		grijsbakkend		indet	indet		1	22	23			fragm. tuit en fragm. massieve steel; rand met bezemstreek
		roodbakkend		indet	indet		0	1	1			
		Pafraath		bakpan	bakpan		1	0	1			klein plat steeltje
		Plingsdorf		indet	indet		0	1	1			opsplit
				indet	indet		0	1	1			opsplit
395	VI	ophogingslaag	1550-1600	steengoed 2	kan	s2-kan-58	0	0	0	1	1525-1575	baardman met acanthusbladeren, maskers en tekstband
				kan	kan		1	0	1		1550-1600	rand met fries

[illegible]

457	II	profiel: woonniveau	1275-1310	kogelpotaw	pijp	0	0	0	0	1	1701-1960	pijpenkop, merk nr. 736 (IWI)
458	II	profiel: ophoging	1275-1300	steengoed 4	pijp	0	0	0	0	1	1698-1818	pijpenkop, merk nr. 798 (SVO aan zijkant kop)
460	VI	kelder S169	1500-1600	roodbakkend	pijp	0	0	0	0	2		pijpenkop, merken onduidelijk
					pijp	0	0	0	0	4		pijpenkop, merken afgebroken
					kogelpot	0	25	25	25			25 pijpensteelfragm.
					kan	3	70	73	73			kleine fragmentjes (veel bij elkaar horen); 7 met bezemstreek
					bakpan	0	1	1	1			
					bord	0	1	1	1			
					kom	1	0	1	1			silbversiering
					divers	1	0	1	1			
					indet	5	16	21	21			1 oorfragment, 2 bodemfragmenten met standlobben
461	VI	ophogingslaag	1500-1600	witbakkend	kan	0	1	1	1			oorfragmentje
				steengoed 1	kan	0	1	1	1			
				grijsbakkend	divers	0	3	3	3			1 fragment met standlob
				roodbakkend	bakpan	1	0	1	1			
					grape	1	0	1	1			grape met kraagrand en twee ribben, bodem ontbreekt
					kop	1	0	1	1			kop met oor, bodem ontbreekt
					divers	1	3	4	4			1 randfragment kommetje, 1 pootfragment
462	V	ophogingslaag	1450-1550	steengoed 1	kan	1	2	3	3		1375-1450	steengoed met asglazuur, 1 oorfragment
				steengoed 2	kan	0	3	3	3		1500-1600	1 standing
				grijsbakkend	pot	1	0	1	1			voorraadpot/aspot
				roodbakkend	bakpan	1	3	4	4			
					bord	1	0	1	1		1375-1450	bord met silbversiering
					kom	2	0	2	2			horen bij elkaar
					pispot	0	1	1	1			ziel van een pispot
					divers	3	1	4	4			
463	V	afvalconcentratie S235	1450-1525	steengoed 1	drinkschaal	1	0	1	1		1400-1500	
				steengoed 2	kan	3	6	9	9			
				grijsbakkend	indet	0	3	3	3			1 oorfragment
				roodbakkend	kom	2	0	2	2			horen bij elkaar
					indet	0	3	3	3			
					bakpan	8	3	11	11			1 platte steel
					kan	1	0	1	1			hoge ongeglazuurde hals van een kan met draairibbels
					C01	0	0	0	0		1500-1600	pispot op standing met kraagrand
					C03	0	0	0	0		1400-1500	pispot met ziel en hoge hals
						1	7	8	8			
					pot	0	1	1	1		1400-1500	pot met loodglazuur met silbversiering op schouder
					divers	10	37					7 pootfragm., 2 oorfragm., 3 fragm. met witte silb
				witbakkend	kom	0	0	0	0		1500-1600	kop met 2 verticale oren en duimindrukken op rand

464	V	afvalconcentratie S235	1450-1550	steengoed 1		beker kan indet divers bakpan bakpan grape grape kom kom kop divers	sl-bak-2	1 2 0 0 0 9 2 1 0 1 0 19	0 5 3 8 0 3 1 7 0 1 0 121	1 7 3 8 0 12 3 8 0 2 140	1425-1475	rode vlam 1 fragment asglazuur 1 standing 1 fragment met standlob incompleet diverse typen fragmentarische grape fragmentarische grape ondiepe kom op 3 lobvoetjes 1 ongeglaazuurde kom, 1 standing kop op standing met een verticaal oor 1 randfr. silb, 7 oorfr., 16 pootfr., 5 standlobfr.	
465	V	tonput S195	1500-1550	roodbakkend	C01 C02	grape grape grape divers	r-gra-2b r-gra-2b	0 0 2 0	0 0 0 11	0 0 2 11	1 1 1 1	1500-1600 1500-1600	
465B	V	ophogingslaag	1450-1550	steengoed 2 roodbakkend		indet bakpan vetvanger divers		0 1 1 18	2 0 1 75	2 1 2 93			fragment met iets toegevouwen steel en poot 10 pootfragm., 4 oorfragm. 1 standingfragment
466	V	ophogingslaag	1350-1450	steengoed 1 grijsbakkend roosbakkend		kan divers divers		4 0 1	2 4 1	6 4 2			1 oorfragment standvoet ontbreekt
467	VI	ophogingslaag	1525-1575	steengoed 2		kan indet indet bakpan grape grape vergiet divers	s2-kan-63	0 0 0 5 2 2 0 1 5	0 1 1 2 0 1 0 80	0 1 1 7 2 1 1 85	1550-1600 1550-1600 1500-1600	2 kleine toegeknepen steeltjes 2 grapes met 2 oren, kraagrand en ribben op schouder grape met 1 oor, scherpe buikknik en rib op schouder randfragment met oor 1 oorfragm., 7 pootfragm., 4 fragm. groen glazuur 1 standing	
470	V	ophogingslaag	1400-1500	witbakkend steengoed 2 roodbakkend	C01	indet kan bakpan bakpan bord deksel divers	r-bak-1	0 1 0 1 0 0	2 1 0 0 2 0	2 0 1 2 2 0	1		bakpan met dubbelgevouwen steel 2 fragmenten sgraffito, onduidelijke voorstelling
471	V	meskuil S204	1400-1450	steengoed 1	C02	divers kan	r-dek-26	0 1 2	0 2 22	0 3 24	1350-1450	1 pootfragment 2 standingfragmenten, enkele fragmenten met asglazuur	

[illegible]

[illegible]

C04	steelkom	r-stk-15	0	0	0	1	1650-1700	bolle steelkom met omgeslagen driehoekig rand
	steelkom	r-stk-	0	0	0	1		
	schepbeker	r-spb-	0	0	0	1		
C05	test	r-tes-1	0	0	0	1	1600-1700	vierkante test met scherpe buikknik, op poten
C06	test	r-tes-1	0	0	0	1	1600-1700	vierkante test met scherpe buikknik, op poten
	test	r-tes-1	0	0	0	2	1600-1700	vierkante test met scherpe buikknik, op poten
	test	r-tes-18	0	0	0	1	1550-1650	ronde test, op poten
C07	vogeldrinkbak	r-vog-1	0	0	0	1	1550-1700	gefacetteerd vogeldrinkbakje met platte achterzijde
C08	zalfpot	r-zal-3	0	0	0	1	1575-1675	zalfpot met uitgebogen rand, op standvlak
C09	zalfpot	r-zal-3	0	0	0	1	1575-1675	zalfpot met uitgebogen rand, op standvlak
C10	zalfpot	r-zal-3	0	0	0	1	1575-1675	zalfpot met uitgebogen rand, op standvlak
	zalfpot	r-zal-3	0	0	0	1	1575-1675	zalfpot met uitgebogen rand, op standvlak
	indet	r-	0	0	0	4		
C11	blaker	w-bla-3	0	0	0	1	1650-1700	blaker met sikkelvormige rand en verticaal oog
C12	blaker	w-bla-3	0	0	0	1	1650-1700	blaker met sikkelvormige rand en verticaal oog
C13	deksel	w-dek-2	0	0	0	1	1650-1750	platte deksel met knop
	deksel	w-dek-	0	0	0	1		
C14	grape	w-gra-7a	0	0	0	1	1600-1700	grape met afgeronde buikknik, kraagrand met dekselgeul
C15	grape	w-gra-7a	0	0	0	1	1600-1700	grape met afgeronde buikknik, kraagrand met dekselgeul
C16	grape	w-gra-7a	0	0	0	1	1600-1700	grape met afgeronde buikknik, kraagrand met dekselgeul
C17	grape	w-gra-22a	0	0	0	1	1625-1725	wijdmondige grape met afgeronde buikknik
C18	grape	w-gra-26a	0	0	0	1	1600-1700	grape met afgeronde buikknik en hoge afgeronde kraagrand
	grape	w-gra-	0	0	0	5		
C19	kop	w-kop-3	0	0	0	1	1600-1700	conische kop met platte bodem
C20	kop	w-kop-3	0	0	0	1	1600-1700	conische kop met platte bodem
C21	kop	w-kop-3	0	0	0	1	1600-1700	conische kop met platte bodem
C22	kop	w-kop-3	0	0	0	1	1600-1700	conische kop met platte bodem
C23	kop	w-kop-3	0	0	0	1	1600-1700	conische kop met platte bodem
C24	kop	w-kop-3	0	0	0	1	1600-1700	conische kop met platte bodem
C25	kop	w-kop-3	0	0	0	1	1600-1700	conische kop met platte bodem
C26	kop	w-kop-3	0	0	0	1	1600-1700	conische kop met platte bodem
C27	kop	w-kop-3	0	0	0	1	1600-1700	conische kop met platte bodem
C28	kop	w-kop-3	0	0	0	1	1600-1700	conische kop met platte bodem
C29	kop	w-kop-3	0	0	0	1	1600-1700	conische kop met platte bodem
C30	kop	w-kop-3	0	0	0	1	1600-1700	conische kop met platte bodem
C31	kop	w-kop-3	0	0	0	1	1600-1700	conische kop met platte bodem
	kop	w-kop-3	0	0	0	4	1600-1700	conische kop met platte bodem
	miniatuur	w-min-	0	0	0	1		miniaturbakpan

witbakkend

	C61	kop	f-kop-9	0	0	0	1	1675-1750	stielwandige ondiepe kop, op standing
		kop	f-kop-9	0	0	0	1	1675-1750	stielwandige ondiepe kop, op standing
		kop	f-kop-	0	0	0	1		
	C62	plooihotel	f-plo-2	0	0	0	1	1650-1700	plooihotel op standing
		plooihotel	f-plo-	0	0	0	2		
	C63	vergiet	f-ver-	0	0	0	1		
		zalfpot	f-zal-1	0	0	0	1	1650-1850	brede cilindrische zalfpot met uitgebogen rand
	C64	zalfpot	f-zal-3	0	0	0	1	1650-1850	hoge cilindrische zalfpot met ingesnoerde bodem en hals
	C65	zalfpot	f-zal-3	0	0	0	1	1650-1850	hoge cilindrische zalfpot met ingesnoerde bodem en hals
	C66	zalfpot	f-zal-3	0	0	0	1	1650-1850	hoge cilindrische zalfpot met ingesnoerde bodem en hals
	C67	zalfpot	f-zal-3	0	0	0	1	1650-1850	hoge cilindrische zalfpot met ingesnoerde bodem en hals
		indet	f-	0	0	0	2		
		bord	p-bor-1	0	0	0	1	1600-1650	klein bord zonder vlag, met uitgebogen rand, op standing
porselein		kop	p-kop-1	0	0	0	1	1600-1650	kop met uitgebogen rand, op standing
		pijp		0	0	0	6	>1655	merk: gekroond hart (merk 355), versierde steel
		pijp		0	0	0	1	>1674	merk: schenkan (merk 196), versierde steel
	C71	pijp		0	0	0	1	1674-1683	merk: IHS (merk 848), versierde steel; compleet
		pijp		0	0	0	7	1674-1683	merk: IHS (merk 848), versierde steel
		pijp		0	0	0	3		merk: IM (merk Gouda), versierde steel
		pijp		0	0	0	3		merk: gekruiste sleutels en CA (Leiden?), versierde steel
		pijp		0	0	0	2	>1669	merk: E gekroond (merk 378), versierde steel
		pijp		0	0	0	4	>1674	merk: vos (merk 91), steel met franse lilles
		pijp		0	0	0	1	>1662	merk: CA (niet Gouda), steel met franse lilles
		pijp		0	0	0	1		merk: PG gekroond; Hoorn
		pijp		0	0	0	1	1635-1650	merk: HS (merk 586)
		pijp		0	0	0	1	1630-1685	merk: SH (merk 494)
		pijp		0	0	0	1	1655-1680	merk: FI gekroond (merk 501)
		pijp		0	0	0	1	>1647	merk: melkmeid (merk 180)
		pijp		0	0	0	1	1660-1711	merk: BI DH (merk 915)
	C76	pijp		0	0	0	1	>1680	merk: gekroonde roos (merk 47), spiraalvormige steel
		pijp		0	0	0	1		merkloos, 3 punten aan zijkant kop
		pijp		0	0	0	1		merkloos, 7 punten aan zijkant kop
	C72	pijp		0	0	0	1		merkloos, compleet
	C73	pijp		0	0	0	1		merkloos, compleet
	C74	pijp		0	0	0	1		merkloos, compleet
	C75	pijp		0	0	0	1		merkloos, compleet
		pijp		0	0	0	68		merkloos, 1 met versierde steel
	C69	wandtegel		0	0	0	1	1600-1650	springende haas
bouwmateriaal	C70	wandtegel		0	0	0	1	1625-1675	haan met ossenkoppen

[illegible]

530	II	profiel	1275-1300	steengoed4 kogelpotaw	kan	0	1	1	1275-1300	standingfragment
531	III	profiel	1275-1350	roodbakkend	kogelpot bakpan	1	32	33		
533	II	sloot S222	1250-1300	steengoed 4	kan	1	0	1	1	complete kan
					kan	0	0	0		5 standingfragmenten
				steengoed 5 kogelpotaw	kan	2	22	24		8 fragmenten met paarse engobe; 2 standingfragmenten
					kan	3	7	10		2 holle stelen
					bakpan	5	0	5		fragment met oor en radstempel
					kan	0	0	0	1	
					kan	2	1	3		fragment met bezemstreek
					kogelpot	0	0	0	1	fragment met bezemstreek
					kogelpot	0	0	0	1	7 standing, 3 poten, 1oor, 2 vingerv., 18 ribbels, 78 bezemstr.
					kogelpot	51	322	373		groot fragment met kraagrand en oor
				grijsbakkend roodbakkend	kan	3	0	3		2 holle stelen
					bakpan	3	1	4		bolle grape met hoge hals en ribben
					grape	0	0	0	1	groot fragment met kraagrand en oor
					kan	1	0	1		1 standingfragment, 1 fragment met standlobjes
					divers	0	7	7		
				Pingsdorf	divers	0	6	6		
				Maaslands wit	indet	0	1	1		
535	II	sloot S223	1275-1300	steengoed 4	kan	1	0	1		grote bolle kan met kraagrand
					kan	0	1	1		grote standing
				kogelpotaw	kogelpot	1	8	9		1 fragment ribbels
536	I	sloot S222	1200-1250	steengoed 5 kogelpotaw	kan	0	3	3		holle steel
					bakpan	1	0	1	1	fragment
					kogelpot	0	0	0		1 standingfragm., 12 fragm. bezemstreek, 1 fragm. vingerveeg
					kogelpot	14	44	58		
				Paffrath	kogelpot	1	0	1		
				Pingsdorf	indet	0	2	2		
				Maaslands wit	indet	0	1	1		
				roodbakkend	indet	0	2	2		
537	V	profiel	1350-1450	kogelpotaw	kogelpot	0	5	5		kogelpot met bezemstreek
538		stort	1250-1350	steengoed 2	pot	0	0	0	1	pot met 2 verticale oren
539	VII	waterput S173	1870-1918	roodbakkend	bakpan	0	0	0	1	steelkom op poten, knik bodem-wand, hoge kraagrand
				witbakkend	kan	0	0	0	1	kan op standvlak
				europes pors.	bord	0	0	0	1	bord met gouden rand
					bord	0	0	0	1	bord met gouden rand (sterk afgesleten)
					bord	0	0	0	1	
					bord	0	0	0	1	bord met bloemmotieven en reliëfversiering
					bord	0	0	0	1	

C10	kan		ep-kan-2	0	0	0	0	1		kanneke met in gouden letters MELK
C11	kop		ep-kop-11	0	0	0	0	1		kop met bloemmotieven in rood en zwart
	kop		ep-kop-	0	0	0	0	2		2 oortjes
C54	luciferstandaard		ep-luc-2	0	0	0	0	1		luciferstandaard
C08	miniatuur		ep-min-	0	0	0	0	1		
C09	miniatuur		ep-min-	0	0	0	0	1		identiek aan C08
	indet		ep-	0	0	0	0	1		
C12	bord		iw-bor-1	0	0	0	0	1	1878-1886	Regout: beeldmerk Polling 60B
C13	bord		iw-bor-1	0	0	0	0	1	1887	Regout: beeldmerk Polling 70 + blindmerk F
C14	bord		iw-bor-1	0	0	0	0	1	1889	Regout: beeldmerk Polling 70 + blindmerk F5
C23	bord		iw-bor-2	0	0	0	0	1	1880	Regout: beeldmerk Polling 60 + blindmerk 9 1/2
C24	bord		iw-bor-2	0	0	0	0	1	1881	Regout: beeldmerk Polling 60 + blindmerk 9 1/2
C15	bord		iw-bor-3	0	0	0	0	1	1855-1875	Regout: blindmerk Polling 7
C25	bord		iw-bor-3	0	0	0	0	1	1850-1900	Regout?, blindmerk 3
C26	bord		iw-bor-3	0	0	0	0	1	1850-1900	Regout?, blindmerk 5
C16	bord		iw-bor-4	0	0	0	0	1	1850-1870	Regout: blindmerk Polling 5A
C17	bord		iw-bor-4	0	0	0	0	1	1850-1870	Regout: blindmerk Polling 5B
C18	bord		iw-bor-4	0	0	0	0	1	1850-1890	Regout: blindmerk Polling 8
C19	bord		iw-bor-5	0	0	0	0	1	1850-1900	blindmerk MALING
C20	bord		iw-bor-5	0	0	0	0	1	1850-1900	blindmerk W.S.&CO'S WEDGEWOOD
C21	bord		iw-bor-11	0	0	0	0	1	1887	Regout: beeldmerk Polling 76 + blindmerk 9 1/2
C22	bord		iw-bor-11	0	0	0	0	1	1880	Regout: beeldmerk Polling 60 + blindmerk 9 1/2
C27	kan		iw-kan-1	0	0	0	0	1	1855-1875	Regout: blindmerk Polling 7
C28	kan		iw-kan-1	0	0	0	0	1	1850-1900	Regout?, blindmerk F
C29	kan		iw-kan-3	0	0	0	0	1	1850-1890	Regout: blindmerk Polling 8
C30	kom		iw-kom-1	0	0	0	0	1	1850-1900	merkloos
C31	kom		iw-kom-10	0	0	0	0	1	1878-1886	Regout: beeldmerk Polling 60B + blindmerk 3
C32	kop		iw-kop-1	0	0	0	0	1	1850-1900	merkloos
C33	kop		iw-kop-2	0	0	0	0	1	1886	Regout: beeldmerk Polling 76 + blindmerk 3 1/2
C34	kop		iw-kop-2	0	0	0	0	1	1886	Regout: beeldmerk Polling 76 + blindmerk 3 1/2
C35	kop		iw-kop-2	0	0	0	0	1	1886	Regout: beeldmerk Polling 76 + blindmerk 3 1/2
C36	kop		iw-kop-2	0	0	0	0	1	1886	Regout: beeldmerk Polling 76 + blindmerk 3 1/2
C37	kop		iw-kop-2	0	0	0	0	1	1883-1900	Regout: beeldmerk Polling 77 + blindmerk ?, gouden rand
C38	kop		iw-kop-2	0	0	0	0	1	1800-1900	merkloos
C39	kop		iw-kop-5	0	0	0	0	1	1883-1900	Regout: beeldmerk Polling 77 + blindmerk
C40	kop		iw-kop-5	0	0	0	0	1	1884	Regout: beeldmerk Polling 70B + blindmerk
C41	kop		iw-kop-10	0	0	0	0	1	1850-1890	Regout: blindmerk Polling 8 met cijfer 2
C42	kop		iw-kop-10	0	0	0	0	1	1850-1890	Regout: blindmerk Polling 8 met cijfer 2
C43	kop		iw-kop-10	0	0	0	0	1	1850-1890	Regout: blindmerk Polling 8 met cijfer 2

540	I	kui S224	kogelpotaw Paffrath-aw steengoed 1 steengoed 4 steengoed 5 kogelpotaw grijsbakkend	1200-1300 <1300 1275-1300	C44	kop	iw-kop-10	0	0	0	1	1850-1890	Regout: blindmerk Polling 8 met cijfer 2
	II	kui S225			C45	kop	iw-kop-10	0	0	0	1	1850-1890	Regout: blindmerk Polling 8 met cijfer 2
		mestkui S220			C46	kop	iw-kop-10	0	0	0	1	1850-1890	Regout: blindmerk Polling 8 met cijfer 3
					C47	kop	iw-kop-10	0	0	0	1	1850-1890	Regout: blindmerk Polling 8 met cijfer 3
					C48	kop	iw-kop-10	0	0	0	1	1850-1890	Regout: blindmerk Polling 8 met cijfer 3
					kop	iw-kop-	0	0	0	1	1800-1900	kop met zwarte opdruk	
					C49	kwispedoor	iw-kwi-1	0	0	0	1	1800-1900	merkloos
					C50	miniatuur	iw-min-	0	0	0	1	1850-1900	merkloos
					C51	pispot	iw-plis-2	0	0	0	1	1880	Regout: beeldmerk Polling 52 + blindmerk
					C52	schaal	iw-sch-1	0	0	0	1	1870-1880	Regout: blindmerk Polling 5D
C53	schaal		iw-sch-5	0	0	0	1	1850-1870	Regout: blindmerk Polling 5B				
541	I	kui S224 kui S225 mestkui S220	kogelpot Paffrath-aw steengoed 1 steengoed 4 steengoed 5 kogelpotaw grijsbakkend	1200-1300 <1300 1275-1300	kogelpot	0	2	2				kogelpotfragmenten met vingerveeg	
					kogelpot	1	0	1					
					kan	1	5	6		1300-1350	rechte rand met oor. 1 standingfragment		
					kan	1	6	7		1275-1300	1 rechte rand		
					kan	0	1	1			1 standingfragment		
					C01	kogelpot	1	26	27			rand ribbels, 2 wandfragm. ribbels, 3 wandfragm. bezemstreek	
					spintol	0	0	0	1				
					indet	0	1	1					
					divers	0	5	5			1 poofragment		
					kan	3	21	24			7 standingfragmenten		
542	III/IV	ophogingslaag	1300-1400	kan	0	3	3			1 wandfragment met radstempel			
				kan	0	5	5			2 standingfragmenten			
				kan	4	7	11			3 randfragmenten horen bij elkaar			
				kogelpot	0	2	2						
				indet	1	0	1			1 poofragment			
				bakpan	0	1	1						
				grape	0	1	1						
				indet	0	2	2						
				kan	0	7	7						
				kan	0	3	3						
543	-	ophogingslaag	1350-1450	kogelpot	1	1	2						
				kom	1	0	1						
				divers	0	4	4						
				deksel	1	0	1						
				divers	1	2	3			3 standingfragmenten			
				kan	0	6	6						
				kan	0	2	2						
				indet	0	1	1						
				vetvanger	1	0	1						
				544	V	ophogingslaag	1350-1450	steengoed 1	0	2	2		
steengoed 2	0	3	3										
kogelpotaw	1	1	2										
grijsbakkend	1	0	1										
roodbakkend	0	4	4										
steengoed 1	1	0	1										
steengoed 2	1	2	3										
kan	0	6	6										
kan	0	2	2										
indet	0	1	1										

548	II	woonniveaus	1275-1310	kogelpotaw		kogelpot		0	3	3			1 fragment met ribbels
549	II	meskuil S226	1275-1290	steengoed 4 kogelpotaw	C04	kan	kp-kan-3	0	1	1			standing van een bolle kan
					C01	kan	kp-kog-6	0	0	0	1		randfragment met oor
					C02	kogelpot	kp-kog-6	0	0	0	1		kogelpot met vierkante rand; arch. compleet
					C03	kogelpot	kp-kog-	0	0	0	1		kogelpot met vierkante rand en ribbels; arch. compleet
						kogelpot		0	0	0	1		bovenkant kogelpot met van boven afgeplatte rand
551	V	osendrop S236	1350-1450	steengoed 1 grijsbakkend roodbakkend	C01	kan		3	5	8		1375-1425	1 randfragm. met oor, 1 wandfragm. met bezemstreek
						divers		0	3	3			groot fragment kan met asglazuur
						bakpan		0	3	3			1 fragment met standlobben
						grape	r-gra-3a	5	2	7	1	1350-1450	3 platte stelen
						kom		0	0	0			randfragment ongeglazuurde vuurkom
						pot		1	0	1			
						divers		2	0	2			
553	V	osendrop S236	1375-1450	steengoed 1	C01	divers	s1-kan-3	23	36	2			11 oorfr., 4 pootfr., 1 standlobfr., 2 wandfr. slib
						kan		0	0	0	1	1375-1425	kan met asglazuur
						kan		0	4	4			1 standingfragment, 3 wandfragmenten met asglazuur
						kan		0	0	0			1 wandfragment, past aan V551
						bakpan		2	1	3			
						divers		2	1	3			
554	IV	ophogingslaag	1325-1375	steengoed 1 steengoed 2 kogelpotaw grijsbakkend		kan		4	28	32			5 standingfragmenten, 1 oorfragment
						kan		1	3	4			
						kogelpot		0	2	2			1 wandfragment met bezemstreek
						kan		3	1	4			2 oorfragmenten
						pot		1	0	1			
						divers		0	13	13			1 bodem met 4 standlobben,
						bakpan		2	5	7			
				roodbakkend	C01	grape	r-gra-20b	0	0	0	1	1300-1350	grape met 2 haakoren en afgeplatte rand, sec. als pispot
						grape		1	0	1			grape met groef op schouder, sec. gebruikt als pispot
						kop	r-kop-24	0	1	1		1325-1375	wandfragment met golfband
						pot		2	0	2			
						divers		5	26	31			1 pootfragment, 2 oorfragmenten
				witbakkend		vetvanger		1	0	1		1300-1350	Keuls wit
555	IV	ophogingslaag	1325-1375	steengoed 1 steengoed 4 kogelpotaw grijsbakkend		kan		2	3	5			2 standingfragmenten, 1 oorfragment
						kan		0	1	1			
						kogelpot		0	11	11			horen bij elkaar, kogelpot op standing met bezemstreek
						kogelpot		0	1	1			
						pot		2	0	2			
						indet		0	2	2			horen bij elkaar, wandfragmenten met golfversiering
				witbakkend		vetvanger		1	0	1		1300-1350	Keuls wit

556	III	meskuil S230	steengoed 1 kogelpotaw	1300-1350	kan kogelpot C01	kp-kog-6 0 1	1 0 0	2 0 0	1 0 0	1 1 1	1 0 0	1 1 1	1 standingfragment kogelpot met lichte vingerveeg kogelpot met ribbels op schouder en oor 1 wandfragment met bezenstreek bordje Regout
557	VII	waterkelder S4	industrieel wit	1850-1900	kogelpot bord kom kop indet	iw-kom-9 0 1 1 1	0 2 0 0 0	2 0 1 0 1	2 0 1 0 1	2 2 1 1 1	1850-1900		
558	III	ophogingslaag	pijpaarde steengoed 1 grijsbakkend roodbakkend	1300-1350	C01 pijp kan kan bakpan kogelpot kogelpot	0 1 0 1 0 1	0 1 0 1 0 1	0 1 1 0 1 1	0 1 1 0 1 1	0 1 1 0 1 1	1870-1910 1300-1350	pijp van rode klei met merk Goedewage Gouda op steel kan met verdikking op hals	
559	I/II	ophogingslaag	kogelpotaw Pafraath	<1300	pot bakpan bakpan	r-bak-8 0 8	0 7 7	0 0 0	0 15 15	0 0 0	1 1 1	oxiderend gebakken vierkante rand randfragment roompot met 1 oor en 1 tuit bakpan met afgeplatte rand en toegevoenen steel 4 stelen (1 plat, 3 toegevoenen), 2 kleine bakpannetjes	
562	V	beerlaag S233	steengoed 2 roodbakkend	1525-1575	C02 bord C03 bord bord C04 kom C05 kom C06 kom C07 kom C08 kom kom kom kop kop	r-bor-1 0 0 3 r-kop-2 0 r-kom-57 0 r-kom-35 0 r-kom-35 0 r-kom-13 0 6 5 3 1	0 0 0 1 0 0 0 0 0 0 0 0 0 6 5 3 0	0 0 0 1 0 0 0 0 0 0 0 0 0 1 0 0 0	0 0 0 4 0 0 0 0 0 0 0 7 8 3 1	1 0			

	dekse	r-dek-	0	0	0	0	3	1650-1750	1 randfragment deksel met kruisje in sli
	grape	r-gra-31	0	0	0	0	1	1650-1750	grape met kraagrand, binnenzijde bodem groen
	grape	r-gra-	0	0	0	0	3		
C01	kop	r-kop-2	0	0	0	0	1	1600-1700	kop op standing met 1 oor
	test	r-tes	0	0	0	0	1		test op poten
	test	r-tes-	0	0	0	0	2		
	divers	r-	0	0	0	0	4		
witbakkend	kom	w-kom-	0	0	0	0	1	1650-1750	gele kom op poten met horizontale oren
	kop	w-kop-	0	0	0	0	1	1600-1700	groene kop
	kachelpan	w-kap-1	0	0	0	0	1	1750-1850	kachelpan op standvlak, buitenzijde groen, binnenzijde geel
	divers	w-	0	0	0	0	4		buitenzijde groen, binnenzijde bruin
	divers	w-	0	0	0	0	1		buiten- en binnenzijde groen, 2 oorfragm., 1 pootfragm.
	divers	w-	0	0	0	0	3		buitenzijde groen, binnenzijde geel
majolica	bord	m-bor-	0	0	0	0	7	1600-1700	
faience	bord	f-bor-1	0	0	0	0	1	1625-1700	bord met Wan-Li-rand
	bord	f-bor-1	0	0	0	0	1	1625-1700	bord met Wan-Li-rand en Chinese tuin
	bord	f-bor-2	0	0	0	0	3	1650-1700	3 randfragmenten borden met fruit
	bord	f-bor-2	0	0	0	0	5		witte faience
C02	bord	f-bor-8	0	0	0	0	1		witte faience
	bord	f-bor-19	0	0	0	0	1		witte faience
	bord	f-bor-	0	0	0	0	0		witte faience
	bord	f-bor-	0	0	0	0	0		met blauwe beschildering
	kop	f-kop-	0	0	0	0	1		hoort bij C02
C03	ploischotel	f-plo-3	0	0	0	0	1	1650-1750	witte faience
	ploischotel	f-plo-	0	0	0	0	1	1650-1750	witte faience
C04	zalfpot	f-zal-1	0	0	0	0	1		witte faience
	indet	f-	0	0	0	0	2		
porselein	bord	p-bor-	0	0	0	0	1		
	kop	p-kop-	0	0	0	0	4		
	bord	iw-bor-6	0	0	0	0	1		blindmerk: DIXON.AUSTIN.A... (?)
industrieel wit	kop	iw-kop-2	0	0	0	0	1		
		iw-kop-	0	0	0	0	1		
industrieel kl	bord	ik-bor-	0	0	0	0	1		blauwe opdruk
	kop	ik-kop-	0	0	0	0	2		1 rode en 1 groene opdruk
	wandtegel		0	0	0	0	1		
bouwmetaal	pijp		0	0	0	0	2	1768-1902	pijpenkop, merknr. 547 (GN gekroond)
pijpaarde	pijp		0	0	0	0	1	1655-1864	pijpenkop, merknr. 117 (haan)
	pijp		0	0	0	0	3	1734-1864	pijpenkop, merknr. 1029 (87 gekroond)
	pijp		0	0	0	0	1	1683-1827	pijpenkop, merknr. 239 (kraan gekroond)

[illegible]

Bijlage 5: GLAS

Determinatie glas: C.P. Schrickx

V	fase	complex	complexdat.	G	vorm	vorm (alt.)	typenr.	rand	overig	totaal	MAE	typedat.	opmerkingen
351	VI	ophogingslaag	1600-1650		kelkglas			0	1	1			voet van kelkglas
365	V	ophogingslaag	1375-1450		vensterglas			0	2	2			
368	V	ophogingslaag	1350-1425		vensterglas			0	16	16			
370	V	ophogingslaag	1350-1425		vensterglas			0	11	11			
378	V	ophogingslaag	1350-1400	G01	beker	ribbeker	gl-bek-56	0	1	1		1350-1450	bodem van een ribbekertje
455	VI/VI	beergang S172	1750-1850		fles		gl-fle-	2	2	4	4		2 halsfragmenten, 1 ziel, 1 flesje rand ontbreekt
				G01	kraal			0	0	0	1	1550-1800	
				G02	strijkglas			0	0	0	1	1550-1800	
				G03	strijkglas			0	0	0	1	1550-1800	
					indet			0	1	1	1		voet van een glas
465	V	tonput S195	1500-1550		vensterglas			0	9	9			
471	V	mestkuil S204	1400-1450		vensterglas			0	9	9			
475	V	ophogingslaag	1350-1450		vensterglas			0	2	2			
479	IV	ophogingslaag	1350-1450		vensterglas			0	1	1			
497	V	tonput S211	1525-1575		vensterglas			0	1	1			
498	III	ophogingslaag	1300-1350		vensterglas			0	2	2			
502	VI	beerput S206	1650-1750		fles		gl-fle-	1	2	3	1		
503	VI	beerput S206	1650-1700		beker		gl-bek-4a	0	0	0	1	1600-1650	
						gladde beker	gl-bek-8a	0	0	0	1	1625-1675	
				G01		gladde beker	gl-bek-8b	0	0	0	1	1625-1675	
						gladde beker	gl-bek-8b	0	0	0	1	1625-1675	
						vetro a fili beker	gl-bek-9a	0	0	0	1	1575-1650	
						netwerkbeker	gl-bek-10b	0	0	0	1	1625-1675	
						knobbelsbeker	gl-bek-12b	0	0	0	1	1625-1675	
						wafelbeker	gl-bek-14	0	0	0	2	1625-1700	
				G02		kometenbeker	gl-bek-19b	0	0	0	3	1575-1650	
				G03	fles	medicijnflesje	gl-bek-29	0	0	0	1	1625-1700	klein medicijnflesje
				GM04			gl-fle-16	0	0	0	1		6-kantig flesje met loden dop
							gl-fle-117	0	0	0	2	1600-1750	

	G05	kelderfles	gl-fle-7 gl-fle-7 gl-fle- gl-kan-3 gl-kel- gl-roe-2 gl-roe-	0 0 0 0 0 0 0	0 0 0 0 0 0 0	0 0 0 0 0 0 0	0 0 0 0 0 0 0	0 0 0 0 0 0 0	1 1 3 1 3 1 1 3	1621 1575-1700 1625-1675 1575-1700 1625-1675	vierkante fles met gegaveerd jaartal 1621
	G06	karaf									
	G07	kelkglas									
	G08	knoop									
		roemer									
		vensterglas									gebrandschilderd glas
		vensterglas									mogelijk tevens fragmenten kelderflessen
		vensterglas									
		vensterglas									
	G01	beker									
		beker									
	G02	beker									
	G03	beker									
		beker									
	G04	fles									
	G05	fles									
	G06	fles									
	G07	fles									
		fles									
	G08	kan									
		kelkglas									
	G09	kelkglas									
	G10	kelkglas									
	G11	kelkglas									
	G12	kelkglas									
	G13	kelkglas									
	G14	kelkglas									
	G15	kelkglas									
	G16	kelkglas									
		kelkglas									
	G34	kelkglas									

[illegible]

Determinatie metaal: C.P. Schrickx

247

ijzer	M34	pijpunt	1	10.5/1.0/1.0		lange pijp
lood	M35	spinlood	3			
ijzer	M36	geheng	1	15.7/2.9/4.0		
lood/tin	M37	beslag	1	1.8/1.5/-		beslagstuk in de vorm van een beestje
ijzer	M38	tasbeugel	1	17.0/5.5/-		fragment van een beugel van een tas
ijzer	M39	beslag	1	19.0/5.7/5.2		
koper	M40	munt	1	2.2/2.2/-	182...	1 cent
koper	M41	munt	1	2.2/2.2/-	1590-1598	duit Holland
koper	M42	munt	1	1.9/1.9/-	1900	1 cent
koper	M43	munt	1	2.5/2.5/-	1577-1579	oord Holland
koper	M44	munt	1	2.0/2.0/-	1609-1624	duit Kleef
koper	M45	munt	1	2.0/2.0/-	1607	duit Overijssel
koper	M46	munt	1	3.2/3.2/-	1475-1504	vier maravedis Spanje Ferdinand & Isabella
lood/tin	M47	insigne	1	3.3/2.7		
messing		mesheft	1			plaatje van mesheft
messing		ring	15			
messing		gesp	1			beslag van gesp
messing		gesp	2			
messing		gesp	3			kleine gespjes
messing		beslag	1			
messing		riemtong	1			
messing		indet	26			
brons		ornament	1			
brons		indet	1			
lood		lakenlood	2			onduidelijk stempel
lood		ring	1			
lood		kogel	9			
lood		indet	31			
lood		schroefkop	1			
lood		raamlood	1			op hals van flesje
lood		spinlood	1			
lood/tin		kinderspeelgoed	1			fragmentarisch kommetje met platte oren
lood/tin		beslag	2			
lood/tin		beslag	1			rechthoekig beslagstukje
zink		indet	1			
ijzer		duim	3			
ijzer		haakje	2			
ijzer		spijker	3			
ijzer		indet	19			

[illegible]

360	VI	ophogingslaag	1500-1600	brons	M03	grape	1	3.8/2.8/0.6	1475-1525	randfragment van een bronzen grape
				ijzer	M01	gesp	1	4.6/3.2		ijzeren gesp met beslagplaat en koperen nagel
				ijzer/hout	MH02	priem	1	12.8/2.5/1.3		priem met houten handvat (Salix / wilg)
				ijzer		indet	1			soort haak
361	VI	ophogingslaag	1475-1525	lood/tin	M01	insigne	1	4.0/2.4/0.1		insigne van Adrianus uit Geraardsbergen (H&PII afb.18)
362	VI	ophogingslaag	1450-1550	lood/tin	M01	lepel	1	2.9/1.0/0.6		bovenkant van een fluitjeslepel met tekst
				messing	M02	vingerhoed	1	1.7/2.2		
				ijzer	M03	gesp	1	6.0/3.8/0.5		ijzeren gesp
				ijzer		mes	2			2 fragmenten van messen
				lood		beslag	1			rond knopje
				ijzer		indet	1			
				lood		indet	4			
				messing		indet	1			
				messing		mesheft	3			3 plaatjes van een mesheft
369	VI	ophogingslaag	1500-1600	lood		indet	1			
370	V	ophogingslaag	1350-1425	ijzer	M01	ruiterspoor	1	12.0/6.5/3.5		fragment van een ruiterspoor
				ijzer	M02	haak	1	4.7/2.5/0.5		haakje van ruiterspoor
				ijzer	M03	haak	1	4.9/1.1/1.7		haakje van ruiterspoor
				ijzer	M04	gesp	1	4.6/3.0		
				ijzer		geheng	1			
				ijzer		indet	6			
				lood		netverzwaring	1			
				messing		ring	1			
				lood		indet	3			
376	V	ophogingslaag	1350-1400	lood/tin	M01	insigne	1	4.2/2.3/0.1		fragment van een insigne, architectuur (torentje)
				lood/tin	M02	insigne	1	2.3/2.3/0.1		broche in vorm dubbele zester (H&PII afb. 2031)
				lood/tin	M03	beslag?	1	1.7/1.4/0.3		in vorm zespuntige bloem
				ijzer	M04	beitel	1	9.5/4.2/3.0		
				ijzer	M05	gesp	1	5.8/5.3/1.0		
				ijzer	M06	haak	1	4.1/2.7/0.4		haakje van ruiterspoor
				ijzer		haak	1			
				ijzer		mes	1			
378	V	ophogingslaag	1350-1400	messing	M01	gesp	1	1.3/1.2/0.3		klein rond gespje
				messing	M02	kogelbel	1	2.0/1.5		kogelbelleje met ophangoogje
				lood	M03	lakenlood	1	2.1/1.8/0.3		voorzijde: klimmende leeuw, achterzijde onduidelijk
				messing	M04	vingerhoed	1	2.0/1.6		
				messing	M05	riemverbinding	1	7.0/3.0/1.0		draalbaar riemverbindingstuk
				ijzer	M06	speerpunt	3	24.0/2.0/0.5		speerpunt met mogelijk 2 bijbehorende ringen
				lood	M07	indet	1	3.2/3.2/0.4		rond voorwerp met gat

414	II	mestkuil S150	1275-1300	messing	MH01	indet	2			houten heft met bovenkant messing plaatjes met stukje been
415	II	ophogingslaag	1275-1310	messing	M01	mesheft	1	6.8/2.1/1.0		metalen punt van een messchede
416	II	ophogingslaag	1250-1280	ijzer/hout	MH01	oiband	1	4.5/2.2/0.4		bijlste met houten handvat (Alnus / eik)
				brons	M02	bijl	1	5.5/4.3/0.5		
418	-	stort	-	ijzer/hout	MH03	gesp	1	21.5/3.2/2.5		mes met houten heft (Betula / berk)
				messing	M01	mes	1	5.1/0.7/0.3		
				ijzer	M02	riemtong	1	24.5/3.2/0.9		
				messing		mes	1			
				lood		indet	1			
				ijzer		indet	1			
				ijzer		mes	2			
				ijzer		ring	1			
				ijzer		indet	4			
420	III	profiel	1300-1350	ijzer		mes	1			
422	II	profiel: woonniveaus	1275-1310	ijzer		haak	1			
424	II	profiel: woonniveaus	1275-1310	ijzer		mes	2			
427	III	profiel: vloerniveau	1300-1350	lood/tin	M01	indet	1	2.3/2.3/0.9		plat knooppje met oogje, versierd met klimmend beest
428	II	profiel: woonniveaus	1275-1310	lood		knoop	1			
432	II	profiel: woonniveaus	1275-1310	lood	M01	indet	1	2.5/2.5/0.4		looden schijf met gat met ingekraste kruisen
433	II	profiel: woonniveaus	1275-1310	lood		mes	1			
435	VI/VII	bovenlaag	1550-1900	tin		spijker	1			klein spijkertje
				tin	M01	lepel	1	10.0/2.2	1850-1950	merk op steel: BRITANNIA
				koper	M02	lepel	2	10.0/2.0	1850-1950	merk op steel: anker
				koper	M03	munt	1	2.3/2.3	1702	duit West-Friesland
				lood	M04	munt	1	2.2/2.2	1609-1624	duit Huissen
				ijzer		indet	4			
				ijzer		ring	1			
				ijzer		haak	1			
				messing		gesp	1			
				messing		beslag	1			
				messing		ring	2			
				messing		knoepje	1			
438	II	woonniveaus	1275-1310	ijzer	M01	vishaak	1	4.5/2.3/0.2		fragment van een lepelboor
				ijzer	M02	boor	1	12.0/0.8/0.8		haalmes met houten handvat
				ijzer/hout	MH03	haalmes	1	60.0/4.0/2.2		
				ijzer		indet	1			
				lood		beslag	1			
				ijzer		mes	1			

465	V	tonput S195	1500-1550	ijzer	M01	gesp	1	4.5/3.7	1558-1576	penning Holland Philips II
467	VI	ophogingslaag	1525-1575	koper	M01	munt	1	1.3/1.3		
468	VI	ophogingslaag	1500-1600	ijzer		indet	1			
				lood/tin	M01	gesp	1	2.1/1.6		
				lood	M02	spinlood	1	1.5/1.5/1.0		
				koper	M03	rekenpenning	1	2.4/2.4	1350-1425	rekenpenning Neurenberg met koggeschip
				koper	M04	munt	1	2.4/2.4	1577-1579	oord Holland
				lood		vensterlood	2			
				lood		indet	2			
				messing/glas		vergrootglas	1			
				messing		ring	1			
469A	-	stort	-	ijzer	M01	beitel	1	11.5/4.0/2.5		
				ijzer	M02	schaar	1	6.8/1.7		fragment van een schaar
				ijzer	M03	priem	1	14.0/0.8		zeilpriem (gat in naald van priem)
				ijzer		geheng	4			
				ijzer		mes	1			
				ijzer		spijker	2			
				ijzer		gesp	1			
				ijzer		beslag	1			ijzeren beslag van houten emmer
469B	-	stort	-	ijzer		indet	11			
				tin	M01	lepel	1	7.0/2.3		fragment van een lepel
				lood		indet	5			
				messing		gesp	1			
				tin		tinfolie	1			
				messing		indet	1			
470	V	ophogingslaag	1400-1500	ijzer	M01	beitel	1	26.0/3.7/1.8		
				ijzer	M02	geheng	1	22.5/12.8/1.8		scharnier
				ijzer		ring	1			
472	V	ophogingslaag	1400-1500	koper	M01	munt	1	2.0/2.0	1690	duit Gelderland
				koper	M02	munt	1	2.0/2.0	1690	duit Gelderland
				lood/tin	M03	lepel	1	7.3/1.7		versterd lepel
				ijzer		mes	1			
473	V	ophogingslaag	1400-1500	lood/tin	M01	insigne	1			insigne in de vorm van letter M met kroon
				brons	M02	grape	1	3.8/4.3		oor van een bronzen grape
				lood	M03	lakenlood	1	2.2/1.6		voorzijde: dubbelkoppige adelaar
				messing	M04	hanger	1	3.8/1.6		soort hanger
				messing	M05	riemtong	1	4.5/0.8/0.5		soort hanger met drie oogjes
				messing	M06	vingerhoed	1	2.2/1.7	1550-1650	
				lood/tin		beslag	2			2 kleine ronde beslagstukjes

507	II	afvallaag S238	1275-1310	lood	M01	ring	1	10.5/2.2/1.3	ring met Franse lelie
508	II/III	afvallaag S238	1275-1350	ijzer messing lood messing lood/tin lood/tin brons lood/tin lood/tin ijzer messing messing messing messing tin lood messing ijzer ijzer lood/tin ijzer ijzer ijzer messing messing messing messing lood	M01 M01 M02 M03 M04 M05 M06 M07	beitel beslag gewicht? gesp knoop beslag? mondharp beslag beslag mes kogelbel beslag mesheft riemtong indet tinfolie indet indet beslag indet insigne hamer mes indet beslag ring gesp indet indet	1 1 1 1 1 1 1 1 1 1 1 1 1 1 1 14 8 1 1	2.2/1.4 1.7/1.5/1.5 1.2/1.2/- 1.2/1.2/- 2.1/1.2/- 5.5/2.2/0.3	beslagstukje in de vorm van een blad loden blok met gat en ingekraste kruizen op zijanten klein rond gespje beslagstukje? met bloemmotief rond beslagstukje met parelrand
509	II	stort	1275-1310	lood/tin	M01	indet	1	3.2/2.1/0.4	rechthoekig beslagstukje
510	II/III	afvallaag S238	1275-1350	ijzer ijzer ijzer ijzer messing messing messing messing lood	M01	insigne hamer mes indet beslag ring gesp indet indet	1 1 1 1 2 1 1 9 1	14.2/3.8/2.4	heiligenbeeldje met bevestigingssoogje
511	IV	ophogingslaag	1325-1375	messing	M01	riemhanger	1	9.0/2.1/0.6	riemhanger bestaande uit haak, ring en fragment ketting
514	II	ophogingslaag	1275-1310	ijzer	M02	indet	1	13.5/6.5/5.3	ijzeren punt van houten stok
516	II	ophogingslaag	1275-1310	ijzer/hout	MH01	mes	1	33.5/3.3/1.8	ijzeren mes met houten heft (Alnus / els) en ijzeren hefbeschermer
520	III	profiel	1275-1350	ijzer/hout ijzer ijzer messing messing	MH01	mes spijker ring indet	1 1 1 1	16.5/2.2/1.1	ijzeren mes met houten hefplaten (cf Buxus sempervirens / buksboom)
525	II	ophogingslaag	1275-1310	ijzer		mes	1		
526	II	sloot S222	1275-1300	ijzer	M01	riek	1	27.0x11.0	hooivork met twee tanden

527	II	sloot S223	1275-1300	messing	M01	gesp	1	4.3/-	fragment van een versierde gesp
528	II/IV	ophogingslaag	1275-1400	messing ijzer ijzer ijzer ijzer ijzer ijzer ijzer lood/tin	M01 M01 M02 M03	indet haak haak lepelboor duim spijker mes indet beslag	4 1 1 1 1 1 1 1		
531	III	profiel	1275-1350	messing ijzer ijzer	M01	indet sleutel indet	1 1 1	7.0/2.0	
533	II	sloot S222	1250-1300	lood ijzer ijzer ijzer ijzer	M01	knopje haak spijker haak indet	1 1 6 1 1		getordeerd staafje rond beslagstukje met parelrand groot mes met kromgeslagen punt
534	III	profiel	1300-1350	lood/tin ijzer ijzer	M02 M01	beslag mes indet	1 1 1		cent
538	-	stort	-	koper ijzer messing ijzer/hout ijzer ijzer ijzer ijzer brons messing messing	M01 M02 M03 MH04	munt balansschaal oirband mes spijker haak indet grape ring indet	1 1 1 1 1 1 5 1 1 2	1912 1.9/1.9 7.0/7.0/0.8 5.5/2.7/- 14.8/2.1/1.4	mes met houten heft (cf Buxus sempervirens / buksboom)
539	VII	waterput S173	1870-1918	tin tin tin tin messing messing messing ijzer	M01 M02 M03 M04 M05 M06	lepel lepel lepel lepel haakje ring indet hengsel	1 1 1 1 1 2 1	20.0/4.0/- 12.0/2.0/- 4.7/2.0/0.4 17.7/9.3/0.6	fragment van een oor van een bronzen grape (gebroken) theelepeltje (gebroken) theelepeltje (incompleet) (incompleet)

540	I	kuil S224	ijzer	M07	dreg	1	16.0/12.0/-			
543	IV	profiel	ijzer		spijker	3				
545	II	ophogingslaag	ijzer		indet	1				
			ijzer/messing/hout	MH01	mes	1	11.2/1.3/1.0		mesheft met fragment lemmet (Buxus sempervirens / buksboom)	
550	IV	ophogingslaag	lood/tin	M01	broche	1	1.6/1.6	1350-1400	bloembroche	
552	IV	ophogingslaag	ijzer	M01	mes	1	31.5/3.0/0.6			
557	VII	waterkelder S4	ijzer/hout	MH02	haalmes	1	40.5/4.5/3.0		haalmes met houten handvat (Alnus / els); 1 angel en heft ontbreekt	
561	VII	waterkelder S165	lood/tin	M01	insigne	1	1.7/1.7	1300-1400	buste-insigne	
562	V	beerlaag S233	ijzer/hout	MH01	mes	1	13.0/2.8/1.0		ijzeren mes met plat houten heft (Buxus sempervirens / buksboom)	
			emaille	M01	theepot	1		1875-1925	bolle theepot met oor en tuit en 2 blauwe lijnen	
			koper	M01	munt	1	1.9/1.9	1647	duit Friesland	
			messing		ring	1				
563	VI/VII	beerput S232	ijzer		haak	1				
			tin	M01	lepel	1			fragment van een tinnen lepel	
			messing	M02	vingerhoed	1	2.2/1.8	1700-1800	Franse 'vingerhoed	
			lood		kogel	1				
			lood		indet	2				
565	IV	ophogingslaag	ijzer		indet	1				
566	IV	ophogingslaag	messing		beslag	1				
			messing		ring	1				
567	V	ophogingslaag	ijzer		spijker	1				
568	IV	ophogingslaag	lood		indet	2				
			ijzer	M01	dissel	1	20.0/6.0		met merk	
			ijzer	M01	gesp	1	2.9/1.8			
			ijzer		indet	3				
571	II	sloot S222	lood		indet	1				
575	IV	ophogingslaag	ijzer	M01	pikhaak	1	16.0/12.0/2.7			
			brons	M01	munt	1	2.7/2.7	41-54	Romeinse as Claudius	
576	III	ophogingslaag	ijzer	M01	spijker	1				
			tin/lood	M01	insigne	1	3.7/2.4	1300-1400	roskaminsigne (H&P II p. 438), opschrift: hors : a A Q	
			ijzer/hout	MH02	mes	1	12.2/1.9/1.3		ijzeren mes met houten handvat (Buxus sempervirens / buksboom)	
			ijzer		mes	2				
			messing		gesp	1				
			ijzer		geheng	1				
			lood		indet	3				
582	II	woonniveaus	messing		indet	2				
			messing	M01	gesp	1	4.3/4.3		ronde gesp met angel	
						878				
						totaal				

Bijlage 7: LEER

Determinatie leer: Ans Vissie en Els Winters (vrijwillig medewerkers Archeologische Dienst Hoorn) en Tosca van de Walle-van der Woude (gemeentelijk archeoloog)

V	fase	complex	compl.dat.	L	vorm	onderdeel	typenr.	model	cm	leersoort*	N	MAE	opmerkingen
0	-	stort	-	L00	schoen	bovenleer, zool					3	0	
				L00	riem						2	0	
				L00	afsnijdsels						2	0	
				L01	schoen	bovenleer, zool	35	I	23		2	1	
				L02	schoen	zool			24		1	1	
				L03	messchede						1	1	onversierd, lengte=25.3 cm
				L04	messchede						1	1	gestempelde versiering, lengte = 19.5 cm
				L05	messchede						1	1	gestempelde versiering, lengte > 15.0 cm
				L06	messchede						1	1	ingekeerde versiering, lengte > 10.5 cm
				L07	zwaardschede						1	1	ingekeerde versiering, lengte > 25.7 cm
				L08	zwaardschede						1	1	lengte > 19.5 cm
				L09	schoen	bovenleer, zool	35	II	13		4	1	kinderschoen; staartknopen
				L10	schoen	bovenleer	70				1	1	
				L11	schoen	bovenleer	65 / 70				1	1	
				L12	schoen	bovenleer	35	II			1	1	staartknopen
				L13	trip	bovenleer	110				1	1	half tripleer met 2 spijkers
				L14	zwaardschede						1	1	lengte > 35.0 cm
				L15	schoen	bovenleer	65				2	1	
				L16	messchede						1	1	ingedrukte lijnversiering, lengte = 26.0 cm
				L17	messchede						1	1	ingekeerde versiering, lengte > 16.0 cm
				L18	schoen	bovenleer, zool	70		17		10	1	
				L19	schoen	bovenleer					1	1	tong van hoge schoen
362	VI	ophogingslaag	1450-1550	L01	schoen	bovenleer	60				1	1	
371	V	ophogingslaag	1350-1450	L00	indet						3	0	o.a. 1 reep dubbel leer met stiksel
				L01	schoen	bovenleer, zool	50	I	23		3	1	gat uitgesneden in voorblad
376	V	ophogingslaag	1350-1400	L01	schoen	bovenleer, zool	65		24		7	1	ingesneden hiel
378	V	ophogingslaag	1350-1400	L00	indet						32	0	fragmenten zonder stiksels
				L00	afsnijdsels						20	0	
				L00	schoen	bovenleer					20	0	

	L01	schoen	bovenleer, zool		24.5	4	1	reparatie (is pendant van V378-L02B)
	L02A	schoen	bovenleer, zool	70	25	2	1	reparatie (is pendant van V378-L02A)
	L02B	schoen	bovenleer, zool	70	25	2	1	
	L03	schoen	bovenleer	70		2	1	
	L04	schoen	bovenleer	70		2	1	
	L05	schoen	bovenleer, zool	70	23.5	2	1	staartknopen
	L06	schoen	bovenleer	35		1	1	
	L07	schoen	bovenleer	70		1	1	
	L08	schoen	bovenleer	60		1	1	
	L09	schoen	bovenleer	70		1	1	
	L10	schoen	bovenleer	65		1	1	kinderschoen
	L11A	schoen	zool		23	1	1	
	L11B	schoen	zool		23.5	1	1	
	L11C	schoen	zool			1	1	
	L12A	schoen	zool		24.5	1	1	
	L12B	schoen	bovenleer			3	1	
	L13	messchede				1	1	gestempeld ruitpatroon, lengte = 21 cm
379 IV	fundering S139	L01 schoen	zool		21.5	1	1	
383 IV	ophogingslaag	L00 afsnijdsels				23	0	
		L01 schoen	bovenleer, zool	70	23.5	3	1	
		L02 schoen	bovenleer, zool		27	4	1	
		L03 indet				1	1	fragment met stiksel
		L04 messchede				1	1	versiering van ruitvormige stempels, lengte = 17 cm
		L05 messchede				1	1	gestempelde en ingedrukte versiering, lengte > 20.5 cm
390 II	woonniveaus	L01 schoen	bovenleer	35		1	1	valkeniersknopen
393 III	ophogingslaag	L00 afsnijdsels				5	0	
		LM01 messchede				1	1	ingedrukte versiering en messing puntversterker, l. = 20 cm
		L02 indet				1	1	fragment met stiksels
		L03 trip	bovenleer	110		1	1	uit één stuk bestaand tripleer
		L04 schoen	bovenleer, zool	35	24.5	2	1	
		L05 indet				2	1	fragmenten met stiksels
		L06 schoen	bovenleer	35		1	1	
		L07 schoen	bovenleer	35 / 75		1	1	kinderschoen
		L08 schoen	bovenleer	75		1	1	

404	II	woonniveaus	1275-1310	L13	schoen	bovenleer/zool	35	II	25		3	1		
				L14	schoen	bovenleer/zool					19	1	fragmenten met stiksels	
				L15	indet						4	1		
				L16	schoen	bovenleer					9	1		
				L17	schoen	bovenleer	35	I			2	1	staartknopen	
				L18	schoen	bovenleer	35	I			2	1		
				L19	schoen	bovenleer	35	II			1	1		
				L20	riem						5	5		
				L21	indet						3	1	fragmenten met stiksels	
				L22	schoen	zolen			27		4	2	1 zoelfragm. en 3 fragm. van gelaagde zool	
				L00	indet						2	0	fragmenten met gaten en ijzeren nagels	
				L00	indet						43	0	fragmenten met stiksels	
				L00	afsnijdsels						142	0		
				L00	schoen	bovenleer/zool					13	0		
				L01	zwaardschede						1	1	fragment	
				L02	indet						1	1	fragment met uitgestanste bloemmotieven	
				L03	messchede						1	1	ruitvormig stempelmotief, lengte = 21 cm	
				L04	schoen	bovenleer	35	II			1	1	staartknopen	
				L05	riem						28	10	7 fragmenten met ijzerbeslag	
				L06	afsnijdsel						1	0		
				L07	schoen	bovenleer	35	II		varken	1	1	staartknopen	
				L08	indet						1	1	fragment met sierstiksels	
				L09	indet						1	1	fragment met sierstiksels	
				L10	indet						1	1	fragment met sierstiksels	
				L11	indet						1	1	fragment met sierstiksels	
				L12	schoen	bovenleer	35	II			2	1		
				L13	schoen	bovenleer	85 ?				1	1		
				L14	schoen	bovenleer					1	1		
				L15	schoen	bovenleer	35	II			1	1		
				L16	schoen	bovenleer	35 / 75				1	1		
				L17	indet						1	1		
				L18	schoen	bovenleer	35	II			2	1	dubbele reep met doorgeregen brede 'veter' en stikselsgaten	
				L19	schoen	bovenleer	35	II			1	1		
				L20	schoen	bovenleer					1	1	staartknopen	
											1	1		

407	II	woonniveaus	1275-1310	L21	indet					2	1	fragmenten met stiksels
				L22	indet					11	1	fragmenten met stiksels
				L23	indet					7	1	fragmenten met stiksels
				L24	indet					4	1	fragmenten met stiksels (2x) en sierstiksels (2x)
				L25	bekleding					5	1	fragment met stiksels en omgeslagen rand
				L26	bekleding					1	1	fragment met stiksels en omgeslagen rand
				L27	indet					4	1	fragmenten met sierstiksels
				L28	indet					2	1	1 fragment met stiksels en 1 fragment met sierstiksels
				L29	indet					1	1	groot fragment met gaatjes en stiksels
				L30	indet					2	1	grote fragmenten met dubbelgevouwen rand, gaten en stiksels
411	II	woonniveaus	1275-1310	L31	indet					1	1	fragment met ijzeren spijkers
				L32	indet					5	1	fragmenten met spijkergaten
				L33	indet					1	1	fragment met ijzeren spijkers
				L34	indet					1	1	fragment met spijkergaten
				L35	messchede					1	1	fragment met ingedrukte schuine lijnen aan een zijde
				L00	afsnijdsels					19	0	
				L01	schoen		35	II		1	1	
				L02	indet					4	1	fragmenten met stiksels
				L03	schoen					2	1	
				L00A	schoen					25	0	
411	II	woonniveaus	1275-1310	L00B	schoen				26.5	1	1	
				L00C	schoen					1	1	
				L00	indet					17	0	fragmenten met stiksels
				L00	afsnijdsels					85	0	
				L01	schoen		35	II	20	5	1	valkeniersknopen
				L02	indet					1	1	fragment met sierstiksel
				L03	schildbekleding					2	1	versiering van zigzaglijn d.m.v. ingeslagen cirkeltjes
				L04	indet					1	1	
				L05	messchede					1	1	onversierd fragment
				L06	schoen		10		22.5	2	1	
411	II	woonniveaus	1275-1310	L07	schoen		35	II		6	1	staartknopen
				L08	schoen		35			1	1	
				L09	schoen		35	I ?		1	1	
				L10	riem					10	10	fragmenten van diverse riemen

414	II	mestkuil S150	1275-1300	L11	indet	bovenleer	35	II	21	5	2	fragmenten met grote stiksel- en spijkergaten			
				L12	indet					1	1	cirkelvormig fragment			
				L13	schoen					2	1				
				L14	schoen					bovenleer	35	II	1	1	
				L15	indet								5	1	o.a. brede afbriesrand en smalle reep met knoop
				L16	indet								2	1	grote fragmenten met gaten
				L17	indet					bovenleer	35	II	1	1	fragment met gaten
				L18	indet								1	1	fragment met stiksels
				L19	schoen								2	1	
				L20	schoen					bovenleer, zool	35	II	3	1	orthopedische 'schoen'?
				L21	schoen								10	1	
				L22	indet								1	1	fragment met stiksels
				L23	indet					bovenleer	35	II	1	1	fragment met sierstiksels
				L24	indet								1	1	fragment met sierstiksels
				L25	indet								1	1	fragment met sierstiksels
				L26	indet								1	1	fragment met stiksels
				L27	indet								5	1	1 fragment met stiksels en 4 fragmenten met sierstiksels
				L28	indet					bovenleer	35	II	1	1	fragment met stiksels
				L29	indet								1	1	fragment met stiksels
				L30	indet								1	1	fragment met stiksels
				L31	indet								1	1	fragment met scherpe vouwen
				L32	indet								1	1	half rond fragment met sierstiksels
				L33	indet					schacht			1	1	fragment met stiksels
				L00	afsnijdsels								33	0	
				L00	indet								2	0	fragmenten met stiksels
				L00	divers								8	0	fragmenten met stiksels
				L01	laars								1	1	
				L02	indet					bovenleer	35 / 40	II	3	1	fragmenten met sierstiksels
				L03	riem								6	6	diverse riemfragmenten
				L04	indet								1	1	fragment met stiksels
				L05	indet								1	1	fragment met stiksels
				L06	schoen								1	1	
				L07	schoen					bovenleer, zool	35	II	1	1	
L08	schoen	4	1												

415	II	ophogingslaag	1250-1280	L09 indet								6	1	fragmenten met stiksels en gaatjes
				L00 schoen	bovenleer, zool		35	II	21			2	1	staartknopen
				L01 schoen	bovenleer, zool							3	1	
				L02 schoen	bovenleer							1	1	
				L03 indet								1	1	fragment met sierstiksels
				L04 indet								1	1	fragment met afdrukken van rond metalen beslag
416	II	ophogingslaag	1250-1280	L01 indet							geit	1	1	fragment met sierstiksels
432	II	profiel: woonniveaus	1275-1310	L00 afsnijdsels								53	0	
				L00 indet								13	0	fragmenten met stiksels
				L01 schildbekleding							varken	2	1	met gestempelde draken en geometrische motieven
				L02 riem								5	5	
				L03 schoen	bovenleer		35	II				2	1	staartknopen
				L04 schoen	bovenleer		35	II				2	1	valkeniersknopen
				L05A schoen	zool				24.5			1	1	
				L05B schoen	zool				24.5			1	1	
				L06 indet								1	1	rond fragment
				L07 indet							geit	1	1	fragment met stiksels
				L08 bekleding								4	1	fragmenten met ijzeren spijkers
				L09 bekleding								1	1	fragment met spijkergaten
				L10 riem								6	6	diverse riemfragmenten
				L11 indet								2	1	fragmenten met stiksels
				L12 schoen	bovenleer, zool		35	II				3	1	
				L13 indet								12	1	fragmenten met stiksels
				L14 zwaardschede								1	1	fragment zwaardschede, lengte > 36 cm
				L15 indet								1	1	fragment met stiksel
				L16 indet								1	1	fragment met stiksel
				L17 regenleertje								1	1	afkomstig van zwaardgevest
				L18 indet								1	1	fragmenten met stiksels
				L19 schoen	bovenleer							2	1	
				L20 indet								6	1	
				L21 indet								1	1	fragment met stiksel
				L22 indet								2	1	fragmenten met sierstiksels en inkepingen
				L23 indet								3	1	fragmenten met sierstiksels
				L24 indet							geit	2	1	fragmenten met sierstiksels
												1	1	fragment met sierstiksels

436	II	woonniveaus	1275-1310	L25	indet	bovenleer	35	II		geit	2	1	fragmenten met sierstiksels
				L26	indet						1	1	fragmenten met sierstiksels
				L00	afsnijdsels						12	0	
				L01	schoen						4	1	staartknopen
				L02	indet						1	1	fragmenten met sierstiksels
				L03	schoen		bovenleer, zool				2	1	
				L04	schoen		bovenleer, zool				5	1	
				L00	indet						12	0	grote fragmenten zonder stiksels
				L00	afsnijdsels						5	0	
				L00	indet						6	0	fragmenten met stiksels
438	II	woonniveaus	1275-1310	L00	schoen	bovenleer, zool	35				3	0	
				L01	schoen						2	1	
				L02	zwaardschade						1	1	onversierd fragment
				L03	schoen		bovenleer				1	1	valkeniersknopen
				L04	indet						1	1	dubbel kwastje
				L05	schoen		bovenleer				1	1	staartknopen
				L06	indet						2	1	fragmenten met stiksels
				L07	indet						1	1	fragment met stiksels en vetergaatjes
				L08	indet						1	1	
				L09	riem						1	1	
440	III	ophogingslaag	1275-1350	L10	indet	bovenleer, zool	35	II	24	kalf	1	1	fragment met ingestempelde halfmaanvormige versieringen
				L11	schildbekleding						3	1	fragmenten met ingekerfde florale motieven
				L12	indet						1	1	fragment met ingestempelde versiering
				L13	indet						3	1	fragmenten met stiksels en uitgestanste bloemmotieven
				L14	indet						4	1	fragmenten met stiksels
				L15	schoen						2	1	
				L16	indet						2	1	fragmenten met stiksels
				L00	schoen		bovenleer, zool				15	0	
				L01	schoen		bovenleer, zool				4	1	staartknopen en knoopsgatstrips
				L02	schoen		bovenleer, zool				1	1	staartknopen
441	II	woonniveaus	1275-1310	L03	schoen	bovenleer	35	II			1	1	
				L04	schoen						1	1	sluiting en extra valkeniersknoop
				L01	riem						2	2	
				L02	schoen		bovenleer				2	1	valkeniersknopen
							35						

442	II	ophogingslaag woonniveaus	L03	schoen	bovenleer	35 / 40	II	25	1	1	1	staartknopen
448	II		L01	schoen	bovenleer, zool	35	II	25	7	1	1	
			L00	schoen	bovenleer				7	0	0	
			L00	afsnijdsels					4	0	0	3 fragmenten uierleer
			L01	besteketui					1	1	1	houten versteviging; ingeslagen cirkeltjes, l= 21.5 cm
			L02	schoen	bovenleer	35	I		1	1	1	
			L03	schoen	bovenleer	35	II	24	2	1	1	
			L04	schoen	bovenleer	35	II		2	1	1	
			L05	schoen	bovenleer	35	II	28	1	1	1	
			L06	schoen	bovenleer	35	II		1	1	1	staartknopen
			L07	schoen	bovenleer	50	I		1	1	1	
			L08	schoen	bovenleer	35	II		1	1	1	staartknopen
			L09	schoen	bovenleer	70			1	1	1	
			L10	riem					1	1	1	riem met 3 ijzere beslagstukken
			L11	indet					1	1	1	fragmenten met sierstiksels
			L12	indet					2	1	1	fragmenten met sierstiksels
			L13	schoen	bovenleer	50			2	1	1	
			L14	schoen	bovenleer, zool	35	I		1	1	1	
			L15	schoen	bovenleer	40 ?			1	1	1	
			L16	schoen	bovenleer	35	I		1	1	1	
			L17	schoen	bovenleer	35	II		1	1	1	
			L18	schoen	bovenleer, zool				9	1	1	
			L19	schoen	bovenleer				1	1	1	
			L20	bekleding					1	1	1	fragment, iets rondlopend, met gaten
			L21	indet					2	1	1	fragmenten met stiksels
450	II	woonniveaus	L00	schoen	bovenleer, zool				3	0	0	
			L00	afsnijdsels					3	0	0	fragmenten met stiksels
			L00	indet					8	0	0	
			L01	schoen	bovenleer	50	I	30 geit	1	1	1	
			L02	schoen	bovenleer	35	I		3	1	1	fragmenten met sierstiksels
			L03	indet					2	1	1	
			L04	schoen	bovenleer, zool				5	3	3	
			L05	schoen	bovenleer	35	I		2	2	2	
452	II	woonniveaus	L01	indet					1	1	1	fragment met sierstiksels

270

503	VI	beerput S206	1650-1700	L05	schoen	bovenleer	70				1	1	compleet tripbovenleer met ijzeren pin; ingedrukte lijnversiering
				L06	schoen	bovenleer	70				1	1	
				L07	schoen	bovenleer	70				1	1	
				L08	schoen	bovenleer	35				1	1	
				L09	riem					2	2		
				L10	trip	bovenleer	110				2	1	
				L11	trip	bovenleer	110				1	1	
				L12	schoen	bovenleer	70	27			4	1	
				L13	schoen	bovenleer, zool	75	22.5			5	1	
				L14	schoen	bovenleer	75				1	1	
508	III	ophogingslaag	1300-1350	L15	schoen	bovenleer	35	II			3	0	staartknopen hoort mogelijk bij V498-L16
				L16	schoen	bovenleer, zool	35	II	24.5		5	1	
				L01	schoen	zool					1	1	
				L02	schoen	zool					1	1	
				L00	afsnijdsels					7	0		
				L00	indet					3	0		
				L01	schoen	bovenleer	35	II	23		2	1	
				L02	schoen	bovenleer	35				1	1	
				L03	schoen	bovenleer	75				1	1	
				L04	schoen	bovenleer	35	II			1	1	
510	III	ophogingslaag	1300-1350	L05	schoen	bovenleer	70				1	1	fragmenten met stiksels staartknopen staartknopen
				L06A	schoen	zool			24.5		1	1	
				L06B	schoen	bovenleer, zool				15	1		
				L07	schoen	bovenleer	40				1	1	
				L08	schoen	bovenleer	35	II			1	1	
				L09	schoen	bovenleer	35	II			1	1	
				L00	schoen	bovenleer					2	1	
				L01	schoen	bovenleer	65				2	1	
				L02	schoen	bovenleer, zool	35	I			3	1	
				L03	schoen	bovenleer	35	II	25.5		2	1	
511	IV	ophogingslaag	1325-1375	L00	indet						6	0	onbewerkte fragmenten onversierd, lengte = 23 cm fragment met stiksel
				L01	schoen	bovenleer					1	1	
				L02	messchede					1	1		
				L03	indet					1	1		
				L03	indet					1	1		

513	II	ophogingslaag	1275-1325	L00	schoen	bovenleer, zool	35	II	15	7	0	kinderschoen staartknopen
				L01	schoen	bovenleer, zool				2	1	
				L02	schoen	bovenleer	35	II	24	2	1	
				L03	schoen	bovenleer	35	II		1	1	
				L04	schoen	bovenleer	35	II		2	1	
				L05	schoen	bovenleer	35	II		2	1	
				L06	schoen	bovenleer	35			1	1	
				L07	schoen	bovenleer	35	II		2	1	staartknopen
				L08	schoen	bovenleer	35			1	1	
				L09	schoen	bovenleer	35	II		1	1	staartknopen
				L10	schoen	bovenleer	35	I		1	1	
				L11	schoen	bovenleer	35	II		1	1	
				L12	schoen	bovenleer	35	II		1	1	
				L13	schoen	bovenleer	35	II		1	1	
				L14	schoen	bovenleer	35	II		1	1	
515	II	mestkuil S220	1275-1310	L00	schoen				divers	57	0	geit, kalf, rund en varken
				L00	afsnijdsels					40	0	gestemp. en ingedrukte versiering (vgl. V484-L01), l. > 13 cm
				L01	messchede					1	1	onversierd fragment, lengte > 32 cm
				L02	zwaardschade					1	1	brede leren band met doorgeren dikke veter, lengte > 56,5 cm
				L03	indet					1	1	staartknopen
				L04	schoen	bovenleer, zool	75		19	2	1	staartknopen en knoopsgatstrips
				L05	schoen	bovenleer, zool	100		22,5	2	1	compleet tripbovenleer, pin ontbreekt
				L06	trip	bovenleer	110			2	1	overgangsvorm bovenleer een stuk naar twee losse delen
				L07	trip	bovenleer	110			2	1	opengewerkt voorblad; vormt paar met V527-L09
				L08	schoen	bovenleer	40			1	1	opengewerkt voorblad; vormt paar met V527-L08
				L09	schoen	bovenleer	40			1	1	
				L10	schoen	bovenleer, zool	70		24	3	1	
				L11	schoen	bovenleer	70		21	3	1	
				L12	schoen	bovenleer	100			2	1	staartknopen en knoopsgatstrips
				L13	schoen	bovenleer, zool	70		23	3	1	
				L14	schoen	bovenleer	60			1	1	
				L15	schoen	bovenleer	70			2	1	
				L16	schoen	bovenleer	75		25	1	1	
				L17	schoen	bovenleer	75			2	1	

[illegible]

520	III	profiel		L05	riem					1	1	
523	III	ophogingslaag	1275-1350	L01	schoen	bovenleer	35	II		1	1	staartknopen
			1275-1325	L01	schoen	bovenleer, zool	35	II	19	4	1	staartknopen
				L02	schoen	bovenleer	35	II		2	1	
				L03	indet					4	1	riem met ijzeren haakje
				L04	riem					1	1	staartknopen
				L05	schoen	bovenleer, zool	35	II		2	1	fragment met omgeslagen rand en spijker gaten
				L06	bekleding					1	1	onversierd fragment
				L07	zwaardschede					1	1	valkeniersknopen
525	II	ophogingslaag	1275-1300	L08	schoen	bovenleer	35	II		1	1	
				L00	afsnijdsels					4	0	fragmenten met stiksels
				L00	indet					4	0	
				L01	schoen	bovenleer	35	I	28	2	1	fragment met sierstiksels
				L02	indet					1	1	fragment met stiksels
				L03	indet					1	1	fragmenten met stiksels
				L04	indet					5	1	
526	II	sloot S222	1275-1300	L01	schoen	bovenleer, zool	35	I	26	3	1	
				L02	schoen	bovenleer, zool	35		21.5	2	1	
527	II	sloot S223	1275-1300	L00	afsnijdsels					11	0	opengewerkt voorblad; vormt paar met V515-L02
				L01	schoen	bovenleer	40			1	1	opengewerkt voorblad; vormt paar met V515-L01
				L02	schoen	bovenleer	40			1	1	fragment met ijzeren spijkers
				L03	indet					1	1	fragment met riem
				L04	indet					2	2	staartknopen
				L05	schoen	bovenleer, zool	35	II	22	5	1	
				L06	schoen	zool				3	2	fragment met sierstiksels
				L07	indet					2	1	
				L08	indet					3	1	fragment met stiksels
				L09	indet					1	1	fragmenten met sierstiksels
				L10	indet					2	1	
				L11	schoen	bovenleer				11	1	
				L12	indet					1	1	fragment met sierstiksels
				L13	riem					2	1	
				L14	indet					1	1	fragment met stiksels
				L15	indet					2	1	fragmenten met stiksels

533	II	sloot S222	1250-1300	L16	schoen	bovenleer	35	II		geit	1	1	fragmenten met sierstiksels										
				L17	indet						2	1											
				L18	schoen						bovenleer	70		1	1								
				L19	indet									2	1	fragmenten met stiksels							
				L00	indet									7	0	fragmenten met stiksels							
				L00	afsnijdsels									100	0								
				L00	schoen									bovenleer, zool		7	0						
				L00	indet											28	0	fragmenten met stiksels					
				L01A	schoen											4	1	hoort bij V533-L01B					
				L01B	schoen											3	1	hoort bij V533-L01A					
				L02	indet											1	1	fragment met stiksels					
				L03	messchede											1	1	ingedrukte lijnversiering					
				L04	schoen											bovenleer	35	I	1	1			
				L05	indet														13	1	fragment met afbiesranden en stiksels		
				L06	schoen														bovenleer, zool		7	1	
				L07	indet																13	1	fragmenten van zeer fijn leer met sierstiksels
				L08	indet																1	1	fragment met sierstiksels
				L09	indet																1	1	fragment met sierstiksels
				L10	indet																1	1	fragment met sierstiksels
				L11	indet																1	1	fragment met sierstiksels
				L12	indet																1	1	fragment met sierstiksels
				L13	indet																1	1	fragment met sierstiksels
				L14	indet																1	1	fragment met stiksels
				L15	indet																1	1	fragment met sierstiksels
L16	indet	1	1	fragment met sierstiksels																			
L17A	indet	kalf		1	1																		
L17B	indet			2	1	fragmenten met sierstiksels																	
L18	riem			1	1	fragment met versiering van gestempelde vierkantjes																	
L19	indet			9	1																		
L20	indet			2	1	fragmenten met spijkergaten																	
L21	indet			2	1																		
L22	schoen			1	1	fragmenten met stiksels																	
L23	schoen			3	1																		
L24	indet			2	1	fragmenten met sierstiksels																	
				11	1																		
				22	1																		
				21.5	1																		
				II	1																		
				35	1																		
				bovenleer, zool	35	II	21.5	1															
				bovenleer, zool	35	II	22	1															
				indet																			

549	II	mestkuil S226	1275-1300	L01 L02 L03 L04 L05	schoen indet schoen zwaardschede schoen	bovenleer	35	I	27	2	1	fragment met sierstiksels
				L01 L02 L03 L04 L05	indet schoen schoen schoen schoen	bovenleer	35	II		1	1	onversierd fragment, lengte > 42 cm
550	IV	ophogingslaag	1350-1400	L01 L02 L03	indet schoen indet	bovenleer, zool	35	II	12.5	2	1	fragmenten met stiksels staartknopen
552	IV	ophogingslaag	1350-1400	L01 L02	messchede messchede					4	1	fragmenten met stiksels en gaatjes ingekeerde florale motieven
554	IV	ophogingslaag	1325-1375	L00 L01 L02 L03 L04	schoen schoen schoen schoen schoen	bovenleer, zool	50		23	4	1	versiering van spiralen en lijnen d.m.v. ingeslagen cirkeltjes
				L01 L02 L03 L04	schoen schoen schoen schoen	bovenleer, zool	60		25	4	1	halfhoog model
555	IV	ophogingslaag	1325-1375	L01 L02	schoen schoen	bovenleer	75			1	1	staartknopen
556	III	mestkuil S230	1300-1350	L01 L00	indet	bovenleer, zool	70			5	1	
558	III	ophogingslaag	1300-1350	L01 L02 L03 L04 L05	schoen schoen schoen schoen schoen	bovenleer	35	II		1	1	valkeniersknopen
				L01 L02 L03 L04 L05	schoen schoen schoen schoen schoen	bovenleer	35			1	1	
562	V	beerlaag S233	1525-1575	L01 L02	indet	zool	35	II	21.5	1	1	
563	VI	beerput S232	1625-1800	L01 L02 L03 L04 L05	schoen schoen schoen schoen schoen	bovenleer	35	II		1	1	mul met leren voering en neusversterking, onversierd
				L01 L02 L03 L04 L05	indet schoen schoen schoen schoen	bovenleer	105			3	1	
565	IV	fundering S152	1325-1375	L00 L01	indet schoen	bovenleer, zool				2	1	fragment met stiksels
				L00 L01	indet messchede					8	0	
				L00 L01	indet messchede					1	1	
				L00 L01	indet messchede					2	0	
				L00 L01	indet messchede					12	1	ingeslagen versiering van ruitjes en puntjes
				L00 L01	indet messchede					1	1	

573	II	slot S222	1200-1300	L00 L01 L02 L03	schoen schoen schoen schoen	bovenleer, zool bovenleer, zool bovenleer	50	I	18.5 24	geit	12 2 4 1	0 1 1 1	
575	IV	ophogingslaag	1325-1375	L01	schoen	bovenleer	60				4	1	
576	III	ophogingslaag	1300-1350	L00	schoen	bovenleer					14	0	
				L00	afsnijdsels						10	0	
				L01	messchede						1	1	ingeslagen en ingedrukte versiering, lengte = 13 cm
				L02	zwaardschede						1	1	fragment met eenvoudige ingedrukte lijnversiering
				L03	messchede						1	1	versierd met ingedrukt lijnpatroon
				L04	zwaardschede						1	1	fragm. met ingedrukte eenvoudige lijnversiering, l. > 49.5 cm
				L05	schoen	bovenleer	100	II			3	1	staartknopen en knoopsgatstrips
				L06	schoen	bovenleer	95		26		1	1	voorblad
				L07	schoen	bovenleer	35	II			1	1	
				L08	schoen	bovenleer	35				1	1	
				L09A	schoen	zool			23.5		1	1	staartknoop, kinderschoen
				L09B	schoen	zool			20		1	1	
				L09C	schoen	zool			25.5		1	1	
				L09D	schoen	zool			25		1	1	
				L09E	schoen	zool					3	3	
577	II	woonniveaus	1275-1310	L01	schoen	bovenleer, zool	35	II	21		5	1	
				L02	schoen	bovenleer, zool	35	II	22.5		5	1	
				L03	schoen	bovenleer, zool	35	II	21		6	1	
				L04	schoen	bovenleer	35	II			1	1	
				L05	schoen	zool			21		2	1	
				L06	schoen	bovenleer	35	II			3	1	
				L07	schoen	bovenleer	35	II			2	1	
581	II	onbekend	1275-1310	L00	afsnijdsels						50	0	
				L00	schoen	bovenleer	50	I			3	0	
				L01	schoen	bovenleer, zool	35	II	19		3	1	staartknoop
				L02	schoen	bovenleer	75	II			1	1	staartknoop
				L03	volkschede						1	1	groot breed mes, ingekerf. en ingedr. versiering, l. = 27.5 cm
				L04	schoen	bovenleer					1	1	
				L05	schoen	bovenleer			30	geit	1	1	

	L06	schoen	bovenleer	75					1	1	staartknoop
	L07	schoen	bovenleer	35	II				1	1	
	L08	schoen	bovenleer	35	II				1	1	staartknopen
	L09	schoen	bovenleer	70					1	1	
	L10	schoen	bovenleer, zool	35	II	28			3	1	valkeniersknoop
	L11	schoen	bovenleer	35	II				1	1	
	L12	schoen	bovenleer	70					1	1	
	L13	schoen	bovenleer	35	II				1	1	staartknopen
	L14	schoen	bovenleer	70		26			1	1	
	L15	riem							1	1	
	L16A	schoen	zool						1	1	
	L16B	schoen	bovenleer, zool						16	0	
	L17	schoen	bovenleer	60		26			1	1	
	L18	schoen	bovenleer	35	II				1	1	
	L19	schoen	zool			27			1	1	
	L20A	schoen	zool			22			1	1	
	L20B	schoen	zool				kalf		1	1	
	L21	doosbekleding?							1	1	ronde met gestempelde wapenschilden (goudverf) en draken
	L22	schoen	bovenleer	70					1	1	
583	L00	indet							4	0	
	L00	schoen	zool						1	0	
	L01	schoen	bovenleer	35	II				2	1	valkeniersknopen
	L02	schoen	bovenleer	35	I				2	1	
	L03	schoen	bovenleer						1	1	
	L04	schoen	bovenleer	35 / 40					1	1	
	L00	afsnijdsels							1	0	
584	L01	indet							1	1	fragment met sierstiksel
	L02	schoen	bovenleer	65					4	1	
	L03	schoen	bovenleer	65					3	1	
	L04	schoen	bovenleer	65					5	1	
	L05	schoen	bovenleer, zool						5	1	
	L06	schoen	bovenleer	65					1	1	
585	L00	afsnijdsels							4	0	
	L01A	schoen	bovenleer, zool			22.5			4	1	

[illegible]

* de leersoort is rund/kalf tenzij anders vermeld

Bijlage 8: NATUURSTEEN

Determinatie natuursteen: C.P. Schrickx

V	fase	complex	complexdat.	materiaalsoort	N	vorm	aantal	typedat.	opmerkingen
370	V	ophogingslaag	1350-1425	vuursteen			1		vuursteenknol
372	V	vloerniveau	1400-1500	basallava	N01	maalsteen	1		
374	V	ophogingslaag	1400-1500	steenkoolslak			3		
403	II	woonniveau	1275-1310	natuursteen	N01	slipsteen	1		
406	II	haardplaats S147	1275-1300	tufsteen			1		
411	II	woonniveau	1275-1310	natuursteen	N01	slipsteen	1		
413	II	woonniveau	1275-1310	zandsteen	N01	slipsteen	1		
438	II	woonniveau	1275-1310	zandsteen	N01	vijzel	1	1250-1400	hoek van een vijzel
441	II	ophogingslaag	1275-1310	steenkool			1		
453	II	sloot S188	1250-1280	zandsteen	N01	vijzel	1	1250-1400	complete vijzel
462	VI	ophogingslaag	1450-1550	gneis		slipsteen?	1		
471	V	mestkuil S204	1400-1450	steenkoolslak			1		
475	V	ophogingslaag	1350-1450	basallava	N01	maalsteen	1		
488	IV	fundering S139	1325-1375	gneis			1		
512	V	beerkuil S213B	1450-1550	leistein		daklei	1		groot langwerpig brok leistein met geboord gaatje
533	II	sloot S222	1250-1300	basallava		maalsteen	1		
				kalkbrokken			3		
				steenkoolslak			1		
542	II	mestkuil S220	1275-1310	vuursteen			2		vuursteenknollen
544	III/IV	ophogingslaag	1300-1400	gneis		slipsteen?	1		
546	III/IV	ophogingslaag	1350-1450	basallava		maalsteen	2		
551	V	osendrop S236	1350-1450	basallava	N01	maalsteen	1		
563	VI/VII	beerput S232	1625-1800	natuursteen	N01	knikker	1		
573	II	sloot S222	1200-1300	basallava	N01	maalsteen	1		
				basallava		maalsteen	7		kleine fragmenten
				steenkoolslak			1		
575	IV	ophogingslaag	1325-1375	zandsteen	N01	vijzel	1	1250-1400	hoek van een vijzel
580	II	sloot S188	1250-1300	natuursteen			1		groot brok
						totaal	40		

Bijlage 9: HOUT

Determinatie houtsoort: BIAxconsult. Determinatie vormen: C.P. Schrickx

V	fase	complex	complexdat.	H	vorm	houtsoort (lat)	houtsoort (ned)	afmetingen	opmerkingen
0	-	stort	-	H01	spaan? mesheft deksel deksel tondeksel	Quercus Quercus Quercus Quercus	eik eik eik eik	26.0/10.0/1.2 16.0/16.0/1.0 18.5/16.5/1.0 25.0/21.0/1.0	fragment van een mesheft rond deksel rond deksel met spijker fragment
367	V	ophogingslaag	1350-1425	H01	handvat/heft indet indet		loofhout (indet)	10.0/3.0/2.0	handvat gereedschap met ijzeren ring langwerpig stokje stukje hout
379	IV	fundering S139	1325-1375	H01	handvat	Betula	berk	11.0/3.7/2.5	aangepunte stok
381	IV	ophogingslaag	1325-1375		indet				puntig stokje
383	IV	ophogingslaag	1325-1375	H01	indet	Abies Alba	zilverspar	6.3/0.4	
				H02	indet	Taxus baccata	taxus	3.5/3.0/3.0	versierd gedraaide knop
				H03	speelschijf	Quercus	eik	7.5/7.5/3.2	houten schijf
				H04	indet	Quercus	eik	21.0/3.0/2.0	stok
397	II	woonniveaus	1275-1310		deksel	Quercus	eik		fragment tondeksel
					indet	Quercus	eik		stukje hout met inkeping
402	II	woonniveaus	1275-1310		tondeksel	Quercus	eik	26.0/9.8/1.0	fragment
404	II	woonniveaus	1275-1310	H01	handvat	Fraxinus excelsior	gewone es	7.0/3.5/2.3	gedraaid handvat
				H02	stop	Alnus / Salix	els / wilg		2 conische stoppen
				H03	deksel/bodem	Fraxinus excelsior	gewone es	20.0/10.0/0.6	ovaal deksel/bodem met houten pinnetjes (zie ook V577-H01)
				H04	bakje	Alnus	els	10.8/10.8/3.0	klein bakje
					indet	Quercus	eik		driehoekig plankje
					indet				2 stokjes
405	II	woonniveaus	1275-1310	H01	wagenas	Alnus	els	9.0/3.0/1.7	as van een wiel
409	II	woonniveaus	1275-1310	H01	mesheft				houten mesheft met ijzeren angel
411	II	woonniveaus	1275-1310	H01	heft	Buxus sempervirens	buksboom	10.0/3.0/1.5	
				H02	bakje	Pomo type Malus/Pyrus/Crataegus	vruchtbomenhout	4.2/4.2/2.5	klein bakje op standvoet, licht verkoold
				H03	indet			10.0/10.0/0.7	ronde gekartelde schijf met gaatje in midden

414	II	mestkuil S150	1275-1300	H04	indet	Quercus	eik	17.0/16.0/1.5	bewerkt stuk hout, licht verkoold
				H01	wig	Quercus	eik	11.5/4.0/1.5	
				H02	indet	Quercus	eik	11.0/9.5/0.8	min of meer rond plankje met gekartelde rand
				H03	schaal	Alnus	els	24.0/24.0/5.5	schaal op standvoet, fragm., waarsch. gekramd, sterk verkoold
438	II	woonniveaus	1275-1310		indet	cf Alnus	cf els	18.5/6.5/6.0	stukje hout
439	IV	fundering S152	1325-1375	H01	klomp	Salix / Populus	wilg / populier	22.0/8.0/2.5	fragment neus klomp
				H02	trip	Salix	wilg	19.5/3.0/2.0	fragment
				H03	trip			11.0/11.0/1.2	rond stuk hout met gaatje in midden
					indet			10.5/9.5/1.5	schijf met groot gat in midden
					indet			16.0/10.0/3.0	rechthoekige plank met groot gat in midden
					indet	Quercus	eik		rechthoekige plank met gat
441	II	woonniveaus	1275-1310		indet	Salix	wilg	21.5/7.0/4.0	min of meer ronde schijf
443	II	woonniveaus	1275-1310	H01	trip				8 fragmenten, incompleet, verbrand
444	III	profiel: vloerniveau	1300-1350		indet	Alnus	els		fragment van een kam (lengte tand: 4.0 cm)
448	II	woonniveaus	1275-1310	H01	nap	Buxus sempervirens	buxsboom	6.5/1.8/0.8	grote kom, fragmentarisch, arch. Compleet
471	V	mestkuil S204	1400-1450	H01	kam	Alnus	els	30.0/30.0/7.0	5 fragmenten plankjes e.d.
483	IV	afvalconcentratie S234	1350-1400	H01	kom				fragment van een spinspoel
					indet	Ilex aquifolium	hulst	8.2/1.5	fragment van een spinspoel
498	III	ophogingslaag	1300-1350	H01	spinspoel	Ilex aquifolium	hulst	8.5/1.6	langwerpig puntig stuk hout met gat
				H02	spinspoel			18.5/3.0/1.5	veelkantige schijf
				H03	indet			4.5/4.2/0.8	half deksel, mogelijk van secreet
					indet	Quercus	eik		
501	VII	beerput S193	1750-1800		deksel			9.4/1.8	hoort bij V503-H04
503	VI	beerput S206	1650-1700	H01	kantklos		tropisch hout	8.8/1.5	2 stoppen behorend bij V503-H03
				H02	kantklos		tropisch hout		spiraalvormig stokje
				H03	schenkstop	Pomo type Malus/Pyrus/Crataegus	vruchtbomenhout	7.5/3.5/3.5	
				H04	schenkstop	Buxus sempervirens	buxsboom	5.0/2.7/0.6	
				H05	indet	Buxus sempervirens	buxsboom	6.7/1.4	
				H06	ballstop		naaldhout	4.0/4.0	
				H07	stop	Alnus	els	4.6/2.2/1.8	conische stop
				H08	knop	Acer campestre	Spaanse aak	4.2/3.5	
				H09	heft?	Fagus sylvatica	beuk	4.5/1.7/1.5	rond heft met groeven
				H10	indet				stokje
				H11	heft	Brosimum guianense	letterhout (tropisch)	7.8/1.7/0.8	

511	IV	ophogingslaag	1325-1375	H01 H02 H03	spinspoel mesheft handvat	Alnus Alnus Salix	els els wilg	21.0/2.0/1.7 8.0/3.0/1.0 8.5/2.5/2.2	spinspoel fragment van een mesheft handvat van een gereedschap
512	V	beerkuil S213B	1450-1550	H01	steel	Fraxinus excelsior	gewone es	23.0/3.0	steel met knop en verdikking
515	II	mestkuil S220	1275-1310	H01 H02	trip indet	Salix Quercus	wilg eik	22.0/8.0/4.0 23.5/8.0/1.0	houten trip met ijzeren beslag plankje (soort spaan?)
517	II	ophogingslaag	1275-1325	H01	stoel/kruk	Quercus	eik		fragment half rond plankje met gat
523	III	ophogingslaag	1275-1325	H01	nap	Alnus	els	16.0/16.0/4.0	vierkante zitting met 4 gaten van een kruk/stoel
533	II	sloot S222	1250-1300	H01 H02 H03 H04	bakje indet nap trip indet	Alnus Quercus Fraxinus excelsior Salix	els eik gewone es wilg	11.0/11.0/3.0 12.0/3.5/1.5 21.0/9.0/4.0	arch. compleet arch. compleet stukje hout met gat 6 fragmenten, incompleet incompleet plankje
538	-	sloot	1250-1350	H01	heft	Buxus sempervirens	buksboom	10.5/2.7/1.3	
539	VII	waterput S173	1870-1918	H01	wel	Quercus	eik	21.5/21.5/3.5	vierkante plank met 11 gaten en 4 spijkers
549	II	mestkuil S226	1275-1300	H01	nap	Alnus	els		6 fragmenten, incompleet, verbrand
563	VI/VII	beerput S232	1625-1800		indet				bol knopje van een stok
564	V	osendrop S236	1400-1450	H01	vogel	Quercus	eik		vogel uit tonbodem gesneden
565	IV	fundering S152	1325-1375	H01 H02	trip trip	Salix Salix	wilg wilg	20.0/7.0/5.5 13.5/5.5/4.0	trip met hoge hak, 2 spijkertjes fragment van een trip, met spijkertje
571	II	sloot S222	1275-1300	H01 H02	korn nap	Alnus Alnus	els els		grote korn, fragmentarisch fragmentarisch
574	IV	fundering S152	1325-1375	H01	indet	Quercus	eiken	10/8.5/4.0	8-kantig houten blok met gat en pen
576	III	ophogingslaag	1300-1350	H01 H02	spijltje? heft	Fraxinus excelsior Buxus sempervirens	gewone es buksboom	10.0/2.2 10.3/2.0/1.3	fragment van een spijltje? met 4 bollen
577	II	woonniveaus	1275-1310	H01	deksel/bodem	Fraxinus excelsior	gewone es	19.0/8.7/0.6	ovaal deksel/bodem met houten pinnetjes (zie ook V404-H03)
M100	III	mestkuil S230	1300-1350	H01	balk	Quercus	eik		balk met pen- en gatverbindingen
			totaal	66					

Bijlage 10: BEWERKT BOT

Determinatie botmateriaal: J. van Dijk (Archeoplan Eco). Lijst gebaseerd op: Van Dijk 2006

V	fase	complex	complexdat.	materiaalsoort	B	vorm	afmetingen	omschrijving
0	-	stort	-	been	B01	beslag	l: 147.7 / b: 17.0 / d: 3.0	half rond gebogen plat langwerpig fragment, aan een zijde afgebroken
360	VI	ophogingslaag	1500-1600	ivoor	B02	heft	l: 76.9 / b: 19.2 / d: 9.0	versierd driehoekig heft met restant lemmet
396	II	woonniveaus	1275-1310	ivoor	B01	heft	l: 67.9 / b: 13.8 / d: 9.5	heft met restant van lemmet
399	II	woonniveaus	1275-1310	been	B01	werpkoot	l: 63.8	brede afgesleten teenkoot met gaten: werpkoot
407	II	woonniveaus	1275-1310	been	B01	priem	l: 110.2 / b: 22.1	veel gebruikte priem
411	II	woonniveaus	1275-1310	been	BM01	werpkoot	l: 62.5	enigszins gesleten teenkoot gevuld met lood: werpkoot
				been	B02	glis	l: 198.8 / b: 57.1	tot glis omgewerkt bot, sterke slijtage door veel gebruik
				been	BM01	werpkoot	l: 56.8	teenkoot gevuld met lood: werpkoot
				been	B02	glis	l: 214.1 / b: 42.2	tot glis omgewerkt bot, sterke slijtage door veel gebruik
				been	B03	kam	l: 132.0 / b: 36.8	complete kam met lange tanden aan een zijde (tanden gem. l: 73.0)
				been	B04	kamtand	l: 79.9 / b: 4.0	afgebroken tand van een kam met lange tanden
418	-	stort	-	been	BM01	werpkoot	l: 62.0	teenkoot gevuld met lood: werpkoot
436	II	woonniveaus	1275-1310	been	B01	kam	l: 157.8 / b: 32.3	kam met lange tanden aan een zijde (tanden gem. l: 85.0), enkele tanden afgebroken
438	II	woonniveaus	1275-1310	been	B01	werpkoot	l: 63.2	teenkoot met gaten en krassen: werpkoot
439	IV	fundering S152	1325-1375	been	B01	kam	l: 160.7 / b: 36.7	kam met lange tanden aan een zijde (tanden tussen l: 59.0-84.0), enkele tanden afgebroken
440	III	ophogingslaag	1275-1350	been	B02	snorrebot	l: 82.1 / b: 19.8	verveerd bot met in midden gat door en door: snorrebot
449	VI	afvalconcentratie S237	1450-1550	been	B01	werpkoot	l: 79.2	teenkoot met gat: werpkoot? (van paard?)
455	VII	beergang S172	1750-1850	ivoor	B01	kamtand	l: 75.1 / b: 5.0	afgebroken tand van een kam met lange tanden
463	V	afvalconcentratie S235	1450-1550	been	B01	koker	l: 88.5 / b: 9.0	holle koker met aan twee uiteinden schroefdraad, een uiteinde is dicht
				been	B01	werpkoot	l: 63.0	afgesleten teenkoot met gat: werpkoot
				been	B02	werpkoot	l: 59.9	teenkoot met krassen: werpkoot
475	V	ophogingslaag	1350-1450	been	B01	beslag	l: 123.8 / b: 8.9 / d: 3.0	plat langwerpig fragment, aan een uiteinde in punt, andere uiteinde afgebroken, zijkanten afgerond
484	IV	ophogingslaag	1350-1450	been	B01	afval	l: 40.0 / b: 54.6	afgezaagde kop van een middenhandsbeen: beenbewerksafval
485	IV	ophogingslaag	1350-1450	been	B01	plaveisel?	l: 216.8 / b: 46.2	bot waarvan proximale kant slijtage vertoont
489	IV	ophogingslaag	1350-1400	been	B01	werpkoot	l: 58.3	verveerde teenkoot met gat: werpkoot
503	VI	beerput S206	1650-1700	ivoor	B01	heft	l: 70.1 / b: 14.0 / d: 11.8	verveerd rond heft met langwerpig facetversiering
				been	B02	heft	l: 56.6 / 14.2 / d: 7.2	versierd ovalen heft met restant lemmet
				ivoor	B03	kam	l: 67.7 / b: 42.0 / d: 2.5	gebroken luizenkam met aan beide zijden even fijne tanden (72 tanden en 71 tanden, l: 14.0)

533	II	sloot S222	1250-1300	been	B01	glis	l: 186.2 / b: 52.8	bot dat ten dele is ongewerkt tot glis: halfabricaat
				been	B02	indet	l: 162.8 / b: 44.0	verveerd bot waarvan de proximale kant slijtage vertoont en het andere uiteinde een gat heeft
542	II	mestkuil S220	1275-1310	been	B01	werpkoot	l: 64.7	teenkoot met vlakke achterkant, gat en gebruiksslijtage: werpkoot
562	V	beerlaag S233	1525-1575	been	B02	werpkoot	l: 60.0	teenkoot met gaten: werpkoot
579	II	ophogingslaag	1275-1310	hoorn	BM01	heft	l: 97.0 / b: 18.0 / d: 12.0	heft van hoorn met messing beslag
				been	B01	werpkoot	l: 57.6	teenkoot met gat: werpkoot
				totaal	34			

Bijlage 11: BOUWMATERIAAL

Determinatie bouw materiaal: C.P. Schrickx

S	fase	complex	V	vorm	afmetingen	opmerkingen
S120	VI	muur	355	baksteen	22.5/11.6/5.0	
S121	VI	vloer	356	baksteen	22.0/11.0/5.0	
S122	VI	vloer		plavuiz	16.8/16.8/3.3	ongeglazuurd
				plavuiz	12.5/12.5/-	
S123	VII	muur	357	plavuiz	12.8/12.8/3.3	ongeglazuurd
S124	VI	kelder		baksteen	16.0/8.0/4.0	
				plavuiz	21.0/21.0/-	
				baksteen	17.0/9.0/4.0	
S125	VII	gootje		baksteen	18.0/9.0/4.0	
S127	VI	vloer		baksteen	23.0/11.5/5.0	
				plavuiz	20.0/20.0/-	
S128	VI	vloertje		baksteen	22.0/11.0/5.0	
S129	VI	vloertje		baksteen	23.0/11.5/5.0	
S130	V	vloertje	372	haardsteen?	?/?/6.5	ingestempelde radstempelcirkels
			372	haardsteen?	?/?/5.0	
S131	V	muur		baksteen	23.0/11.5/5.0	
S132	V	muur	373	baksteen	22.5/11.6/5.0	
S136	V	muur		baksteen	22.0/11.0/5.0	
S137	V	haardplaats		baksteen	27.0/13.0/6.0	
S138	IV	haardplaats		baksteen	28.0/13.0/6.0	
			382	baksteen	28.0/13.5/6.0	
S140	IV	vloertje		baksteen	28.0/13.0/6.0	
S142	III	haardplaats	385	baksteen	28.0/14.5/5.5	
S144	VI/III	muur		baksteen	22.5/11.0/5.0	
S145	V	muur		baksteen	22.0/11.0/5.0	
S146	II	haardplaats	399	baksteen	30.0/14.0/7.5	
S147	II	haardplaats	406	baksteen	?/14.5/7.0	incomplete baksteen
S158	VI	muur		baksteen	20.0/9.5/4.0	

S159	VI	muur		baksteen	22.0/10.0/5.0	
S160	VII	vloertje		baksteen	19.0/8.0/4.0	
S161	VI	muur		plavuiz	18.0/18.0/2.5	
S162	VI	kelder		baksteen	20.0/9.0/4.0	
S163	VII	spoor		baksteen	18.0/9.0/4.0	
S164	VII	schoorsteen		baksteen	18.0/8.0/3.5	
				baksteen	18.0/8.0/3.5	
				baksteen	19.0/9.0/4.5	
				plavuiz	13.0/13.0/-	
S165	VII	kelder		baksteen	18.0/8.5/4.0	
S166	VII	muur		baksteen	17.5/8.5/3.5	
S167	VI	vloertje		baksteen	18.0/8.0/3.5	
S168	VII	kelder		baksteen	20.5/9.5/4.5	
S169	VI	kelder		baksteen	20.0/10.0/4.5	
S171	VI	muur		baksteen	20.0/10.0/4.5	
S172A	VI	beergang		baksteen	19.0/9.0/4.0	
				baksteen	17.5/8.5/3.5	
S173	VI	waterput		baksteen	18.0/8.5/3.5	
S174	VII	waterkelder		baksteen	17.0/7.5/4.0	
S175	VI	vloertje		plavuiz	23.0/23.0/-	
S176	VII	kelder		baksteen	19.0/9.0/4.0	
				plavuiz	20.0/20.0/5.0	
				plavuiz	15.0/15.0/-	
				tegels	13.0/13.0/-	witte tegels
S177	VI	vloer	447	plavuiz	13.0/13.0/2.6	ingekapte plavuiz bij haard
			447	plavuiz	13.0/13.0/2.8	ingekapte plavuiz bij haard
S180	VII	muur		baksteen	19.0/9.0/4.5	
S181	VII	muur		baksteen	19.0/9.0/4.5	
S182	VII	schoorsteen		baksteen	19.0/8.0/3.5	
				plavuiz	15.0/15.0/2.5	
S183	VI	vloertje		baksteen	22.0/11.0/4.5	
S188	II	sloot	580	baksteen	31.5/15.5/8.0	
S191	VI	vloertje		plavuiz	25.0/25.0/3.0	
S192	VI	vloertje		baksteen	22.0/10.0/4.0	

S194	V	haardplaats	plavuiz	28.0/28.0/-	
S197	V	muur	baksteen	23.0/11.0/5.0	
S198	V/V1	straatje	baksteen	18.0/8.0/4.5	
S203	V	muur	baksteen	22.5/11.0/5.0	
S206	V1	beerput	baksteen	17.0/8.0/4.0	
S216	V	goot	baksteen	22.5/11.5/5.5	
S228	V	muur	baksteen	22.5/11.0/5.0	

Bijlage 9: Overig

Determinatie overig materiaal: C.P. Schrickx

V	fase	complex	complexdat.	T	aantal	opmerkingen
404	II	woonniveaus	1275-1310	T01	1	fragmentje textiel met linnenbinding, vermoedelijk linnen
476	IV	ophogingslaag	1350-1400	T01	47	fragmenten wollen stof met linnenbinding; meeste groen of rood geverfd (twee fragm. met omgezoomde rand en knoopsgaten, een fragment met zelfkant en stikselgaten, een fragment met omgezoomde rand)
484	IV	ophogingslaag	1350-1450	T01	1	fragment rood geverfde wollen stof met linnenbinding, een zijde zelfkant
503	VI	beerput S206	1650-1700	T01	2	twee kleine passementen (afbiesrandjes) van wollen stof met linnenbinding
505	II	afvallaag	1275-1310	T01	1	getwijnd zijden draadje, aan gouden ring V505-M01 bevestigd
515	II	mestkuil S220	1300-1350	P01	1	stuk touw van bast
				totaal	53	

In 2004 heeft op de percelen Grote Noord 4 en 6 een opgraving plaatsgevonden. Enkele jaren eerder was al een onderzoek verricht op het belendende perceel Grote Noord 2, op de hoek van het Grote Noord en de Roode Steen. De Winston bioscoop die op dat terrein stond, moest na brand in 2000 worden gesloopt en dit vormde de aanleiding tot het onderzoek. Na afbraak van het woonhuis dat bij de bioscoop behoorde, kon in 2004 een vervolgonderzoek plaatsvinden. In deze rapportage wordt uitsluitend verslag gedaan van de tweede opgravingscampagne.

De opgravingen midden in het centrum van Hoorn trokken veel bekijks. Tot meer dan 4 meter onder het huidige maaiveld troffen de archeologen houten palen, vlechtwerkwanden, haardplaatsen en veel vondstmateriaal aan. Met name het materiaal behorend bij een leerbewerker die zich in het laatste kwart van de 13e eeuw op het terrein vestigde, spreekt sterk tot de verbeelding. Grote hoeveelheden schoenen, messchedes, bekledingen en afsnijdsels getuigen van zijn werkzaamheden.

De opgravingen zijn met name van belang voor het beeld van de vroegste geschiedenis van Hoorn. Voor het eerst kunnen gefundeerde uitspraken gedaan worden over de aard van de bewoning, de werkzaamheden van de bewoners en de materiële cultuur in Hoorn in de 13e en 14e eeuw.

